

**DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN
VATANSEVERLİK VE SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE
VATANSEVERLİK EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ**

Recep YILDIZ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üye. Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN

Kütahya, 2018

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların “Kaynaklar” bölümünde gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

07/05/2018

Recep YILDIZ

Kabul ve Onay

Recep YILDIZ'ın hazırladığı “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü eğitim öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oy birliği ile kabul edilmiştir.

07/05/2018

Dr. Öğr. Üye. Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN (Danışman)

Dr. Öğr. Üye İbrahim SARI

Dr. Öğr. Üye. Hıdır KARADUMAN

Doç. Dr. Baykal BİÇER

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Önsöz ve Teşekkürler

Araştırma sürecinde büyük fedakârlıklar göstererek araştırmamda bana önderlik eden, manevi desteğini bir an olsun eksik etmeyen, akademik anlamda çalışmamın oluşmasında değerli vakitlerini ayıran, araştırmamın her aşamasına değerli katkılar getiren, görüş ve bakış açısıyla ufkumu zenginleştiren sayın hocam, danışmanım Dr. Öğr. Üye. Döndü ÖZDEMİR ÖZDEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitim sürecinde sahip oldukları bilgi ve becerileri ile yanımda olan ve araştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Sayın Dr. Öğr. Üye. Muhammet ÖZDEN'e, Dr. Öğr. Üye. İbrahim SARI'ya, Doç. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE'ye, Dr. Öğr. Üye. Dilruba KÜRÜM YAPICIOĞLU'na, Doç. Dr. Erdoğan KAYA'ya ve Dr. Öğr. Üye. Hıdır KARADUMAN'na teşekkür ederim.

Araştırmadaki veri toplama araçlarımın ön denemesi ve asıl uygulamaları sırasında bana okullarının kapılarını açan, her türlü olanağı sağlayan Kütahya il merkezindeki ortaokullarının müdürlerine, araştırmama değerli görüşleriyle katkı sağlayan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine minnet ve şükranlarımı sunarım.

Araştırma boyunca her zaman maddi ve manevi desteğini gördüğüm sevgili anneme, babama, ablama ve müstakbel eşim Meltem Saltık'a teşekkür ederim.

Recep YILDIZ

İçindekiler

Yemin Metni	i
Kabul ve Onay.....	ii
Önsöz ve Teşekkürler.....	iii
İçindekiler	iv
Tablolar Dizini	vii
Şekiller Dizini	viii
Özet	x
Abstract	xi
Birinci Bölüm.....	1
Giriş.....	1
Kavramsal Çerçeve.....	1
Vatan ve vatandaşlık kavramları	1
Vatanseverlik	3
Kavramsal olarak vatanseverlik	3
Vatanseverlik biçimleri	7
Değerler eğitimi ve sosyal bilgiler dersinde değerler	16
Vatanseverlik eğitimi ve sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik.....	21
Konuyla ilgili yapılan araştırmalar	26
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	32
Problem Cümlesi	34
Alt problemler.....	34
Sayıtlar	34
Sınırlılıklar.....	35
Tanımlar	35
İkinci Bölüm.....	36
Yöntem.....	36
Araştırma Modeli	36
Katılımcılar.....	36
Verilerin Toplanması.....	39
Görüşme formunun hazırlanması	40
Görüşmelerin yapılması.....	41
Verilerin Analizi ve Yorumlanması	42
Üçüncü Bölüm	46
Bulgular.....	46
Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Hakkındaki Zihinsel İmajlarına Yönelik Bulgular.....	46
Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Eğitiminin Yeri ve Önemine Yönelik Bulgular	53
Vatanseverlik Eğitiminde Rol Oynayan Kaynaklara Yönelik Bulgular.....	55
Aile	55
Okul	57
Kitle iletişim araçları	59
Çevre.....	60
Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Sürecine Yönelik Bulgular	61

İlgili Öğrenme alanları ve üniteler.....	61
Kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri.....	68
Kullanılan araç ve gereçler.....	74
İlgili kavram ve değerler.....	77
Kavramlar.....	77
Değerler.....	79
Vatanseverlik Eğitiminde Öğretmenin Rolüne İlişkin Bulgular.....	80
Model olma.....	80
Yönlendirme.....	83
Kendini geliştirme.....	84
Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Vatanseverlik Eğitimi Açısından Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Bulgular.....	85
Program ve ders kitapları ile ilgili sorunlar.....	85
Eğitim-öğretim süreci ile ilgili sorunlar.....	89
Yöneticiler ile ilgili sorunlar.....	91
Öğrenciler ile ilgili sorunlar.....	93
Araç-gereç ve materyallerle ilgili sorunlar.....	96
Öğretmenler ile ilgili sorunlar.....	97
Fiziki koşullar ile ilgili sorunlar.....	98
Aileler ile ilgili sorunlar.....	99
Diğer sorunlar.....	100
Etkili Vatanseverlik Eğitimi İçin Önerilere Yönelik Bulgular.....	101
Programa ve derse/derslere yönelik öneriler.....	101
Öğrenme ve öğretme sürecine yönelik öneriler.....	106
Okula yönelik öneriler.....	109
Ailelere yönelik öneriler.....	112
Yöneticilere yönelik öneriler.....	113
Okul dışı çevreye yönelik öneriler.....	114
Öğretmene yönelik öneriler.....	116
Dördüncü Bölüm.....	117
Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	117
Sonuçlar.....	117
Katılımcıların vatanseverlik hakkındaki zihinsel imajlarına yönelik sonuçlar.....	117
Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemine yönelik sonuçlar.....	118
Etkili vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynaklara yönelik sonuçlar.....	118
Sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi sürecine yönelik sonuçlar.....	118
Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolüne ilişkin sonuçlar.....	120
Etkili vatanseverlik eğitimi açısından karşılaşılan sorunlara yönelik sonuçlar.....	120
Etkili vatanseverlik eğitimi için önerilere yönelik sonuçlar.....	122
Tartışma.....	124
Öneriler.....	130
Uygulamaya dönük öneriler.....	130
Araştırmalara dönük öneriler.....	131

Kaynakça.....	132
Ekler	143
EK-1:Araştırma İzni	143
EK-2 Öğretmen Görüşme Formu	145
EK-3 Öğretmen Görüşme Kodlama Anahtarı	149
Özgeçmiş.....	162

Tablolar Dizini

Tablo 1 Aşırı ve İlimli Vatanseverliğin Özellikleri	11
Tablo 2 Otoriter ve Demokratik Vatanseverliğin Özellikleri	12
Tablo 3 Araştırmanın Katılımcılarının Özellikleri.....	38
Tablo 4 Öğretmen Görüşme Takvim	43

Şekiller Dizini

Şekil 1. Tematik analiz veri çözümlleme basamakları.....	44
Şekil 2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik kavramına ilişkin zihinsel imajları.	47
Şekil 3. Sosyal bilgilerde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemine yönelik öğretmen görüşleri.	54
Şekil 4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik eğitiminde etkili olan kaynaklara yönelik görüşleri.	56
Şekil 5. Sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi süreci boyutları.	61
Şekil 6. Vatanseverlik eğitime ilişkin öğrenme alanları ve üniteler.	63
Şekil 7. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları öğretim yöntem ve teknikler.....	69
Şekil 8. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları araç ve gereçler. .	75
Şekil 9. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları kavramlar.	78
Şekil 10. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitimiyle ilişkilendirdikleri değerler.	79
Şekil 11. Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolüne yönelik görüşler.....	80
Şekil 12. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde etkili vatanseverlik eğitimi açısından karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri.	85
Şekil 13. Öğretmenlerin program ve ders kitapları ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.....	86
Şekil 14. Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri.....	89
Şekil 15. Öğretmenlerin yöneticiler ile karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri..	91
Şekil 16. Öğretmenlerin öğrenci ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.....	94
Şekil 17. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyallerle ilgili sorunlara yönelik görüşleri.....	96
Şekil 18. Öğretmenlerin öğretmenler ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.	97
Şekil 19. Öğretmenlerin fiziki koşullar ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.	98
Şekil 20. Öğretmenlerin diğer sorunlara yönelik görüşleri.....	100
Şekil 21. Öğretmenlerin etkili vatanseverlik eğitimi için önerilerine yönelik boyutlar	101
Şekil 22. Öğretmenlerin programa ve derse/derslere yönelik getirdiği öneriler.	102
Şekil 23. Öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecine yönelik getirdiği öneriler.	107
Şekil 24. Öğretmenlerin okula yönelik getirdiği öneriler.	109
Şekil 25. Öğretmenlerin yöneticilere yönelik getirdikleri öneriler.	113
Şekil 26. Öğretmenlerin okul dışı çevreye yönelik getirdikleri öneriler.....	115

Şekil 27. Öğretmenlerin etkili vatanseverlik eğitimi için öğretmenlere yönelik
getirdikleri öneriler..... 116

Özet

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatandaşlık Eğitimi Hakkındaki Görüşleri

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık ve sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık eğitimi hakkındaki algı ve görüşlerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma, 2015-2016 eğitim- öğretim döneminde Kütahya ili merkez ilçesinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Araştırma verileri yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde tematik analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Öğretmenlerin çoğunluğunun vatandaşlığı ülkesi sevmeye olarak tanımladıkları ve sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitiminin önemli bir yere sahip olduğuna inandıkları belirlenmiştir.
- Öğretmenlere göre vatandaşlık eğitimi öncelikle ailede başlamakta, daha sonra okulda devam etmekte, kitle iletişim araçları ve çevrenin etkisiyle desteklenmektedir.
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi dersi doğrudan vatandaşlık ile ilişkili görülmekte, sosyal bilgiler öğretim programındaki vatandaşlık ile öğrenmeler ise daha çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile ilgili görülmektedir.
- Sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık eğitimi için öğretmenler tarafından çoğunlukla düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullanıldığı, yaygın kullanılan materyallerin ise, film, video ve belgeseller, resim ve fotoğraf gibi görseller ve akıllı tahta olduğu belirlenmiştir.
- Model olma vatandaşlık eğitimi açısından bir öğretmenin sahip olması gereken en önemli rol olarak ifade edilmiştir.
- Öğretmenlere göre programın yoğunluğu ve vatandaşlık eğitimi açısından yetersiz olması, ders saatlerinin az olması ve yapılmak istenen gezilere izin verilmemesi, eğitim politikaları ile ilgili sorunlar, ilgili görsel materyallerin az olması vatandaşlık eğitiminde sıklıkla karşılaşılan sorunlardır.
- Sosyal bilgiler öğretmenleri etkili vatandaşlık eğitimi için birincil kaynakların kullanımının ve yaparak yaşayarak öğrenmelerin artırılması, ilgili gezilerin daha sık yapılması, bütün derslerde vatandaşlık değerine yer verilmesi, ders saatinin artırılması gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, vatan, vatandaşlık, vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi.

Abstract

The Views of Social Studies Teachers about Patriotism Education in Social Studies Lessons and Patriotism

The aim of this research is to determine perceptions and views of social studies teachers about patriotism education in social studies lessons and patriotism. In the research, the basic qualitative research was used among the qualitative research approaches. The research was conducted in 2015-2016 education term, with the participation of 20 social studies teachers serving at the central district of Kütahya province. While determining the teachers who is participants of the research, maximum variation sampling were used among purposeful sampling methods. The research data were collected through semi-structured interviews. Thematic analysis was used in the analysis of the data. The results obtained from the study can be summarized in the following way:

- It was determined that most of the teachers define patriotism as loving one's country and believe that patriotism education has an important place in social studies lessons.
- According to the teachers, patriotism education initially starts in the family, then continues in the school, supported by mass media and the environment.
- Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution lesson is viewed as directly related to patriotism, while patriotism and learning in the social studies curriculum are more related to the field of "Culture and Heritage" learning.
- For patriotism education in social studies lessons, it was determined that mostly direct instruction and question-and-answer methods are used; while the commonly used materials are films, videos and documentaries, images such as paintings and photographs, and interactive board.
- Setting an example has been expressed as the most important role that a teacher should have in terms of patriotism education.
- According to teachers, frequently encountered problems about patriotism education are intensity of the program and the lack of patriotism in it, the fact that the course hours are scarce and intended trips are not allowed, problems about educational policies, and the fact that relevant visual materials are scarce.
- For an effective patriotism education, social studies teachers have made suggestions such as increasing the learning from primary sources and by practice and experience, making the related trips more frequent, including the patriotism value in all lessons, and increasing its course hours.

Keywords: Citizenship, homeland, patriotic education, patriotism, social studies.

Birinci Bölüm

Giriş

Bu bölümde araştırmanın kavramsal çerçevesi, amacı ve önemi, problemi ve alt problemleri, sayıltıları, sınırlılıkları ve temel kavramların tanımları verilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Genel olarak ülkesini sevme, ülkesi söz konusu olduğunda her türlü fedakârlığı yapma (Şarşembiyeva, 2015) olarak tanımlanan vatanseverlik kavramı ilk defa 1676'da İngiltere'deki bir sözlükte kendini göstermiştir (Putman, 1998; Akt: Yazıcı ve Yazıcı, 2010b). Ulus-devlet kavramlarının gelişme göstermesi ile birlikte vatan ve vatandaşlık kavramına paralel olarak vatanseverlik kavramı da benzer bir dönüşüm geçirmiştir.

Vatan ve vatandaşlık kavramları

Çeşitli kaynaklarda yurt, ülke, toprak, mülk gibi terimlerle de ifade edilen (Keskin, 1990) vatan kelimesinin sözlük anlamı; “bir halkın üzerinde yaşadığı doğup büyüdüğü, kültürünü oluşturduğu toprak parçası” (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 1553) şeklindedir. Hukuki olarak vatan bir ülkenin kazandığı topraklar (Keskin, 1990) olarak açıklanmıştır. Vatan, maddi ve manevi öğeleri içinde bulunduran bir kavramdır. Maddi anlamda vatan, üzerinde yaşanılan toprak parçası iken manevi anlamda yaşadığı toprak parçasına kendini ait hissedip, onu sahiplenmesi (Yazgan, 2007) olarak tanımlanmaktadır.

Tarihsel olarak kavram ilk kez İngiltere'de ortaya çıkmasına rağmen Fransa'da yaşanan olaylar vatan kavramının güçlenmesini sağlamıştır. Fransız Devrimi, Krallıkların devlet olmaktan çıkması, batı Avrupa'nın ulus, halk ve vatan kavramları ile özdeşleşmesi/kendi göstermeye başlaması vatan kavramının oluşmasını, millet ve ülke duygusunun, bağımsız batılı uluslarda hızla yayılmasını sağlamıştır (Lewis, 1993; Akt: Yazgan, 2007). Vatan kavramının bugün itibari ile ülkemizde anlam kazanması uzun soluklu bir dönem sonrasında Tanzimat döneminde başlayan kavramsal tanımlar milli mücadele döneminde kavramın tam manasıyla tamamlanmasıyla son bulmuştur (Keskin, 1990).

Bir vatana bağılı olmak vatandaşlık kavramıyla açıklanmaktadır (Uğurlu, 2011). Vatandaşlık, Türk Dil Kurumuna göre, kişiler ile devlet arasında anayasa ve yasalarla tanımlanmış karşılıklı hak ve ödevlere dayalı bir bağ olarak ifade edilmektedir. Kısaca vatandaş olma, “bir vatanda doğup büyüme veya yaşamış olma durumu” (TDK, 1998, s. 1554) olarak açıklanmaktadır.

Vatandaşlığın tarihsel gelişimine bakıldığında, ilk vatandaşlık uygulamalarının M.Ö. 8. yüzyılda Yunan şehir devletlerinde başladığı, fakat modern vatandaşlık ise Fransız Devrimi ve sonrasındaki gelişmelerin ürünü olduğu görülmektedir. 1789 Fransız İhtilali ile ilk defa siyasi bir anlam kazanan “vatandaş” kavramı sözlüklerdeki yerini almıştır (Nalbant, 2014). Bugünkü anlamı ile ülkemizde vatandaşlık kavramı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında dilimizdeki yerini aldığı görülmektedir. Vatandaşlık, devlet ile birey arasında yasal düzeni oluşturan ve yasal düzenden gücünü alan bir kurum olarak nitelendirilmektedir. Bunun nedeni ise vatan-yurt kavramı ile devlet-birey arasındaki ilişkinin vazgeçilmez olmasından kaynaklanmaktadır. Yani kavram, vatandaşlığın devlet ile birey arasındaki yasal ilişkiyi somut kılmasıdır (Polat, 2011).

Tarih boyunca vatandaşlık kavramı ülkeye bağlılık, vatansever olma ve devletin yapmış olduğu kurallara bağlılık gösterme ile ilişkilendirilmiştir (Göl, 2013). Mardin (2015), ülkemizdeki vatan kavramının Namık Kemal ile yaygınlaştırılıp güncel hale getirildiğini belirtmiştir. Namık Kemal’e göre vatan sadece üzerinde yaşanan bir toprak parçası yani bir coğrafyada birlikte olmak değildir. O vatani, atalarımızın geçmişten günümüze kadar olan emanetlerinin tümüne sahip çıkıldığı, bu emanetlerle aralarında duygusal bir bağ olan toprak parçası olduğunu ifade etmiştir (Uçman, 2014). Namık Kemal, Vatan yahut Silistre eserinde vatan sevgisini, ülkesi uğruna herşeyi göze alan vatanperver insanın mücadele ruhunu ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Kemal, 2011). Rousseau vatandaşlık bilincini oluşturmada vatanseverliği birinci duygu olarak ele almıştır. Vatan kavramı altında birleşen bireyler duygusal olarak aralarında sevgi bağları oluşturarak bir bütünü meydana getirirler. Bireylerde bu kavramın ayrılmaz bir parçası olurlar. Bunun sonucunda toplum, düşünce ve duygu birliğine sahip bir ulusa dönüşür (Ağaoğulları, 2010). Bu bağlamda vatanseverlik, vatandaşlığın duygusal boyutunu oluşturmaktadır (Üstel, 2005). Yukarıdaki tanımlardan

anlaşılacağı üzere vatandaşlık; kendini bir vatana ait hissetme, ortak çıkarlar doğrultusunda bir araya gelen insan topluluklarının oluşturdukları maddi ve manevi değerlerin hepsidir (Uğurlu, 2011).

Vatanseverlik

Kavramsal olarak vatanseverlik

Vatanseverlik aynı zamanda türkçede yurtseverlik olarakta kullanılmaktadır. Türkçede yurtseverlik olarak kabul edilen vatanseverlik kavramı programda verilecek değerler arasında vatanseverlik olarak belirlendiği için yurtseverlik yerine vatanseverlik kullanılmıştır.

Vatandaşlık kavramına paralel gelişme gösteren vatanseverlik kavramının siyasal olarak ilk defa ortaya çıkışı ulus-devlet kavramlarının gelişme göstermesi sonucunda olmuştur. Ulus devletlerin hızla gelişmesi sonucu vatanseverlik siyasi bir kavram olarak literatürde yerini almıştır (Haynes, 2009). Öte yandan vatansever (patriot) kelimesine ilk olarak 1676'da İngiltere'de İngilizce bir sözlükte rastlanmıştır. İki yüzyıl içerisinde vatanseverlik kavramı siyasal olarak büyük bir önem kazanmıştır. (Putman, 1998; Akt: Yazıcı ve Yazıcı, 2010b). Kavram yüz yıllardır kullanılmasına rağmen anlam bakımından bir değişime uğramamıştır (Uzakbayeva, Zhalgasova, Beisembayeva ve Kosherbayeva, 2014).

Vatanseverliği birden fazla şekilde tanımlamak mümkündür. Kısaca kişinin ülke sevgisi (Primoratz, 2013) veya vatandaşların ülkesine karşı olan sorumlulukları şeklinde tanımlanabilir (Primoratz, 2009). Vatanseverlik, yalnızca bir ülkeye veya o ülkenin geleneklerine duyulan sevgi değildir. Macintyre (1989) vatanseverliğin tanımında sadakati vurgulamaktadır. Ayrıca vatansever kişilerin kendi ülkesinin diğer ülkelere göre daha iyi olmasını istemeleri vurgulanmaktadır.

Ergen'e göre vatanseverlik insanların elde ettikleri sevgilerden toplumları, kültürleri ve kültür çevrelerini birleştirecek potansiyele sahip olan sosyolojik ve sosyal sevgi olarak nitelendirilmektedir. Örneğin; vatan sevgisi, millet sevgisi, tecrübe kazandığı ülkeyi, kültürü sevmesi şeklindedir. Bu, sevginin soyut boyutunu göstermektedir. Toplumsal boyutta ise vatanseverlik, insanların kendilerinin farkına varmalarını ve sorumluluklarını fark etmelerini sağlar (Ergen, 2006).

Finn (2006) ve Ravitch (2006) vatanseverliği, vatanına, toprağına bağlılık, vatani benimsediği yere duygusal bir yakınlık ve vatani ile gurur duyma olarak tanımlamışlardır. Bu bağlanma ve gurur duyma, birçok yönden olabilir. Örneğin vatanını, başka yerlere göre daha yaşanılabilir bir yer olarak görmesi bunlar arasındadır. Vatanseverliğin ülkelerin kuruluş ilkelerini öven, kendi erdemlerini ilan eden marşları ve genellikle ölmüş sivil liderleri destekleyen bireylere duygusal bir ilham verdiğini belirtmiştir (Finn, 2006; Ravitch, 2006). Wolf (2007) vatanseverliği, kişinin ülkesindeki ulusal sembollere, ritüellere sevgi ve saygı çerçevesinde bağlılığı olarak tanımlamaktadır. Merry (2009) vatanseverliğin sadece bir duygu olmadığını bir ülkenin geçmişinde yaşıadığı tarihi olaylardan yola çıkılarak da tanımlanabileceğini belirtmiştir. Bu tanımlar çerçevesinde Nathanson (1997) vatanseverliği oluşturan dört unsurun olduğunu belirtmiştir. Bunlar:

- Ülkesine karşı sevgi duymak.
- Kendisini, ülkesi ile tanımlamak.
- Ülkesinin esenliği ile ilgili olmak.
- Ülkesinin iyiliği için fedakârlıkta bulunmak.

Tolen, Tulenova, Assyltaeva ve Aitymbetov (2014) vatanseverliğe ilişkin unsurları şöyle açıklamışlardır:

- Doğduğu ve sürekli olarak üzerinde yaşıadığı yere sonsuz bağlılık, saygılı ve sevgi dolu olmak.
- Atalarına ve aynı toprakları paylaştıkları insanlara karşı sevgi, saygı, hoşgörü göstererek yardım etmek.
- Ülkenin yararı için belirli gün ve haftalarda okulunu ve çevresini süsleme, aynı zamanda ülkesinin gelişmesi için yardımlaşmak.

Uzakbayeva ve diğerlerine (2014) göre ise araştırmacılar vatanseverliği “ahlaki ve politik ilke, sosyal duygular, vatan sevgisinin içeriği, vatan için fedakârlık, vatanın geçmişinden ve bugününden gurur duymak, vatanın çıkarlarını korumayı amaçlamak” gibi kategoriler içerisinde değerlendirmektedir. Sonuç olarak vatanseverlik için gerekli işaretler ülke sevgisi, vatanın korunması için hazır olma durumu, vatan yararına çalışma gibi sıralanmaktadır.

Primoratz (2002) ve Beinart (2008) gibi araştırmacılar, muhafazakâr tanımlananların vatanseverlik düşüncelerinin dini inanç, vatansever semboller (bayrak gibi), ahlak, adalet, görev, onur ve sadakat ile sıkı bağ içerisinde olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu farklılıklar, aşırı kutuplaşmalara neden olabilir. Beinart (2008), liberallerin ve muhafazakârların vatanseverlik deneyiminde karşılaştıkları temel farkın, muhafazakârların vatanseverliği görkemli bir geçmişten miras olarak görme eğiliminde olduklarını, liberallerin bunu geçmişi kurtaracak bir geleceğin vaadi olarak gördüklerini ileri sürmektedir. Buna karşın liberal vatanseverlik, özgürlük, konuşma özgürlüğü ve çok kültürlülüğü vurgulama olarak açıklanmaktadır (Platt ve Laszloffy, 2013).

Vatanseverlik ve milliyetçilik kavramları birden çok anlamlara gelse de bazı yazarlar için vatanseverlik ve milliyetçilik birbirinden ayrılamaz bir bütündür. “Vatan Aşkı” isimli eserinde Viroli; “Vatanseverlik” ve “Milliyetçilik” gibi bu iki kavramı birbirlerinin yerine kullanıldığını fakat bu kavramların tanımsal olarak farklı olduğunu savunmuş ve bir birinden ayrılması gerektiğini dile getirerek bu ayrımın temelinde vurgu olduğunu söylemiştir. Vatanseverler için cumhuriyetle gelen özgür yaşam tarzı birincil değer olarak aktarılmaktadır. Milliyetçilik akımını savunanların ise birincil değeri; yurttaşların manevi ve kültürel birliği olarak nitelendirilmiştir (Viroli, 1997).

Nathanson (1993) Tolstoy’un vatanseverliğin milliyetçiliğe ilişkin tehlikeli boyutlardaki veridiği tanımdan yola çıkarak; ülkesinin üstünlüğüne olan inanç, ülkeleri baskı altına alma isteği, ülkesi için endişe duyması, ülke amaçları için hiçbir kısıtlamanın engelin olmaması, askeri politikaların sorgusuzca desteklenmesi şeklinde sıralamıştır.

Milliyetçilik kavramsal olarak ülke, şehir ayrımı yapmaksızın tüm dünyada bir etnik grubun bütün üyelerine hitap etmektedir (Yazıcı, 2009). 19. ve 20. yüzyılların temel ideolojisini oluşturan milliyetçilik ulus-devletlerin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkmış yeni bir siyasal olgu olmasıyla birlikte eskiye dayanmayan bir kavramdır. Milliyetçilik için siyasal olarak iki farklı kuramsal yaklaşım olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi; klasik yaklaşım yani ulus-devlet modelinden yola çıkarak etnik milliyetçiliği sivil milliyetçilikten ayıran yaklaşımdır. İkincisi ise milliyetçiliğin içinde bulunduğu etnik ve sivil unsurların oluşturduğu yapıcı yaklaşımdır. Bu bağlamda birinci yaklaşım, genel olarak

milliyetçiliklerin özelliklerini açıklamada ikinci yaklaşıma göre daha yetersiz kalmaktadır. İkinci yaklaşımın ise var olan ulus-devletlerin içeriğini açıklamada daha etkin olduğu savunulmaktadır (Aydın, 2009).

Calhoun (2007) milliyetçi söylemin en önemli özelliklerini farklı uluslarda farklı derecelerde bulsa da aşağıdaki şekilde maddeler halinde belirtmiştir.

- Sınırları olan toprak parçası veya belli bir nüfusa sahip bir ülke ya da her ikisi.
- Bölünmezlik kavramı yani ulusun bir bütün olduğu.
- Egemenlik ya da en azından egemenlik ülküsü taşımak, böylece özerk ve kendine yeterli olduğu varsayılan bir devlet olarak diğer uluslarla şekil bakımından eşitlik.
- “Üstün” bir meşruiyet kavramı. Örneğin hükümetin ancak halkın iradesi tarafından desteklendiği veya en azından “halkın” ya da “ulusun” çıkarlarına hizmet ettiği sürece adil olduğu düşüncesi.
- Halkın kolektif olaylara katılımı (savaş veya sivil yurttaşlıkla ilgili faaliyetler).
- Her bir bireyin, ulusun bir parçası oluşu ve bu bağlamda diğer üyelerle kategorik olarak eşit görülmesi.
- Dilin, paylaşılan inanç ve değerlerin, alışılmış pratiklerin bir birleşimini içerecek biçimde bir kültür olması.
- Ulusun, geçmiş ve gelecek nesilleri içerdiği ve ortak bir tarihi olduğu haliyle zaman içinde var olduğu anlayışı.
- Ortak mezhep veya ırkçı özelliklerinin olması.
- Belli bir toprakla tarihi, hatta kutsal bir bağ olarak sınıflanması.

Milliyetçiliğin temelindeki millet olgusu, toplumsal birlik olarak tarih dışı yüce bir sınıf olarak görülmektedir (Barışeva, Strelsova ve Titova 2000; Akt: Akhundova, 2013). Kateb (2000), Nathanson (2002), Gamberg (2002) ve Viroli (1997) gibi araştırmacılar vatanseverlik ile milliyetçilik arasında farklılıkların ve benzerliklerin olduğunu ifade etmişlerdir. Vatanseverlik ve milliyetçilik kavramlarını birbirlerinden tam manasıyla ayıramadığı için vatanseverlik

milliyetçilikten farklı bir tür olarak değerlendirilememektedir. Liberalizmin bazı düşünürleri bu iki kavram için farkın olmadığını düşünerek bu yaklaşımlara karşı çıkmaktadırlar. Fakat vatanseverlik ve milliyetçilik arasında farklı bağılık türlerinin olduğunu açıklayan araştırmalar da vardır. (Yazıcı, 2009).

Calhoun'un (2007) milliyetçilik açıklamasından yola çıkarak vatanseverlik ve milliyetçilik arasındaki ayrımı yapmak daha iyi ve anlaşılır olacaktır. Calhoun (2007) milliyetçiliği söylemsel milliyetçilik, proje olarak milliyetçilik ve milliyetçiliği değerlendirme olarak üçe ayırmıştır. *Söylemsel milliyetçilik*, dünyada yaşayan insanları duygu ve düşüncelerini, uluslarını ve kimliklerini düşünerek bu bağlamdan sınıflayarak yerleştirmeye götüren kültür anlayışının oluşturulmasıyla birlikte belirli bir dil ve düşünce yapısının oluşturulması şeklinde açıklamıştır. İkincisi ise bir *proje olarak milliyetçilik* gelmektedir. Kısaca değinecek olursak ulusu oluşturan insanların yaşadıkları toplulukların çıkarları, bir birleşim doğrultusunda veya tarihsel gelişme içinde bir devlete bağılık doğrultusunda veya bir ulusal özerkliğin içinde kendi kaderlerinin belirledikleri bir toprak parçası üzerinde kendi politikalarını belirlemeye ve ilerlemeye çalıştıkları bir devlet politikasıdır. Üçüncüsü ise; bir *milliyetçiliğin değerlendirme* boyutudur. Kısaca siyasi ve kültürel ideolojiler doğrultusunda bir ulusun üstünlüğünü savunmadır (Calhoun, 2007).

Vatanseverlik üzerine çalışan Figueredo ve Elkins (2003), Feshbach (1994) Kosterman ve Feshbach (1989) gibi bazı araştırmacılar vatanseverlik ve milliyetçilik tutumları arasındaki ayrımı ortaya koymaya çalışmışlardır Bu çalışmalardan hareketle araştırmacılar vatanseverliği çeşitli sınıflamalara ayırarak vatanseverlik üzerine tanımlamalarda bulunmuşlar ve vatanseverliğin farklı boyutlarını ortaya koymuşlardır.

Vatanseverlik biçimleri

Vatanseverlik, bireysel ve kültürel bağlamda farklı ülkelerde ve farklı bireyler arasında farklı şekilde anlamlandırılabilir. Yazıcı (2009) tarafından da belirtildiği gibi bu farklılaşmanın temelinde onun toplumsal değerlerle ilişkisi ve nesnesinin ne olduğu yatmaktadır. Öte yandan tarihsel süreçteki vatan ve vatandaşlık kavramlarındaki dönüşümler ve kişi ve ülkesi arasındaki ilişkilerdeki değişimler bu farklılaşmaların kaynağı olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle

vatanseverliği farklı yaklaşımlara, boyutlara ve türlere ayırarak değerlendirmek kavramın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Kimi araştırmacılar bu gerekliliğe yönelik tek boyut veya birden fazla boyutu içine alan çeşitli sınıflamalar ortaya koymuştur.

Macintyre (1984) vatanseverlik konusunda çelişkili görüşlerin iki kutuplu bir yelpaze üzerinde yer alabileceğini ifade etmiştir. Tek boyutlu kavramsallaştırmasında, bir tarafta sadakat ve bağlılık yer alırken diğer tarafta ise genel politik ilkelere dayanan evrensel inançları koymuştur. Citrin, Jack, Beth Reingold ve Donald Green (1990), Habermas (1990), Nathanson (1993, 1997), Taylor (1989) ve Viroli (1997) gibi bilginler vatanseverlik üzerine araştırmalarda bulunarak, vatansever inancın yoğunluğunun ve kökten olmasının önemini vurgulayarak kavramın tek boyutlu doğasına benzer şekilde açıklamışlardır (Akt: Ramsey, 2011).

Kosterman ve Feshbach (1989) yaptıkları araştırmada vatanseverlik ve milliyetçilik ayrımını nükleer politika bağlamında ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Kosterman ve Fashbach, 120 maddelik vatanseverlik-milliyetçilik ölçeğini geliştirmişlerdir. Milliyetçilik ve vatanseverlik ayrımının yapıldığı ilk çalışmalardan biri olarak adlandırılmaktadır. Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda vatansever ve milliyetçi görüş arasında farklılıkların bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca siyasi yönelimlerle vatanseverlik ve milliyetçilik algıları arasında bir ilişki saptanmıştır. Görüldüğü gibi Kosterman ve Feshbach (1989) vatanseverliği tek boyutlu olarak kavramsallaştırmışlardır. Lavine (1999) ile Staub (1997) vatanseverliğin iki boyutlu sınıflamasına ilişkin görüşlerini açıklamışlardır. Bu boyutlar *kör veya eleştirmeyen vatanseverlik ve yapıcı vatanseverlik*dir. Huddy ve Khatib (2007) ise ulusal gururu da alarak vatanseverliği kavramsallaştırmış ve ulusal gururla beraber vatanseverliğe ilişkin dört farklı yaklaşımı içine alan bir sınıflama ortaya koymuştur. Bunlar, *ulusal gurur, sembolik vatanseverlik, yapıcı vatanseverlik ve eleştirel olmayan vatanseverlik*dir.

Sullivan, Fried ve Deitz (1992) vatanseverliği *ikonoklast, sembolik, içgüdüsel çevreci, kapitalist milliyetçi sembolik* olmak üzere beş boyutta ele almıştır. **İkonoklast (ezber bozan-ikon kırıcı)** vatanseverlik tamamen sembolik ve duygusal bakış açılarının reddedilmesini gerektirmektedir. Bu tür vatanseverlikte bu bakış açıları arasındaki ilişkiyi tarafsız biçimde değerlendirilir ve semboller (bayrak v.b gibi), ulusal marşlar, ulusal heykeller gibi şeylerin son derece tehlikeli

olabileceğini öngörür. Çünkü bu yaklaşıma göre, bunlar insanların duyguları ile oynayabilmekte, onları mantıksız şeyler yaptırtmak için kullanabilmekte ve bunların nedenini ise yaşadığı ülkeye sevgi duymak olarak belirtmektedir. **Sembolik vatanseverlik**, ülke ile ilgili aşırı duygusal bir yaklaşımla, geleneksel vatanseverlik sembolleri ile pozitif bir etkileşim kurar ve sivil itaatsizliğin asil bir vatanseverlik örneği olduğu reddeder. Birçok noktada sembolik vatanseverlik ile ikonoklast vatanseverlik arasında fikir ayrılıkları yaşanır. Sembolik vatanseverlik, yüksek derecede ritüellerin ve sloganların cazibesinden etkilenmiş bir halde, duygusal, eleştiriye kapalı bir kabul ile devletin yaklaşımını benimser. Sembolik vatanseverlik bayrak ideasını kabul eder. Ayrıca kesin bir şekilde sembollerin tehlikeli olabileceğini reddeder. **İçgüdüsel çevreci vatanseverlik** olarak adlandırılan üçüncü boyutun ise genel olarak insanlardaki birtakım sahtekârlıkları ortaya çıkarmaya ve bununla uğraşmaya eğilimli kişilerde görüldüğü ifade edilmektedir. Bu bakış açısına göre tam bir vatansever; bu fırsatçılık yapan, zarar veren hainlerin halk arasındaki imajını zedelemeli ve bunu vatanseverlik söylemlerini kullanarak yapmalıdır. Onları utandırmak, bezdirmek için sosyal baskı unsurlarını kullanmalıdır. Bu vatanseverlerin kesin olarak görüşü şöyledir: “Varlık ve zenginliğin karşılığı havayı ve akarsuları zehirlemek olmamalıdır. Doğal kaynaklar bir ülkenin en büyük zenginliğidir.” İçgüdüsel çevreci vatanseverlik göre vatanseverlik yaşanan topraklara duyulan sevgi ve topraklarını korumadır. Her ne kadar içgüdüsel çevreci vatanseverlik ve ikonoklast vatanseverlik arasında ortak bir payda olsa da çevreci vatanseverlik geleneksel sembollere dayanan vatanseverlik değerlerine karşı pozitif bir görüşü de içerir. Böylelikle, her ne kadar ortak bazı değerleri paylaşıyorlar da sembolizmi reddetmemeye veya ülkeye karşı duygusal bir bağlılık hissetme gibi yönlerde ayrılırlar. **Kapitalist vatanseverlik** olarak adlandırılan dördüncü boyut ise daha çok ekonomik anlamda oluşturulmuş ve bir takım politik kahramanlar tarafından karakterize edildiği görülmektedir. Kapitalist vatanseverlikte ekonomik büyüme ile ülke sevgisi birbiri ile iç içedir. Doğaya verilen zarar ve doğal kaynakların kullanımı, vatanın gelişimi adına kabul edilebilir bir fedakârlık olarak görülmektedir. Bu noktada içgüdüsel çevreci vatanseverlik ile karşıtlık gösterir. Çünkü çevreci vatanseverlikte gelişim bu şekilde sağlanmaz ve esasen bu vatanseverlik olarak adlandırılır. Kapitalist vatanseverlikte doğal kaynakların kullanımı, ülkenin büyümesi ve yeni nesle daha üretici bir vatan bırakmak onların ülkelerine sevgilerini gösterme şekli olarak ifade edilmektedir.

Beşinci ve son olarak ise ulusal ve sembolik vatanseverliğin özel bir kolu olan **milliyetçi sembolik vatanseverlik** yaklaşımı vatanseverlikteki sembollere pozitif bir yaklaşım içermektedir. Bir vatansever olarak idari-devlete ait otorite içerisinde bir terslik görmez. Kısacası vatanseverliği “öğretilen saygı” olarak değerlendirir ve tıpkı hırsızlık yapmanın yanlışlığında olduğu gibi ülkenin önemsenmesinde de içsel bir aidiyet dürtüsünü ön plana koyar. Milliyetçi sembolik vatanseverlik kesinlikle bir vatandaşın kendisini önce bir dünya vatandaşı daha sonra bir ülkenin vatandaşı olarak değerlendirmesi gerektiği fikrini reddeder. Sembolik vatanseverliğe zıt olarak, ulusalcı sembolik vatanseverlikte statükoculuğa daha yoğun rastlanmaktadır.

Vatanseverliğe ilişkin yaygın kabul edilen sınıflamalardan birisi Nathanson (1989)'a aittir. Bu sınıflamada vatanseverlik *aşırı vatanseverlik* ve *ılımlı vatanseverlik* olarak iki gruba ayrılmıştır. **Aşırı vatanseverlik**, anlam olarak ülkesinin kanunlarına itiraz etmeden bağlılık göstermeyi içermektedir. Yani kişi ülkesinin aldığı kararlara doğru ya da yanlış demeden ve itiraz etmeden bağlılık göstermesidir. Bu durum karşısında karşı bir savunma yapmamaktadır. İlimli vatanseverlik vatanseverliğin farklı bir boyutudur. **İlimli vatanseverlikte** ise, devletin vatandaşlar üzerindeki bağlılık kısıtlamaları, evrensel adalet ilkeleri ve temel insani değerler dikkate alınarak kabul edilir. İlimli vatanseverlik evrensel ahlak sınırları içinde ifade edilebilir. Aşırı vatanseverliğin radikal, kısmi ve koşulsuz sadakatine karşı ile evrenselciliğin ve kozmopolitliğin keskin olmayan, geniş kapsamlı tarafsızlığını içerir (Nathanson, 1989). Bu şekilde, vatanseverliğin manevi meşruluğunu, içeriğini değiştirmeden, ahlaki sınırlar koyarak güvence altına alınabileceğini belirtmiştir (Primoratz, 2009). Bir başka deyişle ilimli vatanseverlik ülkesine faydalı olabilmek için kaygı duydukları şeyi ahlaki açıdan kabul edilebilir bir biçimde araması gerektiğini belirtmektedir (Nathanson, 2009).

Nathanson (1989) aşırı vatanseverliği vatanseverliğin sakıncalı bir boyutu olarak ele almaktadır. İlimli vatanseverlik ülkenin çıkarlarını doğrudan desteklemek değildir. Ahlak çerçevesi içerisinde bu durumları desteklemeyi içerir (Primoratz, 2013). Öte yandan Nathanson (1989) ilimli vatanseverliği açıklarken ülkeye bağlılığı ve ülkesi için yapılacakların eleştirel yaklaşım sonucunda olabileceğini dile getirirken, benzer vatanseverlik sınıflamasını yapan Baron (2002) bu durumun ülkesinin içinde bulunduğu ortamda değişebileceğini ve savaş gibi

durumlarda ülkesini koşulsuz olarak desteklemesi gerektiğini belirtmiştir. Görüldüğü gibi Nathanson ve Baron savundukları ılımlı vatanseverlik birbirinden farklı olsa da ilgilendikleri birkaç tür bakımından bir birleri ile örtüştüğü görülmektedir. Nathanson (1997) iki boyuta ilişkin temel özellikleri belirleyerek, aşırı vatanseverliğin ılımlı vatanseverliğe dönüşebilmesi için değişmesi gereken özellikleri ortaya koymuştur. Bu özellikler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Aşırı ve İlimli Vatanseverliğin Özellikleri

Aşırı Vatanseverlik	İlimli Vatanseverlik
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkesinin daha üstün olduğuna inanma. • Diğer ülkeler üzerinde egemenlik kurma isteği. • Ülkesine karşı ayrımcı ilgi. • Ülkesinin hedeflerinin peşinden giderken hiçbir kısıtlamaya tabi olmama. • Ülkesinin askeri politikalarını kendiliğinden desteklemek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkesine karşı özel sevgi duyma. • Ülkesinin başarılı ve gelişmiş bir ülke olmasını isteme. • Ülkesine karşı özel fakat ayrımcı olmayan bir ilgi. • Ülkesinin hedeflerini ahlaki çerçeve de takip etmesini destekleme. • Ülkesinin politikalarını koşullara bağlı olarak desteklemek.

Kaynak: Nathanson, 1997.

Westheimer (2006b), vatansever tutum ve eylemleri iki kategori altında toplamıştır. Bunlar *otoriter* ve *demokratik vatanseverlik*dir. Siyaset bilimci Douglas Lummis vatanseverliğin insanları bir araya getirmek yerine onlara hakim olan kurumlara olan yanlış sevgiyi yansıttığını belirtmiş ve bunu otoriter vatanseverlik olarak tanımlamıştır. **Otoriter vatanseverlik**, merkezileştirilmiş lider veya önde gelen bir grup tarafından belirlenen bir politikaya nedenini sorgulamadan bağlılık duyma olarak ifade edilmektedir. Bu anlayışta hükümetin politikasına sorgulamadan bağlılık istendiği için özellikle muhalefete karşı çıkıldığı görülmektedir. **Demokratik vatanseverlik** ise; hükümetin politikalarına koşulsuz sadık olmak değildir. Demokratik vatanseverlik demokrasinin altında yatan ilkelere ulaşmayı ve bu ilkelere sadık kalmayı hedeflemektedir (Westheimer, 2006b). Bu iki vatanseverlik arasındaki ayrımın temel özelliklerini Westheimer (2006b) Tablo 2’de açıklamıştır.

Vatanseverlik ile ilgili alan yazında en yaygın olarak kabul edilen sınıflama ise Kahne ve Middaugh, (2006) ve Schatz, Staub ve Lavine (1999)’nin ortaya koymuş olduğu *kör vatanseverlik* ve *yapıcı vatanseverlik* ayrımıdır. Bu ayrım

aslında büyük ölçüde Westheimer ve Nathason tarafından yapılan ayrıma benzerlik göstermektedir.

Tablo 2

Otoriter ve Demokratik Vatandaşlıkların Özellikleri

	Otoriter Vatandaşlık	Demokratik Vatandaşlık
İdeoloji	<ul style="list-style-type: none">• Kendi ülkesinin, aslında diğerlerinden daha üstün olduğu düşüncesi• Öncelikle toprağa, doğuştan gelen haklara, yasal vatandaşlığa ve hükümetin amaçlarına bağlılık• Kayıtsız-şartsız sadakat• Liderleri refleks olarak takip etmek, onları kayıtsız şartsız desteklemek.• Ülke içindeki eksiklik ve sosyal anlaşmazlıklara karşı kör olmak• Uyumlu olmak (Muhafif olmak tehlikeli ve istikrar bozucu olarak görülür)	<ul style="list-style-type: none">• Her milletin fikirlerinin takdire ve saygıya değer olduğu düşüncesi.• Öncelikle demokrasinin altında yatan prensiplere sadakat• Sorgulama, eleştirel ve bilinçli olma toplumdaki insanları, belirli ilkeler temelinde gözetmek (özgürlük, adalet v.b.).• Özellikle ulus içerisindeki aksaklıkları açıkça kınayabilmek• Farklılıklara saygı ve onları desteklemek.
Sloganlar	<ul style="list-style-type: none">• Haklı ya da haksız, benim ülkem.• Sev ya da terk et	<ul style="list-style-type: none">• Farklılıklar vatandaşlar için unsurlardır.• Sessiz kalmama hakkına sahipsin.
Örnek	Irak savaşına karşıt olmayı, ABD'den nefret etmek veya terörizmi desteklemekle bir tutmak	Eşitlik, adalet, hoşgörü ve sivil haklar gibi Amerikan ilkelerini özellikle ulusal kriz dönemlerinde desteklemek.

Kaynak: Westheimer, 2006b, s. 610.

Kör vatandaşlık gibi çeşitli kavramlar aslında 19. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen kargaşa içinde ortaya çıkmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında vatandaşlar semboller ve ritüeller ulusal sadakati temsil eder hale gelmiştir. Göçmenler için bu durum biraz daha değişik işlediği için ulusal kimlikleri bakımında farklı bir durum arz etmekteydi. Bunun nedeni ise tek bir kimlik oluşturmaktır. Ulusal birlik kehaneti altında şovenizme izin verilmiş ve Amerikan demokrasinin adil paylaşım iddialarını asimile etme veya bu kimliği uyum sağlamayı reddedenler Amerikan karşıtı olarak nitelendirmişlerdir (Parker, 2009).

Kör vatanseverlik ya da eleştirel olmayan vatanseverlik olarak adlandırılan şey ulusların eleştirilmesine veya eleştiriye kabul etmesini isteksizlik olarak tanımlanır. Kör vatanseverlik yani eleştirmeyen vatanseverlik, otorite figürlerine saygı duyma ve bunlara kayıtsız şartsız destek olma ile karakterize edilen otoriter rejime bağlılıktır. Kısaca kör vatanseverlik bir ülkedeki yasalara karşı gelmeden bağlılık gösterme şeklinde tanımlanmaktadır (Schatz ve diğerleri, 1999). Kör vatanseverler eleştiri ve analizden uzak genellikle sadakat ve sembolik davranışları vurgulayarak ülkelere kayıtsız, şartsız bağlılık gösteren kişilerdir. Araştırmalar kör vatanseverlerin sıklıkla kendi uluslarının üstünlüğünü ileri süren ve kendi ulusunun diğerleri üzerinde baskın olmasını destekleyen bir milliyetçilik sergilediğini göstermektedir. Kör vatanseverlerin temel sloganı “Ya sev ya terk ettir”. Kendi vatanını eleştirmek vatansever olmayan bir davranıştır. Vatanseverliğin bu biçimi, eğitimsel ve demokratik kurumlarla tutarsızlık gösterir. Çünkü bu anlayışın eleştiriye yönelik tahammülsüzlüğü, özgür ve tam etkileşimin yetersiz olması anlamına gelir (Kahne ve Middaugh, 2006). Parker, kör vatanseverliği “Ben, ahlaken ülkemin politikalarının her zaman doğru olduğuna inanıyorum.”, “Ülkemin politikalarını hiçbir zaman eleştirmeden desteklerim” ve “Dünyada ülkem birçok eleştirilerin odağında olabilir ama biz ülkemizi eleştirmemeliyiz” şeklindeki ifadelerin kör vatanseverliği yansıttığını belirtmiştir (Url, 1).

Araştırmacıların yaptığı deneysel çalışmalarda kör vatanseverliğin yukarıda da bahsedildiği gibi milliyetçilikle bağlantılı olduğunu görmüştür. Bu vatanseverlik anlayışına sahip kişiler ülkesine ve liderlerine koşulsuz sadakat göstererek karşıt görüşte olanların anavatanına ihanet ettiği düşüncesine sahiptirler (Livi, Leone, Falgares ve Lombardo, 2014). Leo Tolstoy milliyetçiliğin ve vatanseverliğin insanlar üzerindeki etkilerini incelemiş ve bu inceleme sonunda her iki kavramında insan üzerinde olumsuz etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Leo Tolstoy bu tezinden yola çıkarak vatanseverliğin her boyutunun iyi olmadığını söyleyerek vatanseverliğin boyutlarını kötülemiştir (Ekmekçi, 2009). Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı üzere her türlü kör vatanseverlik Leo Tolstoy’un ifade etmiş olduğu vatanseverliğin tehlikeli boyutları ile paralellik göstermektedir (Nathanson, 1993). Schatz ve diğerlerine (1999) göre de kör vatanseverlik, genel vatanseverliğin iyi bir ölçütü değildir. Çünkü hem ideolojik olarak bölücüdür hem

de vatanseverlik ile milliyetçilik arasındaki ayrımı bulanıklaştırarak milliyetçilik ve ırkçılık ile yakından alakalıdır.

Yapıcı vatanseverlik, olumlu değişim arzusuyla yönlendirilen, ülkeye bağlılığı eleştiren sadakat ile karakterize edilmiş sorgulama ile eleştiri olarak tanımlanmaktadır (Schatz ve diğerleri, 1999). Yapıcı vatanseverler, vatanseverliğin eleştiriye kapalı veya kör biçimlerini benimsemezler. Devletin kimi eylemlerini takdir edip alkışlarken bazen de ülkenin idealleriyle uyumu sağlamak ve olumlu değişimi desteklemek için kimi eylemleri eleştirirler. Örneğin, emperyalist bir davranış, o emperyalist ülkenin vatandaşları için avantaj sağlasa bile demokratik değerlere ters düştüğü karşı çıkılmalıdır. Yapıcı vatanseverler tartışma ve eleştiriye vatansever olmayan bir davranış olarak görmez, yerine farklı bakış açılarının zenginliğinin önemine inanır (Kahne ve Middaugh, 2006). Yani yapıcı vatanseverlik, değişimi gerçekleştirebilmek için kendi ulusunu yapıcı bir şekilde eleştirebilmek yeteneği olarak da görülmektedir. Bu kapsamda yapıcı vatanseverlik “ülkesine, eleştirel sadakatle bağlılık” ve “pozitif değişim doğrultusunda sorgulama ve eleştiri” olarak da tanımlanabilmektedir. Yani yapıcı vatanseverler “ülkemi önemsediyim ve gelişmesini istediğim için bir takım ülke politikalarına karşı çıkarım” ve “ülkeme olan sevgimi olumlu yönde olan değişimler doğrultusunda gösteririm” şeklinde ifadeler kullanmaktadırlar (Yazıcı, 2009).

Vatanseverlik, yapıcı biçimde ortaya çıktığında, bir ulusun diğer uluslarla olan ilişkisini geliştirmek için yararlı olabilir. Yapıcı vatanseverlik aynı zamanda hükümetin gücünü kötüye kullanmamasını sağlamak için bir kontrol görevi de üstlenmektedir (Barnes, 2010). Schatz ve diğerleri (1999) tarafından yapılan araştırmada yapıcı vatanseverliğin bilgi edinme ve siyasi etkinliklerle ilişkisinin olduğunu saptanmıştır. Başka bir anlatımla politikaya yakın olup medya ve diğer araçlarla bilgi toplayan ve politik alanda etkin olmaya çalışan kişilerin yapıcı vatanseverlik eğiliminde olma ihtimalleri, tutucu vatanseverlik eğilimine kıyasla daha yüksektir.

Yapıcı vatanseverlik, ulusun politikalarının, eylemlerinin, en yüksek idealleri tutarlı olup olmadığını sorgulama isteğini de temsil eder (Schatz ve diğerleri 1999). Örneğin; ülkesi bir savaşa girdiğinde vatandaşların savaşın adil ve ülkenin çıkarları için uygun olup olmadığını sorgulaması bu vatanseverlik anlayışını yansıtmaktadır. Genel itibari ile yapıcı vatanseverlik, hükümet politikalarının anayasal olarak

güvence altına alınmış olan insan hakları, konuşma, din özgürlüğü, adil yargılanma ve mahkûmlara eşit davranılması gibi durumlarda anayasal düzenlemelere uyumlu olup olmadığının tartışmalar doğrultusunda karar verilme şeklinde açıklanmaktadır (Bliss, Krohn, Oh ve Williams, 2009).

Schatz ve diğerleri (1999), yapıcı vatanseverliği siyasi farklılıklar içinde doğru bilgiyi arama olarak ifade ederken, kör vatanseverlik de farklı grupların ulusal güvenliğe yönelik tehditleri olarak açıklanmaktadır. Schatz ve Staub (1997) yaptıkları deneysel çalışmalar doğrultusunda kör vatanseverlik ile yapıcı vatanseverlik arasındaki anlamlı bir farkın olduğunu saptamışlardır. Kör vatanseverliği olumsuz gruplar arasındaki tutumlarla bağlantılı olduğunu dile getirmişler ve bu yönde savunmalar yapmışlardır. Yapıcı vatanseverlikte ise bir grubun kimliğini savunmak daha kolay olduğunu belirtmişlerdir. Fakat kör vatanseverliğin esnek olmayan kimlik ve içinde buldukları gruplar farklılık göstermez yani değişmezlik değerlendirmesi olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Schatz ve Staub, 1997).

Kahne ve Middaugh (2006) da temel olarak kör ve yapıcı vatanseverlik ayrımını dile getirir de bu iki vatanseverlik boyutundan farklı olarak **aktif vatanseverlik** anlayışından da bahsederler. Onlara göre vatanseverliğin demokrasi için faydalı olup olmadığı belirlenmek istenirse bunun için temel gösterge kişinin ülkesine vatansever olarak bağının aktif katılımı gerektirip gerektirmediğidir. Bu bakış açısına göre hem kör hem de yapıcı vatanseverler ülkelerini sever fakat her iki vatanseverlik anlayışında sivil ve politik yaşama aktif olarak katılmak gerekli değildir. Hem kör hem de yapıcı vatanseverler günlük hayatta kendi bakış açılarını tartışırlar, fakat ülkelerini gerçek anlamda destekleyen fiili bir eylemde bulunmazlar. Böylesi bir davranış demokrasinin ihtiyacı olan aktif katılımdan bariz bir şekilde farklılık gösterir (Kahne ve Middaugh, 2006).

Aktif vatanseverler ülkeleri hakkında en iyisi olduğunu hissettikleri şeyi sürdürmek ve desteklemek, gelişim için ihtiyaç duyulduğuna inandıkları özellikleri değiştirmek için sivil ve demokratik yaşamda aktif olarak yer almayı görev edinir. Onların eylemleri oy vermekle başlar ama bunun ötesine gider. Toplumsal eylem ve toplantılara, politik içerikli protestolara katılırlar. Bir kampanya için çalışabilir veya yaşlılara yardım etmeye dönük bir etkinlikte gönüllü olarak yer alabilir.

Bunlar onların ülkelerine olan sevgilerinin ve ülkelerini geliştirme arzularının bir göstergesidir (Kahne ve Middagh, 2006).

Parker (2009), kör ve yapıcı vatanseverliğe ek olarak “bayrağa, sembollere ve ulusal marşlara duygusal bağlanma” ile yakından ilişkili olan vatanseverliğin bir başka boyutunu ortaya koymuştur. Parker, bu boyutu *sembolik vatanseverlik* olarak ifade etmiştir. Kör vatanseverliğin bir parçası olarak da görülebilen **sembolik vatanseverlik** biçimi yapısal olarak kimi farklılıklara sahiptir. Buna göre kör vatandaşlık bireyler ve devlet arasındaki ilişkilerde daha bilişsel bir yapıya (ideoloji gibi) sahiptir. Devletin yasa ve uygulamalarına kayıtsız şartsız destek verme üzerine odaklıdır. Sembolik vatanseverlik ülke ve onun temel değerlerine semboller aracılığıyla göreceli olarak somut ve duyuşsal bir boyut oluşturur (Parker, 2010). Bayrak gibi her tür milliyetçi semboller, milli marşlar, ritüeller sembolik vatanseverliğin bir parçasıdır. “Ülkemin bayrağının dalgalandığını görmek beni son derece iyi hissettiriyor”, “Ülkem için sevgim çok güçlüdür” ifadeleri sembolik vatanseverliği örnekleyen ifadelerdir (Url, 1). İki kavram analitik olarak farklı olmakla birlikte politik sonuçlar açısından çoğunlukla benzerlikler göstermektedir (Parker, 2010). Kısaca sembolik vatanseverlik bir ülkeye ait olmakla gurur duymak ile bayrak, marşlarla gurur duymayı bir araya getirdiği görülmektedir (Huddy ve Khatib, 2007).

Değerler eğitimi ve sosyal bilgiler dersinde değerler

Değerler insan hayatının bir parçası olduğu için sosyal bilimlerin hemen hemen hepsinin üzerinde önemle durduğu bir kavramdır. Değer kavramının sözlük anlamı, “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, paha, yüksek nitelik, meziyet ve üstün, yararlı, nitelikleri olan kimse” (Doğan, 2008, s.350) şeklinde tanımlanmaktadır. Değer bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ve yararlı niteliktir (Ulusoy ve Dilmaç, 2016). Çelikkaya (1996) göre ise değer bir toplumda, inançlar, ideolojiler ya da insanlar arasında kabul görmüş, benimsenmiş ve yaşatılmaya devam eden insani, içtimai, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü davranış, duyuş, düşünüş, kural ya da kıymetlerin tamamıdır.

Değerler yapılması gerekene ilişkin inançlar ve tutumların bütünüdür. Kişi için neyin önemli olduğunu belirleyen inançlardır (Santrock, 2017). Değerler neyi seçmenin ya da neyi yaşamamanın daha iyi olduğunu bize gösteren temel taşlar olarak da ifade edilebilir (Uygur, 2016). Bunlar düşüncelerimizi ve eylemlerimizi etkileyen, onlara yön veren zihinsel olaylardır. Her davranışın temelinde değer veya değerler vardır. Değer hangi davranışın iyi ve doğru olduğunu hangi davranışın ise yanlış ve kötü olduğunu belirlememize yardımcı olan inançlarımızdır (Hökelekli, 2006).

Toplumların ve milletlerin gelişmesi, kalkınması, medeniyet ve uygarlığa ulaşması eğitim sistemi ile birlikte değerler eğitimine bağlıdır. Değerler eğitimi ve eğitim sistemi ne kadar amacına uygun, doğru ve düzgün bir biçimde yeni nesle aktarılırsa, uygarlığın gelişmesine ve yükselmesine o kadar katkı sağlayacaktır. Bir toplumda ve millete, insani ve ahlaki değerler, eğitim yoluyla uygulanırsa, o toplumda ve millete insanlık, medeniyet, bilim ve erdem olduğunu gösterecektir. Değerler eğitiminin doğru bir şekilde sürdürülmemesi, bireylerin ve toplumların gerilemesine/geri kalmasına sebep olur. Bunun sonucunda ise karmaşıklık, güvensizlik, hırsızlık, maddiyatçılık, bencilik vb. gibi istenmeyen durumların ortaya çıkmasına ve toplumsal huzurun bozulmasına yol açar (Yaman, 2012).

Değerler eğitimi, değerlerin açık ve bilinçli bir şekilde öğretilme süreci olarak tanımlanmaktadır. Keskin (2016) göre ise değerler eğitimi; doğrudan ya da dolaylı olarak kişilerin değerler hakkındaki anlayış ve bilişlerini geliştirmek, onların bireysel ve daha geniş bir toplumun üyesi olarak davranabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırma sürecidir. Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak değerler eğitimi kısaca, bireylerin, aile içinde ve toplum yaşantısında yararlı ve faydalı bir fert olarak yetiştirmek ve erdemli bir toplum oluşturmak amacıyla değerleri doğrudan ya da dolaylı çeşitli yöntemlerle öğretme sürecidir. Değerler eğitimi insanların iyi yetişmelerine, pozitif gelişmelerine, yararlı ve verimli bir aile bireyi ve toplum ferdi olmalarına yardımcı olur (Modağiq, 2017).

Değerler eğitiminin amacı, çocukların doğuştan getirdiği niteliklerin iyi tarafını ortaya çıkarmak, kişiliğini her yönüyle geliştirmek, insani mükemmelliğe ulaşmasına yardımcı olmak, bireyi ve toplumu kötü alışkanlıklardan ve davranışlardan korumak ve kurtarmak, bunu yanında onları güzel ahlakla donatmak ve bunun devamını sağlamaktır. Değerler eğitiminin amacı, insanları sadece

değerler yönünde bilgilendirmek değil, insan hayatını anlamlı kılmak, ruhsal dengeyi kurmak ve korumak, kişiliği güçlendirmek, insanın ahlak ve karakter sahibi olmasını sağlamaktır (Aydın ve Akyol Gürler, 2013).

Değer eğitimi genel anlamda bireylerin kendisini tanıması ve kendisi ile uyum içerisinde olmasını, düşünce ve eylemlerinde tutarlı olmasını sağlayan özelliklerin kazandırılması için bilinçli ve planlı şekilde öğrenme ortamlarının düzenlenmesidir. Değer eğitimi, öğrencilerin iç motivasyonlarını artırmalarına, neyin doğru olduğuna yönelik yorum yapabilmelerine ve bunu davranışa olarak sergilemelerine fırsat sağlar (Akbaş, 2008).

Alan yazındaki yaklaşımlar genel olarak incelendiğinde, değerler öğretimi ile ilgili farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Bunlar; *telkin*, *değer belirginleştirme*, *değer analizi*, *ahlaki gelişim* ve *karakter eğitimi* yaklaşımları değerler eğitiminde öne çıkan yaklaşımlardır (Çengelci 2010). Bu yaklaşımlar aşağıdaki biçimde açıklanabilir.

Telkin yaklaşımı (Değerlerin doğrudan öğretimi): insan karakterini ve davranış biçimlerini şekillendirmede bilinçli veya bilinçsiz şekilde en çok başvurulan yöntemdir. Bu yaklaşım değerler eğitiminde de en yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu yönetime göre sürekli tekrar ve tavsiyelerle bir olay anlatıldığında öğrenciler bunu kabul ederek davranışa dönüştüreceği savunulur (Çengelci, 2010). Telkin yaklaşımının temel noktasında yetişkinlerin, çocuklara ahlaki değerlerin doğrudan öğretilmesi, davranışların biçimlendirilmesi ve iyi alışkanlıklar kazandırılması sorumluluğuna sahip oldukları düşüncesi yatmaktadır (Doğanay, 2011).

Değer belirginleştirme yaklaşımı: yaklaşımın amacı, öğrencilerin planlı biçimde düşüncelerini sağlayarak duygu ve düşüncelerinin farkına varmalarını sağlamaktır. Böylelikle değerlerin belirlenmesi ve öğrenilmesi sürecinde, merkeze öğrenciyi koyarak, onların değer tercihleri yaparken karar almasına ve bu kararları başarıyla uygulamasına yardımcı olmaktır (Halstead ve Taylor, 1996; Akt: Kart, 2017). Bu yaklaşımda bireyin, başkaları tarafından belirlenen değerler yerine kendi istediği değerleri gözden geçirdikten sonra özgür iradesiyle tercih yapma hakkına sahip olmasıdır.

Değer analizi yaklaşımı: bu yaklaşım sosyal bilimler eğitimcileri tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım akılcı düşünceyi ve akıl yürütmeyi vurgulamaktadır (Huit, 2004). Bu öğretim yaklaşımının amacı ise, öğrencilere, karşılaştıkları değerlerle ilgili sorunlar hakkında karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmelerine yardımcı olmaktır (Sarı, 2007).

Ahlaki gelişim yaklaşımı: Lawrence Kohlberg'e göre ahlaki değerlerin kazanımı kişinin bilişsel ahlaki gelişim düzeyine göre akıl yürütme ile gerçekleşmektedir. Ahlak gelişimi yönelik çalışmalar sonucunda her evresi ikişer düzeyden oluşan toplam üç evreli ve altı aşamalı ahlaki gelişim kuramını oluşturmuştur (Doğanay, 2006). Bu sebeple bu yaklaşımı uygulayan eğitimciler, ahlaki düşüncelerin belirli aşamaları izleyerek geliştiğini düşünürler (Senemoğlu, 2012).

Ahlaki gelişim yaklaşımında, öğrencilere değerler sisteminin kazandırılmasını yalnızca okullarda uygulanan eğitim faaliyetleri ile sınırlandırmak imkansızdır. Bundan dolayı bazı araştırmacılar bu gelişim özelliklerinin bireylere doğrudan kazandırmanın zor olduğunu, bu normların aile, ekonomi ve hukuk gibi sistemlerin içerisinde kazandırılabilceğini savunurlar (Kılavuz ve Gürses, 2009).

Karakter eğitimi yaklaşımı: bireye toplumsal yaşamın huzur içinde devamı için gerekli olan sorumluluk, saygı, güvenilirlik, adil olma gibi davranışları kazandırmayı amaçlayan; etik değerlere bağlı olma ve buna uygun davranma eğilimini geliştirme süreci olarak açıklanmaktadır (Akbaş, 2008). Dilmaç, (2007) göre karakter eğitimi, açık ya da örtük program yardımıyla yetişen yeni nesillere temel insani değerleri benimsetme, sorumluluk sahibi olmalarını sağlama, değerler konusunda hassas olma ve onları davranış biçimi olarak sergileme olarak açıklamıştır.

Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçlarının belirlenmesi ve kanunlaştırılması genel hedefler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir. Milli Eğitimin genel amaçları incelendiğinde, amaçlarda betimlenen model insanın sahip olması gereken özellikler açıkça görülür. Türk Milletinin manevi ve ahlaki değerlerini özümseme ve koruma; vatanını, milletini ve ailesini severek yüceltmeye çalışma; ruhsal ve ahlaki açıdan sağlıklı ve dengeli biçimde gelişmiş kişiliği ve geniş bir dünya görüşünü yansıtmaya; topluma karşı sorumluluk bilinci taşıma, işaret edilen

özelliklerden bazılarıdır. Bu özellikler milli değerlerine bağlı bir bireyde olması istenen özelliklerdir (MEB, 2010).

Değerlerin kazandırılmasına okullarda erken yaşlarda başlanması oldukça önemlidir. Milli kültürün şekillendirildiği ilkököl kademesi bu hususta temel kurum niteliği taşımaktadır. Değerler eğitiminin bu çağlarda vermeye başlanması, çocukların topluma karşı sorumluluk duygularını geliştirerek, güvenli ve sağlıklı bireyler olmalarının anahtarı olarak görülmelidir (Kumbasar, 2011).

İlköğretim düzeyinde değerler eğitime hizmet eden en önemli derslerden biri kuşkusuz Sosyal Bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler bir yandan Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık bilgisi gibi alanlara ait içeriği vermeye çalışırken diğer yandan sosyal beceriler ve değerler üzerinde duran, bilişsel amaçların yanı sıra duyuşsal amaçları da kazandırmaya çalışan bir derstir (Bacanlı, 2006). Nitekim Sosyal Bilgiler dersinin geçmişten günümüze amaçları incelendiğinde değer kazandırmayı hedeflediği görülmektedir. Öte yandan özellikle 2005 sosyal bilgiler programı sorumluluk sahibi olan bireyler yetiştirmek için milli kimlik ve değerlere önem vererek ulusal değerler arasında bir denge oluşturmuştur. Öte yandan değerler sosyal bilgiler dersinin somut bir parçası olarak belirlenmiş ve özellikle kimi öğrenme alanlarında bazı değerlerin doğrudan verilmesi öngörülmüştür (MEB, 2005). 2018 öğretim programında ise söz konusu değerler güncellenmiş bu değerlere ek olarak programa temel oluşturan kök değerler belirlenmiştir. Bu değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinde kazandırılması öngörülen bir değerler listesi oluşturulmuştur. Bunlar; adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Söz konusu değerlerin çeşitli öğrenme alanlarında kazanımlarla ilişkilendirilerek verilmesi beklenmektedir (MEB, 2018). Program incelendiğinde özellikle vatanseverlik değerinin hem programlara temel oluşturan kök değerlerden hem de sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken değerlerin biri olduğu görülmektedir.

Vatanseverlik eğitimi ve sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik

Değerler, modern eğitim sistemimizin bir parçası haline gelmiştir. Vatanseverlik kavramı da bu değerler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Öte yandan geçmişten günümüze ülkeler devamlılıklarını sağlamanın bir yolu olarak vatanseverliği kazandırmayı bir eğitimsel amaç olarak kabul etmiştir. Ülkeler arasında çeşitlilik gösteren siyasal, toplumsal ve eğitimsel yapılara rağmen eğitim programlarında örtük veya açık biçimde vatanseverlik eğitimi verildiği görülmektedir (Elban, 2011). Sosyal bilgiler dersi ise vatanseverlik eğitimi için en çok düşünülmesi gereken ders olarak kabul edilebilir. Sosyal bilgilerin amaçları ve içeriği düşünüldüğünde bu ilişki net olarak görülmektedir.

Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi (NCSS, 2005) Sosyal Bilgileri, “vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanı” olarak tanımlamaktadır. Sosyal Bilgilerin temel amacı, “birbirine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için bireylere yardımcı olmak” olarak belirlenmiştir. Bu tanımdan yola çıkarak kuşaklar arasında vatandaşlık yeterliklerinin aktarılmasında sosyal bilgiler dersinin merkezi bir ders olduğu görülmektedir. Engle ve Ochoa (1988) da Sosyal Bilgiler dersinin özellikle vatandaşlık eğitimi ile ilgili olduğunu ve demokrasilerde toplumsallaşmayı bireylere öğretmekle yükümlü olduğunu belirtmiştir. İlköğretim basamağında çocuk toplumsallaştırılırken değişik bilim dalları ile ilgili ilke ve genellemeler ayrı ayrı dersler olarak öğretilmezler. Ortak noktalar alınarak bir bütünlük içinde kaynaştırılmış olarak sunulurlar. Bütüncül yaklaşımların ürünlerinden biri olan Sosyal Bilgiler dersi de öğrencileri vatandaş rolüne daha iyi hazırlama amacına hizmet eder (Doğanay, 2002).

Bilindiği gibi vatanseverlik temel vatandaşlık değerlerinden biridir ve belki de vatandaşlık anlayışının temelinde yer almaktadır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersi vatandaşlık beceri ve yeterliklerini kazandırma sorumluluğu açısından vatanseverlik eğitimi ile de bütünleşmek zorundadır. Nitekim Türk eğitim sisteminde vatanseverlik eğitiminin tarihçesi incelendiğinde de sosyal bilgiler içerisindeki vatandaşlık konu ve derslerinin vatanseverliği kazandırmakla sorumlu olduğu görülmektedir. Keleşoğlu (2008)'na göre Türkiye'deki vatanseverlik

eğitimi çalışmalarının temeli eğitim sitemimizde 1926 yılında *Yurttaşlık Bilgisi* dersinin ilkokul programlarında yer verilmesi ile atılmıştır. Yurttaşlık Bilgisi dersinin hedefi ve çocuklara vatanseverlik değerini kazandırılmasını sağlamakla birlikte hak ve sorumluluklarının ne olduğunu öğretmeyi amaçlamıştır. Örneğin 1939 yılında Danışman'ın yazdığı Yurt Bilgisi kitabında yer alan "Türkler vatanlarını korumak için canlarını korkmadan feda ederler. Türklerin dünya sahnesinde vatanseverlik duyguları ile n yapmışlardır. Türk tarihi kahramanlıklar, zaferler ve vatanseverliklerle dolu sanlı ve zafer destanıdır" anlatımına yer vermiştir. 1940 yılından Rona tarafından 4. sınıflar için yazılmış Yurt Bilgisi kitabında da yer alan "Yurdu korumak, Türk' yaşatmak için vakti gelince canımı vermeye severek koşacağım" ifadesinde de anlaşılacağı üzere Danışman'ın ifadelerinin yineletildiği (Yazıcı, 2009) ve vatanseverlik eğitiminin vatandaşlık eğitimi ile verilmeye çalışıldığı görülmektedir. 1990 ve 2000 yıllar arasında okutulan Vatandaşlık Bilgisi kitaplarına baktığında da aynı düşünce anlayışın hkim olduğu görülmektedir. Vatan, "insanın uğrunda her türlü fedakârlığı, gerektiğinde ölmeyi göze aldığı kutsal bir yer" olarak tanımlanır (Yılmaz, 2002; 105-110). Aynı anlamdaki bir başka ifadeye göre de "vatan şartlı savunulmaz, gerekirse lnr" (Vural, 1999; Yamanlar, 2001 Akt: Yazıcı, 2009). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Osmanlı Döneminde yer alan Malumat-ı Medeniye kitaplarındaki aynı görüş Cumhuriyetin ilk yıllarında ismini Yurt Bilgisine bırakmış ama görüş aynen devam etmiştir (Yazıcı, 2009).

Görüldüğü gibi Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlayan vatanseverlik değerinin kazandırılması amacı vatandaşlık dersleri ve konuları ile bütünleştirilmiştir. Ancak ilgili ders ve konuların kapsamından başka Tarih ve Coğrafya derslerinde de milli birlik için vatandaşlığın kazandırılması yönünde hareket edildiği (Keleşoğlu, 2008) söylenebilir. Blum (2006) da vatanseverlik eğitimi için güçlü tarih öğretiminin önemini belirtirken Sosyal Bilgiler dersinin yararlandığı disiplinlerden biri olan tarihi, milli-manevi, dini, ahlaki ve sosyal değerlerin kazandırılmasında ki önemli etkileriyle vatanseverlik eğitimine katkı sağladığını belirtmiştir (Akt: Avcı, İbret ve Karasu Avcı, 2017). Pek çok araştırmacı vatanseverlik eğitimi ile tarih ğretimi arasındaki ilişkiyi kabul etmiştir. Onlara göre vatanseverlik duygusunun yeni nesillere kazandırılmasında tarih eğitimi en etkili araçlardan biridir (Elban, 2011; Yazıcı, 2009). Benzer şekilde coğrafya da

yaşadığı yeri bireye tanıtarak vatan sevgisi kazandırmakta, temel amaçları içerisinde vatansever beceri ve davranışların kazandırılmasını içermektedir (Memişoğlu ve Öner, 2013; Meydan, 2011).

Sosyal Bilgiler dersinin içerik ve amaçlarının vatanseverlik eğitimiyle örtüştüğü söylenebilir. Öte yandan programlarda da vatanseverlik öğretiminin sosyal bilgilerdeki yeri vurgulanmaktadır. 1998 yılında yapılan değişikliklerle yeniden düzenlenen sosyal bilgiler programının amaçları incelendiğinde vatansever insan yetiştirme çabasının açık olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Bu düşüncenin vatanseverliğin ötesinde ulusa bağlılığı olarak da nitelendirilebileceği söylenmiştir. Öztürk ve Dilek (2005; 66-68) 1998 yılındaki sosyal bilgiler programının amaçlarını incelemiş ve aşağıda görüldüğü üzere vatansever bireyler yetiştirmeyi amaçlayan bir program öğretim programının olduğunu ortaya koymuştur. 1998 sosyal bilgiler programında bireylerin:

- Milletine vatanına bağlı iyi vatandaş olarak yetiştirmesi,
- Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanması,
- Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirmesi ve
- Türk milletinin üstün özelliklerini davranış haline getiren ve Türk milletine, Türk bayrağına, Türk asker ve ordusuna sevgi saygı ve güven duygusunu kuvvetlendiren bireyler olarak yetişmesinin amaçlandığı görülmektedir.

2005 programında büyük ve köklü değişiklikler söz konusudur. Bu program etkili ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşı yetiştirmek için hazırlanan milli kimlik ve değerlere önem vererek evrensel ve ulusal değerler arasından bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Bu dengeyi oluştururken vatansever bireyler yetiştirmeye programın içinde yer vermiştir. Ayrıca 2005 programı 1998 programına göre daha somut ve sevgi temelli bir vatanseverlik anlayışını yerleştirmeyi amaçlamıştır. Programda 7. sınıfı bitiren bir öğrencinin, “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmesi” genel hedefler içerisinde yer almıştır (MEB, 2005). Öte yandan 2005 programında vatanseverlik değer öğretiminin parçası olarak da görülmektedir ve sosyal bilgiler programında

özellikle “Kültür ve Miras” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında doğrudan verilecek değerler arasında yer almıştır (MEB, 2005).

2017 ve 2018 yılında revize edilen sosyal bilgiler öğretim programların da vatanseverlik değeri hem programa temel oluşturan kök değerler hem de öğrenme alanları içerisinde öğrencilere kazandırılması gereken değerler arasında yer almıştır. Programda özellikle “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ilişkilendirme yapıldığı ve ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018). Öte yandan programın özel amaçlarını oluşturan aşağıda verilen kimi amaç ifadelerinde de vatanseverliğin sosyal bilgiler içerisindeki yeri vurgulanmıştır. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ile öğrencilerin (MEB, 2018):

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
- Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri,
- Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir çevre anlayışına sahip olmaları,
- Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları, 9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,

- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
- Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
- Millî, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
- Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

Ayrıca revize edilen 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi öğretim programının özel amaçlarını oluşturan aşağıda verilen kimi amaç ifadelerinde de vatanseverliğin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük içerisindeki yeri vurgulanmaktadır. Bu kapsamda 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı ile öğrencilerin (MEB, 2018):

- Atatürk'ün askerlik ve devlet adamlığı yetenekleri ile inkılapçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almaları,
- Millî Mücadele örneğinden hareketle Türk milletinin millî birlik ve beraberlik anlayışı içerisinde özgürlük, bağımsızlık ve vatanseverlik duyguları ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini anlamaları,
- Türk Millî Mücadelesi ve inkılabının, millî ve evrensel özelliklerini kavramaları,
- Dönemin ağır şartlarında büyük güçlüklerle rağmen Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılabı'nın tarihî anlamını ve önemini kavramaları,
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, tam bağımsızlık, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlam ve önemi kavramaları,
- Atatürk İlke ve İnkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik

gelişmesindeki yerini kavrayarak Atatürk İlke ve İnkılaplarının esas aldığı değerleri yaşatmaya istekli olmaları,

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip, millî, manevi ve evrensel değerleri benimseyen birer vatandaş olarak yetişmeleri,
- Atatürk İlke ve İnkılaplarının, ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini oluşturduğunu kavramaları,
- Türkiye'nin jeopolitik önemini bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmaları,
- Bu programda ifade edilen kişisel ve sosyal yeterlik ve becerilerin yanı sıra tarihe özgü beceri ve yeterlikleri de kazanarak geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantılar kurmaya dayalı bir tarih bilinci geliştirmeleri,
- Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak Türkiye'yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
- Günümüzün sorunlarına mantıklı bir yaklaşımla çözümler üretmesini sağlayacak ve kendilerini geleceğe hazırlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmaları amaçlanmaktadır.

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar

Araştırmayla ilgili olduğu düşünülen kimi araştırmalara ait bilgiler aşağıda özetlenmiştir.

Avcı, İbret ve Karasu Avcı (2017) “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Değerinin Kazandırılmasına Yönelik Görüşleri” adlı araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada öğretmenlerin görüşlerini ortaya çıkarmak için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2014–2015 eğitim-öğretim döneminde Kastamonu ili Merkez ilçesinde görev yapan 28 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Elde edilen veriler içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretmenlerin vatanseverlik değerini en çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı 7. sınıf Ülkemizde Nüfus ünitesinde verildiğini düşündükleri, vatanseverlik değerini kazandırırken en fazla gösteri yöntemini kullandıklarını belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler ve vatanseverlik arasındaki ilişkiyi Sosyal Bilgiler dersinin iyi insan

yetiştirme ve Sosyal Bilgiler dersinin tanıtma amacının olması ve bu dersin içeriğinin vatanseverlik değeri ile ilgili olması ile açıklamışlardır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri vatanseverliği, vatanını ve milletini sevmek olarak düşünmektedirler. Vatanseverlik değerinin önemini, toplumsal düzeni ve devamlılığını sağlamak, bilinçli bireyler yetiştirmek ve ülkemizin gelişmesini sağlamak şeklinde ifade etmişlerdir.

Avcı (2015) “Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri” adlı yüksek lisans tezi çalışmasını sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğrenci öğretmen görüşlerini belirlemek amacı ile gerçekleştirmiştir. Araştırma katılımcıları 2014- 2015 eğitim öğretim yılında Kastamonu ili merkez ilçesinde görev yapan 28 sosyal bilgiler öğretmeni ile sosyo-ekonomik durumları temel alınarak belirlenen 3 okul içerisindeki 125 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında öğretmenler için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılırken öğrencilere ise resimler çizdirilmiş ve kompozisyon yazdırılmıştır. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bazı sonuçlarına göre, öğretmenler vatanseverlik değerini en çok İnsanlar, Yerler, Çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan 7. sınıf Ülkemizde Nüfus Ünitesinde verdiklerini, ayrıca vatanseverlik değerini en çok gösteri yöntemi üzerinden kazandırmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler ise vatanseverliği vatanı ve milleti sevmek olarak ifade etmişlerdir. Öğrenciler vatanseverliği fedakârlık, çalışkanlık, bayrağa ve istiklal marşına saygı değeri ile ilişkilendirmişlerdir. Öğrencilerin çizmiş oldukları resimlerde daha çok yapıcı, ılımlı ve aktif vatanseverlik tutumlarına sahip oldukları görülmüştür.

Ersoy ve Öztürk (2015) yaptıkları çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik algısını ve vatanseverlik eğitimine bakışını irdelemeyi amaçlamıştır. Olgubilim deseninde gerçekleştirilen bu araştırmaya 15 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırma verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme ile toplanmış ve tematik olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının tamamı vatanseverliği, öncelikle sevgi, saygı ve bağlılık ile ilişkilendirmiş, bunun ötesinde bazıları sorumluluklarını yerine getirmek, bazıları da demokrasi ve insan hakları için çaba göstermek olarak yorumlamışlardır. Öğretmen adaylarının çoğunlukla yapıcı bir vatansever algısına sahip oldukları

görülmüştür. Ailenin ve sosyal çevre, eğitim süreci ve yazılı ve görsel basında verilen vatanseverlik mesajları sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik algısına yansıyan öğelerdir. Öğretmen adaylarının vatanseverlik algısı vatanseverlik eğitimine ilişkin bakış açısını doğrudan etkilemektedir.

Çetinalp Şahin (2014)'in "Polis Okulu Öğrencilerinin Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Sistemi Meşrulaştırma, Vatanseverlik ve İnsan Hakları Tutumlarının İncelenmesi" isimli yüksek lisans tezi çalışması, polis okulu öğrencilerinin okulda geçirdikleri zaman süresince adil dünya inancı, otoriterlik, sistemi meşrulaştırma, vatanseverlik ve insan hakları tutumlarında ne yönde değişiklikler olduğunu belirlemek amacı ile yapılmıştır. Araştırmaya 405 erkek, 61 kadın olmak üzere yaşları 19-26 arasında olan 466 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracı kişisel bilgi formu, genel adil dünya ölçeği, kör vatanseverlik ölçeği sağ-kanat otoriterlik ölçeği genel sistemi meşrulaştırma ölçeği, insan haklarına yönelik tutumlar ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda eğitim öncesi ve sonrası korelasyon hesaplamaları ile insan hakları ile otoriterlik, kör vatanseverlik ve genel sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin negatif ilişki içinde olduğu saptanmıştır.

Yazıcı (2013) "Çok Kültürlülük ve Yurtseverlik Açısından Azınlık Okullarında Tarih Dersleri" adlı doktora tezi çalışmasında Türkiye'deki farklı kültürel-etnik topluluklara dâhil lise öğrencilerinin ve onların tarih öğretmenlerinin, tarih dersleriyle ilgili görüşlerinin çok kültürlülük ve vatanseverlik bağlamında değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmada karma desen kullanılmıştır. Nicel boyutta alan taraması (survey), nitel boyutta ise olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un çeşitli ilçelerindeki 6 ayrı azınlık okulu 11. ve 12. sınıflarında öğrenim görmekte olan 199 öğrenci ile bu kurumlarda görev yapmış ya da yapmakta olan 13 tarih öğretmeni oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak ise öğrenciler için "Çok Kültürlülük Tutum Ölçeği", "Yurtseverlik Ölçeği" ve tarih derslerini kendi kimlikleri açısından değerlendirmelerini amaçlayan bir anket uygulanmıştır. Ayrıca nitel veri toplama aracı olarak da açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Ayrıca öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin çoğunluğu tarih derslerinde kendi kimliklerinin yeterince yer bulmadığını dile getirmişlerdir. Ayrıca öğrenciler bu kimliklere yer veren

bölgümlerine ise ötekileştirici bir söylem içinde olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca tarih öğretmenlerinin azınlık okullarındaki tarih derslerinde verimli olmadıklarını, öğrencilerin ise bu dersleri sadece sözde aldıklarını düşündükleri belirtmişlerdir.

Mumyılmaz (2013) yapmış olduğu araştırmada Türk eğitim sisteminde ve sosyal bilgiler programında temel değer arasında yer alan vatanseverlik hakkında, değişen dünya koşullarında öğretmenlerin neler düşündüğü belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Veriler yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Yozgat ve Ankara illerinde görev yapan ilköğretim öğretmenleri oluşturmaktadır. Seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen Yozgat merkezde 3 ilköğretim okulunda görev yapan 57 öğretmen ile Ankara Mamak ilçesinde 2 ilköğretim okulunda görev yapan 60 öğretmen, toplam 117 öğretmen araştırmanın örnekleme grubunu oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, vatanseverlik kavramı, kavramın kendisinin yanı sıra kavramla ilişkili vatan, milliyetçilik, Atatürk sevgisi, İstiklal Marşı, Andımız gibi kavram ve değerler üzerinden analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, vatanseverlik ve vatanseverlikle ilişkili değerlerin, çeşitli yaş gruplarında Türk eğitim sisteminin, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren öngördüğü şekilde karşılık bulduğu; 20-25 yaş grubu öğretmenlerin bazı sorularda diğer yaş gruplarına göre daha yüksek oranda vatanseverlik kavramının içeriğine uygun görüş bildirdiği görülmüştür.

Elban (2011) “Ortaöğretim 11. Sınıf Öğrencilerinin Tarih Dersine Yönelik Tutumları ile Vatanseverlik Tutumları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile tutucu ve yapıcı vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini, 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara-Kazan ilçesinde bulunan 5 ortaöğretim okulu arasından tesadüfi olarak seçilen 3 ortaöğretim okulunun 11. sınıfta öğrenime devam eden, 131’i kız ve 109’ü erkek toplam 240 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada ölçme aracı olarak Tarih Dersi Tutum Ölçeği ve Yurtseverlik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada tarih dersine yönelik tutumlar ile yapıcı vatanseverlik tutumları arasında orta düzeyde anlamlı, tutucu vatanseverlik tutumları arasında ise düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin yüksek düzeyde yapıcı vatansever tutumlara, orta düzeyde

tutucu vatansever tutumlara sahip olduğu saptanmıştır. Ayrıca cinsiyetler arasında yapıcı ve tutucu vatanseverlik bakımında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Fakat okul türleri arasında öğrencilerin yapıcı vatanseverlik tutumları bakımından anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu belirlenmiştir.

Yazıcı (2009) “Yurtseverlik Eğitimi: Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutum ve Algılarına Yönelik Bir Çalışma (Tokat İli Örneği)” isimli yüksek lisans tezi çalışmasında, sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarına, yurtseverlik eğitimi tutumlarını ve yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemlerin ne olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada betimsel analiz yöntemlerinde alan taraması (survey) tipi araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 144’ü erkek ve 56’sı kadın olmak üzere toplam 200 sosyal bilgiler ve tarih öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada Yurtseverlik Tutum Ölçeği, Yurtseverlik Eğitimi Ölçeği ve Yurtseverlik Eğitimi Strateji ve Yöntem Anketi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin vatanseverlik ve vatanseverlik eğitimi tutumlarının birbirleriyle önemli ölçüde benzer olduğu ama öğretmenlerin vatanseverlik ve vatanseverlik eğitime karşı olan tutumlarının ve kullandıkları yöntemleri etkilediği belirlenmiştir.

Keskin (2008), “Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması” adlı yüksek lisans tezinde Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitiminin gelişimi ve şuanda geldiği durumu sosyal bilgiler programı temel alınarak ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden tarihsel yöntem içinde yer alan doküman analizi ve nicel arama yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. 2004–2005 ve 2005–2006 öğretim yıllarında ilköğretim 5. sınıf öğrencilerine bir anket ve Değerler Eğitimi Ölçeği’nin uyguladığı çalışmada öğrencilerin vatanseverlik değeri puanları ile cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Williams, Foster ve Krohn (2008), vatanseverlik ve eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bir çalışma yapmışlardır. Araştırma Amerika Birleşik Devletleri’nde bir devlet üniversitesinde, insan gelişimi dersi almış 236 öğrencinin katılması ile gerçekleşmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu 18-22 yaşları arasındadır. Katılımcıların dörtte üçü kadın dörtte biri erkektir. Katılımcılara kör

vatanseverlik, yapıcı vatanseverlik, sivil özgürlükleri destekleme ve ulusal güvenliğin önemini ifade eden dört sosyo-kültürel ölçek uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda hem yapıcı hem de kör vatanseverlikle eleştirel düşünme, sivil özgürlükleri destekleme ve ulusal güvenliğin önemi arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkarılmıştır. Araştırmanın sonucunda vatanseverliğin farklı boyutları ile diğer değişkenler arasında bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Kurt (2007), “Öğretmenlerin Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatanseverlik Algılarının Nitel Olarak İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlikle ilgili görüşlerinin niteliksel olarak incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Çalışma grubunu İstanbul ili Tuzla ilçesinde görev yapan 22’si kadın, 23’ü erkek olmak üzere toplam 45 öğretmenden oluşturmuştur. Araştırma sonucunda öğretmenler aktif katılımın kullanılması, öğrencilere vatanseverlik eğitimi verilmesi, tek bir ders ya da müfredata yayılmış olarak verilmesinden ziyade niteliği üzerine yoğunlaşılması, vatanseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Wang ve arkadaşları (2006) Singapur da gerçekleştirdikleri araştırmalarında Vatanseverliğin farklı türleri ile Vatanseverlik eğitimi arasında ilişkiyi ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma, 1015 (272 erkek, 743 kadın) stajyer öğretmen adayına uygulanan çalışmada vatanseverliğin farklı boyutları arasında ilişki ve ilişkinin öğretmen adaylarını hükümet propagandasına aktarılmasına nasıl etkilediğini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Ertürk (2006) “Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi” isimli çalışmasında, 1997 ve 2004 ilköğretim programlarının genel amaçlarıyla birlikte bu programa uygun olarak yazılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırmıştır. Bu araştırmada 2004 yılında gerçekleştirilen ilköğretim programındaki değişikliğin hangi nedenlerle ortaya çıktığı, ilköğretim amaçlarında meydana gelen değişikliklerin neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu değişimlerin program ve ders kitaplarındaki toplum, vatandaşlık ve vatanseverlik anlayışına; ekonomik ve ekonomik bir aktör olarak birey şekline nasıl yansıdığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu amaç

doğrultusunda 1997 programına uygun yazılmış 4. ve 5. sınıf dört sosyal bilgiler ders kitabı ile 2004 programına uygun yazılmış 4. ve 5. sınıf toplam dört sosyal bilgiler ders kitabının karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmada içerik analizi ile veriler analiz edilmiştir.

Kahne ve Middaugh (2006), ülkeye bağlılık, ülkeyi eleştirmeye yönelik tutumlar ve aktif katılım olmak üzere üç farklı boyutta California Lisesinde okuyan toplam 2366 öğrencinin vatanseverlik ve onun demokrasiyle ilişkisine yönelik inanışlarını belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda ülkeye bağlılık boyutunda katılımcıların %68'inin ülkesini sevdiği, %68'inin ülkesinin gelişmesi için gerektiğinde eleştirebileceğini belirttiği; aktif bağlılık boyutunda ise %41'nin vatansever olabilmek için siyasal ve sosyal katılımı gerçekleştirmek gerektiği yönünde görüşler belirttikleri bulunmuştur.

Figueiredo ve Elkins (2003) tarafından yapılan araştırmada küreselleşmenin gruplar arası ilişkileri şekillendirmede önemli bir etkiye sahip olduğu savunulmuş ve göçmenlere yönelik vatanseverlik ve milliyetçilik ilişki incelenmiştir. Araştırmaya göçmen gruplar katılmıştır. Çıkan sonuçlarda milliyetçilik tutumlarının yüksek olduğu bireylerde gruba karşı ön yargı ile yaklaşma oranı daha fazla olduğu görülmüştür. Vatanseverlik tutumları yüksek olan bireylerde ise karşı gruba ön yargı oranlarının daha az olduğu araştırma ile ortaya konmuştur.

Schatz ve diğerleri (1999) kör vatanseverlik ve yapıcı vatanseverlik arasındaki ayrımı araştırmışlardır. Massachusetts Amherst Üniversitesi'nde lisans öğrenimi gören 291 öğrencinin katılımı ile iki farklı örnekleme araştırma gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 164'ü kadın, 127'si erkektir. Araştırmanın sonucunda; kör vatanseverliğin milliyetçilik, dış tehditlere karşı durma, sembolik işaretler ve ABD yanlısı olma ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Buna karşın, yapıcı vatanseverliğin siyasi etkinlik, kişilerin sahip oldukları bilgi ve davranışları ile siyasi katılımın çok olması ile pozitif yönde ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik ve sosyal bilgilerde vatanseverlik eğitime yönelik görüşlerini belirlemektedir. Ortaöğretim düzeyinde değerler eğitime hizmet eden en önemli derslerden biri

kuşkusuz Sosyal Bilgiler dersidir. Sosyal Bilgiler bir yandan Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık bilgisi gibi alanlara ait içeriği vermeye çalışırken diğer yandan sosyal beceriler ve değerler üzerinde duran, bilişsel amaçların yanı sıra duyuşsal amaçları da kazandırmaya çalışan bir derstir (Bacanlı, 2006)

Tüm dünya ülkelerinin eğitim sistemlerinde vatansever bireyler yetiştirebilmek temel amaçlardan biridir. Türk Milli Eğitim Sisteminin de temel hedefleri arasında vatansever bireyler yetiştirilmesi öncelikli olduğu söylenebilir. Bu kapsamda vatanseverlik eğitiminde tüm okul dersleri önemli olmakla birlikte, sosyal bilgiler dersi daha fazla ön plana çıkmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde değerler eğitimine hizmet eden en önemli derslerden biri kuşkusuz Sosyal Bilgiler dersidir. Bunun sebebi olarak sosyal bilgiler derslerinde temel vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri kazandırılması olarak açıklanabilir. Ayrıca vatanseverlik eğitiminde önemli araçlar olarak kabul edilebilecek tarih ve coğrafya öğretiminin de sosyal bilgiler dersi içerisindeki yeri sosyal bilgiler dersinin rolünü somutlaştırmaktadır. Bir başka deyişle, Sosyal Bilgiler bir yandan Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık bilgisi gibi alanlara ait içeriği vermeye çalışırken diğer yandan sosyal beceriler ve değerler üzerinde duran, bilişsel amaçların yanı sıra duyuşsal amaçları da kazandırmaya çalışan bir derstir (Bacanlı, 2006). Nitekim 2005 program değişiklikleri ile birlikte vatanseverlik programda somut bir değer olarak da yer almış, kimi öğrenme alanlarında doğrudan verilecek bir değer olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde 2018 programında da vatanseverlik kazandırılması gereken bir değer olarak belirlenmiş ve özellikle kimi öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin vatanseverlik ile ilgili bilgi, beceri ve değerleri kazanmalarını sağlayacak öğretim etkinliklerini gerçekleştirmeleri ve öğrencilerinde vatanseverlik bilincini yerleştirmeleri gerekmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverliğe ilişkin görüşlerini belirlemek ve sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi sürecini belirlemek bakımından önem taşımaktadır. Elde edilen bilgilerin okullardaki vatanseverlik eğitiminin geliştirilmesinde katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Ayrıca alan yazında ilgili çalışmaların az olmasından dolayı ilgili boşluğun doldurulmasına da katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi “Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik kavramına ve sosyal bilgilerde vatanseverlik eğitime yönelik görüşleri nelerdir? biçiminde oluşturulmuştur.

Alt problemler

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik kavramına yönelik zihinsel imajları nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemine ilişkin görüşleri nedir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre vatanseverlik eğitiminde etkili olan kaynaklar nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre Sosyal Bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi süreci nasıl gerçekleşmektedir?
 - a. Sosyal Bilgiler programındaki hangi ünite veya konularda vatanseverlik değeri kazandırılmaktadır?
 - b. Vatanseverlik eğitimi hangi kavram ve değerler üzerinden gerçekleştirilmektedir?
 - c. Vatanseverlik eğitime dönük hangi öğretim yöntem, teknik ve etkinlikler kullanılmaktadır?
 - d. Vatanseverlik eğitimi için kullanılan araç-gereç ve materyaller nelerdir?
5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlenmesi gereken role ilişkin görüşleri nedir?
6. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre vatanseverlik eğitiminde karşılaşılan sorunlar nelerdir?
7. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin etkili vatanseverlik eğitime ilişkin önerileri nelerdir?

Sayıtlar

Bu çalışmada çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çalışma sorularına samimiyetle cevap verdikleri kabul edilmiştir.

Sınırlılıklar

Bu araştırma,

- Kütahya ili Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı merkez devlet okullarında 2015-2016 eğitim-öğretim yılında görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeniyle,
- Araştırma örneklemini oluşturan öğretmenler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerle,
- Elde edilen nitel verilerin tematik analiziyle,
- Araştırmacının görüşme yapma yeteneği ile sınırlıdır.

Tanımlar

Vatan: “Bir halkın üzerinde yaşadığı doğup büyüdüğü, kültürünü oluşturduğu toprak parçası” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 1998, s. 1553).

Vatandaş: Kişiler ile devlet arasında anayasa ve yasalarla tanımlanmış karşılıklı hak ve ödevlere dayalı bir bağ olarak ifade edilmektedir. Kısaca vatandaş olma, “bir vatan da doğup büyüme veya yaşamış olma durumu” (TDK, 1998, s. 1554) şeklinde tanımlanmaktadır.

Vatanseverlik: En yaygın anlamıyla, “kişinin ülke sevgisi” veya “vatandaşların ülkesine karşı olan sorumlulukları” (Primoratz, 2009) olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal bilgiler: ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) Sosyal Bilgileri “vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır” (NCSS, 2005) biçiminde tanımlanmaktadır.

İkinci Bölüm

Yöntem

Bu bölümde, araştırmanın modeli, katılımcılar, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik ve sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek için ise nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Nitel araştırma, bilginin insanların geçirdiği deneyimler, yaptığı etkinlikler ve tanık olduğu olgular yoluyla anlamlandırıldığı fikrine dayanmaktadır (Merriam ve Tisdell, 2015). Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılarak, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016)

Nitel araştırma deseni, araştırmanın yaklaşımını belirleyen bir strateji olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Temel nitel araştırma (Merriam, 1998, 2009; Merriam ve Tisdell, 2015), olgubilim, kültür analizi, tarihsel araştırma, eylem araştırması, durum çalışması, gömülü teori (İzgar ve İzgar 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2016) gibi nitel araştırma desenlerinden söz edilebilir.

Bu çalışmada ise temel nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tüm nitel araştırmalar, insanların kendi yaşamlarından ve dünyalarından nasıl anlam çıkardığı ve yapılandığıyla ilgilenir. Temel nitel araştırmanın da birincil amacı, bu anlamların ortaya çıkarılması ve yorumlanmasıdır. Eğitimde en yaygın kullanılan nitel araştırma deseni olan temel nitel araştırmada veriler; görüşme, gözlem veya doküman analizi ile toplanmaktadır (Merriam ve Tisdell 2015).

Katılımcılar

Nitel araştırmada evren ve örneklem seçimi, nicel araştırmada olduğu gibi sayılar yoluyla genellemelere varmak için değil, tanımlanmış olan evrenin betimsel olarak resmini çizebilen, evren içindeki çeşitlilikleri fark edecek, farklı veya benzer

durumları ortaya çıkarabilecek bir pencere sunmak içindir (Berg, 2004; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel konuyu derinlemesine inceleme ve açıklamaya dönük bu yaklaşımı doğasında amaçlı örneklem yöntemlerinin kullanımını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda araştırmanın katılımcılarını, 2015-2016 eğitim - öğretim döneminde Kütahya İli Merkez ilçesinde görev yapan 5'i bayan, 15'i erkek olmak üzere toplamda 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılacak öğretmenlerin belirlenmesinde amaç örnekleme yöntemlerinden *maksimum çeşitlilik örnekleme* kullanılmıştır. Bu örneklemedeki temel amaç, küçük bir örneklem grubu oluşturarak bu örneklemedeki bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bir başka deyişle; maksimum çeşitliliğe dayalı bir örneklem oluşturmada amaç genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değil, aksine çeşitlilik arz eden durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre farklı boyutları ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Örnekleme alınacak bireylerin seçiminde kentsel veya kırsal ayrımı, sosyo-ekonomik düzeylerinin ayrımı, cinsiyet ayrımı ve eğitim bölgeleri bakımında birtakım değişiklikler göstermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırmaya katılacak okulların belirlenmesinde okulun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre çeşitlilik alanı olarak kabul edilmiş ve araştırmaya katılacak öğretmenler görev yaptıkları okulun sosyo-ekonomik durumları değerlendirilerek belirlenmiştir. Bunun için öncelikle Kütahya Milli Eğitim Müdürlüğü'nden il merkezindeki okulların sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi alınmıştır. Alınan bilgiler doğrultusunda tüm okullar alt, orta ve üst okullar olmak üzere üç sosyo-ekonomik çeşitlilik grubuna ayrılmıştır. Alt sosyo-ekonomik gruptan 6 okul, orta sosyo-ekonomik gruptan 7 okul, üst sosyo-ekonomik gruptan 4 okul olmak üzere toplam 17 okul belirlenmiştir. Okullar belirlenirken her bir gruptaki okul sayısının Kütahya'daki toplam ortaokul sayısı içindeki oranı dikkate alınmıştır.

Okulların belirlenmesinin ardından söz konusu okullardaki sosyal bilgiler öğretmenleriyle görüşülmüş ve gönüllülük ilkesine göre 20 öğretmen araştırmaya dâhil olmuştur. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerine ilişkin kişisel bilgiler Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3

Araştırma Katılımcılarının Özellikleri

No	Kod İsim	Cinsiyet	Yaş	Mesleki Hizmet Yılı	Eğitim Durumu	Çalıştığı Okulun Sosyo-Ekonomik Düzeyi
1.	Ali	Erkek	40 yaş üstü	16-20	Fen Edebiyat Fakültesi	Alt
2.	İlker	Erkek	36-40 yaş	16-20	Eğitim Fakültesi	Alt
3.	Şener	Erkek	40 yaş üstü	21 yıl ve üzeri	Eğitim Fakültesi	Alt
4.	Onur	Erkek	31-35 yaş	6-10 yıl	Eğitim Fakültesi	Alt
5.	Semih	Erkek	31-35 yaş	6-10 yıl	Eğitim Fakültesi	Alt
6.	Esra	Bayan	36-40 yaş	16-20 yıl	Fen Edebiyat Fakültesi	Alt
7.	Mehmet	Erkek	31-35 yaş	6-10 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
8.	Hakkı	Erkek	40 yaş üstü	21 yıl ve üzeri	Eğitim Fakültesi	Orta
9.	Şerif	Erkek	40 yaş üstü	21 yıl ve üzeri	Fen Edebiyat Fakültesi	Orta
10.	Akif	Erkek	40 yaş üstü	21 yıl ve üzeri	Eğitim Fakültesi	Orta
11.	Burak	Erkek	31-35 yaş	11-15 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
12.	Özge	Bayan	36-40 yaş	11-15 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
13.	Zeynep	Bayan	31-35 yaş	6-10 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
14.	İsmail	Erkek	31-35 yaş	6-10 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
15.	Murat	Erkek	40 yaş üstü	16-20 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
16.	Nazife	Bayan	26-30 yaş	1-5 yıl	Eğitim Fakültesi	Orta
17.	Cemal	Erkek	26-30 yaş	1-5 yıl	Eğitim Fakültesi	Üst
18.	Süha	Erkek	36-40 yaş	16-20 yıl	Eğitim Fakültesi	Üst
19.	Betül	Bayan	36-40 yaş	11-15 yıl	Fen Edebiyat Fakültesi	Üst
20.	Aytunç	Erkek	40 yaş üstü	16-20 yıl	Eğitim Fakültesi	Üst

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmaya 20 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Bu öğretmenlerin 5’i bayan 15’i erkektir. Araştırmaya katılan okullarda az sayıda bayan öğretmen olması ve bu az sayıdaki bayan öğretmen içerisindeki üç öğretmenin de görüşme sırasında görüşmeye devam etmek istememesi sonucu yerine erkek öğretmenler gönüllü olarak katıldıkları için bayan öğretmenlerin sayısı erkek öğretmenlere oranla daha az olmuştur. Öğretmenlerin 2’si 26-30 yaş, 6’sı 31-35 yaş, 5’i 36-40 yaş, 7’si ise 40 yaş üzeri grubunda yer almaktadır. Ayrıca öğretmenlerin 2’si 1-5 yıl, 5’i 5-10 yıl, 3’ü 11-15 yıl, 6’sı 16-20 yıl, 4’ü ise 21 yıl ve üzeri mesleki hizmet süresine sahiptir. Mezuniyet durumları açısından öğretmenlerin 16’sı Eğitim Fakültesi, 4’ü Fen-Edebiyat Fakültesi mezunudur. Son olarak öğretmenlerin 6’sı alt, 10’u orta, 4’ü üst sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda çalışmaktadır.

Verilerin Toplanması

Nitel araştırmalarda araştırma doğasına, konusuna ve amacına ilişkin birçok veri toplama yöntemi kullanılabilir. Her bir yöntemin kullanılması araştırma konusu belirlendikten sonra netlik kazanmaktadır (Ekiz, 2003). Nitel araştırmalarda elde edilen veriler; sayısal verilerden oluşan bir yapı içerisinde değil de daha çok sözlü ve yazılı metinler arasında toplanmaktadır (Şimşek, 2012).

Nitel araştırmada görüşme, odak grup görüşmesi, gözlem, doküman inceleme ve mecazlar yolu ile veriler toplanabilmektedir (Şimşek ve Yıldırım, 2016). Bu araştırmada temel veri toplama aracı olarak *görüşme* tercih edilmiştir. Görüşme araştırmanın amaçları doğrultusunda bilgi toplamayı hedefleyen, araştırmacı ile katılımcı arasında soru sorma ve yanıtlamaya dayalı iletişim türüdür. Görüşmede katılımcıların deneyimlerini ve bu deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarının amacı yatmaktadır. Görüşmeler; *yapılandırılmamış görüşme*, *yarı-yapılandırılmış görüşme* ve *yapılandırılmış görüşme* olarak 3’e ayrılmaktadır (Merriam ve Tisdell, 2015). Bu araştırmada *yarı-yapılandırılmış görüşme* kullanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı planladığı görüşme formunu önceden hazırlar. Görüşme formu yöntemi benzer konulara yönelmek yoluyla değişik insanlardan aynı tür bilgilerin alınması amacıyla hazırlanır (Patton, 1987; Akt: Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmacı, görüşme sırasında soruların cümle yapısını ve sırasını değiştirebilir veya bazı konuların ayrıntısına girebilir.

Görüşme esnasında başka soru içerisinde cevaplanan sorular olursa bu sorular sorulmadan geçilebilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği standartlık ve esneklik nedeni ile eğitim araştırmalarına daha uygun bir yöntemdir (Türnüklü, 2000). Bu nedenle bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir.

Görüşme formunun hazırlanması

Araştırma için öncelikle alan yazın taraması yapılarak araştırmanın kuramsal bölümü oluşturulmaya çalışılmıştır. Alan yazında elde edilen bilgiler doğrultusunda soru taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak görüşme formları 4 uzmanın görüşüne (3 sosyal bilgiler eğitimi uzmanı, 1 ölçme değerlendirme uzmanı) sunulmuştur. Uzman görüşü alınmasındaki amaç çalışmanın kapsam geçerliliğini sağlamaktır. Uzmanlardan alınan geri dönütler doğrultusunda taslak görüşme formlarında düzenlemeler yapılmış ve pilot uygulamaya hazır hale gelmiştir.

Yarı-yapılandırılmış görüşme formlarının pilot uygulama aşamasında iki Sosyal Bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapılmıştır. Bu uygulama ile görüşme sorularının doğru anlaşılıp anlaşılmadığını test etmek, gereksiz veya tekrar eden soruları belirlemek ve araştırmacının görüşme yapmaya dönük yeterliklerini geliştirmek amaçlanmıştır. Ön görüşmelerden önce görüşülecek öğretmene araştırmanın amacı ve önemi açıklanmış sonrasında ise verilerin güvenilirliği için ses kayıt kullanılmasına ilişkin izin alınmıştır. Yapılan görüşmeler daha sonra tez danışmanı ile incelenmiştir. Pilot uygulama sonunda görüşme formunda değişiklik yapılmamakla birlikte araştırmacının görüşme yapma konusunda beceri ve yeterliklerinin geliştirilmesine hizmet etmiştir. Yapılan bu ön görüşmelerden elde edilen veriler araştırmada kullanılmamıştır.

Hazırlanan *Öğretmen Görüşme Formu* dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde araştırmacının kendisi tanıttığı bilgiler ile araştırmanın konusu ve amaçlarına ilişkin bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde araştırmaya katılan öğretmenlerin araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına ilişkin imzalı beyanlarının yer aldığı öğretmen *izin belgesi* bulunmaktadır. Üçüncü bölümde öğretmenlerin kişisel bilgilerinin yer aldığı *kişisel bilgi formuna* yer verilmiştir. Bu formun araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından görüşme öncesi doldurulması sağlanmıştır. Kişisel bilgi formunda, öğretmenlerin yaş, cinsiyet, mezuniyet durumu, meslekteki hizmet yılı, okuttıkları sınıf düzeyi ve sosyal

bilgiler ile ilgili katıldıkları seminer vb. gibi etkinliklere ilişkin sorunlara yer verilmiştir. Son bölümde ise hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme sorularına yer verilmiştir. Hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formu 10 sorudan oluşmaktadır. Araştırma da kullanılan öğretmen görüşme formu EK-2’de verilmiştir.

Görüşmelerin yapılması

Araştırmanın veri toplama aracının uygulama için hazır hale getirilmesinden sonra öğretmenlerle görüşmeler yapılabilmesi için Kütahya Valiliği ve Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne başvurularak gerekli izin onayı alınmıştır (EK-1). Öğretmenlerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler 03.05.2016 ile 03.06.2016 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesi Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan yazılı izine ek olarak örneklem alınan okullara gidilmiş okul müdürlerinden sözlü olarak da izin alınmıştır. Kütahya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan iznin bir kopyası okul idaresine verilmiştir. Ardından örneklem dâhilindeki okullardaki tüm sosyal bilgiler öğretmenleri ile yüz yüze görüşülmüş ve araştırmanın amacı açıklanmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen öğretmenler çalışma grubuna alınmıştır. Görüşmeye katılmayı kabul eden öğretmenlerle ders programlarına göre randevu günü ve saati ayarlanmıştır. Görüşme yerleri öğretmenlerin tercihinin göre belirlenmiştir. Öğretmenler daha çok sessiz ve yalnız kalınabilecek ortamları tercih etmeye çalışmışlardır.

Öğretmenlerle görüşmelere başlamadan önce her bir katılımcıya araştırmanın amacını ve kapsamını anlatan öğretmen görüşme formu okutulmuş daha sonra alınan gerekli izin belgeleri gösterilerek katılımcının yazılı izin belgesini imzalaması istenmiştir. Görüşmeye başlamadan önce görüşme sorularına verilen yanıtların daha sağlıklı, anlaşılır ve ayrıntılı kaydedilebilmesi amacıyla ses kayıt cihazı kullanmak için katılımcılardan izin istenmiş ve bu duruma karşı çıkan katılımcı olmamıştır. Bu izinler doğrultusunda ses kayıt cihazı açılmış ve yarı-yapılandırılmış görüşme soruları sırası ile sorulmuştur. Cevabı anlaşılmayan sorunlar tekrar yöneltilmiştir. Görüşme esnasında zaman kısıtlaması olmadan katılımcılardan cevaplar alınmıştır. Görüşmelerde Yıldırım ve Şimşek (2016) tarafından aktarılan ilkelere titizlikle uyulmuştur. Buna göre;

- Görüşme sorularını sorarken akışa göre bir takım değişiklikler yapılmıştır.
- Sorular sohbet tarzında sorulmuştur.
- Karşılıklı etkileşim içinde olarak katılımcı teşvik edilmiş ve katılımcının verdiği cevaplara geri bildirimlerde bulunulmuştur.
- Görüşme süreci araştırmacı tarafından kontrollü bir biçimde kullanılmıştır.
- Görüşme süreci boyunca araştırmacı yansız bir tutum içinde kalmış ve yönlendirme yapmaktan kaçınmıştır.

Yapılan her görüşme sonrası ses kayıtları isim ve tarih verilerek bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin dökümleri çıkartılmıştır. Veri dökümü çıkartılırken katılımcıların gizliliğini sağlamak için her bir katılımcıya kod isim verilmiştir. Görüşmelerin tamamı 9 saat 39 dakika 43 saniyedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelere ait bilgiler Tablo 4’te sunulmuştur.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Nitel veri analizi, görüşme ve gözlem gibi tekniklerle toplanan bilgilerin düzenlendiği, kategorilere ayrıldığı, temaların oluşturulduğu ve bütün bu çalışmaların raporda yer verildiği etkinliklerin tamamıdır. Araştırmacı bu süreçler içerisinde kendi bilgilerini kullanarak sosyal gerçeğin ortaya çıkmasını tümevarımcı bir yöntemle oluşturulmaktadır (Özdemir, 2010).

Öğretmenler ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerin analiz edilmesi için *tematik analiz* yaklaşımı kullanılmıştır (Attride-Stirling, 2001; Akt: Braun & Clarke, 2006). Tematik analiz kısaca bir veri setindeki benzerliklerin, farklılıkların ve ilişkilere göre analiz sürecinin ele alınarak gerçekleştirilmesi olarak açıklanabilir. Tematik, sözcük olarak veriler içinde gruplanmış olan temaları arayıp ortaya koymak ile ilgilidir (Gibson & Brown, 2009; Akt: Willig, 2013). Araştırmada tematik analizin örüntü oluşturma ve bu örüntülere dayalı olarak oluşturulan anlamı açıklama aşamaları sırası ile:

- a) veriyi tanıma,
- b) ilk kodları oluşturma,
- c) kodların gözden geçirilmesi ve ilişkilendirilmesi,

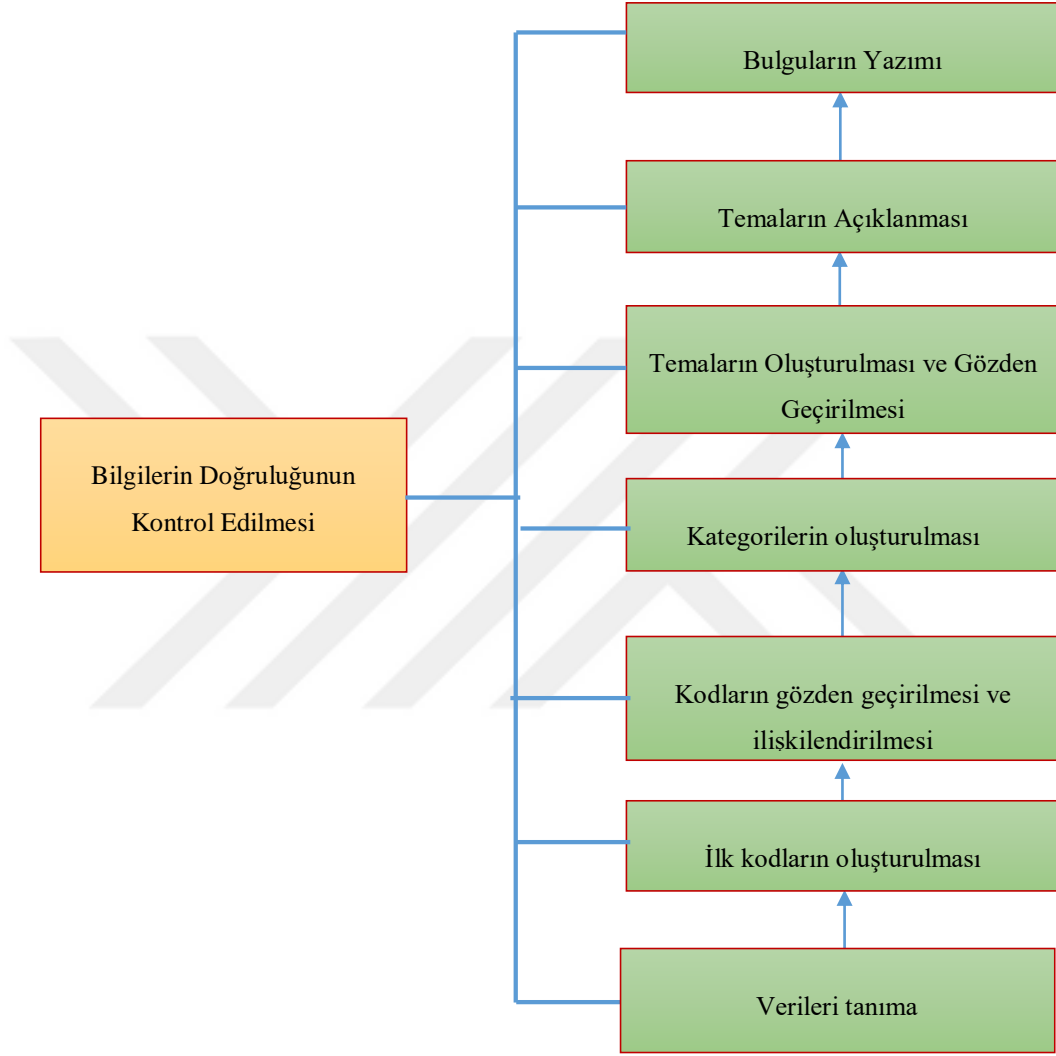
Tablo 4

Öğretmen Görüşme Takvimi

Sıra	Kod İsim	Cinsiyet	Okul	Görüşme Tarihi/Saati	Görüşme Yeri	Görüşme Süresi
1.	Zeynep	Bayan	İsmet İnönü	03.05.2016 / 15.50	Öğretmenler Odası	29:02
2.	İsmail	Erkek	İsmet İnönü	03.05.2016 / 16.35	Öğretmenler Odası	30:06
3.	Mehmet	Erkek	80. Yıl Özel İdare	16.05.2016 / 08.15	5-A Sınıfı	15:26
4.	Semih	Erkek	Ergün Çelebi İmam Hatip	17.05.2016 / 11.00	Öğretmenler Odası	37:26
5.	Cemal	Erkek	Şehitler	20.05.2016 / 15.20	Sosyal Bilgiler Sınıfı	27:42
6.	Süha	Erkek	Linyit	23.05.2016 / 12.05	Müdür Yardımcısı Odası	25:02
7.	Betül	Bayan	Cumhuriyet	23.05.2016 / 13.15	Öğretmenler Odası	38:29
8.	Hakkı	Erkek	Fuat Paşa	23.05.2016 / 14.20	Fen Teknoloji Sınıfı	51:38
9.	Aytunç	Erkek	30 Ağustos	24.05.2016 / 10.45	Müdür Yardımcısı Odası	23:56
10.	Ali	Erkek	Adnan Menderes	24.05.2016 / 12.35	Memur Odası	28:22
11.	Akif	Erkek	Yunus Emre	25.05.2016 / 09.40	Öğretmenler Odası	25:51
12.	Şerif	Erkek	Yunus Emre	25.05.2016 / 10.35	6-A Sınıfı	32:08
13.	Burak	Erkek	Evliya Çelebi	25.05.2016 / 11.55	Müdür Yardımcısı Odası	46:27
14.	Özge	Bayan	Evliya Çelebi	25.05.2016 / 13.20	Öğretmenler Odası	20:35
15.	İlker	Erkek	Kadir Atılım	26.05.2016 / 10.00	Rehberlik Servisi	42:09
16.	Şener	Erkek	Şule Mete Tetik İmam Hatip	26.05.2016 / 11.40	5-B Sınıfı	17:35
17.	Esra	Bayan	Dumlupınar	26.05.2016 / 13.05	Müdür Yardımcısı Odası	24:43
18.	Onur	Erkek	Ertuğrul Gazi İmam Hatip	27.05.2016 / 15.30	Rehberlik Servisi	20:01
19.	Murat	Erkek	Tekel YİBO.	30.05.2016 / 16.25	Müdür Yardımcısı Odası	19:56
20.	Nazife	Bayan	Ümran Aygen	03.06.2016 / 15.20	Öğretmenler Odası	23:02

d) kategorilerin oluşturulması, temaların oluşturularak gözden geçirilmesi, temaların açıklanması,

e) bulguların yazılması biçimindedir (Braun & Clarke, 2006). Aşağıdaki Şekil 1’de tematik analizde izlenen süreç verilmiştir.

Şekil 1. Tematik analiz veri çözümü basamakları.

Şekil 1’de görüldüğü gibi tematik analizin birinci aşamasında verilerin dökümü yapılmıştır. Yirmi katılımcı ile yapılan görüşmelerin dökümü yapıldıktan sonra, tekrar tekrar okunarak verilere temel fikirler not alınmıştır. İkinci aşamada, sistematik olarak araştırma sorularına hizmet eden fikirler tek tek anlaşılır ve kısa kodlara dökülmüştür. Üçüncü aşamada oluşturulan kodların anlamı, veri setindeki yeri ve tüm görüşmelerdeki benzer kodların karşılaştırılması üzerinde durularak kodlar netleştirilmiştir Dördüncü aşamada bir önceki aşamada belirginleştirilen kodlardan birbiriyle anlamlı bir bütün oluşturabilecek bir araya getirilmiş ve

kategoriler oluşturulmuş ve isimlendirilmiştir. Beşinci ve altıncı aşamada oluşturulan kodlar ve kategoriler, anlamlılık, anlaşılabilirlik ve birbirleriyle uyumu açısından tez danışmanı ile yeniden değerlendirilmiştir. Yine bu aşamada kategorilerin birbirleriyle benzer ve farklı yönleri ele alınarak, benzer kategoriler gruplar oluşturularak önceden belirlenmiş olan temaların altında yerleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların vatanseverlik ve sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşlerini açıklamak üzere; *vatanseverliğin zihinsel imajları, sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemi, etkili vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynaklar, sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi süreci, vatanseverlik eğitimi verilmesinde öğretmenin rolü, etkili vatanseverlik eğitimi açısından karşılaşılan sorunlar ve etkili vatanseverlik eğitimine yönelik öneriler* temaları oluşturulmuştur. Yine bu aşamada ele alınan konuyu açıklayan temaların ve temalara ait kategorilerin ilişkisel görünümü şekiller üzerinde gösterilmiştir. Son aşamada ise bulguların yazılması aşamasında temalar ile temaların içinde yer alan kategorilerin ilişkisi açıklanarak katılımcı görüşlerinden ilgi çekici ve önemli olduğu düşünülenler alıntılar yapılarak betimsel bir yaklaşımla sunulmuştur.

Araştırmada nitel verilerin geçerliği ve güvenilirliğini sağlamak için araştırma aşamaları ve katılımcılara ilişkin kişisel özellikler ayrıntılı olarak olarak verilmiştir. Görüşme formunun hazırlanması sürecinde uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacının araştırma süreci sırasındaki gerçekleştirdiği her aşama danışmanı tarafından denetlenmiştir. Analiz veri ve bulguları ikincil bir araştırmacı gözüyle danışman tarafından gözden geçirilmiş ve uygunluğu ve doğruluğu katılımcıların görüşleri de incelenerek değerlendirilmiştir.

Üçüncü Bölüm

Bulgular

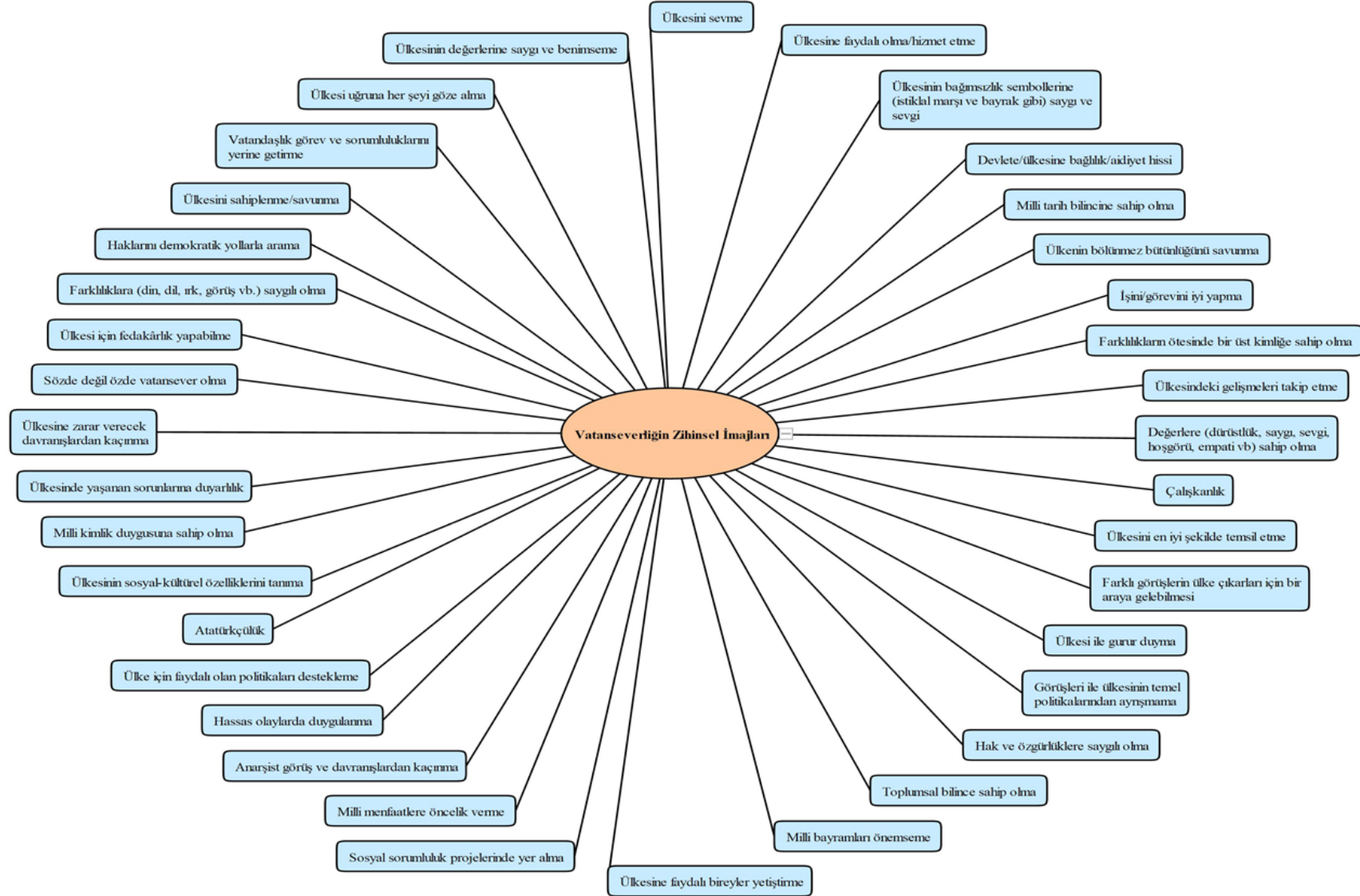
Bu bölümde, araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Araştırmanın alt problemlerine dayanarak ortaya çıkan bu bulgular aşağıdaki boyutlardan oluşmaktadır:

- Vatanseverliğe ilişkin zihinsel imajlar.
- Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemi.
- Etkili vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynaklar.
- Sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi süreci.
- Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolü.
- Sosyal bilgiler derslerinde etkili vatanseverlik eğitimi açısından karşılaşılan sorunlar.
- Etkili vatanseverlik eğitimi için öneriler.

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik Hakkındaki Zihinsel İmajlarına Yönelik Bulgular

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik kavramına yönelik zihinsel imajlarını ortaya koyabilmek için katılımcılardan vatanseverlik kavramını tanımlamaları ve vatansever bir insanın özelliklerini belirlemeleri istenmiştir. Katılımcılar bu iki boyutta benzer ifadeler kullandıkları için alt temalar oluşturmak yerine birlikte ele alınmıştır. Bu temaya ilişkin ortaya çıkan görüşler Şekil 2’de sunulmuştur.

Öğretmenlerin neredeyse tamamı vatanseverlik kavramını **ülkesini sevmek** (Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Hakkı, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, İlker, Esra, Şener, Murat, Nazife, Ali, Süha) olarak tanımlamış ve vatanseverlerin ülkesini/vatanını seven insanlar olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Süha Bey görüşünü “*Vatanın bütün olması, bayrak, vatanın, yurdun tamamını sevmek. Ayırt etmeksizin toprak parçası, bölümleştirmeksizin vatanın tamamını sevmek. Bir*

Şekil 2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik kavramına ilişkin zihinsel imajları.

bütün halinde sevmek” biçiminde belirtmiştir. Süha Bey’in görüşünde de görüldüğü gibi bu görüşteki diğer çoğu öğretmen görüşlerinde iyi bir vatanseverin ülkesini bir bütün olarak, tüm unsurlarıyla sevmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Öğretmenlerin neredeyse tamamına yakını tarafından vurgulanan bir diğer görüş ise bir vatanseverin **ülkesinin değerlerini benimsemesi** ve bunlara **saygı duyması** (İsmail, Mehmet, Cemal, Semih, Süha, Akif, Ali, Şerif, Özge, Şener, Esra, Osman, Hakkı, Aytunç, Nazife, Murat, Burak, Betül) gerektiğidir. Bu öğretmenler bir ülkeye ait değerleri çoğunlukla milli, manevi, kültürel, dini değerler olarak tanımlamışlar ve vatanseverlik için bunların korunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin vatanseverliğin tanımında milli değerlere vurgu yapan Aytunç Bey’in görüşü şöyledir:

Milli değerler en başta örf, adet, gelenek, görenek, kültürel değerler ve dini değerler, bunlara sahip çıkmak. (...)İşte öncelikle milli değerlerini bilir, bunları günlük yaşantısında uygular bunlara hareket eder ve sadece sözle değil yaşantısıyla da bunu gösterir yani. Yapması gerekeni vatani, milleti için yapması gerekeni en iyi şekilde, elinden gelen en iyi şekilde yapmaya çalışır. (...)Yani milli değerler deyince örf, adet, gelenek, görenek, dil, kültürel değerler yani bizi biz yapan her türlü değerler. Aklınıza ne geliyorsa. Türk milletine ait, Türk milletine has tüm manevi değerler (...).

Vatanseverlik için milli değerlere saygı duymanın önemini vurgulayan öğretmenlerin çoğu vatansever insanın **ülkesinin bağımsızlık sembollerine (istiklal marşı ve bayrak gibi) saygı ve sevgi** (İsmail, Aytunç, Osman, Mehmet, Betül, Cemal, Süha, Hakkı, Ali, Nazife) duyması gerektiğini de ifade etmişlerdir. Örneğin İsmail Bey vatansever insanın özelliklerini, “(...) *Ülkenin değerini benimseyen insandır (...) bayrak, İstiklal Marşı, Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk. Bunları yani işte bu değerlere sahip çıkmadır.*” biçiminde açıklamıştır. Cemal Bey de vatanseverlik kavramını ulusal sembol ve değerleri benimseme ile ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda görüşlerini, “(...) *ülke sınırları ile ilgili duyarlılıklara insanların daha hassas olması. (...) ülkesini temsil eden sembollere değer vermesi bayrak, istiklal marşı, başkent, asker (...)*” biçiminde açıklamıştır. Akif Bey de, “*milli değerlerimiz Bayrağımız, İstiklal Marşı’mız, toprağımız, sınırimız yani ülkemizin bütünlüğü eeee ve ülkemizin kendi içindeki zenginliği. Ya bu türkülerden giyime, yemeklerden insanların çeşitlerine kadar, mezhebenden dinine kadar hepsinin bir arada bulunabilmesi*” biçiminde görüşlerini açıklamıştır. Benzer görüşlere sahip Osman Bey ise şu cümlelerle görüşlerini açıklamıştır:

Kültürünü yaşatan, kültürünü yaşayan ıı bunun yanı sıra başka ne söyleyebiliriz. (...) Diğer ülkelerde Türk vatandaşıyla karşılaştığında ona ilgi alaka gösteren, ona sahip çıkan, milli değerlerini benimseyen, Milli değerler olarak bahsettiğimiz benim görüşüm yani İstiklal Marşımız bir milli değerdir. Bunun yanı sıra ıı başka Türk kültürü milli değerdir ıı yani bizim gelenek göreneklerimiz milli değerlerden yani Türk kültürüyle uzun süredir iç içe olduğu için. İslam kültürü de bence bir milli değerdir. Ben bu şekilde anlıyorum, bence vatansever bir insandır.

Vatanseverlik kavramıyla ilgili öğretmenlerin çoğunluğu tarafından dile getirilen bir diğer ilişkilendirme **vatanı uğruna her şeyi göze almadır** (Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Hakkı, Akif, Şerif, Özge, İlker, Murat, Şener). Bu öğretmenlere göre vatanseverler ülkesi uğruna her şeyi, gerektiğinde ölümü bile göze alan insanlardır. Örneğin Zeynep Hanım, *“bir insanın kendi topraklarında yaşadığı devletin vatandaşı olarak kabul edip onun uğruna her şeyi göze almasıdır”* biçimindeki ifadeleriyle, Semih Bey *“(…) ülkeyi korumaya yönelik ya da sınırları korumaya yönelik(...) gerektiğinde canını dahi feda edebilmek.”* biçimindeki ifadeleriyle, Olcay Bey ise *“(…) vatan uğruna her şeyi göze almayı, yeri geldiğinde ölmektir”* biçimindeki ifadeleriyle söz konusu görüşü vurgulamışlardır. Bu öğretmenlerin bazıları bu kapsamdaki görüşlerini fedakârlık kavramıyla ilişkilendirmiş ve **ülkesi için fedakârlık yapabilmeyi** (Burak, Cemal, Süha, Ali, Şerif) vatanseverliğin bir ölçütü olarak dile getirmişlerdir.

Öğretmenlerin çoğunluğunun (Semih, Aytunç, Cemal, Betül, Osman, Şener, Özge, Burak, Ali, Hakkı, Murat, Nazife, İsmail, İlker, Zeynep) dile getirdiği bir diğer görüş vatansever insanın **ülkesine faydalı olması ve ülkesinin kalkınmasına hizmet etmesi** gerektiğidir. Örneğin Zeynep Hanım, *“(…) Aktif olmalı. Her konuda, her konuda yarar sağlaması gerekiyor. Bir askeri anlamda şu an günümüzde düşünüldüğü gibi bir askeri anlamda değil sosyo-kültür anlamında da fayda sağlamalı. Hani biz derslerimizin kazanımları, Milli Eğitim’in kazanımlarında da var ya faydalı bireyler yetiştirmek. Hangi birey hangi devletin içerisindeyse faydalı bir insan olması gerekiyor bence vatanseverlik için.”* sözleriyle vatanseverliği ülkesine her yönden fayda sağlamakla ilişkilendirmiş ve bu konudaki benzer görüşe sahip diğer öğretmenlerin görüşlerini de yansıtmıştır. Ülkesinin gelişimine hizmet etmeyi temel özellik olarak gösteren Betül Hanım ise bunu konudaki görüşü, *“(…) Öğrenciyi birey olarak yetiştirebildiğimiz sürece vatanseverlik adına yaptığım bir çalışmadır bu da, benim açımdan öğretmen*

olarak. Bir başkası, mesela bir mobilyacı marangoz kendi emeği ile bir okulu boyuyorsa bu da bir hizmettir (...). Çalışkan insan vatanseverdir mesela.” biçiminde ifade etmiştir. Betül Hanım hangi alanda olursa olsun bireyin ülkesinin gelişimine katkıda bulunması gerektiğini belirtmiştir.

Öğretmenlerin önemli bir bölümü vatansever olmayı vatandaşlık **görev ve sorumluluklarını yerine getirme** (Cemal, Osman, Süha, Hakkı, Aytunç, Şener, Akif, Burak, Murat, Özge) ile ilişkilendirmiştir. Bu kapsamda görüşünü belirten Osman Bey, “(...) vatandaşlık sorumluluklarını yerine getiren, askerlik görevini yerine getiren, vergisini veren, insan haklarına, diğer insanların haklarına uygun bir şekilde yaşayan (...)” biçimindeki sözleriyle bir vatanseverin ülkesine karşı yapması gereken görev ve sorumluluklarını belirlemiştir. Aytunç Bey benzer görüşünü, “Bir oy kullanmaktır atıyorum. Vergi vermektir, kanunlara, kurallara uymak (...)” biçiminde ifade etmiştir. Cemal Bey de görüşünü, “Devlete karşı askerlik ya da işte vergi vermek ya da diğer devlete karşı görev ve sorumluluklarımızda duyarlı davranması” biçiminde belirtmiştir. Geleneksel vatandaşlık görev ve sorumluluklarından farklı görev ve sorumluluklara da vurgu yapan Akif Bey, “(...) bir ağacı korumak, bir doğayı korumak, bir bulduğum bir lambayı kapatmak (...)” sözleriyle doğayı korumak ve bu kapsamda yapılması gereken davranışları da vatansever bir vatandaşın görev ve sorumlulukları olarak ifade etmiştir.

Yine pek çok öğretmen vatanseverliği **devlete/ülkesine bağlılık/aidiyet hissi** (İsmail, Zeynep, Cemal, Burak, Özge, Murat, Hakkı, Ali, Aytunç) ve **ülkesini sahiplenme/savunma** (İsmail, Hakkı, Ali, Aytunç, Osman, Nazife, Şerif) ile açıklamışlardır. Örneğin Aytunç Bey, “Vatanseverlik üzerinde yaşadığın vatani sevmek, buna sahip çıkmak, vatan için işte yaptığın işi en iyi şekilde yapmak (...)” biçimindeki sözleriyle, Şerif Bey “Vatanına sahip çıkmak yani onun toprağında özgürce yaşayabilmek, özgürce dolaşabilmek (...)” biçimindeki sözleriyle, Cemal Bey, “Vatanseverlik deyince, bir bireyin ülkesine bağlı olması (...)” biçimindeki sözleriyle, Zeynep Hanım ise, “Vatansever, bir milletine her konuda bağlı olan kişidir.” biçiminde sözleriyle bu vurguyu yapmıştır. Özge Hanım da vatanseverliğin sadece milli duygulara dayanmadığını, ülkesine her yönden bağlılık gerektirdiğini ifade etmektedir. Bu kapsamdaki görüşleri, “Vatanseverlik sadece ülkesine milli duygularla bağlı olmak değil hem tarih bilincini kapsar hem

ekonomik donanımı kapsar dolayısıyla da hem geleceği bilip, geçmişi bilip geleceğe de yön vermeyi kapsar. Yani vatanına her yönden bağlılık demektir (...)" biçimindedir. Bu yönde görüş bildiren öğretmenlerin bazıları bu kapsamda **ülkenin bölünmez bütünlüğünü savunmayı** da (Zeynep, Süha, Betül, Şerif, Esra, Ali) bir vatanseverlik göstergesi olarak değerlendirmişlerdir. Onlara göre üzerinde yaşadığı ülkesine sahip çıkan bireylerin temel özelliklerinin başında ülkesinin bölünmez bütünlüğünü savunması gelmektedir. Ülkesinin parçalanmaması için iç ve dış tehditler karşısında ülkesinin bütünlüğünü korumaya çalışan bireyler vatansever olarak tanımlanmaktadır. Örneğin Zeynep Hanım görüşünü, "*Devletin, milletin bölünmez bütünlüğüne inanan (...)* kişi olmalıdır." biçiminde açıklamıştır.

Sıklıkla ifade edildiği söylenebilecek diğer tanımlamalar **farklılıklara (din, dil, ırk, görüş vb.) saygılı olma** (Mehmet, Cemal, Hakkı, Semih, Nazife), **farklılıkların ötesinde bir üst kimliğe sahip olma** (Cemal, İsmail, Ali, Esra), **işini/görevini iyi yapma** (Semih, Hakkı, Aytunç, Betül, Murat), **sözde değil özde vatansever olma** (Aytunç, Burak, Betül, Şerif) ve **ülkesine zarar verecek davranışlardan kaçınma** (İsmail, Aytunç, Ali, Esra, Osman, Nazife) olarak sıralanmıştır. Bu yöndeki bazı alıntılar aşağıda örnek olarak verilmiştir:

Din, dil, ırk ayrımı yapmamak vatansever insanın bir özelliğidir bence. İnsanı insan olduğu için sevmek. (Mehmet Bey)

(...) Şöyle tanımlayabiliriz eee görevini iyi yapmak. Yani bulunduğu konumda, hangi konumda olursa olsun öğrenciyse öğrencilikte, anneyse annelikte, babaysa babalıkta veya işte ne bileyim öğretmenlikte, askerlikte görevini en iyi şekilde yerine getirmek yani vatanını çok seven, görevini en iyi yapandır, ben böyle tanımlıyorum. (Semih Bey)

Demin dedim ya, sloganik bir vatanseverlik diye. Hani sözde değil öz tabiri var ya bu devirde. Şöyle bir şey var; ben eğer tarihime sahip çıkmıyorsam veya tarihimi doğru okumuyorsam, kültürüme, dilime, dinime, çevreme, sosyal kültürüme sahip çıkmıyorsam ben vatanseverim nasıl diyebilirim? Ben vatanseverim ama Türkçeye sahip çıkmıyorum. Mesela kızcağız okula geliyor İngiliz bayraklı bir tişört var üzerinde, ama "vatan sana canım feda" diyor. (Burak Bey)

Devletimi sahip çıkıyorum, ülkemi seviyorum. Ülkem için faydalı işler yapıyorum bu bağlamda vatansever olduğu düşünüyorum. Ülkeme zarar vermiyorum bunlardan dolaylıda kendimi vatansever olarak görüyorum. (Nazife Hanım)

Yukarıda sözü edilenler dışında az sayıda öğretmen tarafından dile getirilen diğer tanım ve özellikler ise **ülkesindeki gelişmeleri takip etme** (Cemal, Süha,

Özge, Esra), **değerlere (dürüstlük, saygı, sevgi, hoşgörü, empati vb.) sahip olma** (Hakkı, Akif, Şerif), **ülkesinde yaşanan sorunlarına duyarlılık** (Cemal, Şener, Akif, Süha), **çalışkanlık** (Betül, İlker, Şener, Esra), **milli kimlik duygusuna sahip olma** (Zeynep, İsmail, Şener), **ülkesini en iyi şekilde temsil etme** (Esra, Aytunç), **ülkesinin sosyal-kültürel özelliklerini tanıma** (Zeynep, Burak), **farklı görüşlerin ülke çıkarları için bir araya gelebilmesi** (Cemal, Burak), **Atatürkçülük** (Şener, Mehmet), **ülkesi ile gurur duyma** (Akif, Osman), **ülke için faydalı olan politikaları destekleme** (Aytunç), **görüşleri ile ülkesinin temel politikalarından ayrışmama** (Cemal), **hassas olaylarda duygulanma** (Süha), **hak ve özgürlüklere saygılı olma** (Osman), **anarşist görüş ve davranışlardan kaçınma** (Mehmet), **toplumsal bilince sahip olma** (Şener), **milli menfaatlere öncelik verme** (Betül), **milli bayramları önemseme** (Betül), **sosyal sorumluluk projelerinde yer alma** (Betül), **ülkesine faydalı bireyler yetiştirme** (Burak). Bu kapsamda kimi öğretmen görüşleri aşağıda verilmiştir.

İlker Bey vatanseverlik kavramını millet sevgisi olarak ifade etmiş ve millet sevgisinin daha çok vurgulanması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu kapsamda görüşünü, *“Millet sevgisi önemli ama Türkiye’de biliyorsunuz çok alt kültür var. Dolayısıyla vatan, millet sevgisinin biraz daha vurgulanması önemli olacaktır (...)*” biçiminde ifade etmiştir.

Burak Bey, vatanseverliği farklı görüşlere sahip olan insanların üzerinde yaşadığı ülkenin çıkarları söz konusu olduğunda bir çatı altında toplanarak üzerinde yaşadıkları ülke için birlik beraberlik içinde çalışmalarını tanımlamıştır. Bu kapsamda Burak Bey’in görüşleri şöyledir:

(...) Ben bugün Türkiye’deyim... Buralar Rum’du. Biz buraya binli yıllarda geldik. Bizim burada Rum olabilir mi? Olabilir. Ermeni olabilir, Kürt olabilir. Ama biz eğer buranın ekmeğini yiyip bu toprağın suyunu içiyorsak, kendimizi buraya ait hissetmeliyiz. Dili, dini, ırkı ayırt etmeksizin bu ülke için birlik olmalıyız yani. (...) sadece Türk olanlar vatansever değil, bütün ülke toprakları üzerinde yaşayan etnik grupların hepsini dili ırkı fark etmeksizin ülkesi için çalışıyorsa vatanseverdir.

Burak Bey’e benzer bir tanımla İsmail Bey bir ülkenin üzerinde yaşadığı bütün etnik grupları ile birlikte o ülkenin maddi manevi değerlerini benimseyip ülke için çalışması olarak ifade etmiştir. Bu kapsamda görüşlerini, *“(...) bu ülke içinde bütün benliği ile bu ülkeyi içselleştirebilmek. Her şeyi ile yani ülkenin 78 milyon*

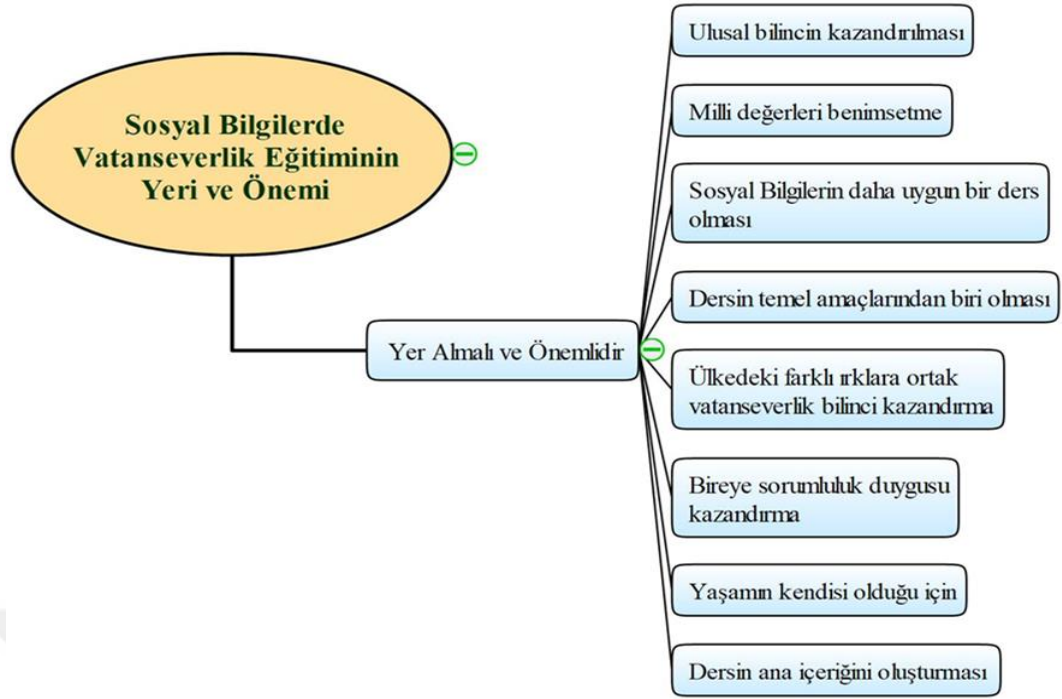
insaniyla, farklı dinlere mensup insanları ile farklı etnik kökenlere sahip insanları ile içselleştirebilmek, benimseyebilmek ve bu ülke için çalışmak” biçiminde ifade etmiştir.

Zeynep Hanım milli tarihini tanımayan bireylerin ülkesi içindeki olayları anlayamayacağına vurgu yapmıştır. Zeynep Hanım görüşünü, “*milli tarihini, (...) geçmişini çok iyi bilmesi gerekiyor. Tanınması gerekiyor. Tanımadan hiçbir şey yapamaz. O milliyetçilik kavramını hiçbir şekilde anlayamaz (...)*” biçiminde ifade etmiştir. Milli tarih bilincine farklı biçimde yaklaşan Esra Hanım ise vatanseverliği, “*Önce ülkesini sevmesi lazım. Doğup büyüdüğü topraklara sahip çıkması, bunu geliştirmek için çaba sarf etmesi onu sadece ülke içinde değil ülke dışında da çıkarsa eğer yurt dışına çok iyi şekilde temsil etmesi vataniyle milletini bütünleştirmesi gerekiyor yani milli tarih bilincine sahip olması gerekiyor.*” biçiminde açıklamıştır.

Aytunç Bey vatansever kişilerin haklarını demokratik yollarla arayan bireyler olduğuna vurgu yapmıştır. Çünkü on göre vatansever bireyler yasalara bağlı olan kişilerdir. Benzer bir şekilde Semih Bey de “*(...) bunu söylüyor, karşı taraftaki bunu söylüyor diye onu silip atmamak değil yani düşüncelerini şiddete başvurmadan ifade etmelidir.*” biçimindeki görüşleriyle haklarını aramada şiddete başvurmamaya değinmiştir. Burak Bey de haklarını aramayı demokrasi çerçevesinde değerlendirmiş ve hak ararken başlarının haklarını gasp etmememiz gerektiğine vurgu yapmıştır. Burak Bey’in görüşü, “*(...) insanlar bir şeyi beğenmeyebilirler. Eleştirebilirler. Ama hiçbir zaman bir eleştiri başkasının hakkını gasp etmek olamaz. Hak ararken haksızlık yapılamaz.*” biçimindedir.

Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanseverlik Eğitiminin Yeri ve Önemine Yönelik Bulgular

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemi ilişkin görüşleri incelendiğinde genel olarak öğretmenlerin tümünün sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin **yer alması** gerektiğini ve **önemli** olduğunu belirttikleri görülmüştür. Buna ek olarak bazı öğretmenler sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemine ilişkin kimi ayrıntılı görüşler ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerini Şekil 3’te özetlenmiştir.

Şekil 3. Sosyal bilgilerde vatandaşlık eğitiminin yeri ve önemine yönelik öğretmen görüşleri.

Öğretmenlerin çoğunluğu sosyal bilgiler dersinin **ulusal bilincin kazandırılması** (Zeynep, Aytunç, Şerif, Osman, Nazife, Akif, Hakkı) ve **milli değerleri benimsetme** (Zeynep, Akif, Burak, Semih) rolleri açısından vatandaşlık eğitimine hizmet ettiğini belirtmiştir. Örneğin Zeynep Hanım bu yöndeki görüşünü, “(...) Atatürk’ün dediği gibi milli tarih, milli coğrafya, milli dilini mutlaka öğrenmesi gerekiyor. İşte bu kazanımlar son birkaç yıldır gerçekten müfredatlara girmiş durumda. Biz de anlatırken ulusal bilinci uyandırmak, milli bilinci uyandırması üzerinden anlatıyoruz. (...)” biçimindeki cümleleriyle ifade etmiştir. Zeynep Hanım ulusal bilincin oluşturulmasında milli tarih, milli coğrafya, milli dil gibi bileşenlerin önemli bir etkiye sahip olduğunu ve bunları sosyal bilgiler dersi içinde verdiklerini belirtmiştir. Zeynep Hanım, “*Milli değerlerin, bayrak sevgisi, dili, tarihi, örf ve adetlerinin benimsetilmesi için verilmeli.*” biçimindeki açıklamasında ise milli değerlerin benimsetilmesinde vatandaşlık eğitiminin yerine vurgu yapmıştır.

Ayrıca kimi öğretmenler vatandaşlık eğitimi açısından **sosyal bilgilerin daha uygun bir ders olması** (Hakkı, Aytunç, Semih), **dersin temel amaçlarından biri olması** (Özge, İlker, Hakkı), **ülkedeki farklı ırklara ortak vatandaşlık bilincini kazandırması** (İsmail, Mehmet), **bireye sorumluluk duygusunu**

kazandırması (Semih) gibi sebepleri dile getirmişlerdir. Hakkı Bey, sosyal bilgiler dersinin içerik ve amaçlar açısından vatanseverlik eğitimi ile ilişkili olduğunu şu sözlerle açıklamaktadır:

Sosyal Bilgiler dersi hayat dersidir. Sosyal Bilgiler dersi toplumdan soyutlanamaz sosyal demektir adı altında toplum demektir. Toplumda vatan olmazsa bu dersi veremezsiniz. Bu ders vatanla birlikte kâindir. Vatan olmazsa bu ders yoktur. Ve vatan olmazsa diğer dersler de yoktur. Ve Fen yoktur, Matematik yoktur, İngilizce yapamazsınız, Türkçe yapamazsınız. Ama bunların hepsini hayatta tutacak olan Sosyal Bilgiler dersinde verdiğimiz vatan sevgisidir. Ve vatan sevgisini verirseniz çocuk Türkçeyi daha iyi öğrenir. Ve Atatürk'ün Gençliğe Hitabesini okuyorum sınıflarda çocuklar bunu dinlerken anlayamıyor. Daha sonra İstiklal Marşı'nı okuyoruz anlayamıyor. Tabi bu vatandan çok uzaklaştığımızı gösterir. İstiklal Marşı'nı anlamayıp, Gençliğe Hitabeyi anlamayıp her ne kadar sınıfın her tahtanın üzerine devamlı her zaman yazılsa bile, asılsa bile bunu anlamadığımız veya vatani sevmediğimizi gösterir. Bu koptuğumuzu gösterir.

Vatanseverlik Eğitiminde Rol Oynayan Kaynaklara Yönelik Bulgular

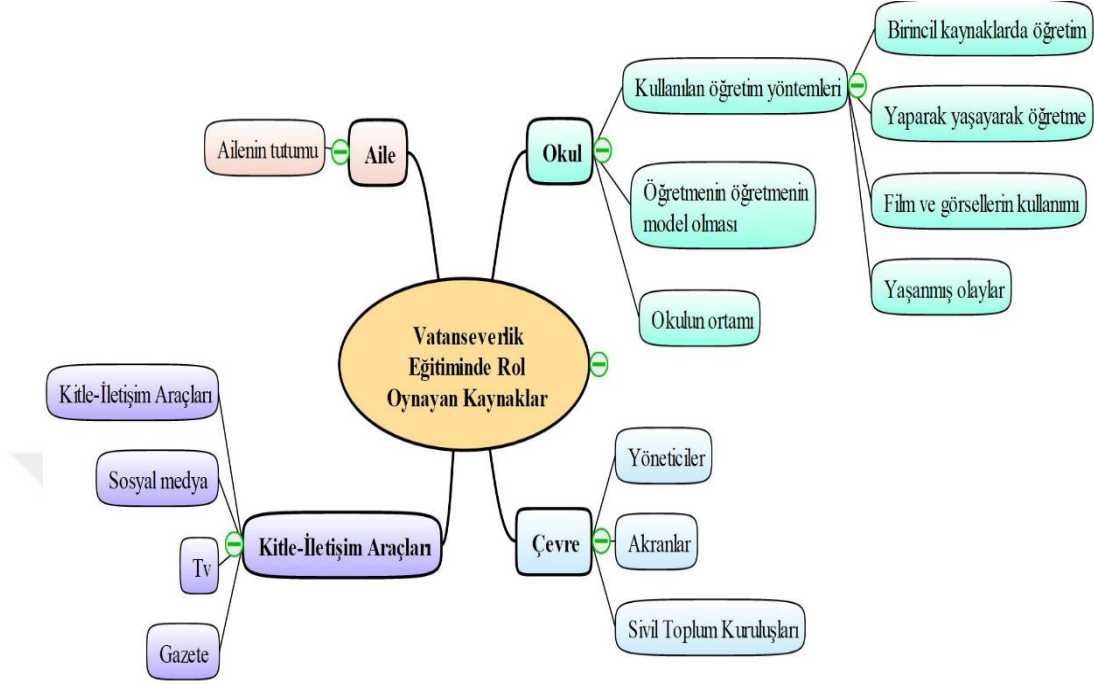
Sosyal bilgiler öğretmenleri vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynakları “aile”, “okul”, “kitle-iletişim araçları” ve “çevre” olarak sınıflandırmıştır. Öğretmenlerin görüşleri Şekil 4'te özetlenmiştir.

Aile

Öğretmenlerin çoğu (Zeynep, Mehmet, Cemal, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, İlker, Şener, Murat, Nazife) vatanseverlik eğitiminin ailede başlaması gerektiğini dile getirmişler ve en önemli vatanseverlik eğitimi kaynağının **aile** olduğunu vurgulamışlardır. Örneğin Hakkı Bey vatanseverlik eğitiminin ailede başlayan bir süreç olduğuna ve ailenin sergilemiş olduğu her davranışın çocuğa örnek oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Hakkı Bey bu konudaki görüşlerini, “*Ailede başlar, vatanseverlik ailede başlar. Biraz evvel bahsettiğimiz gibi anne baba kurallara uyuyorsa, çocuğa sevgi gösteriyorsa, çocuğa saygı gösteriyorsa, çocuğun ne yapacağını önce kendisi yapıyorsa u vatanperverlik başlamıştır.*” biçiminde belirtmiştir. Benzer görüşlere sahip olan Nazife Hanım da kendi ailesinden örnek vererek ailenin öncelikli rolünü aşağıdaki biçimde açıklamıştır:

Aile kesinlikle çok etkili. Çocuk ailede şekilleniyor her şeyi aile öğreniyor bundan dolayı aile bir etken. Aile bu konuda bilinçli olması gerekiyor. Örneğin yürürken yere düşmüş bir bayrak gördüğünüzde alıp katlayıp cebime koyar eve getirip yıkayıp ütülerim. Evde

televizyon izlerken istiklal marşı okunduğunda hemen saygı düşüne geçirim. Bunu çocuğumda görüyorum ve böylece milli değerlerine saygılı olma bilincini örnek davranışlarımla model olarak yerleştirmiş oluyorum.

Şekil 4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik eğitiminde etkili olan kaynaklara yönelik görüşleri.

Vatanseverlik eğitiminin en iyi ailede gerçekleşebileceğini söyleyen öğretmenlerden biri olan İlker Bey, çoğu zaman ailede bu kavramın oluşmamasından yakınmaktadır. Okul çağına gelen öğrencilerin bu kavramı bilmedikleri için içselleştirmekte ve davranışa dökmekte zorlandıklarını ifade etmiştir. İlker Bey'in bu konudaki görüşü aşağıdaki biçimdedir:

Tamamen etkili olan ailedir zaten. Şöyle anlatayım; bizim çocuğu okula aldığımız zaman zarfından önceki zaman çok önemli. Diyoruz ya, çocuğa belli davranışlar kazandırılmalı. Çocuk vatan ve millet kavramını okulda değil ailede öğrenmesi lazım. Bu ailede eğitimle başlaması lazım Yaşadığımız en büyük sıkıntı da o zaten. Biz aldığımızda temel oluşmadan alıyoruz, havada alıyoruz. Havada kalınca da yere aktaramıyoruz. Ailenin belli bir yere kadar çocuğu getirmesi lazım. Sorumluluk kazandırması lazım. Hiçbir şey yapmasa bile, çocuk zaten sorumlu, ahlaklı biri olduğu zaman zaten iyi bir vatansever olur. Bizim sıkıntımız o. Yani çocuk arkadaşını dövüyor, dayak yiyenin velisi geliyor, diğerinin de velisi geliyor ve sorun çözülüyor. Çocuklar çocuk olduğunu anlamıyor. Temel eğitim ailede başlıyor aslında. Çocuk onu alamayınca da biz de çok büyük sıkıntı yaşıyoruz. Çünkü biz çocuğa davranış geliştiremiyoruz, çocuk hazır kalıplarla geliyor.

Okul

Öğretmenlerin çoğunluğu vatanseverlik eğitiminin ailede başladığı konusunda hemfikirdir. Bununla birlikte çoğu öğretmen bu sürecin okulla pekiştirildiğini ifade etmektedir. Örneğin vatanseverlik eğitiminin ilk olarak ailede başladığını sonrasında okulda şekillendiğini ifade eden Ali Bey bu konudaki görüşünü, “*Ya vatanseverlik küçük yaşlardan itibaren verilmeli yani o yüzden ilkokul devresi bunun için önemli bir süreç. Ailede başlamalı, okulda devam etmeli, küçük yaşlardan itibaren bu duygu çocuklara verilmeli.*” biçiminde aktarmıştır. Şener Bey’in benzer görüşü de “*Ailede başlamalı uı aile de en az okul kadar dikkat etmesi gerektiğini düşünüyorum.*” biçimindedir. Şener Bey vatanseverlik eğitiminin küçük yaşlarda oluşturulmaya başlanması ve okulda daha da geliştirilerek devam etmesi gerektiğini ifade etmektedir. İsmail Bey de ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Öncelikle aile etkili. Okul etkili. Aile nasıl anne-baba evde vatanseverlik özellikleri çocuğa vermeli. Yani milli kavramları. Toplum tarafından kabul edilmiş işte bayrak, bayrağa karşı saygı, Atatürk’e karşı saygı işte bu ülkenin şehitlerine karşı en büyük saygı.(...)Kesinlikle ailede başlıyor, okulda kesinlikle verilerek devam ediyor.

Vatanseverlik eğitiminde okulun önemini ifade eden sosyal bilgiler öğretmenleri bu kapsamda vatanseverlik eğitiminde etkili kimi bileşenlerden söz etmişlerdir. Bu bileşenler **kullanılan öğretim yöntemleri** (Zeynep, Semih, İsmail, Cemal, Betül, Hakkı, Akif, Şerif, Burak, İlker, Ali, Esra, Süha, Özge, Murat, Aytunç, Akif), **öğretmenin model olması** (Semih, Hakkı, Ali, İlker, Şener, Nazife) ve **okul ortamı** (Ali) olarak sıralanmıştır.

Vatanseverlik eğitiminde okulda verilen eğitimde **kullanılan öğretim yöntemlerinin** önemine vurgu yapan öğretmenler özellikle *birincil kaynakların kullanımı* (Zeynep, Semih, İsmail, Cemal, Betül, Hakkı, Akif, Şerif, Burak, İlker) ve *yaparak yaşayarak öğrenmenin* (Zeynep, Semih, Betül, Ali, Akif, Şerif, Burak, Esra, Nazife) önemi üzerinde durmuşlardır. Bu öğretmenler sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimine ilişkin de benzer vurguları yapmışlardır. İlgili görüş belirten kimi öğretmenlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

(...). Müze çalışması oluyor. Yerinde öğretim. Ya ben bu eğitimi gerçekleştireceksem yerinde öğretimle gerçekleştirmen gerekiyor. Böyle açarak görsel olarak göstersem de çocuğun vatanseverlik kavramını ben öğretemiyorum. Film izlediğinde de ancak belirli bir kısımda bunu sağlayabiliyorum (...) (Zeynep Hanım)

Görmeyen sadece Çanakkale olarak bilenler var. Ama oraya gittikten sonra farklı bir dünya veya farklı bir maneviyata girenler de var yani ben onlardan çok o duyguyu yaşayıp da ben bugüne kadar niye bu Çanakkale'yi görmemişim veya gelip de bu duyguyu yaşamamışım diyenler var. Demek ki bazı şeyleri görmek gerekiyor. (Olca Bey)

Gezi etkili. Yapararak, yaşayarak öğrenme açısından. İşte müfredatta vatanseverlik konuları yer almalı, geziler yer almalı. (Olca Bey)

Yapılacak gezilerle, ülkemizde görülecek yerlerle mesela bir Çanakkale gezisi bunlar bir vatanseverlik açısından çok önemli dokunuşlar olacaktır. (Cemal Bey)

Bu öğretim yöntemlerine ek olarak bazı öğretmenler vatanseverlik eğitiminde etkili kaynaklara kuramsal bilgi yerine *film ve görseller* (Cemal, Süha, Ali, Özge, Murat) ve *yaşanmış tarihi olaylar* (Aytunç, Akif) kullanımını örnek göstermiştir. İlgili bazı görüşler şu şekildedir:

Filmler, (...) ben çok etkili olduğunu düşünüyorum çocuklar üzerinde. Çünkü neden bunu söylüyorum bir sene önce seyrettiği filmi çocuk bir sene sonra unutmuyor beynine yer etmiş. Yani sen bunu bir sene önce anlatmış olsan o çoktan aklından çıkmış oluyor ama filmdeki sahne aklından çıkmıyor. Çünkü profesyonel şekilde veriliyor yani senin duygulanman için yapılıyor zaten profesyonel kişiler tarafından yapılıyor o yüzden de etkili oluyor diye düşünüyorum. (Süha Bey)

Vatanseverlik duygusuyla ilgili tarihi şahsiyetler etkili gibi geliyor bana. Onların hayatları, büyükler, Türk büyükleri yani bunları tanıtabilsek bence vatansever duygularını harekete geçirmiş oluruz diye düşünüyorum çünkü bizim tarihimiz buna son derece müsait. (Akif Bey)

Vatanseverlik eğitiminde okulun öneminden söz eden bazı öğretmenler özellikle **öğretmenin model olması** üzerine vurgu yapmıştır. Bu öğretmenlere göre öğretmenin kendisi de iyi bir vatansever olmalıdır. Eğer bir öğretmen iyi bir vatansevere yakışan davranışlar sergilerse ve öğrencilerine örnek olursa öğrencilerin de bu tür davranışları benimseme eğilimi artmaktadır. Örneğin Nazife Hanım, "(...) *ikinci etken ise öğretmen, öğretmen bu bilince sahip ise çocuk kavramı içselleştirmesi öğrenmesi daha kolay oluyor.*" sözleriyle öğretmenin kendisinin de vatansever olması gerektiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde Semih Bey öğretmenlerin vatanseverlik konularını nasıl anlattıklarına değinmiş ve öğretmenin vatanseverliği anlatabilmesi için kendisinin vatan sevgisine sahip olması gerektiğini ifade etmiştir. Semih Bey'in görüşü aşağıda verilmiştir:

(...) öğretmenlerin birbir etkisi çok fazla. Bazı öğretmenler vardır işte girdiğinde bunu çok çok abartarak anlatabilir. Bazıları vardır çok üstünkörü anlatır. Bunun orta noktası

bulunabilir eee bu noktada işte eee tabi ki öğretmenden önce kendisinin bir vatan sevgisinin olması lazım. Sonrasında bunu öğrenciye verebilmesi lazım. (...)

İlker Bey özellikle ilkokul öğretmenlerinin vatanseverlik kavramını oluşturmada etkili olduklarını ifade etmiştir. O'na göre ilkokul çağındaki öğrenciler sınıf öğretmenlerinin davranışlarını daha çok örnek almaktadırlar. İlker Bey'in görüşü, "(...) çocuğun örnek alma yaşı erken. Lisede değil. Düşünsene biz hangi öğretmenimizi örnek alıyorduk? Ben mesela hiç lise öğretmenimi örnek almadım. Ortaokuldakileri, ilkokuldakileri örnek aldım. Demek ki örnek alma yaşı çok daha erken başlıyor." biçimindedir. Benzer görüşe sahip olan Ali Bey de ilkokul öğretmenin vatanseverlik tutumundan ve bunun kendi vatanseverlik anlayışına nasıl yansıdığından söz etmiştir. Ali Bey'in konu ile ilgili görüşü şöyledir:

(...) ben vatansever duyguları ilkokul öğretmeninden aldım öyle düşünüyorum. Hatta çok vatansever bir öğretmenim vardı sınıf öğretmenimiz. Onun bana verdiği duygular bugün bile hala geçerli mesela İstiklal Marşı'na saygı, bayrağa saygı gibi şeyleri biz o dönemde aldık. Çok aşırı hassasiyetli davranırdı bu konuda bu da bize yansıdı (...).

Bir öğretmen **okulun ortamını** da vatanseverlik eğitimini etkileyen bir kaynak olarak değerlendirmiştir. Ali Bey'in okul ortamı ile ilgili görüşü, "*Okul ortamı çok etkilidir. Çünkü okulun maddi manevi durumu milli duyguların oluşturulmasına etki etmektedir. Örneğin okulun içerisinde vatanseverlik bilincini oluşturacak unsurlara yer verilmemesi olumsuz etkilemektedir.*" biçimindedir. Ali Bey söylediklerinden de anlaşılacağı üzere vatanseverlik eğitimi verilmesinde okul içinde bulunduğu maddi ve manevi sürecin önemli rol oynadığını belirtmiştir.

Kitle iletişim araçları

Bazı öğretmenler (Zeynep, İsmail, Semih, Aytunç, Ali, Şerif, Şener, Esra, Nazife) aile ve okul yanında kitle iletişim araçlarının da vatanseverlik eğitiminde yardımcı unsur olarak rol oynadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenler özellikle **sosyal medya** (Şerif, Aytunç, Ali, Murat, Esra), **televizyon** (İsmail, Murat, Aytunç) ve **gazetelerin** (Şener) çocuklarda vatanseverlik bilincinin gelişiminde rol oynadığını belirtmişlerdir. Örneğin Ali Bey, "*medya çocukların yetişme tarzında büyük yer ediniyor, çocuklar direkt medyayla iletişime geçiyor. Özellikle günümüzde İnternet ortamı da yaygınlaşınca direk çocukları etkileyen birinci unsur medya olmaya başladı. O yüzden direk etkili diye düşünüyorsunuz.*" biçimindeki sözleriyle özellikle sosyal medyada yapılan paylaşımların insanların dikkatini çektiğini ifade etmiştir. Benzer bir

biçimde Şerif Bey, Şener Bey ve Nazife Hanım da sosyal medyanın son dönemlerde hızla yayılan bir haberleşme aracı olduğuna vurgu yaparak burada paylaşılan bir bilginin daha çok akılda kaldığını belirtmişlerdir. Aytunç Bey de kitle iletişim araçlarında paylaşılan bilgilerin ister doğru ister yanlış olsun daha kalıcı olduğuna dikkat çekmiştir. Bu bağlamda sosyal medya üzerinden öğrenilen bir bilginin düzeltilmesinin daha zor olduğuna vurgu yapmıştır. Aytunç Bey'in görüşü aşağıdaki şekildedir:

Yani televizyon dizilerinden tutun Facebook, sosyal medya çocuklar için çok daha ilgi çekici. Orada mesela Facebook'ta okuduğu tarihle alakası olmayan herhangi bir şeyi çocuk gerçekmiş gibi gelip anlatabiliyor. Yani sizin sınıfta onu hayır o öyle değil aslında bu böyle demeniz çocukta bir anda evet kesinlikle öyledir imajı bile oluşturamıyor. Çünkü çocuğun kafasına o yerleşiyor. Onlar çok daha etkili.

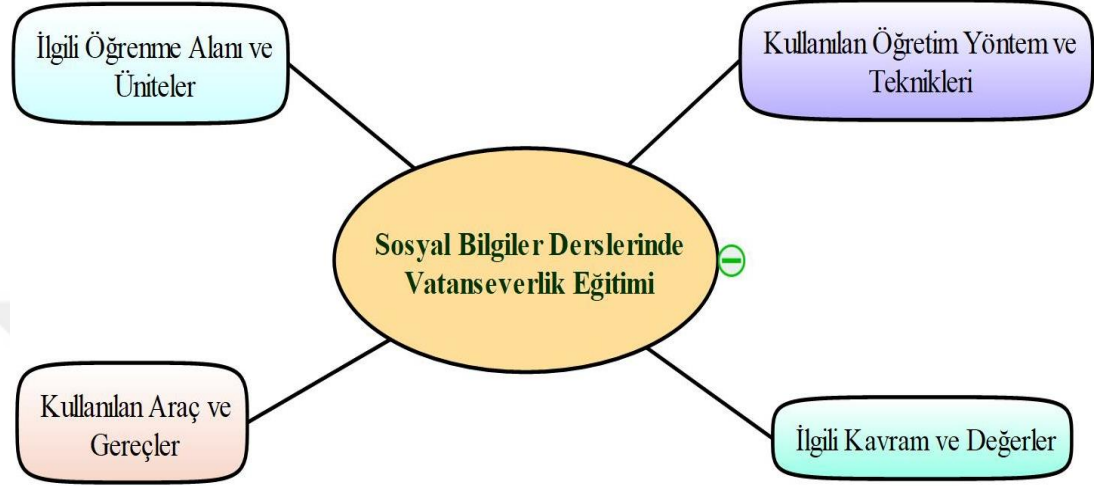
Çevre

Bazı sosyal bilgiler öğretmenleri (Semih, Hakkı) çevrenin de vatanseverlik eğitiminde etkili olan bir kaynak olduğunu belirtmiş, özellikle **yönetici** ve **akran gruplarının** davranışlarının ve **sivil toplum kuruluşlarının** çalışmalarının bireylerin vatanseverlik davranışlarının şekillenmesinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu kapsamda Semih Bey'in görüşü, “(...) *devleti yöneten insanların hoşgörülü bir şekilde insanlara bunu aktarabilmesi önemli. (...) yöneticilerin işte yaptığı konuşmalar çok etkili olabiliyor.*” biçimindedir. Ülke yöneticilerinin tutum ve söylemlerinin vatandaşların vatansever eğilimlerinde etkili olduğunu ifade eden Semih Bey yöneticilerin yaptıkları konuşmaların bireyde olumlu ya da olumsuz etkiler bırakabileceğine vurgu yapmıştır. Esra Hanım ise çevresel vatandaşlık eğitiminde **sivil toplum kuruluşlarının etkisine** dikkat çekmiştir. Bu kurumların yaptıkları veya yapacakları etkinliklerle vatanseverlik eğitiminde için önemli bir kanal oluşturduğunu belirtmiştir. Esra Hanım bu yöndeki görüşü:

(...) Milli değerlerin korunması mesela milli bayramların daha etkili kutlanması bunların yapılması gerekiyor da çocuk ülkesini nasıl kazandığını öğrensin. Vatan sevgisini geliştiresin. Bizim ışığı kapatmamız, suyu kapatmamız yetmiyor. Bunlar tasarrufu öğretiyoruz kaynakları kullanmamızı öğretiyoruz ama millet sevgisi, vatan sevgisi, kazanılan değerlerin korunması bunların öğrenilebilmesi için ıı kamuoyunun daha aktif kullanılması gerekiyor. Bunları da (...) sivil toplum kuruluşlarındaki kişiler STK'lar bunlar yapacak.

Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatandaşlık Eğitimi Sürecine Yönelik Bulgular

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitimi sürecine ilişkin görüşleri “öğrenme alanları ve üniteler”, “öğretim yöntem ve teknikleri”, “öğretim araç ve gereçleri” ile “kavram ve değerler” olmak üzere dört boyutta (Şekil 5) incelenmiştir.

Şekil 5. Sosyal bilgiler derslerinde vatandaşlık eğitimi süreci boyutları.

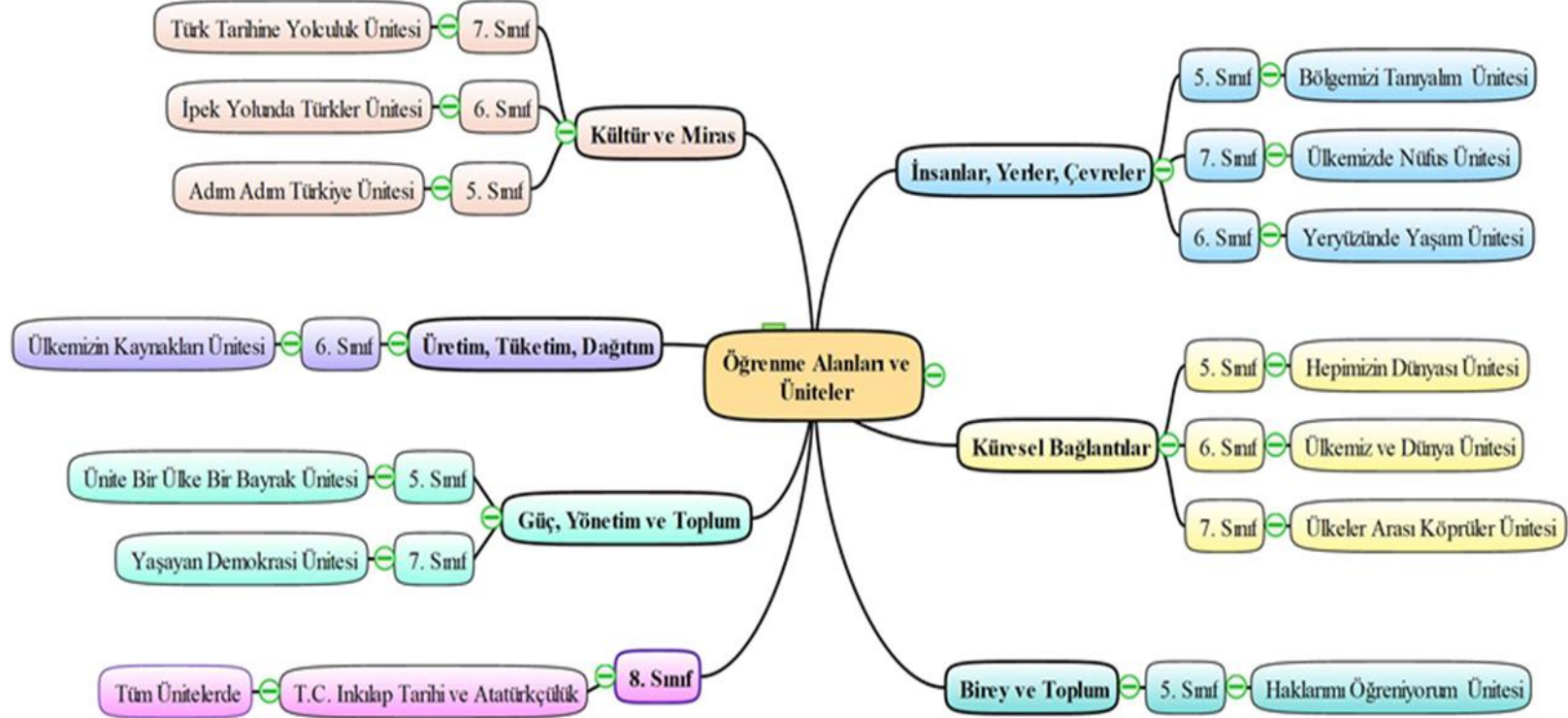
İlgili öğrenme alanları ve üniteler

Araştırma kapsamında öğretmenlerden sosyal bilgiler programında vatandaşlık eğitimine dönük öğrenme alanı ve üniteleri belirlemeleri istenmiştir. Öğretmenler 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisinde özellikle **Kültür ve Miras** öğrenme alanının vatandaşlık eğitimi için önemli olduğunu belirtmişler ve tarih konularını vatandaşlık ile ilişkilendirmişlerdir. Bu öğrenme alanı içerisindeki ilgili üniteler ise en fazla dile getirilenden en az dile getirilene doğru 7. sınıf-**Türk Tarihine Yolculuk** (Semih, Betül, Aytunç, Şerif, Murat, Ali, Osman, Cemal, Özge, Nazife, Şener), 6. sınıf-**İpek Yolunda Türkler** (Betül, Aytunç, Şerif, Özge, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife, Cemal) ve 5. sınıf-**Adım Adım Türkiye** (Semih, Özge, Esra, Murat) olarak sıralanmıştır. Ünitelere ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

İsmail Bey, “(...) Osmanlı Devleti konuları içerisinde de ecdadımızdan bahsederek onların yaptıklarından bahsederek ülkesine sahip çıkmanın neden bu devlet yıkıldı işte şu hataları yaptı. Biz bu hataları yapmamamız lazım şeklinde öğretiyoruz” biçimindeki görüşlerinde 7. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan Türk Tarihine Yolculuk ünitesine vurgu yapmıştır. O’na göre bu ünite tarihimizin

zenginliklerinden bahsedilmekte ve tarihimizde yıkılmış olan devletlerin neden yıkıldığını değinilerek, ülkemizin de benzer sonuçlarla karşılaşmaması için ona sahip çıkmamız gerektiğinin vurgulanabildiğini ve böylece vatanseverlik bilincinin kazandırılmasına hizmet edildiğini belirtmiştir. Semih Bey ise, “*Üçüncü ünite daha çok üzerinde durmaya çalışıyorum hani o geçiş süreci bu toprakların vatan olarak bize nasıl geçtiği ya da alındığıyla ilgili kısımlarda biraz daha üzerinde durmaya çalışıyorum.*” şeklindeki sözleriyle aynı üniteden söz etmektedir. Benzer şekilde Betül Hanım, Özge Hanım, Aytunç Bey, Ali Bey, Osman Bey ve Şener Bey de 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde daha çok tarihi konularda vatanseverliğe vurgu yaptıklarını ve tarihi konular üzerinden vatanseverliği aktarmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

Murat Bey, 6. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan İpek Yolunda Türkler ünitesinde öğrencilere atalarının tarihteki başarılarını ve ülkesini korumak ve kollamak için fedakârlıklarda bulduklarını anlatarak vatanseverliğin önemine vurgu yaptığını belirtmiştir. İlgili sözleri, “*6. sınıf İpek yolunda Türkler de vermeye çalışıyoruz daha çok. İpek yolunda Türkler konusu anlatırken atalarının ne kadar başarılar elde ediklerinde atalarının ülkesine sahip çıkmak için her türlü fedakârlığı yapmada kaçınmadıklarına değiniyorum ben.*” biçimindedir. Aytunç Bey ise, “*6. sınıflarda geçmişten bugüne Türk ordusu var Orta Asya Türk Devletleri, Türk büyükleri yani işte Tuğrul Bey, Alparslan, Melik Şah ne bileyim işte yine kültürel değerlerin verilmesiyle alakalı. Geçmişten günümüze kutlamalarımız, geleneksel sanatlarımızda var*” biçimindeki sözleriyle 6. sınıf İpek Yolunda Türkler ünitesi içerisinde yer alan Türk büyüklerinin hayatlarının vatanseverlik bilincini oluşturmada etkili olduğunu belirtmiş ve yine ünite içerisinde yer alan kültürel değerlerimize dair bilgilerle vatanseverlik bilincini aşıladıklarını belirtmiştir. Bununla birlikte İlker Bey ise, 6. sınıf konularında vatanseverlik vurgusunun yetersiz olduğunu da belirtmiştir. İlker Bey bu kapsamdaki görüşünü “*6. sınıfta biraz aksama oluyor. Gerçi onda da ikinci ya da üçüncü ünite Türkiye'nin coğrafi konumunda vurguluyoruz. Ama orada biraz daha Türklerin Anadolu'ya girişi falan oluyor.*” biçimindeki sözleriyle açıklamıştır.

Şekil 6. Vatansızlık eğitime ilişkin öğrenme alanları ve üniteler.

Özge Hanım 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitimine daha çok yoğunlaştığını belirterek 5. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan Adım Adım Türkiye ünitesi içerisinde konularda vatanseverlik eğitimine vurgu yaptığını ifade etmiştir. Özge Hanım, “5. Sınıflarda müfredatımızda Türkiye’nin değerleri ile ilgili bir ünitemiz var özellikle 5’lerde bu konuda çok yoğunlaşıyoruz. Ülkemizin değerlerini anlatırken tarihi zenginliklerimizi ve kültürel zenginliklerimiz içinde yer alan milli bayramlar, dini bayramlar gibi ortak değerlerimiz üzerinde duruyoruz.” biçiminde görüşünü açıklamıştır. Özge Hanım’ın açıklamasından da anlaşılacağı üzere ülkemizin sahip olduğu tarihi zenginlikler ve ortak değerlerimize yönelik yapılan dersler vatanseverlik bilincini oluşturmada etkili olmaktadır. Benzer bir görüşe sahip olan Semih Bey’in bu konudaki ifadeleri ise “Ya mesela 5 sınıflarda ülkemizin doğal tarihi güzellikleriyle ilgili kısımlar var. (...) Mesela kültürel varlıklarımız konusunda ülkemizin sahip olduğu kültürel değerleri anlatırken bunlara sahip çıkılması gerektiğine vurgu yapıyorum.” biçimindedir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin önemli bir kısmı 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisinde yer alan **İnsanlar, Yerler ve Çevreler** öğrenme alanın da vatanseverlik eğimi için önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ancak bu yönde görüş bildiren bazı öğretmenler bu öğrenme alanında kısmen vatanseverliğe değinilebileceğini belirtmişlerdir. Bu öğrenme alanı içerisindeki ilgili üniteler ise, **5. sınıf-Bölgemizi Tanıyalım** (Ali, Süha, Akif, Şener), **7. sınıf-Ülkemizde Nüfus** (Betül, Aytunç), **6. sınıf-Yeryüzünde Yaşam** (Betül) olarak sıralanmıştır. Öğretmenlerin bu ünitelere ilişkin bazı görüşleri şöyledir:

Şener Bey 5. sınıf Bölgelerimizi Tanıyalım ünitesini vatanseverlikle ilişkilendirmiştir. Şener Bey’in bu konuda görüşü, “Mesela Bölgeler Coğrafyası, Bölgeler konusu var. Özellikle Bölgeler konusunu işlerken vatanseverlikle ben ilişkilendirmeye gayret ediyorum” biçimindedir. İlker Bey de görüşlerinde Bölgelerimizi Tanıyalım ünitesinde vatanseverliğin verildiğine vurgu yapmıştır. İlker Bey, “Ülkeni sevmelisin. Sevmek için de tanınmalısın” biçimindeki açıklamasıyla bu üniteye öğrencilere ülkesini tanıtarak sevgi aşıladıklarını, ülkesini sevmenin ise bunun da vatanseverliğin bir parçası olduğunu belirtmiştir. Süha Bey ise görüşlerini “Bölgelerimiz ünitesinde gene arada lafi geçerse bahsediliyor ama Kurtuluş Savaşı, Çanakkale, 1. Dünya Savaşı gibi tarihi ünitelerde direk vatanseverlik konusu veriliyor.” biçiminde açıklamıştır. Şener Bey ve İlker Bey’in

aksine Süha Bey, ilgili ünite de vatanserverlik yüzeysel olarak bahsedile bileceğini ama tarihi konuları içeren ünitelerde doğrudan vatanserverlik bilincinin kazandırılmaya çalışıldığını ifade etmiştir.

Betül Hanım 7. sınıf sosyal bilgiler programında yer alan Ülkemizde Nüfus ünitesinde vatanserverliğe vurgu yapılabildiğini “7. sınıf 2. ünite de nüfus ünitesi var, orada göç konusu var. Orada herkesin yerini bıraktığında, tarlasını terk ettiğinde veya kişisel çıkarları için, hayalleri için toprağı bıraktığında tarım ülkesi olan Türkiye'nin ne olacağı şeklinde değiniyoruz.” sözleriyle ifade etmiştir. Yine Betül Hanım 6. sınıf Yeryüzünde Yaşam ünitesinde de vatanserverliğe vurgu yaptığını belirtmiştir. Semih Bey de nüfus konusu üzerinden kısmen aktarılabileceğini söylemekle birlikte genel görüşü Süha Bey gibi tarihi üniteler üzerinden vatanserverlik eğitiminin daha iyi verilebileceğı yönündedir. Semih Bey, “Ya nüfus konusunu ee demografik olarak belki düşünebiliriz ama ben daha çok şeyle u tarihi ünitelerle verilebileceğini düşünüyorum” biçiminde görüşünü açıklamıştır.

Yine öğretmenlerden bazıları ise 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisindeki **Üretim, Dağıtım ve Tüketim** öğrenme alanının vatanserverlik eğitimi için önemini belirtmişlerdir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan ilgili ünite ise sadece **6. sınıf-Ülkemizin Kaynaklar** (Betül, Aytunç, Şerif, Özge, İlker, Şener, Nazife, Ali) olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Ali Bey, aşağıdaki sözleriyle öğrencilerin vatanserverlik bilincinin oluşabilmesi için ülkesinin kaynaklarını tanıyıp bilmesi gerektiğini belirtmiştir:

Vatanserverliğin bir bölümü biliyorsunuz vatan, coğrafya, yurdumuz. Yurdumuzun tanınması vatanserverliğin içine direkt giriyor yani ülkemizin bölgeleri, kaynakları, madenleri, ormanları, suları her şeyle bu bir bütün. Yani ülkesini sevmeden vatanserver olunmaz zaten. O yüzden ülkemizi bir defa iyi tanıtacağız değerini öğreteceğiz ki çocuklar da vatanserver duygularla yetişsin.

Benzer şekilde Betül Hanım da ülkemizin kaynaklarının bilinçli kullanılmasına vurgu yapmış ve kaynakların tutumlu tüketilmesinin vatandaşlık görevi olduğunu belirtmiştir. Bu ve benzer bilgilerin bu ünite de verilmesi yoluyla vatanserverliğin geliştirilmesine hizmet edildiğini ifade etmiştir. Betül Hanım'ın bu konudaki görüşü, “(...) Ülkemizin Kaynakları, zaten ona müsait. Ülkemizin kaynaklarının doğru ve bilinçli kullanılmasının ülkemize karşı vatandaşlık bilinci olduğunu belirtiyorum ve İhracat ve ithalatı nasıl geliştirebiliriz diye ülkemiz için

olumlu çalışmalarda yapıyoruz.” biçimindedir. Benzer bir görüşe sahip olan Nazife Hanım da görüşünü, “(...) *Ülkemizin kaynakları konularında anlatıyorum. Kaynaklarımızın öneminde ve kaynaklarımızı iktisatlı kullanılması gerektiğini söyleyerek bu kaynakların ülkemiz için büyük bir zenginlik olduğunu ifade ediyorum.*” biçiminde açıklamıştır.

Görüşme yapılan kimi öğretmenler 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisindeki **Küresel Bağlantılar** öğrenme alanının vatanseverlik eğitimi için önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan ilgili üniteler ise, **5. sınıf-Hepimizin Dünyası** (Hakkı, İsmail), **7. sınıf-Ülkeler Arası Köprüler** (Esra, Şerif) ve **6 sınıf-Ülkemiz ve Dünya** (Akif) olarak sıralanmıştır. Bu ünitelere ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

Hakkı Bey ve İsmail Bey 5. sınıf Hepimizin Dünyası ünitesinde farklılıklara saygı ve birlikte yaşamın getirmiş olduğu görevlere değinerek vatanseverlik bilincini oluşturmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Şerif Bey ve Esra Hanım ise 7. sınıf Ülkeler Arası Köprüler ünitesinin vatanseverlik bilincini oluşturmada etkili olduğunu belirtmiştir. Esra Hanım, “*7'nin son ünitesinde eee ülkeler arası köprüler ünitesinde duruyorum. Çünkü Birinci Dünya Savaşında ülkemizin göstermiş olduğu kahramanlıkları, yapmış oldukları fedakârlıkları, ülkesini nasıl savunduklarını anlatıyorum. Burada haklın vatansever bir ruhla ülkesini koruduğuna değiniyorum. Ülkemizi koruyup sahip çıkmanın onun değerlerine sahip çıkmanın öneminde bahsediyorum bu ünite.*” biçimindeki sözleriyle ilgili üniteden bahsetmiştir. Ancak Esra Hanım da ilgili ünitenin özellikle tarih ile ilgili kısımlarıyla vatanseverliği ilişkilendirmiştir. Son olarak Akif Bey ise 6. sınıf Ülkemiz ve Dünya ünitesinde vatanseverlik eğitimi vermeye çalıştığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisindeki **Güç, Yönetim ve Toplum** öğrenme alanının vatanseverlik bilincini oluşturma etkili olduğunu vurgulamışlardır. Bu öğrenme alanı içerisinde yer alan ilgili üniteler ise; **5. sınıf-Bir Ülke, Bir Bayrak** (İsmail, Semih, Aytunç, İlker) ve **7. sınıf-Yaşayan Demokrasi** (Aytunç) olarak sıralanmıştır. Örneğin İlker Bey 5.sınıf Bir Ülke Bir Bayrak ünitesinde ülkemizin sahip olduğu bağımsızlık sembollerinin verildiği, böylece vatanseverliğe vurgu yapıldığını belirtmiştir. İlker Bey'in diğer öğretmenlerinde düşüncelerini yansıtan bu konudaki sözleri şu şekildedir:

(...) Beşinci sınıflarda son ünitemiz ülke ve bayrak konusudur. Orada da yine sembollerimiz var. Ülkemizin sembollerini anlatıyoruz. Ülkemizin sembollerinin neler olduğuna değiniyoruz. Yani nedir bu semboller bayrak, marş, ülke gibi. Bu sembollerin ülkemiz için önemli değer olduğunu söylüyorum. Çünkü bunlar bizim bağımsızlık sembollerimiz. (...).

Aytunç Bey ise 7. sınıf Yaşayan Demokrasi ünitesinde devlet yönetimi konusu kapsamında vatanseverlikle ilişkilendirmeler yaptığını “Devlet Yönetimi, Türklerde Devlet Yönetimi doğrudan doğruya bu ülkeyi biz yönetiyorsak bu ülke bizimdir. Sahip çıkmak bizim en temel görevimizdir.” biçimindeki görüşleriyle belirtmiştir.

İlker Bey ve Aytunç Bey **5. sınıf** sosyal bilgiler programı içerisindeki **Birey ve Toplum** öğrenme alanı içerisinde yer alan **Haklarımı Öğreniyorum** ünitesinde vatanseverlik eğitimini verdiklerini belirtmişlerdir. İlker Bey, “Genelde beşinci sınıflarda birey, toplum, grup gibi konularda vatanseverlik çok önde. Çünkü insanların toplum halinde yaşadığını, toplumda ihtiyaçları olduğunu ve bunun karşılanması gerektiğini, bu insanların ortak bir alanda yaşadığını vurguluyoruz.” biçiminde görüşünü açıklamıştır. Aytunç Bey ise, “Beşinci sınıfı açarsak mesela şey var Haklarımız, Özgürlüklerimiz. Hak, özgürlük, sorumluluk olmadan hak ve özgürlük olmaz. Sorumluluklar da vatan sevgisiyle doğrudan ilişkilidir.” biçiminde görüşünü ifade etmiştir. Bu öğretmenler hak, sorumluluk ve özgürlük gibi kavramları vatanseverlik ve vatan sevgisi ile ilişkilendirdiklerini ve bunların verilmesi yoluyla vatanseverlik değerinin kazandırılmasına hizmet ettiklerini ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik ile ilgili öğrenme alanları ve üniteler ile ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik değeriyle spesifik olarak belirli üniteleri ilişkilendirdikleri görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin yarısından fazlası (Zeynep, İsmail, Semih, Süha, Betül, Aytunç, Ali, Şerif, Özge, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife) **8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük** dersinin **tüm ünitelerinde** vatanseverlik eğitiminin verildiğini belirtmişlerdir. Kısaca tamamen cumhuriyet tarihi ağırlıklı olan bu ders vatanseverlik kavramıyla ilişkilendirilmiştir. Örneğin İsmail Bey’in görüşü şöyledir:

Sekizlerde zaten yıl boyunca işleniyor. Tüm ünitelerde var vatanseverlik. “Bir Kahraman Doğuyor” içerisinde de Atatürk’ü temsilen vatanseverliğin önemini bahsediyoruz. “Ya

İstiklal Ya Ölüm 'de Türk milletinin savaş cepheleeri anlatarak yaptıkları fedakârlıkları anlatarak yine aynı şekilde vatanseverlik duygusunu işlemeye çalışıyoruz. İşte "Çağdaş Türkiye Yolunda Atılan Adımlar" ünitesinde yine yapılan inkılaplarla vatanseverliği eşleştiriyorum. Aynı şekilde ilkelerle de.

Benzer bir görüşe sahip olan Semih Bey ise 8. sınıf ünitelerinin hepsinin vatanseverlikle bağdaştığını şu sözlerle ifade etmiştir:

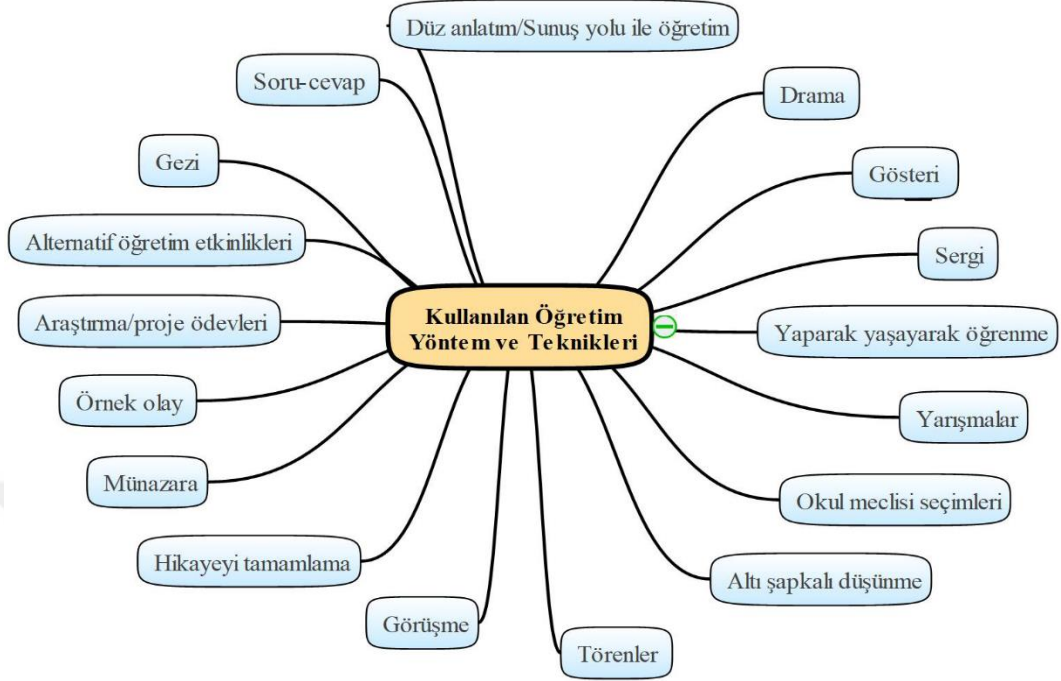
8. Sınıf konularının aslında birçoğu bununla birleşik yani bütünleşik. Ayıramayız yani çünkü Osmanlı Devleti döneminden Türkiye Cumhuriyeti dönemine geçiş sürecinde gene bu ve buna benzer birçok şeyi yaşamış sıkıntıların işte sınırlar işgal edilmiş ee Kurtuluş Savaşı verilmiş eee ardından yapılan yenilikler var. Burada aslında hepsi bütün konularla da bağdaşiyor.

Betül Hanım da 8. sınıf programında yer alan bütün ünitelerde vatanseverliğe değindiklerini ifade etmiştir. Betül Hanım'ın bu konuda görüşü, "8. Sınıfta zaten her konuda giriyorsun. Çünkü Kurtuluş Savaşı'ndan bir başlıyor, II. Dünya Savaşı'nda bile biz fedakârlıktan, vatanseverlikten, insanların o günkü şartlara katlanarak hala çalışmasından bahsediyoruz. 8. Sınıfta hemen hemen inkılap tarihinin hepsini söyleyebilirim." biçimindedir.

Kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri

Araştırma kapsamında öğretmenlere vatanseverlik eğitimine yönelik derslerde kullandıkları yöntem, teknik ve etkinlikler sorulmuştur. Öğretmenlerin yoğunlukla kullandığı öğretim, yöntem ve teknikleri; "düz anlatım/sunuş yolu ile öğretim" (İsmail, Mehmet, Cemal, Süha, Hakkı, Aytunç, Ali, Şerif, Özge, İlker, Esra, Osman, Murat, Nazife), "soru-cevap" (Zeynep, Semih, Betül, Aytunç, Şerif, Burak, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife) ve "Drama" (Cemal, Süha, Ali, Şerif, Şener, Esra, Murat, Nazife, Hakkı) olarak sıralanmıştır. Bunları "gezi" (Cemal, Şener, Süha, Betül, Hakkı, Zeynep, Ali) ve "gösteri" (Mehmet, Esra, Murat, Nazife, Süha) takip etmektedir. "Alternatif öğretim etkinlikleri" (Akif, Betül, Cemal, İsmail), "sergi" (Hakkı, Zeynep, Akif, Ali), "araştırma/proje ödevleri" (Semih, Cemal, Hakkı), "yaparak yaşayarak öğrenme" (Zeynep, Semih, İsmail), "yarışmalar" (Betül, Nazife), "örnek olay" (Hakkı), "okul meclisi seçimleri" (Semih), "münazara" (Betül), "altı şapkalı düşünme" (Betül), "hikayeyi

tamamlama” (Betül), “görüşme” (Hakkı), “törenler” (Zeynep) ise az sayıda veya nadiren kullanılan öğretim yöntem ve teknikleridir.

Şekil 7. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları öğretim yöntem ve teknikler.

Vatanseverlik eğitimi kapsamında öğretmenler tarafından öncelikli olarak kullanılan yöntem ve teknikler **düz anlatım/sunuş yoluyla öğretim** ve **soru cevaptır**. Bu yöntemleri kullandığını belirten öğretmenlerin çoğu bunu bir zayıflık olarak görmekle birlikte kimi sorunların bu zorunluluğu doğurduğunu ifade etmişlerdir. Bu sorunlar araştırmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

Örneğin Nazife Hanım, “*Düz anlatım kullanıyorum. Sınav kaygı olduğu için bazı konuları anlatmadan olmuyor. Sözel bilgi vermek zorundayız, hazırladığım slaytlar var onları kullanıyoruz öyle.*” biçimindeki sözleriyle düz anlatım yaptığını aktarmıştır. Benzer yöntemleri kullanan Şerif Bey ise, “*Anlatım tekniğini kullanıyorum genelde. Yani her kim öğrencilere, öğrenci merkezli anlatım dese de soru cevap kullanıyoruz. Akıllı tahtaları kullanıyoruz. Slaytları kullanıyoruz. Yani ee işte örnekleme yoluyla, hikâye etme yoluyla kalıcılığı sağlamaya çalışıyoruz. Ama en çok tabii kullanılan anlatım yani.*” biçiminde görüşlerini aktarmıştır. Nazife Hanım ve Şerif Bey ile benzer bir biçimde derslerini yapılandıran İsmail Bey de donanım eksikliğinden dolayı daha çok düz anlatım yöntemi kullandığını belirtmiştir. İsmail Bey’in görüşü şöyledir:

Genellikle kullandığımız yöntem ve teknikler, ders yöntemi olarak sunuş yolu ile bunun yanı sıra tabii ki genellikle bizdeki son dönemdeki eğitim sistemi yapılandırması yaklaşımına geçse de mevcut okulların donanım yetersizliğinden dolayı bazı eksikliklerden dolayı kullanılamıyor. Biz tabii sunuş yolunu kullanıyoruz ama biz bunu yaparken de kullandığımız yöntemlerde akıllı tahtalarla birlikte EBA işte daha çok görsel videolar bazen de ses kayıtlarını kullanıyoruz.

Çoğunlukla soru-cevap yöntemini kullandığını ifade eden Burak Bey ise soruların etkili kullanımına önem verdiğini, bu yolla öğrencilerin bilgiyi keşfetmesini sağlamaya çalıştığını şöyle belirtmiştir:

Ben genelde soru-cevap yöntemini kullanırım. Amacımız çocuğun kafasında bir soru işareti yaratmak. Birebir vermek değil. ‘Sizce böyle olsa nasıl olur? Dökecek belki Ülkemizde yaşanan olaylar var bunlar şöyle olsa ne olur?’ Diye sorarak, düşündürmek. Her ne kadar bunu yıkmaya çalışsak da bizim en büyük sıkıntımız doğrudan bilgiyi verme. Neden? Öğretmen diyor ki “Öğrenci derse hazır gelmiyor, o zaman ben doğrudan vereyim.” Doğrudan verilen bilginin hiçbir kıymeti yok. Çocuğa hazır yemeği yedirmek gibi. Onun eli, kas sistemi gelişmiyor. O kendi yemeye başlamalı. İlk başta dökecek belki ama üç-beş gün sonra dökmeyi öğrenecek. Ben mesela özellikle tarih dersinde düşündürmeye çalışıyorum. Tabii bu her zaman da mümkün olmuyor çünkü vakit sıkıntısı var. Müfredat var, işlenecek konular var (...).

Esra Hanım da üniteler arasında soru cevap yöntemi kullanarak çocukları aktif tutmaya çalıştığını ifade etmiştir. O’nun açıklamaları, “(...) *Düz anlatımdan ziya da soru-cevap yapıyoruz. Ara ara sorularla bağlantı kurarak üçüncü ünitelerdeyken birinci üniteyi kapsayan bir şey varsa oraya geri dönüşler yaparak çocuklara sorular sorarak, aynı sorular sorarak aktif tutmaya çalışıyorum.*” biçimindedir. Osman Bey ise vatanseverlik eğitime dönük özellikle soru-cevap yöntemini kullandığını, “*Soru-cevap tekniğini kullanıyorum. Yani İstiklal Marşının, bayrağın neden önemli olduğunu soruyorum. Geçmiş tarihimizde vatanımız uğruna canlarını kaybeden insanların kimdir diye soruyorum ve vatan toprağının kutsallığından bahsediyoruz. Toprağımız neden önemli olduğunu soruyorum çocuklara ve ülkemizin bölünmez bütünlüğünden bahsediyorum*” biçimindeki açıklamalarıyla ifade etmiştir.

Bazı öğretmenler (Cemal, Süha, Ali, Şerif, Şener, Esra, Murat, Nazife, Hakkı) derslerinde **drama** yöntemini kullandıklarını belirtmiştir. Örneğin ders saatinin az olması ve bu hazırlıklarında uzun sürmesinden dolayı sıklıkla uygulamaya fırsat bulamasa da vatanseverlik eğitiminde drama yöntemi kullandığını Ali Bey, “*Valla*

canlandırma olabilir. (...). Zaman zaman bunu kullandığımız oluyor kahramanları sınıfta canlandırarak videodan da etkili olduğunu görüyoruz ama bunun için hazırlık, ön hazırlık çocuklarla uzun sürdüğü için program da maalesef dersin az olması bizi sıkıntıya sokuyor.” biçimindeki sözleriyle ifade etmiştir. Ali Bey ayrıca drama yönteminin öğrenmeyi sağlamada etkili olduğunu belirtmiştir. Cemal Bey ve Hakkı Bey de sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminde drama yönteminden yararlandıklarını belirtmiştir. Drama yöntemini vatanseverlik eğitiminde etkili bir yöntem olarak değerlendiren Cemal Bey görüşlerini şöyle açıklamıştır:

(...) Canlandırma yapıyoruz, tarihte bu çok var mesela 7. Sınıf öğrencilerimle ben bu yıl Ebada (Eğitim Bilişim Ağı) da videom var. Osmanlı Devleti Divan-ı Hümayun gösterimini canlandırdık Evliya Çelebi Müzesi’nde. Her bir öğrenci Divan-ı Hümayun üyesine benzer bir şekilde giyindi. Sırasıyla gelerek görevlerinin neler olduğunu neler yaptıkları anlattılar. Böylece drama yöntemiyle öğretimi gerçekleştik ve öğrenimde çok etkili oldu.

Benzer bir görüşe sahip olan Hakkı Bey’in ifadeleri ise şöyledir:

Genelde ben yaşayarak öğretme. Yaşayarak öğretme o da şu yani genelde tiyatro, ee tiyatro şeklinde genelde dönüştürürüm. Özellikle mesela şey vardır bu yönetim şekillerini çocuklar tam algılayamıyorlar yaşlarının küçük olması sebebiyle meşrutiyet efendim oligarşi, cumhuriyet bunun gibi yönetim şekillerini algılayamıyorlar. Bu yönetim şekilleriyle alakalı olsun diğer konularla da alakalı olsun bunu dramatize ediyorum, dramatize ediyorum ını ardından bunlar ını daha iyi algılıyorlar. Kimisini cumhurbaşkanı yapıyoruz, kimisini kral yapıyoruz kralın ee elemanları var bunlar baskı yapıyor. Demokraside farklı uyguluyorlar. En sonunda diyorlar ki bana hangisi daha güzel. Eee yavrum hiçbirisi de güzel değil diyorum. (...) kurallara uymayan hiçbir sistem güzel değildir. Demokrasi de olsa güzel değildir. Monarşi, monarşi de kural uyguluyorsa kraldan aşağıdaki çobanına kadar kurallara uyuyorsa o da güzeldir. Ama demokraside de kurallara uyuluyorsa en güzel sistem demokrasidir ama kurallara uyulmuyorsa ondan anarşi çıkar diyorum. Ama kuralları uyguluyorsa mükemmel dünya daha ne olsun. Bunları anlatıyoruz dramatize ediyoruz ve çocuklardan daha iyi örnek alıyoruz.

Görüldüğü gibi drama etkinliği bazı öğretmenler tarafından vatanseverlik eğitiminde etkili bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.

Bu yöntemlerin yanında bazı öğretmenler (Cemal, Şener, Süha, Betül, Hakkı, Zeynep, Ali) **gezi** yöntemini kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda genelde öğrencileri Çanakkale, Dumlupınar Şehitliği ve müzelere götürdükleri ifade eden öğretmenler bu yerlerin vatanseverlik bilincini oluşturma etkili olduğunu

vurgulamışlardır. Örneğin Cemal Bey gezi yönteminin önemi dikkat çekmiş ve bu konudaki görüşleri şöyle açıklamıştır:

Henüz gerçekleşmedi ama Dumlupınar Şehitliği'ne bir gezimiz olacak. Yakın çevredeki tarihsel yerler, antik kentler, müze, müzeye götürürüm çocuklarımızı burada. Yani böyle şeyler çok önemli daha çok ilgilerini çekiyor ve orada bizzat yerinde görerek daha çok etkileniyor çocuklar. Kalıcılığı sağlama çok önemli oluyor. Derste anlatmak yerine orada bir şeyi görmeleri onlar için çok daha farklı. Bu bakımda gezi yöntemi önemli.

Benzer bir görüşe sahip olan Ali Bey ise çocuğun önce yakın çevresini tanınması gerektiğini belirtmiş ve tarih bilincinin oluşturulmasında müzelere yapılan gezilerin önemli bir yere sahip olduğunu ifade etmiştir. Ali Bey'in bu kapsamdaki görüşü aşağıda verilmiştir:

Müzelere götürdük bu sene, çok da faydalı oldu çünkü Kütahya'daki tarihi doku fazla biliyorsunuz o yüzden Kütahya'nın tanıtılması gerekli yerler çocuklara gösterildi. (...) Çocukları gezdirdik çok da etkili oldu mesela çocukların bir sürü bilmediği şey müzenin mesela ne olduğunu bile bilmeyen çocuklar bir tür müze ile beraber birçok şey öğrendiler. Müzelerde neler saklanıyor, neden saklanıyor gibi. Kesinlikle tarih bilinci oluşmasında büyük yararı var.

Şener Bey de Çanakkale gibi tarihi ve vatanseverlik duygularının yoğun yaşandığı yerlere yapılan gezilerin vatanseverlik bilincinin öğrenciye aktarılmasında önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Bu kapsamda Şener Bey'in açıklamaları, “(...) Bizim yılda bir iki defa il dışı gezilerimiz var. Mesela çok yakın bir tarihte Çanakkale'ye bir gezi yapıldı. 18 Mart Çanakkale zaferini kutladıktan sonra. Bu tarz geziler vatanseverliğin öğrenciye verilmesinde önemli bir etken olduğunu düşünüyorum.” biçimindedir.

Bazı öğretmenler (Akif, Betül, Cemal, İsmail) derslerde vatanseverliğe yönelik atık kâğıt toplama, resim çizdirme gibi **alternatif öğretim etkinliklerini** kullandıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Cemal Bey ve Betül Hanım atık kâğıtları biriktirme etkinliği ile vatanseverliğe dikkat çekmeye çalışmışlardır. Cemal Bey, “tüketim konusunda öğrencilere bilinci tüketimin öneminden bahsediyorum. Kaynaklarımızın iktisatlı kullanılması gerektiği söylüyorum ve öğrencilere bir dönemi kapsayacak şekilde atık kâğıtları biriktirme etkinliği yaptırıyoruz.” biçimindeki sözleri ile kaynakların kullanımı ile vatanseverliği ilişkilendirdiğini belirtmiştir. İsmail Bey ise vatanseverlikle ilgili resim çizdirme etkinliği yaptığını belirtmiştir. İsmail Bey bu etkinliği “Ben bazen öğrencilere vatanseverliği

anlatabilmek için bazen de ne kadar içselleştirildiğini öğrenmek için, bana hayalindeki Türkiye'yi çiz diyorum.” biçimde aktarmıştır.

Yukarıdaki öğretim yöntem ve teknikleri dışında nadir ve çok az sayıda öğretmen tarafından kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri de mevcuttur. Örneğin Hakkı Bey vatanseverlik duygularının geliştirilmesinde **örnek olay** yönteminden yararlandığını belirtmiştir. Hakkı Bey, trafikte yayalarda gördüğü eksiklikleri örnek olay biçiminde aktardığını şu sözlerle dile getirmiştir:

(...) Mesela küçük çocukları beşinci sınıf çocuklarını ışıkların altına dikmeli, hiçbir şey vermemeli sadece eline kalem kâğıt vermeli ışığın altında beklemeli çocuk. Kaç tane insan kırmızı ışıkta geçiyor, kaç tane arada kırmızı ışıkta geçiyor, kaç insan yeşil ışığa dikkat etmiş bunlara bakmalı, tespit etmeli ve bunların dökümünü istemeli. Ve bu çocuk artık dikkat edecektir bir müddet sonra. Dikkat etmeye başlayacaktır. Ve artık ve bu ışığın altında kaç kişinin geçerken tehlikeye kapıldığını da görecektir bu çocuk. (...) Kendi canı daha tatlı olduğu için kurallara uymaya başlayacaktır (...).

Cemal Bey, vatanseverlik bilincinin kazandırılmasında milli bayramlar öncesinde çocuklara **araştırma/proje ödevi** verdiğini milli bayramların önemini anlatmak için araştırma etkinliğinden yararlandığını belirtmiştir. Cemal Bey araştırma etkinliğinden nasıl yararlandığını, “(...) *milli bayramlar ya da özel günlerle ilgili öğrencilerimize ekstra ödevler verebiliyoruz dikkat çekmek açısından*” biçimindeki sözleriyle belirtmiştir. Semih Bey ise proje ödevlerinde öğrencilerin vatanseverlik bilincinin uyandırılmasına yönelik uygulamalı proje ödevi verdiğini belirtmiştir. Bu kapsamda Semih Bey’in görüşü şöyledir:

Özellikle proje görevlerini ben bu anlamda etkili kullanmaya çalışıyorum. İşte araştırmaya yönelik ee orada kendi ülkemizle ilgili işte mesela geçen dönemlerde bu dönem yaptığımız bir çalışma var belki sergileriz. Fotoğraf çekiyorlar işte direkt gidip şeylerden mı internette kesinlikle bilgi istemiyorum. Gidin diyorum mesela bir cami mi var. Camiyle ilgili o hocadan onla ilgili bilgi alın. Görüşme yapın o notlarınızı bize getirin. İşte ne bileyim Hisar’a gidin Hisar’daki insanlara sorun buraya çıkınca ne hissediyorsun güzel mi değil mi bunun gibi yani bunları paylaşıyorlar, fotoğraflarını çekiyorlar. Onların gözüyle mesela bulunduğumuz çevreyi tanımalarını, sevmelerini sağlıyorum yani bu şekilde

Nazife Hanım ve Betül Hanım ilgili konuları anlatıp ünite sonu etkinliği olarak **bilgi yarışmaları** yaptıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Semih Bey okulda yapılan **okul meclisi seçimleri** ile vatanseverlik eğitime katkıda bulduklarını belirtmiştir. Semih

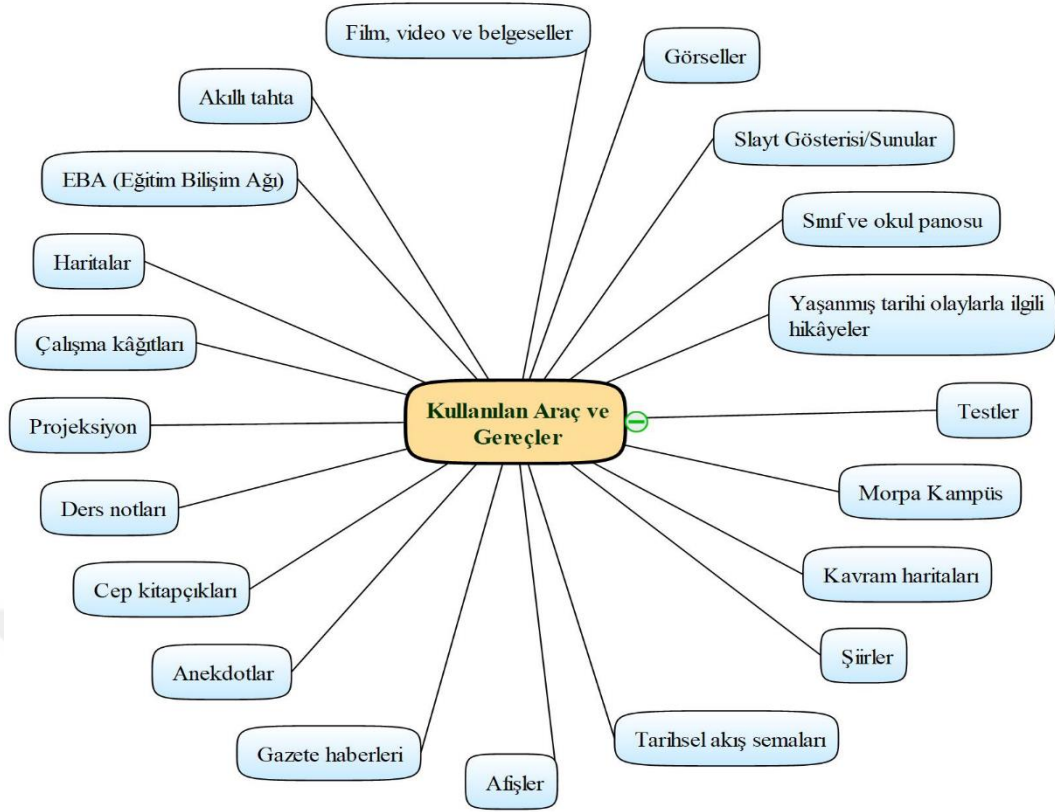
Bey görüşünü şöyle açıklamıştır:

Demokrasiden yola çıkarak vatan sevgisine ulaşabilirsiniz işte Avrupa bunu bir şekilde başarmış. Eee burada okulda yaptığımız seçimler var. Bu seçimlerde en hassas bir şekilde seçimleri sonuçlandırmaya çalışıyoruz. İşte okul meclisi, başkanlıkları, üyelik, temsilciliklerin seçimi. (...) oy kullanmanın da aslında eee bir vatan, vatandaşlık bilinci ya da vatan borcu olduğunu belirtiyoruz.

Yukarıda alıntılarla desteklenen nadir kullanılan kimi öğretim teknikleri yanında vatanseverlik eğitimi için öğretmenler tarafından yine nadir olarak **yaparak-yaşayarak öğrenme uygulamaları, münazara, altı şapkalı düşünme, yarışmalar, hikâye tamamlama, tartışma, görüşme, sergi** gibi tekniklerde kullanılmaktadır.

Kullanılan araç ve gereçler

Öğretmenler, vatanseverlik eğitiminde bazı araç ve gereçlerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Bu araç gereçler Şekil 8’de sunulmuştur. Tüm öğretmenler özellikle **film, video** ve **belgesel** (Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife) kullandıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak öğretmenlerin çoğunluğu tarafından kullanılan araç gereçler, resim fotoğraf gibi konuyla ilgili **görseller** (Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Özge, Şener, Esra, Osman, Nazife), **akıllı tahta** (İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Esra, Osman, Nazife), **slayt gösterisi/sunu** (Mehmet, Süha, Betül, Hakkı, Şerif, Burak, Şener, Esra) ve **EBA (Eğitim Bilişim Ağı)** (Cemal, Betül, Hakkı, Ali, Akif, Nazife), **sınıf ve okul panosu** (Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Burak) olarak sıralanmıştır. Öğretmenler tarafından kullanılan bu araç ve gereçlerin birbiriyle iç içe kullanıldığı görülmektedir. Daha sınırlı şekilde kullanılan diğer araç gereçler **haritalar** (Ali, Şerif), **çalışma kâğıtları** (Nazife, İsmail), yaşanmış tarihi olaylarla ilgili **hikayeler** (Özge, İlker, Murat), **testler** (Hakkı, Osman), **projeksiyon** (Esra), **Morpa Kampüs** (Esra), **ders notları** (Esra), **kavram haritaları** (Esra), **anekdotlar** (Özge), **şiiirler** (Murat), **cep kitapçıkları** (Murat), **gazete haberleri** (Cemal), **tarihsel akış semaları** (Cemal), **afişler** (Cemal) ve **törenler** (Zeynep) olarak sıralanmıştır. Bu konudaki bazı öğretmenlerin açıklamaları aşağıda verilmiştir.

Şekil 8. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları araç ve gereçler.

İsmail Bey, “(...) Akıllı tahta, video izletmek, film ve belgeseller, çalışma yaprakları var. Bazen de resimler, o dönemi anlatan resimler. Mesela şehit düşmüş bir askerın resmini getiriyorum. Bu sana neyi anlatıyor diyorum. Çok fazla da çeşitlendiremiyorum.” biçimindeki sözleriyle derste kullandığı araç ve gereçleri sıralamıştır. Derslerinde görsellerin kullanılmasına önem verdiğini belirten İsmail Bey, derslerinde akıllı tahta, video, film ve belgesel gösterimi ve görselleri kullandığını vurgulamıştır.

Akif Bey akıllı tahtaların gelmesiyle EBA’yı (Eğitim Bilişim Ağı) derslerinde sık sık kullandığını belirtmiştir. Bu kapsamdaki görüşü, “Şimdi akıllı tahtalarımız var tabi son dönemlerde akıllı tahtalar olunca genelde EBA üzerinden görsel video şeklindeki derslerle bunu eee yapmaya çalışıyoruz.” biçimindedir. Akif Bey’in aksine Esra Hanım EBA sisteminde konu bütünlüğünün olmadığını düşünülerek onun yerine Morpa Kampüsü kullandığını belirtmiştir. Esra Hanım ayrıca kendi ders notlarından da faydalandığını belirtmiştir. Esra Hanım’a göre, “Kendi ders notlarım. EBA’yı çok fazla kullanıyorum dersem yalan söylemiş olurum kullanmıyorum. Yani Morpa’yı daha çok kullanıyorum Ebada çünkü konu

bütünlüğünün olduğunu düşünmüyorum ve videoda durdurup tekrar devam etme şansı yok. Morpa'da durduruyorum araya eklemeler yapıyorum.” biçimindedir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Zeynep Hanım ise ilgili konuya ilişkin hazırlanmış film, belgesel ve resim sergilerinden yararlandığını belirtmiştir. Zeynep Hanım bu konudaki görüşünü, “(...) *ya belgeselimiz oluyor ya da filmimiz oluyor. Vatanseverlik üzerine olan filmler. Anma törenlerinde görsellerimiz oluyor. Görseller sergileniyor. Resim sergisi olabiliyor. (...).*” biçiminde belirtmiştir.

Şerif Bey ve Ali Bey ilgili konuyu anlatırken haritaların kullandıkları belirtmişlerdir. Akıllı tahtaların olması harita kullanımını kolaylaştırdığı belirten Ali Bey'in görüşü, “*Coğrafyayla ilgili haritalar kullanıyoruz akıllı tahtalar bu işimizi kolaylaştırıyor doğrusu. Eskiden harita taşıyıp gösterme sıkıntısı oluyordu şimdi öyle değil hepsinde haritalar yüklü. İstedığımız zaman istediğimizi açıp gösterebiliyoruz.*” biçimindedir.

Öğretmenler derslerde gerçekleştirdikleri vatanseverlik eğitimi sürecinde genel olarak yukarıda verilen öğretim yöntem ve teknikleri ve araç gereçleri bütünleştirerek kullanmaktadır. Örneğin Cemal Bey ilgili konuları işlendiği bir dersinde gerçekleştirdiği vatanseverlik eğitimi sürecini aşağıdaki biçimde dile getirmiştir:

Şimdi böyle günlerde ya da uygun olduğu konuda genellikle uygun değil. Bizim konularımız genellikle sözel, anlatmaya dayalı ama çocukları interaktif bir şekilde içerisine sokmak için o duyguların şu an gene akıllı tahtalardaki uygulamalar var bunları kullanıyoruz ya da önemli bir belgesel izletebiliyoruz, video izletebiliyoruz, belgesel izletebiliyoruz ya da gazete haberleri gösteriyoruz çocuklara onları okuyup ilgilerini çekmelerini sağlıyoruz. Ve söylediğim gibi okulda panoya herhangi bir etkinlik yapınca biz yapıp panoya asmıyoruz birlikte yapıp, birlikte yapıyoruz böyle şeyler onları daha çok etkiliyor. Kendileri yaparak yaşayarak öğreniyorlar bu durumda ve söylediğim gibi her olayda bizim hissettiğimizi çocuklar bizden anlıyorlar bu çok önemli. Bir olayı anlatırken onu ders dışında gerçekten bilmemiz gereken, üzerinde düşünmemiz gereken bir konu olduğunu hissediyorlar. Elimizden geldikince söylediğimiz gibi interaktif eğitimden ve tahtaya onları kaldırarak, söz vererek ya da canlandırma yapıyoruz tarihte bu çok var mesela 7. Sınıf öğrencilerimle ben bu yıl Ebada (Eğitim Bilişim Ağı) da videom var. Osmanlı Devleti Divan-ı Hümayun gösterimini canlandırdık Evliya Çelebi Müzesi'nde. Her bir öğrenci Divan-ı Hümayun üyesine benzer bir şekilde giyindi. Sırasıyla gelerek görevlerinin neler olduğunu neler yaptıkları anlattılar. Böylece drama yöntemiyle öğretimi gerçekleştik ve öğrenimde çok etki oldu. Bu bakımdan gezi yöntemi önemli.

Özge Hanım görsellerin bir aşamadan sonra soyut kaldığını onun yerine çocukların okuyabileceği kitaplardan, gerçek yaşamdaki olaylardan ve anekdotlardan yararlandığını belirtmiştir. Özge Hanım'ın bu kapsamdaki görüşü, *“Daha çok görsellerden yararlanmaya çalışıyorum ama bir noktadan sonra görseller soyut kalıyor. O yüzden daha çok onların okuyabileceği kitaplar, yaşanmış hikâyeler, anekdotlar bunlardan faydalanmaya çalışıyorum”* biçimindedir. İlker Beyde kitaplardan yararlandığını belirterek bu konudaki görüşünü, *“Forsa kitabı çok güzel örnek mesela. Her çocuğa okutulması gerek. Son cümlesi ne güzel; vatan al bayrağın dalgalandığı yerdir.”* biçiminde açıklamıştır.

İlker Bey ve Murat Bey yaşanmış tarihi olayları ilgili konuları anlatırken yaşanmış olayları kullandıklarını ifade etmişlerdir. Mutafa Bey'in bu konuda görüşü *“(…) Gördes'i Makbule, Kara Fatma gibi, onların hikâyelerini dağıttıyoruz öğrenciye(…)”* biçimindedir. Benzer bir şekilde İlker Bey de yaşanmış olayları kullandığını belirtmiştir. İlker Bey'in bu kapsamdaki görüşü *“(…) Şerife Bacı olayı var mesela. (...)”* biçimindedir.

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik öğretiminde yararlandıkları araç-gereçlere ilişkin görüşleri incelendiğinde öğretmenlerin daha çok film, video, belgesel ve resim gibi görsel ve işitsel araç-gereçlerden ve akıllı tahtalardan yararlandıkları görülmüştür.

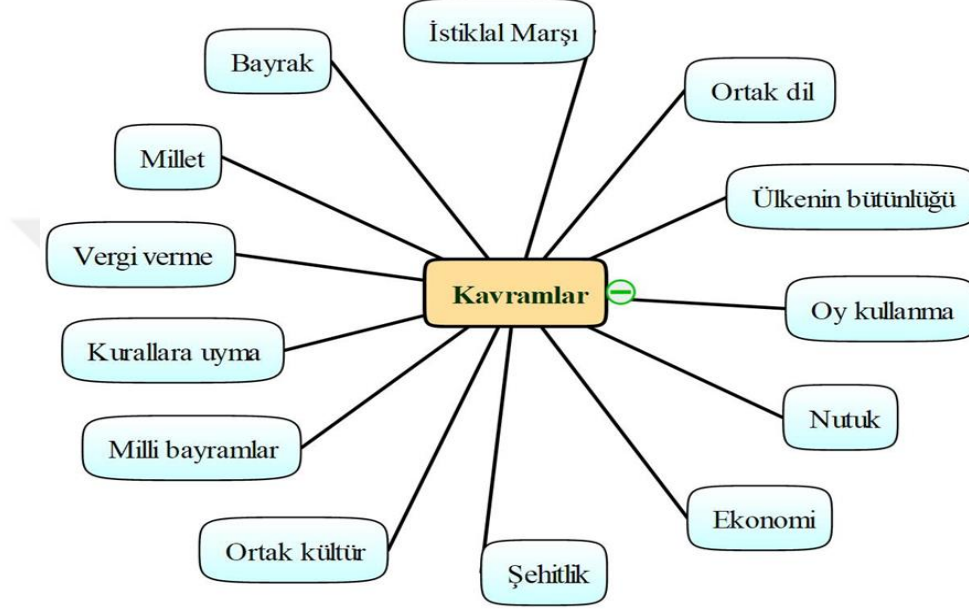
İlgili kavram ve değerler

Kavramlar

Öğretmenler vatanseverlikle ilgili derslerde birtakım kavramları vurguladıklarını belirtmişlerdir. Bu kavramlar Şekil 9'da görüldüğü gibi, **İstiklal Marşı** (İsmail, Ali, Akif, Osman, İlker), **bayrak** (İlker, Akif), **ortak dil** (Aytunç, Burak), **millet** (Aytunç, Burak), ırk, dil, din köken gibi farklılıklar açısından **ülkenin bütünlüğü** (Süha), **vergi vermek** (Betül), **oy kullanmak** (Betül), **kurallara uymak** (Betül), **nutuk** (Mehmet), **milli bayramlar** (Esra), **ortak kültür** (Aytunç), **ekonomi** (Burak) ve **şehitlik** (Osman) olarak sıralanmıştır. Buna göre bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

İsmail Bey istiklal marşı kavramı üzerinden vatanseverlik bilincini oluşturmaya çalıştığını belirtmiştir. İsmail Bey'in bu konudaki görüşü şöyledir:

“İstiklal Marşı’nda saygılı olunabilme. Bunu derslerde çocuklara söylüyorum. Hani bazen onları eleştirdiğim noktalar da oluyor. İstiklal Marşı okunuyor bakıyorum çocuk arkadaşları ile konuşuyor. Peki, neden yazıldı bu marş diyor. Bu marş o Kurtuluş Savaşı mücadelesinde şehitlerimizin üzerine yazılmış. Bayrağımız yani bu vatanın bağımsızlığı için yazılmış. Şimdi biz, bu marşta bir insan bence rahat davranmamalı. Çünkü neden? Bir kere o marşın niçin yazıldığını bilmeli, iki bu vatan için yani İstiklal Marşı’nın altıncı kıtasında da der ya ‘bastığın yerleri toprak diyerek geçme... Bayrak bir toplumun simgesidir. Marş da aynı şekilde simgesidir.

Şekil 9. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde kullandıkları kavramlar.

İlker Bey vatanseverliği oluşturmada bayrak, istiklal marşı gibi kavramları kullandığını belirtmiştir. O’na göre “*bayrak, sembollerle kodlama, istiklal marşı gibi (...).*” biçimindedir. Olcay Bey ise vatanseverlik kavramını bayrak, istiklal marşı, milli kültürel değerlerden anlatıldığını fakat bu bilincin yeterince oluşturulamadığını belirtmiştir. Olcay Bey bu kapsamdaki görüşünü şöyle ifade etmiştir:

Valla biz şimdi vatanseverlik kavramı yani temel olarak başlık altında yani şu mı bu şekilde kazandırıyoruz diye bir konumuz yok. Bayrak geçiyor, İstiklal Marşı geçiyor, bazı milli kültürel değerlerimiz var onlar geçiyor ama hep böyle sanki şey şeklinde yani bir slaydı düşünün sayfa sayfa şeklinde işte bir sayfa geçiyor öbür sayfa geliyor. Temelinde işte ülkedir, bayraktır, birliktir, beraberliktir anlayışı tam olarak yansımıyor bunun sonucunda.

Değerler

Öğretmenler vatanseverlik kavramını birtakım değerler üzerinden kazandırmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Şekil 10’da da görüldüğü gibi bu değerlerin başında bayrak ve istiklal marşı gibi **bağımsızlık sembollerine saygı ve sevgi** (İsmail, Akif, İlker, Şener, Osman), **farklılıklara saygı** (Süha, Semih, Betül, Hakkı), **ülke sevgisi** (Şerif, İlker, Şener), **milli değerler** (Akif, Özge, İsmail), **hoşgörü** (Betül, Semih), ve **millet sevgisi** (Şerif, İlker) gelmektedir. Diğer değerler ise **fedakârlık** (Betül), **sevgi** (Hakkı), **empati** (Hakkı), **ülkesine bağlılık** (Şener), **işini iyi yapma** (Şener), **birlik-beraberlik** (Akif) biçiminde sıralanmıştır. Konuyla ilgili kimi öğretmenlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

Şekil 10. Öğretmenlerin vatanseverlik eğitimiyle ilişkilendirdikleri değerler.

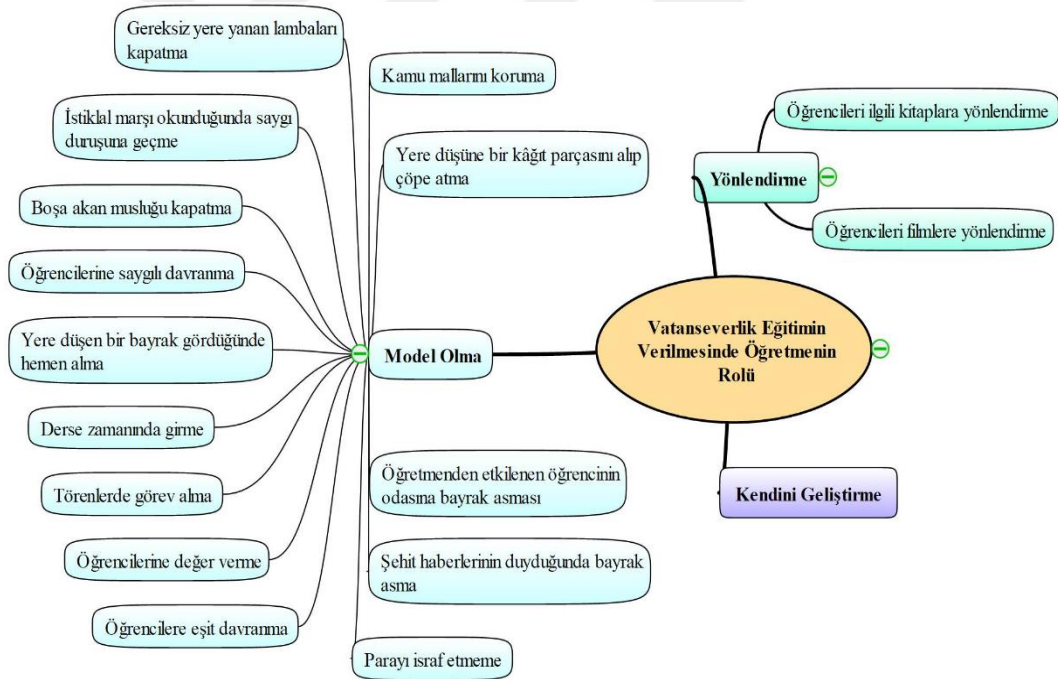
Şener Bey vatanseverlik kavramını bayrak sevgi, ülkesini sevmeye, işini iyi yapma gibi değerleri üzerinden öğretmeye çalıştığını belirtmiştir. Bu kapsamda Şener Bey’in görüşü, “*Eee bir kere eee nasıl diyeyim eee işini iyi yapma, ülkesini sevmeye, ülkesine bağlılık u kendi değerlerine bağlı olma üzerinden vermeye çalışıyorum. İu bayrak sevgi gibi değerler üzerinden vermeye çalışıyorum.*” biçimindedir.

Betül Hanım, “*Bazen hoşgörü olur, bazen sabır olur, bazen fedakârlık olur (...)*” biçiminde ifade ederken Hakkı Bey ise, “*Genelde ben insanlık üzerinden veriyorum. İnsanlık, empati, sevgi, sevgi genelde onlar üzerinden veriyorum.*” şeklinde belirtmiştir.

Süha Bey ülke içerisinde yaşayan farklı kültürden insanların bir zenginlik olduğunu belirtmiştir. Süha Bey'in bu kapsamdaki görüşü, "Türkiye'nin bir bütün olduğunu, kültürel farklılıkların bir zenginlik olduğunu, bir farklılaşma oluşturmadığını yani ırk farklı olsa da, etnik köken farklı olsa da sonuçta aynı kültürden geldiğimizi, aynı vatanda yaşadığımızı bunu çok vurgulamaya çalışıyorum." biçimindedir.

Vatanseverlik Eğitiminde Öğretmenin Rolüne İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmenlerin hepsi vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolünün önemli olduğunu belirtmişler ancak bu rolün nasıl olması gerektiği sorulduğunda öğretim süreci dışındaki farklı rollerinden söz etmişlerdir. Öğretmenler genel olarak "model olma", "yönlendirme" ve "kendini geliştirme" biçiminde üç boyutta öğretmen rollerini belirlemişlerdir. Bu kapsamdaki görüşler Şekil 11'de verilmiştir.

Şekil 11. Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolüne yönelik görüşler.

Model olma

Öğretmenlerin tümü sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminde öğretmenin üstlendiği temel rolün **model olma** olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler yapmış oldukları davranışlarla, ortaya koydukları işlemlerle öğrencilere iyi bir vatansever olarak örnek olduklarını belirtmişlerdir. Bu kapsamda

öğretmenlerin öncelikle “gereksiz yere yanan lambaları kapatma” (Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, İlker, Murat), “kamu mallarını koruma” (Betül, Burak, Osman, Ali, Akif), “boşa akan musluğu kapatma” (İsmail, Ali, Akif, Betül, Burak) gibi davranışları sergileyerek öğrencilere örnek olmasının vatanseverlik bilincinin geliştirilmesinde etkili olacağı ifade edilmiştir. Benzer şekilde “İstiklal Marşı okunduğunda saygı duruşuna geçme” (İsmail, Cemal, Süha) “yere düşen bir kâğıt parçasını alıp çöpe atma” (Ali, Akif, İlker), “öğrencilerine saygılı davranma” (Hakkı, Semih), “yere düşen bir bayrak gördüğünde hemen alma” (Şener, İlker) ve “derse zamanında girme” (İlker, Aytunç) gibi vatanseverlik eğitiminde önemli model davranışlar sıralanmıştır. Bazı öğretmenler bunlara ek olarak” törenlerde görev alma” (Cemal), “öğrencilerine değer verme” (Şerif), “öğrencilere eşit davranma” (Semih), “şehit haberlerinin duyduğunda bayrak asma” (Şener), “parayı israf etmeme” (Burak) gibi davranışları da öğretmenin model olabileceği örnekler olarak belirtmişlerdir. Bu kapsamda bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

Murat Bey gereksiz yanan lambaları kapatarak öğrencilere model olduğunu ifade etmiştir. Murat Bey’in bu konudaki görüşü, *“derste de işliyoruz bunları yer geldiği zaman bahsediyoruz. Nedir mesela, koridordan geçerken ışığı kapatıyoruz, öğrenciye sen kapat yerine biz kendimiz kapatıp onlara örnek olmaya çalışıyoruz.”* biçimindedir. Benzer bir biçimde Hakkı Bey de *“Model rol olmaya çalışıyorum ama tabi bunda şartlar da uygun olması lazım. Mesela sınıf içerisinde ışıklar gereksiz yere yanıyor mutla lambaya kapatırım”* biçimindeki sözleriyle gereksiz yere yanan sınıf içerisindeki lambayı kapatarak örnek olduğunu ifade etmiştir. Ali Bey ise sadece gereksiz yanan ışığı değil, boşa muslukları kapatarak, okul mallarını koruyarak ve yeri geldiğinde yerdeki bir çöpü alıp çöpe atarak öğrencilere vatanseverlik bağlamında model olmaya çalıştığını belirtmiştir. Bu bağlamda Ali Bey’in açıklamaları aşağıdaki şekildedir:

(...) bir lambayı söndürmek, tuvaletlerde boşa akan musluğu kapatmak ya da okulun eşyalarıyla ilgili yerden bir eşyayı, okulun eşyasını alıp uygun yere koymak, dağılmış eşyayı toplamak tabi bunları yaptığımız oluyor zaman zaman. Bayramlarda olsun, kutlamalarda olsun eşyasına sahip çıkma, okuluna sahip çıkma gibi(...). Tabi gösteriş için yapmıyoruz. Bunları örnek olmak ve çocuklara aşılacak için yapıyoruz. Zaman zaman yerdeki bir çöpü bile aldığımız oluyor mesela. Bu bile bir manevi değer, temizlik.

Betül Hanım kamu mallarının korunmasına dikkat ettiğini ve bu bağlamda öğrencileri ödev yapmadığında toleranslı olabileceğini ifade ederken kamu mallarına zarar verdiği zaman daha sert tepkiler verdiğini belirtmiştir. İlker Bey de öğretmenin sergilemiş olduğu her davranışın öğrenciler için bir model oluşturduğunu ifade etmiştir. Lambayı kapatma, muslukları kapatma, yere düşen bir çöpü alıp atma ve derse zamanında girme gibi davranışların vatanseverlik örneği olduğunu belirtmiştir. İlker Bey bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

Açıkçası şöyle; demin de dediğim gibi çocuk aileden görmediği zaman sen birebir örnek oluyorsun. Çocuk her davranışını süzüyor. Sigara içip içmediğini süzüyor. İçirtmeseniz de çocuk görüyor. Çoğumuz farkında değiliz veya işimize gelmiyor, takip etmiyoruz. En basiti lambaları kapatmak, “Yerdeki çöpü sen al” demek değil. “Al bunu çöpe at” demek değil. Önce ben alıp sonra “Yavrum sen de şunu at” demek gibi bu şekilde örneklerle göstermeli. Çocuğa anlatmak olmaz çünkü o gördüğünü yapıyor. Bu şekilde... Çok şey var aslında da aklımıza yakın örnekler gelmiyor. En basiti mesela derse zamanında girmek. Bize çok basit geliyor ama ders işlemediğin zaman çocuk diyor ki “Aa derse gitmesem de olur.” Çocuk direkt bunu görüyor. Bazen diyor ki “Siz beş dakika dinlendirmiyorsunuz diğer öğretmenlerimizde.

İsmail Bey bu yaş grubundaki çocukların rol model olarak öğretmenlerini örnek aldıklarını ifade etmiştir. Bu bakımdan öğretmenin her konuda hassas olması gerektiğini ve söylediklerinin davranışlarıyla tutarlı olması gerektiği ifade etmiştir. Bu kapsamda İsmail Bey’in açıklamaları şöyledir:

Bir kere bu yaş grubundaki çocukların rol modeli öğretmenleridir. Şimdi nasıl çocuğun ailede annesi, babası rol modelse okulda da rol modeli öğretmen ki benim anlayışında öğretmen çocuğun belli noktalarda ailesinden daha önde geliyor. Özellikle çocuk mesela okuldaki öğretmenini daha fazla önemseyebiliyor. Onun dediklerini daha rahat yapabiliyor. Mesela evde çocuk annesine babasına karşı çıkabilirken okulda çok nadir yaşanan durumlardandır. Şimdi orada rol model neden önemli? Bu kadar öğrenci sizin gözünüze bakarken siz ona mutlaka iyi örnekler sunmanız lazım ve öğretmenin en büyük özelliği çocukta davranış değişikliğidir ve belli değerleri kazandırma becerisidir. Bu konuları eğer öğretmen üstünde durur ve işlerse çocukta bir değişiklik olur. (...) Hem konularda hem davranışlarda da etkin olmalı. Yani attığı her adımda bence çok dikkatli olmalı. Mesela çocuğa İstiklal Marşı’nda düzgün dur deyip de öğretmen tutup yanındaki arkadaşı ile bir şeyler konuşuyorsa olmaz. Bu içselleştirmedini gösterir.

Görüldüğü gibi öğretmenin söylediklerinin davranışları ile de tutarlı olması gerektiğini ifade eden İsmail Bey, öğrencilerine istiklal marşında saygıda durulması gerektiğini hatırlatırken kendisinin bu davranışı sergilememesinin vatanseverlik

bağlamında bazı unsurların eksikliği ve içselleştirilmediğini gösterdiğini belirtmiştir.

Yönlendirme

Öğretmenlerden bazıları vatanseverlik eğitiminde öğretmenin yönlendirme rolüne vurgu yapmıştır. Bu bağlamda bazı öğretmenler öğrencilerini **vatanseverlik duygularını geliştirebilecek kitapları okumaları yönünde yönlendirmelerde** bulduklarını söylemişlerdir (Esra, Cemal, Ali, Burak). Bazı öğretmenler ise **vatanseverlik temaları filmleri** (Ali, Esra) izlemeleri içinde yönlendirmelerde bulduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda kimi öğretmenlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

Burak Bey öğrencilerini vatanseverlik bilincini oluşturacak kitapları okumaları için yönlendirdiğini ve bu kitapların daha çok tarihi kitaplar olduğunu belirtmiştir. Burak Bey'in bu kapsamdaki görüşü *“Tarih açısından mesela Çanakkale. Kitaplar çok önemli. Kitap tavsiyelerim olur benim Çanakkale ile ilgili. Basit zaten. Yavuz, Burakoğlu'nun, Vehbi Vakkasoğlu'nun kitapları vardır Çanakkale ile ilgili, onları okuyun.”* biçimindedir.

Cemal Bey öğrencilerin tarihi yanlış kaynaklardan öğrendiklerine dikkat çekerek, bu yüzden öğrencileri doğru bilgiler aktaran kitaplara yönlendirdiğini belirtmiştir. Cemal Bey görüşünü şöyle açıklamıştır:

(...) Tarih öğretiminin internet araştırmasından ibaret olmadığını ya da çocukları yani biz sadece çocukları değil okuldaki arkadaşlarımızı, çevremizdeki insanları özellikle Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak doğru yönlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Çünkü tarihle ilgili çok yanlış ve işte çok karmaşık bilgiler var. Bu bakımdan doğru kitaplara yönlendiriyoruz onları.

Esra Hanım ise öğrencilerini vatan ve millet sevgisi temalı kitapları okumaları için ve aynı zamanda bu konuyu içeren filmleri de izlemeleri için yönlendirmelerde bulunduğunu belirtmiştir. O'nun görüşü, *“Ya vatan ve millet sevgisini içeren vesaireleri okumalarını istiyorum. Bununla ilgili çekilmiş filmler varsa sinema filmleri ya da diziler onları seyretmelerini istiyorum çocuklardan.”* biçimindedir. Benzer bir görüşe sahip olan Ali Bey de kendi okuduğu ve izlediği vatanseverlik temalı kitap ve filmleri öğrencilerine önerdiğini ifade etmiştir.

Kendini geliştirme

Bazı öğretmenler (Zeynep, Süha, Özge, İlker) bir öğretmenin vatanseverliğe yönelik kaynakları takip etmesi ve böylece sürekli kendini geliştirip yenilemesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenin öğrencilerde vatanseverlik bilicini oluşturabilmesi için ilgili konu ile ilgili araştırmalar yapıp, kendini yenilemesi gerektiğini ifade eden Zeynep Hanım'ın görüşü şöyledir:

Tarihi konuları anlatırken kendim kitap okuyorum onunla ilgili ilk önce (...) Daha önceden farklı olanlarda çalıştığım için coğrafya alanında çok çalıştım tarihi maalesef kendim bile kısmi olarak unuttum. Tekrar edilmezse ya da yaşanılmazsa unutulur. İşte ben yaşanılmış kısmı tekrar edemedim. Bu yüzden kitap okuyup bununla ilgili eksikliğimi tamamlamak. Ya sadece tarih Çanakkale geçilmez değil de en güzel tarafları en ücra köşedeki yerini anlatmakla vatanseverliği ortaya çıkarıyor. Onda da benim gibi gönüllü olman lazım. Yani birçok kitaptan beslenmeliyim (...).

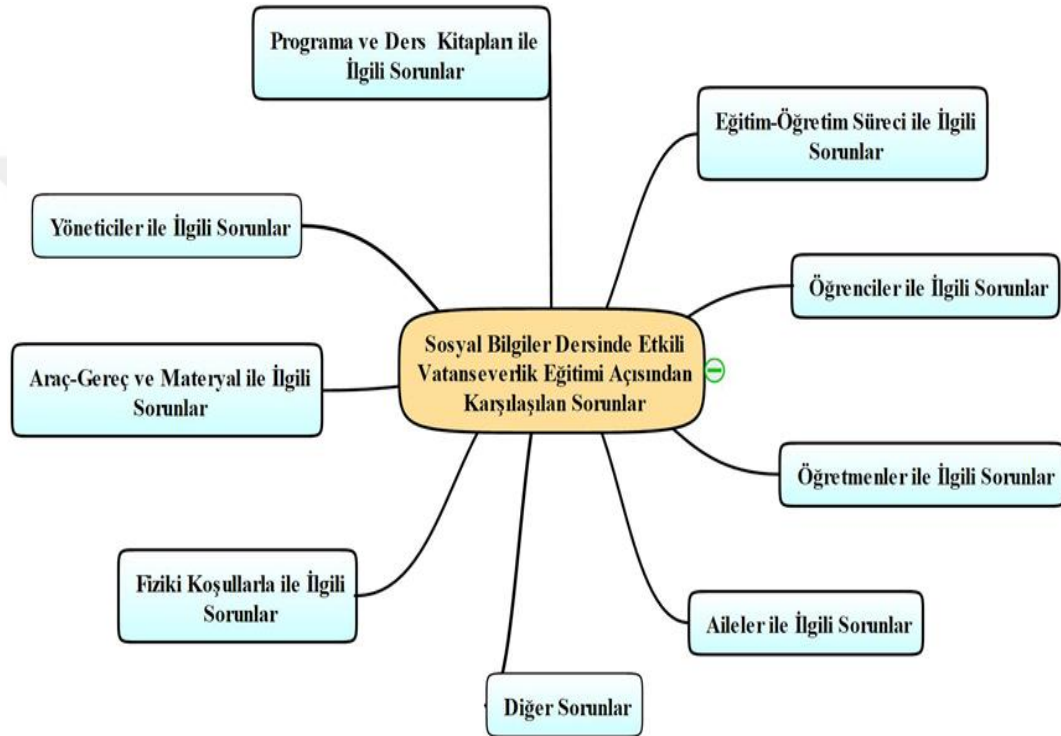
Betül Hanım da Zeynep Hanım gibi kendini geliştirmede kitap okumanın önemine vurgu yapmıştır. Betül Hanım bu kapsamdaki görüşünü “(...) *Bir örneği anlatırken pek çok yerden girebiliyorsun. Ama öğretmenin de çok okumasına bağlı. Okuduğun zaman B sınıfında şu örnek geliyor aklıma, A sınıfında bu örnek geliyor (...)*” biçimindeki örneği ile açıklamıştır. Özge Hanım da Zeynep Hanım ve Betül Hanım gibi kitap okumanın önemine dikkat çekerek aynı zamanda ülke içerisinde yaşanan güncel olaylar karşısında duyarlı olunması gerektiğini ifade etmiştir. Özge Hanım bu konudaki görüşünü şöyle açıklamaktadır:

Çocuklara anlattığım şeyleri yansıtmak istiyorum. O yüzden ben de mesela sürekli bu konuda kitaplar okumaya çalışıyorum. Ülkenin gündeminde olup biten her şeye duyarlı olmaya çalışıyorum. Yani gündemde olup biten şeyler derken örneğin doğal afetler işte güneydoğuda yaşananlar hani tekrar söylüyorum siyasetten arındırılmış bir şekilde (...).

Süha Bey kendini geliştirme hususunda her yıl yenilenen filmleri, sunuları kendi dosyasına ekleyerek bu konuda kendini güncel tutmaya çalıştığını ifade etmiştir. Süha Bey görüşünü, “(...) *Uyguladığımız vatanseverlik konusunda da aynı şekilde film, işte belgesel veya normal film, sunum, yenileniyor bir de her yıl bunlar onlar yenilenince ben de kendi sunumlarımı yeniliyorum (...)*” biçiminde açıklamıştır.

Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Vatandaşlık Eğitimi Açısından Karşılaşılan Sorunlara Yönelik Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi kapsamında karşılaştıkları sorunlar Şekil 12’de görüldüğü gibi “program ve ders kitapları ile ilgili sorunlar”, “eğitim-öğretim süreci ile ilgili sorunlar”, “ yöneticiler ile ilgili sorunlar”, “öğrenciler ile ilgili sorunlar”, “araç-gereç ve materyaller ile ilgili sorunlar”, “öğretmen ile ilgili sorunlar”, “fiziki koşullarla ilgili sorunlar” “aile ile ilgili sorunlar”, ve “diğer sorunlar” olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 12. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde etkili vatandaşlık eğitimi açısından karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri.

Program ve ders kitapları ile ilgili sorunlar

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü öncelikle programdan kaynaklı sorunlardan söz etmektedir. Bu öğretmenler vatandaşlık eğitimini etkileyen program ile ilgili sorunları Şekil 13’te görüldüğü gibi öncelikle “programın yetersiz olması” (Zeynep, İsmail, Mehmet, Hakkı, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife, Cemal) ve “programın yoğun olması” (Zeynep, Mehmet, Hakkı, İsmail, Süha, Akif, Burak, Özge, İlker, Osman, Nazife, Ali, Şerif, Mehmet, Cemal) olarak açıklamışlardır. Bu sorunlara ek olarak bazı öğretmenler, “ders kitaplarındaki içeriğin/bilgilerin yetersiz olması” (Betül, Şerif, Burak), “vatandaşlık dersinin kaldırılması” (Esra, İlker), “programda konu bütünlüğünün

olmaması” (Şerif, Hakkı), “ders kitaplarında kronolojiye dikkat edilmemesi” (Ali), “milli değerlerin programda yeterince yer almaması” (Aytunç), “programın güncelliğini yitirmiş olması” (Hakkı) ve “konuların ilgi çekici olmaması” (Akif) gibi sorunlardan söz etmişlerdir.

Şekil 13. Öğretmenlerin program ve ders kitapları ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.

Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik eğitimi açısından **programın yetersiz olduğu** öğretmenler tarafından sıklıkla ifade edilmiştir. Bu kapsamdaki görüşünü belirten Zeynep Hanım düşüncelerini, “*Vatanseverlik eğitimi programda sıkışık, çok sıkışık. Yetersiz kalmış. Ön plana çıkarılmamış o yüzden de bunu yansıtamıyor (...)*” biçiminde aktarmıştır. Benzer bir görüşe sahip olan Cemal Bey’in görüşü de, “*Program yeterli değil. Söylediğim gibi sınav odaklı bir eğitim durumu olduğu için daha çok bilgi aktarımı şeklinde oluyor. (...)*” biçimindedir. Betül Hanım ise programın yeterli olmadığını, ilgili kavramın öğretiminin öğretmenin vicdanına kalmış olduğunu belirtmiştir. Betül Hanım görüşünü, “*Program yeterli değil (...). Kişinin kendisine kalmış oluyor. Kişi ne kadar duyarlıysa onun vicdanına kalmış bir durum. (...)*” biçiminde aktarmıştır. Benzer bir görüşe sahip olan Esra Hanım ve İlker Bey ise vatanseverlik eğitiminde program yetersiz kaldığı için öğretmenin inisiyatif kullandığını belirtmişlerdir. Esra Hanım görüşünü, “*Hayır program yeterli değil. Ben kendi inisiyatifimle veriyorum (...)*” biçiminde dile getirirken İlker Bey’in görüşleri aşağıdaki biçimdedir:

Vatanseverlik için yetersiz. Açıkçası bir öğretmen kendi işlemeyecekse o konu işlenmez. Bu öğretmene kalmış bir durum. Eğer öğretmen gerçekten vatan sevgisini gerçekten kavradıysa ve çocuğa verebiliyorsa çok güzel. Ama normal şartlarda programda vurgulanmıyor. Bu öğretmenin bireysel olarak bakış açısıyla alakalı. Diyelim ben vatansever bir insanım, bunu veriyorum ama başka bir arkadaş veremeyiz diyor vermiyor belki unutupuyor. Bu bakımdan biraz özel kalıyor bu iş. Normalde daha fazla vurgulanması gerekiyor. Program çok yoğun ama vatanseverlik az kalıyor.

Programın vatanseverlik eğitimi açısından tamamen yetersiz olduğunu dile getiren Aytunç Bey vatanseverlik eğitimini daha çok milli değerlerin öğrencilere kazandırılmasıyla ilişkilendirmiş ve programın milli değerlere neredeyse hiç değinmediğini söylemiştir. Aytunç Bey'in bu kapsamdaki görüşü, *“Yani şu andaki program zaten sorunun temel kaynaklarından bir tanesi. Eksik, hatta eksik değil hiç onunla alakalı bir şey olmadığı için vatanseverlik, milli değerlerle alakalı neredeyse hemen hemen, yani çok da abartmayayım öldürmeyeyim ama hemen hemen hiçbir şey yok.”* biçimindedir.

Pek çok öğretmen vatanseverlik eğitiminde karşılaşılan bir sorun olarak **programın yoğun olması** üzerinde durmuştur. İlker Bey'in bu kapsamdaki görüşü, *“Bizim en büyük sıkıntımız programın çok yoğun olması. (...) Çoğu fikri veremiyoruz çocuklara. Özellikle 8. sınıfta zaten tarih olduğu için orada bir sıkıntı yok ama yine de program çok yoğun olduğu için arada çıkıp “Arkadaşlar vatan budur, millet budur” diyemiyoruz. (...)”* biçimindedir. Burak Bey de görüşlerini şöyle açıklamıştır:

(...) Sosyal bilgiler dersi, kişinin tarihini bilmesi, çevresini bilmesi demek. Bunları veremezsen nasıl olacak? O yüzden programın sadeleştirilmesi, sadeleştirilirken de derinleştirilmesi lazım. Bu çok önemli bir bağlam bence. Mesela yedinci sınıfta kitaptan bir sayfa açıyorsun Osmanlı'nın konusu diyor, çeviriyorsun İstanbul'un Fethi'ne gelmiş. Arada 150 yıl var. 150 yıl ne oldu? İki nesil. Tamam, İstanbul Fethi çok güzel, sonra bir bakmışsın hop, Yavuz'un Mısır Seferi. Bunları planlı programlı verelim. Az olsun öz olsun. Sadeleştirelim ama derinlemesine verelim.

Görüldüğü gibi Burak Bey programın yoğunluğunda şikâyet etmekte ve programın sadeleştirilmesi fakat ilgili konunun derinlemesine verilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Programın yoğunluğuna vurgu yapan çoğu öğretmen programı yetiştirme kaygısından dolayı **ilgili konuları yüzeysel olarak ele aldıklarını** ifade etmişlerdir. Örneğin Zeynep Hanım düşüncelerini, *“(...) Ben isterim ki Kurtuluş*

Savaşı' nı daha uzun anlatayım. Ama bizim ders müfredatımızın yoğunluğundan dolayı hızlı anlatıp geçiyoruz. M.Ö. 20. yy nasıl gelebiliriz ya böyle durumda vatanseverlik nasıl öğrenilir. (...)" biçiminde belirtmiştir. Benzer şekilde Akif Bey de programın yoğunluğundan dolayı ilgili konuları yüzeysel olarak işlediklerini belirtmiştir. Akif Bey görüşünü, *"Sürekli koşarak ilerleyen bir durumdayız yani. Sürekli koşmamız gerekiyor her konu kendi içinde hızlı hızlı u ifade edilmesi gereken bir şeye sahip çünkü konu çok."* biçiminde ifade etmiştir.

Kimi öğretmenler programın yoğunluğu kapsamında ulusal sınav sistemlerine vurgu yapmıştır. Örneğin Mehmet Bey, *"Şu anda sadece ben değil genel anlamda tüm zümrelerimiz sınav odaklı eğitim yapmaktalar (...). Müfredatı yetiştiremiyoruz. Sadece sınava yönelik gidersek yetişiyor."* biçimindeki görüşleriyle vatanseverlikle ilgili etkinliklere zaman ayıramadıklarını ifade etmiştir. Cemal Bey ise sınav odaklı eğitim sisteminden dolayı konuları yetiştirme kaygısı içinde olduğunu ve bu yüzdende ilgili konular üzerinde yeterince durmadığını belirtmiştir. Cemal Bey'in bu kapsamdaki görüşü şöyledir:

Kazanımların fazla olduğunu düşünüyoruz biz öğretmenler. Çünkü mesela bir olayın çok önemi anlaşılmadan ziyade müfredatı yetiştirme kaygısıyla hareket ettiğimizi düşünüyorum. Sistem odaklı yetiştiriyoruz çünkü belli bir tarihte yeni biliyorsunuz birkaç yıldır uygulanan TEOG sistemi var. Bu sınava konuları yetiştirmemiz lazım. Yani bu yüzden de olayların üzerinde gereklice duramıyoruz.

Kimi öğretmenler **vatandaşlık derslerinin kaldırılmasını** vatanseverlik eğitimi açısından bir eksiklik olarak dile getirmiştir. Örneğin kaldırılan vatandaşlık dersinin vatanseverlik eğitimi açısından önemine vurgu yapan Esra Hanım ve İlker Bey bu dersin vatanseverlik eğitimine daha fazla hizmet ettiğini, bu dersin kapsamında ilgili konuyu daha fazla ele alabildiklerini belirtmişlerdir. İlker Bey'in bu kapsamdaki görüşü, *"Eskiden İnsan Hakları ve Vatandaşlık dersi vardı, biliyorsun. O ders kaldırıldı. Bu ders içerisinde ülke sevgisi bayrak sevgisi hak ve özgürlüklerimiz gibi konuları geniş bir şekilde işlemekteydik. (...)"* biçimindedir. Esra Hanım ise görüşünü şöyle açıklamıştır:

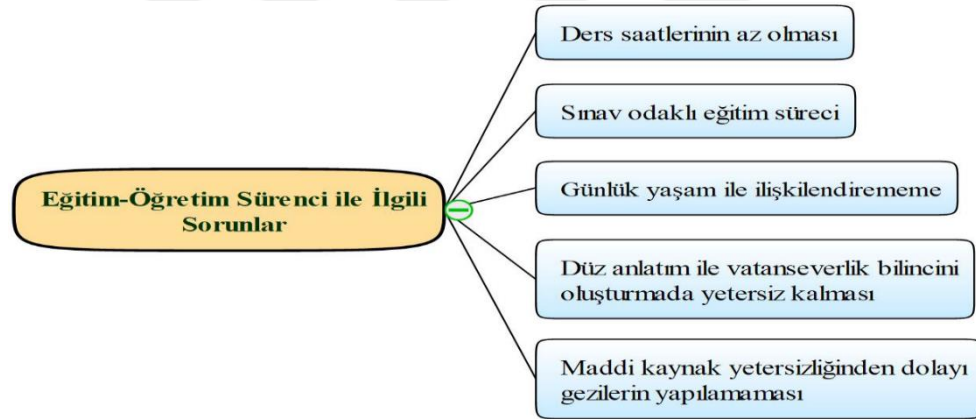
"Vatandaşlık dersimiz vardı eskiden (...) Orada vatan sevgisi terör konusu bayağı geniş işleniyordu. Ondan sonra kaldırıldı sonra başka şekilde vatandaşlık geldi ilkokul seviyesinde 8. sınıflara vatandaşlık dersi verdik. O kaldırılması iyi oldu bir önceki döneme ait olan aşında şu an çocuklara vatan millet sevgisini, terör vurgusunu, bunlara

karşı nasıl önlemler alınacağını güzel veriyordu. (...) Şu an yok o ders yok. O konular İnkılabın içine alınacak dendi ama İnkılabın içine alınmadı.

Programla ilgili bu sorunlara ek olarak Şerif ve Hakkı Bey **programın konu bütünlüğüne sahip olmamasını**, Betül Hanım ve Şerif Bey **ders kitaplarındaki içeriğin yetersiz olmasını**, Burak Bey **ders kitaplarında ilgili konuya yeterince yer verilmemesini**, Akif Bey ilgili **konuların ilgi çekici olmamasını** Ali Bey **ders kitaplarında kronolojiye dikkat edilmemesini**, Hakkı Bey ise **programın güncelliğini yitirmesini** vatanseverlik eğitimini etkileyen program kaynaklı sorunlar olarak ifade etmişlerdir.

Eğitim-öğretim süreci ile ilgili sorunlar

Öğretmenlerin görüşlerine göre vatanseverlik eğitiminde yaşanan sorunların bir kısmını eğitim-öğretim süreci ile ilgili sorunlar oluşturmaktadır. Öğretmenlerin bu boyuta ilişkin görüşleri Şekil 14’te özetlenmiştir.

Şekil 14. Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri.

Öğretmenler eğitim-öğretim süreci ile ilgili sorunların başında **ders saatlerinin az olmasını** (Zeynep, İsmail, Mehmet, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Osman, Murat, Nazife) dile getirmişlerdir. Örneğin Şener Bey ders saatlerinin azlığından şikâyetçi olduklarını ve bunu yıllardır toplantılarda ifade ettiklerini belirtmiştir. Şener Bey bu kapsamdaki görüşünü, “Bir kere zamandan sıkıntımız var. Biz bunu yıllardan beri her toplantıda söylüyoruz.” biçiminde belirtmiştir. Mehmet Bey derslerinde ilgili videoları izlettiği zaman sürenin yetmediğini ve buna bağlı olarak da programı yetiştiremediğini dile gelirmiştir. Burak Bey de ders saatlerinin az olmasından dolayı programı yetiştiremediğini belirtmiştir. Burak Bey’in görüşü, “ders

saatlerimiz az, yetişmesi gereken belli bir program var. O yüzden sıkıntılı yetişmiyor.” biçimindedir. Nazife Hanım ise ders içerisinde etkinlikler yaptığı zaman sürenin yetişmediğini ve bundan dolayı da ilgili etkinlikleri çok kullanmadığını belirtmiştir. O’nun açıklamaları ise, “Drama yöntemi çok iyi luyor. Türk büyüklerinin gösterimini yaptık çocuklar çabuk öğrendiler ama ders saatimiz az olmasından dolayı çok kullanmıyor.” biçimindedir.

Özge Hanım ve Ali Bey de aşağıda verilen ilgili açıklamaları ile ders saatinin azlığından kaynaklanan sorunları şöyle özetlemiştir:

Ders saatleri yeterli değil. Yani bu yeterli değil sözü böyle havada kalan bir söz olarak söylemiyorum gerçekten yeterli olmuyor çünkü İnkılap Tarihi dersimiz haftada 2 saat. Bu iki saatte bunu yapmak mümkün değil. Mesela 7. Sınıflarda süre aynı süre Eylül’den Haziran’a kadar fakat çok yoğun konularımız var dolayısıyla da konu aralığımız çok yoğun olduğu için ister istemez sıkıştırarak geçmek zorunda kalıyoruz. Çünkü Milli Eğitim nihayetinde bizden müfredatı yetiştirdin mi diye sorduğu için O yüzden Sosyal Bilgiler müfredatının çok yoğun, ders saatinin de az olduğunu düşünüyorum. (Özge Hanım)

Valla şimdi Türk Tarihine Yolculuk var biliyorsunuz geniş, uzun bir ünite. Ama bizi sıkıştıran da şu oluyor biliyorsunuz geniş konular var ama zaman da yetersiz. Zaten ders saatimizin azlığı bu konuda büyük engel. Çünkü bir mesela vatanseverlik duygularını anlatan bir video ya da film izletsem bu gelecek haftaların programına sarkıyor aksatıyor yani bütün programı bozuyor. O yüzden bizim en büyük sıkıntımız ders saatinde. Canlandırma olabilir dediğim gibi ders saati bunu zorlaştırıyor. Zaman zaman bunu kullandığımız oluyor kahramanları canlandırarak videodan da etkili olduğunu görüyoruz bazen ama bunun için hazırlık, ön hazırlık çocuklarla uzun sürdüğü için program da maalesef dersin az olması bizi sıkıntıya sokuyor. Bir beş saat olsa mesela bunları yapmak çok basit ve kolay olacak ama üç saat olunca dediğim gibi zorlaşıyor iş. Hele İnkılapta iki saat daha zor. İnkılapta zaten konuları yetiştiremiyoruz malum biliyorsunuz hocam. O yüzden büyük sıkıntı var inşallah bu konulara el atarlar. (Ali Bey)

Sınav odaklı öğretim sürecinin önemli bir engel olduğunu ifade eden kimi öğretmenler (Akif, Burak, Özge, Esra, Osman, Nazife, Mehmet, İsmail, Cemal, Süha) ise eğitim politikalarındaki yanlış uygulamalara ve özellikle TEOG gibi ulusal sınavlara odaklı eğitim anlayışından dolayı ilgili kavramın içselleştirilemediğini belirtmişlerdir. Burak Bey’in bu konuda görüşü, “(...) Maalesef bugün bizim en büyük sıkıntımız sınav kaygısı, test mantığı. Test mantığı olduğu için de biz konularda yeterince ayrıntıya giremiyoruz.” şeklindedir. İsmail Bey’in görüşü ise “Ne yazık ki son dönemlerde programların öne geçti. Hani TEOG

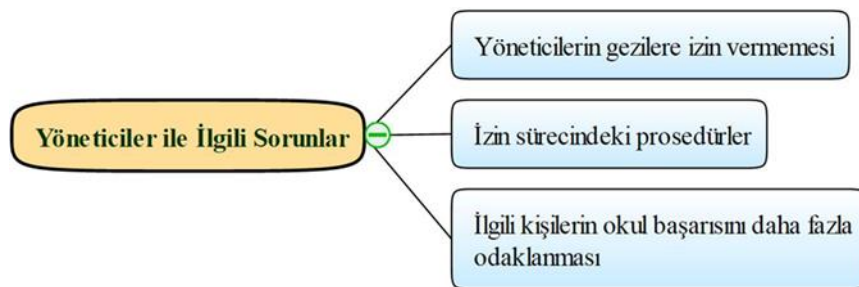
başarıları falan derken bazı milli değeri vermekte zorlanıyoruz ama ben her dersim içerisinde mutlaka milli değerlere değiniyorum, konu ne olursa olsun. Yani onunla bağlantı kurmaya çalışıyorum.” şeklindedir. Cemal Bey öğrenciler değeri içselleştirmek yerine daha çok sınavlarda başarılı olmak amacı ile konuları öğrendikleri için yeterince vatanseverlik duygusunun oluşturulamadığına dikkat çekmiştir. Cemal Bey görüşünü, “*Şöyle bir problem ortaya çıktığını düşünüyorum ben günümüzde öğrenciler daha çok bu konuyu içselleştirmek yerine sınavda başarılı olmak amacıyla bu konuya yaklaştıkları için o duyguyu tam olarak yerleştiremediğimiz kesin. (...)*” şeklindeki sözleri ile açıklamıştır. Özge Hanım da sınav odaklı eğitim anlayışına göre hareket etmek zorunda oldukları için ilgili kavramın anlatılmasına engel olduğunu belirtmiştir. Özge Hanım bu konudaki görüşlerini aşağıdaki sözleri ile açıklamıştır:

Bir de şöyle tabi biz bunları kazanım olarak hedefliyoruz fakat sonuçta Milli Eğitim de sınav odaklı eğitim veriyor. En büyük engelimiz bunu söylemeyi unuttum en büyük engelimiz en büyük elimizi ayağımızı bağlayan bu. Çocuklara kazanım olarak bunları veriyoruz fakat sonuçta TEOG netleri soruluyor bizden. O yüzden de test çözme odaklı, sınav odaklı eğitim verdiğimiz için en büyük engellerden bir tanesi de bu. Ama Türk Milli Eğitim’i bunun üzerine oturmuş. Yapacak da bir şey yok.

Bunlara ek olarak İlker Bey öğrencilerin vatanseverlik ile **ilgili konuları günlük yaşamla ilişkilendiremediklerini** belirtmiştir. Ali Bey **düz anlatımla ile vatanseverlik bilincinin oluşturmada yetersiz kalmasına**, Cemal Bey ise **maddi kaynak yetersizliğinden dolayı gezilerin yapılmamasına** dikkat çekmiştir.

Yöneticiler ile ilgili sorunlar

Araştırmaya katılan kimi öğretmenler vatanseverlik eğitimindeki sorunları okul yöneticileri ile karşılaşılan sorunlar olarak ele almışlardır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşleri Şekil 15’te verilmiştir.

Şekil 15. Öğretmenlerin yöneticiler ile karşılaşılan sorunlara yönelik görüşleri

Bu yönde görüş bildiren öğretmenler öncelikle **izin sürecindeki prosedürler ile valiliğin ve okul yönetiminin gezilere izin vermemesini** (Zeynep, Semih, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Osman, Murat, Nazife) dile getirmişlerdir. Bu öğretmenler bu durumun sebebini çoğunlukla yöneticilerin ilgili uygulamaların gerektirdiği sorumluluktan kaçınmak istemeleriyle açıklamıştır. Bu kapsamadaki görüşünü belirten Nazife Hanım, “*Bir Çanakkale gezisi yapamadım çok istiyorum ama olmuyor. Neden müdür izin vermiyor, valilik izin vermiyor. Kimse sorumluluk almak istemiyor. Şehir içi gezilerde bile izin almakta zorlanıyoruz*” biçimindeki sözleri ile yöneticilerin geziler için izin vererek ortaya çıkacak sorumluluğu almaktan kaçındıklarını belirtmiştir. Benzer bir görüşe sahip olan Zeynep Hanım ise bu durumu, “*Mesela Çanakkale gezisi isterdim ben, yapılmıyor ama. Çünkü geçen yıl böyle bir çalışma yapıldı kulüp adına valilik izin vermedi. Sorumluluğu almıyor. Şimdi daha çok korkuyoruz herhalde.*” biçiminde, Şerif Bey ise, “*(...) Biz bırakın Çanakkale’ye gitmek kendi ilimiz içerisinde gezmeyi bile zorluklarla karşılaşıyoruz. Kimse bu sorumluluğu almak istemiyor. Ne yapayım şimdi okul müdürü diyor arkadaş ben bu sorumluluğu alamam diyor.*” biçiminde açıklamıştır. Murat Bey gezi konusunda yöneticilerin sorumluluk almaktan kaçınmalarını ve teşvik etmemelerini son zamandalar yaşanan tur kazalarına bağlamıştır. Murat Bey, “*Gezi konusu sıkıntılı konu, prosedürü çok çok zor bir konu. Özellikle son yaşanan olaylardan sonra, geziye çıkılacağını düşünmüyorum artık. İzinlerde bir problem var, bu konuda bir teşvik de yok. Ben 2 yıldır Dumlupınar’a gidemedim. Bir de şu var, olan olaylar olumsuz trafik kazaları gezi noktasında büyük ket kurdu.*” biçiminde görüşünü belirtmiştir. Betül Hanım vatanseverlik eğitiminde gezilerin önemine dikkat çekmiş ve Çanakkale, Dumlupınar gibi yerlere gezi yapmak istediğinde valiliğin izin vermediğini, bu yüzden de vatanseverlik kavramının tam oturmadığını dile getirmiştir. Betül Hanım ise izin sürecindeki prosedürlerin fazlalığından aşağıdaki sözlerle yakınmıştır:

Bazı şeylerin önüne böyle direk, sen mesela brokoliyi sevmezsin, direk brokoliyi koyduğün zaman, dayattığım zaman yemezsin de, onu salatayla falan koyduğün aman gider o. O bakımdan öğrenciye de vatanseverlik dediğin zaman Çanakkale’ye geziye gitmeye kalkıyoruz bir sürü prosedür çıkıyor karşımıza. Validen dönüyor falan. Dumlupınar şehitliğine götüreceksin, ondan dönüyorsun. Dibindeki yere gidemeyince.

Özge Hanım da yerinde öğretime dikkat çekerek Çanakkale, Anıtkabir ve İnönü gibi tarihi yerlerde öğretimin önemli olduğunu fakat izin için çok fazla prosedürün olduğunu ifade etmiştir. Özge Hanım bu kapsamdaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

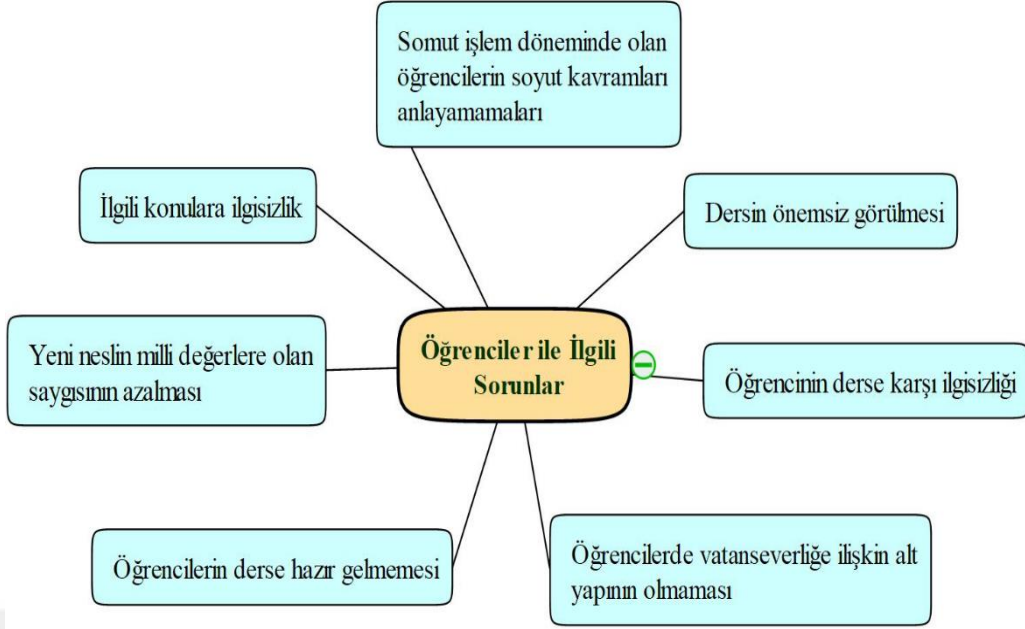
Ne bileyim bir mesela bütün 8. Sınıflarımı mutlaka her sene bir Anıtkabir'e götürebilsem örneğin. Ama bunlar çok mümkün olmuyor biliyorsunuz yani (...) İzinler. Çok çok çok fazla prosedürleri var bu işin. Yani okulun bahçe duvarından dışarı adım attığınız an bir sürü resmi izinler, yasal izinler elimizi ayağımızı bağlayan çok şey var.(...)Keşke imkânlarımız olsa da ben her sene örneğin dediğim gibi Çanakkale Savaşı'nı Çanakkale'ye götürdüğüm bir grup öğrenciyle orada işleyebilsem mesela. Örneğin bir Sakarya Meydan Savaşı'nı ya da ne bileyim İnönü Savaşı'nı örneğin Anıtkabir'deki o müzeyi gezerek anlatsam çocuklarıma ama öyle olmuyor.

İsmail Bey ise **ilgili kişilerin okul başarısına daha fazla odaklanmasının** sonucunda vatanseverlik eğitimini önemsemediklerini belirtmiştir. İsmail Bey'in görüşü şöyledir:

Daha çok ortak milli eğitimdeki değerler eğitiminden ziyade öğretimin yani eğitimin unutulduğu, öğretimin daha önemsendiği bir sistemdeyiz. Çünkü ne yazık ki buraya gelen bir kişi veya müfettiş şunu sormuyor. Bu çocuk vatanına, milletine sahip çıkacak davranış değişikliği var mı? Özümsemiş mi bunu demiyor. Sordukları TEOG'daki başarısı ne, kaç doğru var kaç yanlış. Robotlaştırılmış bir nesil yetiştiriliyor. (...) Ciddi sıkıntımız var. Çünkü gelen herkes okul müdürümüz de dâhil sınav soruyor. (...) Biz çocuk ne kadar net yapmış, hangi fen lisesine yerleşebilir buna bakıyoruz. Sistem artık daha çok öğretimi temel almış. Çocuk ne öğrenmiş, çocuk yalan söylüyor mu? Dürüst davranıyor mu? Çocuk hırsızlık yapıyor mu ? İşte çocuk okul mallarını koruyabiliyor mu? Bakılmıyor.

Öğrenciler ile ilgili sorunlar

Bazı öğretmenler (Nazife, Betül, Süha, Hakkı, Şerif İlker, Esra, Ali, Burak) öğrenciler ile ilgili kimi sorunlardan söz etmişlerdir. Bu sorunlar Şekil 16'da da görüldüğü gibi “somut işlemler döneminde olan öğrencilerin soyut kavramları anlayamamaları” (Zeynep, Cemal, Esra, Nazife), “ilgili konulara isteksizlik” (Betül, Nazife, Süha), “öğrencinin derse hazır gelmemesi” (Esra, Burak, Şerif), “öğrencinin derse karşı ilgisizliği” (İlker, Esra, Şerif), “dersin önemsiz görülmesi” (Hakkı, Şerif), “yeni neslin milli değerlere olan saygısının azalması” (Süha, Ali), ve “öğrencilerde vatanseverliğe ilişkin alt yapının olmaması” (Süha) olarak sıralanmıştır.

Şekil 16. Öğretmenlerin öğrenci ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.

Bazı öğretmenler **somut işlemler döneminde olan 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin vatanseverlik gibi soyut kavramları anlayamadıklarını** belirtmişlerdir. Zeynep Hanım'ın bu kapsamdaki görüşü şöyledir:

Çocuklar bunu anlayabiliyorlar mı vatanseverlik anlamında tabii doğrudan anlayamıyorlar. Biz belki bir şekilde göstermeye çalışıyoruz ama tarihin biz belli aşamada vatanseverlik kısmını anlatabiliyoruz. Çünkü 5. Sınıf müfredatında İnkılap Tarihi var çocuk doğrudan 4. Sınıfta Kurtuluş Savaşı'na kadar aldığı için çok soyut bir kavram olarak kalıyor. Somut döneme soyut bir konu anlatıyorsun buna karşıyım. 6. Sınıfta zaten milli tarihi uyandırmak için hani Türklerin devletleri var. Çok eski kaynaklar olduğu için diğer devletlerle ilişki olduğu için milli tarih altında da bence uyanmıyor ben inanmıyorum uyarıldığımıza. (...).

Cemal Bey de 5.ve 6. sınıf öğrencilerinin vatanseverlikle ilgili kavramları anlayamadıklarını çünkü o dönem öğrencilerinin somut işlemler döneminde olduğunu belirtmiştir. Cemal Bey görüşlerini, “(...) Kavramlar soyut kalıyor. Özellikle mesela yine ülkemizin yapısını, yönetim yapısını anlatırken 5. Ve 6. sınıf öğrencilerine bayağı soyut kalan kavramlar bunlar. Mesela yasama yetkisini anlatıyoruz öğrencilere. Anlamıyorlar.” biçimindeki sözleri ile açıklamıştır. Esra Hanım da Cemal Bey'e benzer görüşle düşüncelerini açıklamıştır. Esra Hanım görüşünü şöyle açıklamıştır:

5 ve 6'larda Atatürkçülük konularını işliyoruz çocuklar hiçbir şey anlamıyor. Çünkü çok soyut kalıyor onlara. Vatan ve miller sevgisini işte biz zor kazandık tamam zor kazandık

olarak görüyor ama algılama yetersiz kalıyor. İşte ülkemi korumalıyım, ülkemi sevmeliyim ın kaynaklarını korumalıyım bunları geliştirmek için çaba sarf etmeliyim bu kadarını anlıyor.

Öğretmenler öğrencilerle ilgili sorunlarla ilgili olarak herhangi bir sebebe bağlamaksızın **ilgili konulara yönelik isteksizliği** dile getirmişlerdir. Nazife Hanım'ın bu kapsamdaki görüşü, “(...) *Öğrenciler vatanseverlik gibi konuları öğrenmeden isteksiz. Neden çünkü bir işine yarayacağını düşünmüyorlar. (...)*” biçimindedir.

Öğrenciler tarafından **dersin önemsiz görülmesini** de bir sorun olarak dile getiren Hakkı Bey ve Şerif Bey sosyal bilgiler dersinin sözel bir ders olduğundan dolayı basit görüldüğünü ifade etmişlerdir. Hakkı Bey ve Şerif Bey görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Sosyal Bilgiler dersi. Evet basit bir ders gibi görünüyor ama gerçekten yaşamın gereği budur, hayatı budur, tadı budur. (...) Haliyle adapte eksik, çevreye uyum eksik. Sadece teorik olarak okuma, yazma dersi olarak görüyor çocuk. Çocuk zaten öyle biliyor Sosyal Bilgiler dersi sözel bir derstir, okuyup herkes anlayabilir olarak görüyor. Böyle bakıldığı için de toplum gittikçe bozuluyor. (...) (Hakkı Bey)

Sosyal Bilgiler hayatın ta kendisi ama biz onu hayatın merkezine ders olarak koyamamışız. Etrafında dolaşıyoruz. Hayat Bilgisinin devamı gibi ilkokuldan fakat o devamını sağlayamamışız biz. Bir devamlılık arz etmemiş. Kalmış. Yani önemsiz bir ders işte bundan ne olur geçer gideriz diyor öğrenci. (...) (Şerif Bey)

Esra Hanım ve İlker Bey **öğrencinin derse karşı ilgisizliği** nedeniyle öğrenme öğretme sürecinde sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Örneğin Esra Hanım görüşünü, “*Çocukların derse karşı ilgisiz olması konuları anlatmada ve kavratmada sorunlara neden oluyor. (...)*” şeklindeki sözleri ile açıklamıştır.

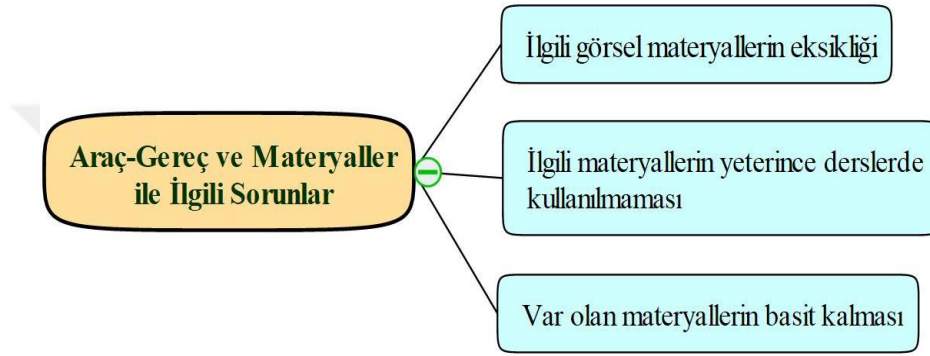
Süha Bey ve Ali Bey **yeni neslin milli değerlere olan saygısının azalmasını** vatanseverlik eğitimi kapsamında karşılaşılan bir sorun olarak ifade etmişlerdir. Örneğin Ali Bey yeni nesilde milli değerlere olan saygının azaldığını ve yeni neslin bu konuda yozlaşma içinde olduğunu “(...) *Milli ve manevi değerlere saygı azaldı gerçekten. Mesela İstiklal Marşı'nı söylerken kıvılcımda, arkadaşıyla konuşma, dinlememe gibi tavırlar yeni nesilde çok yaygın görülüyor bu hoş değil yani.*” şeklindeki sözleri ile açıklamıştır.

Süha Bey **öğrencilerde vatanseverliğe ilişkin alt yapının olmamasını** dile getirmiştir. O'na göre ne ailede, ne okul öncesi dönemde, ne de ilkokul çağında

vatanseverlikle ilgili bir çalışma yapılmadığı için ortaokula başladığında vatanseverlikle ilgili bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmiştir. Burak Bey ise **öğrencilerin derse hazır gelmemesinden** dolayı ilgili kavramları öğrenmede sorun yaşadıklarını belirtmiştir.

Araç-gereç ve materyallerle ilgili sorunlar

Pek çok öğretmen, sosyal bilgiler dersi ile vatanseverlik eğitiminin verilmesinde destekleyici araç-gereç ve materyaller ile ilgili sorunların olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerine Şekil 17’de özetlenmiştir.

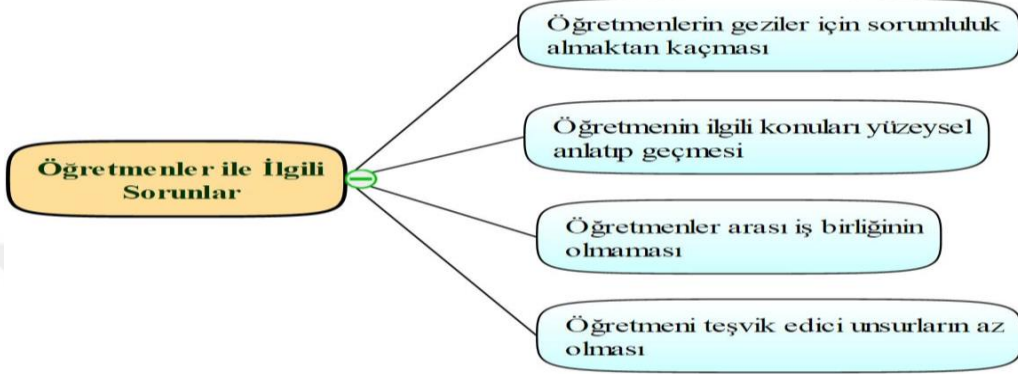

Şekil 17. Öğretmenlerin araç-gereç ve materyallerle ilgili sorunlara yönelik görüşleri.

Öğretmenlere göre araç-gereç ve materyallerle ilgili sorunların başında konuyla **ilgili görsel materyallerin yetersiz olması** (Mehmet, Ali, Akif, Şerif, Burak, İlker, Şerif) gelmektedir. Örneğin Mehmet Bey, “*Vatanseverliği anlatan görseller çok az. Konuyu anlattıktan sonra bir resim gösteremiyoruz ya da farklı bir şey göstermiyoruz.*” biçimindeki sözleri ile açıklamıştır. Şerif Bey ise, “*Vatanseverlik üzerine gösterebileceğimiz resimler görsel öğeler yok maalesef.*” şeklindeki sözleri ile vatanseverliğe dönük görsel eksikliğine dikkat çekmiştir. Ali Bey vatanseverlikle **ilgili materyallerin derslerde yeterince kullanılmamasını**, “*(...) Bizim zaten vatanseverlik duygularını harekete geçirecek bir sürü geçmişe dayanan hikâyelerimiz olmasına rağmen bu hikâyeler maalesef yeterince kullanılmıyor veya yeterince aktarılamıyor.*” şeklindeki sözleri ile bir sorun olarak ifade etmiştir. Bunlara ek olarak Betül Hanım, **var olan materyallerin basit olmasının** da vatanseverlik eğitiminde bir sorun olduğunu ifade etmiştir. O’na göre ders kitaplarındaki görseller fazladır fakat ilgili yaş grupları için basit kalmaktadır.

Öğretmenler ile ilgili sorunlar

Kimi öğretmenler öğretmenlerden kaynaklı sorunlardan söz etmiştir. Şekil 18’de görüldüğü gibi bu sorunlar “öğretmenlerin geziler için sorumluluk almaktan kaçması” (İlker, Esra, Osman, Burak), “öğretmenlerin ilgili konuları yüzeysel anlatması” (Şerif), “öğretmenler arasında iş birliği olmaması” (Şerif) ve “öğretmeni teşvik edici unsurların az olması” (Murat) olarak sıralanmıştır.

Şekil 18. Öğretmenlerin öğretmenler ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.

Öğretmenler ilgili sorunlardan söz eden öğretmenlerin çoğu gezi sırasında yaşanabilecek sorunlardan dolayı tıpkı idaresiler gibi **öğretmenlerin gezi için sorumluluk almaktan kaçınmasından** söz etmiştir. Örneğin Osman Bey, “Gezilerin sorumluluğu çok fazla tüm sorumluluk geziyi düzenleyenlere yükleniyor. Bu da gerçekten ağır bir sorumluluk, çok sayıda öğrencinin sorumluluğunu almak ağır bir sorumluluk. Bundan dolayı da gezilerinizi yapamıyorsunuz.” şeklindeki sözleri ile bu görüşünü ifade etmiştir. Kendisine özeleştiri yapan İlker Bey ise yapısı gereği sorumluluk almaktan kaçındığını ve yaptığı gezilerde öğrencilerinin olumsuz davranışlarından dolayı sorumluluk olmadığını belirtmiştir. İlker Bey bu konudaki görüşünü şöyle açıklamıştır:

Geziler için sorumluluk almıyorum. Öyle bir özelliğim var. Çok nadirdir gezi yaptığım. Çünkü hele bizim çevrede, öğrenciler... Şu ortamdan dışarıya çıktığı zaman kendini dışarıda gibi hissediyor ve normal dış ortamda gibi davranıyor. Bu da beni çok rahatsız ediyor. İstanbul’da yıllarca görev yaptım, götürüyorduk. Orada Minyatür park falan vardı, harikaydı. Ama başımıza gelmedik bir şey kalmıyordu. Sürekli ya bir şeyleri kırıyorlardı.

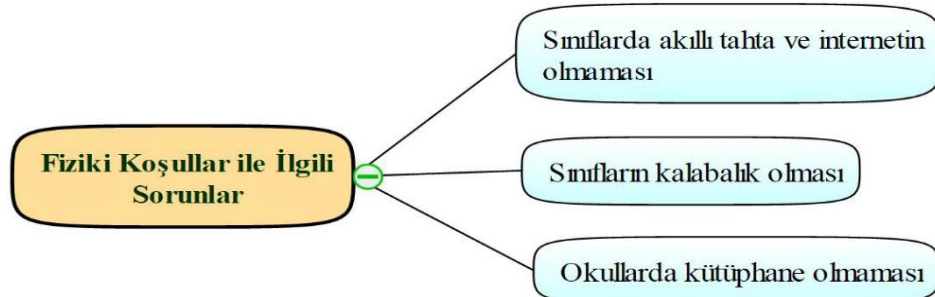
Şerif Bey ayrıca öğretmenlerin öğrenilmiş çaresizliğine değinerek **ilgili konuları yüzeysel anlatıp geçtiklerini** ifade etmiştir. Şerif Bey görüşlerini, “(...) *Öğrenilmiş çaresizlik bütün öğretmenlerde var. İşte o konuyu anlatırım geçirim bana ne.*” biçimindeki sözleri ile açıklamıştır.

Şerif Bey **öğretmenler arası iş birliğinin olmamasına** vurgu yapmış ve bu kapsamdaki görüşünü, “Zümreler arası iş birliği yok. Yani biz şunu yapalım, bunu da yapalım şöyle yapalım yok. Proje geliştirememeye yani bir birliktelik yok. Mesela Beden Eğitimi öğretmenleri arasında acayip bir birliktelik var, samimiyet var ama Sosyal Bilgiler öğretmenleri ooo herkes birbirinden habersiz. Bağlantı yok birbirine.” şeklinde açıklamıştır.

Murat Bey ise vatanseverlik eğitimi için **öğretmeni teşvik edici unsurların az olduğunu** belirtmiştir. Murat Bey’e göre, “Bizleri vatanseverlik kavramını anlatmamız için teşvik edici unsular az. Neden çünkü programda bununla ilgili ayrı bir konu yok. Konu ile ilgili gezi yapmak istiyorum kimse desteklemiyor. Kutlama programı yaptım iki defa emek verdik ama ikisinde de teşekkür bile almadım.” biçimindedir.

Fiziki koşullar ile ilgili sorunlar

Kimi öğretmenler vatanseverlik eğitiminde fiziki koşullardan kaynaklı sorunlarda yaşadıklarını belirtmişlerdir. Şekil 19’da görüldüğü gibi okulların fiziki koşullarından kaynaklı sorunlar “sınıflarda akıllı tahta ve internet olmaması” (İlker, Özge, Burak, Semih), “sınıfların kalabalık olması” (Süha) ve “okullarda kütüphane olmaması” (Özge) biçiminde sıralanmıştır.

Şekil 19. Öğretmenlerin fiziki koşullar ile ilgili sorunlara yönelik görüşleri.

İlker Bey, Özge Hanım ve Burak Bey okullarında akıllı tahta olmadığını belirtmişlerdir. **Akıllı tahta olmamasından** dolayı vatanseverlik ile ilgili filmleri, görselleri öğrencilere gösteremediklerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda İlker Bey’in görüşü, “Akıllı tahta okulumuzda yok. Mesela ben Zafer’e gidiyorum. Orada verebiliyorum çünkü orada var. Bunlarla ilgili film izletebiliyorsun vatan sevgi ile ilgili.” şeklindedir. Semih Bey ise okullarında akıllı tahta olduğunu fakat **internet bağlantısındaki sorunların** kendilerine engel olduğunu ifade etmiştir. İnternetin

olduğu zamanlarda ilgili müzeleri sanal ortamda gösterdiğini ve araştırmalar yaptıklarını belirtmiştir. Semih Bey, “Akıllı tahta internet bağlantılarında biraz sıkıntı var. İnternet olduğu zamanlarda mesela müzeler, müze gezileri yapılabilir. Gene u dünyada Türkiye ile ilgili bir algı varsa, bir olay yaşanmışsa bunla ilgili farklı kaynaklara ulaşabiliyoruz. Bunlara bakabiliyoruz. Buna benzer çalışmalar yapabiliyoruz yani.” şeklinde bu durumu özetlemiştir. Ayrıca **sınıfların kalabalık olması** (Süha) ve **okullarda kütüphanenin olmaması** da fiziki koşullardan kaynaklı sorunlar arasında yer almaktadır. Süha Bey, “Derslerde bir kere sınıflarımız çok kalabalık. 40 kişi ile her istediğiniz yöntem uygulanmıyor. Mesela drama, çok canlandırma olmuyor bir iki defa denemeye kalktık sınıf ahengi bozuluyor. Çok kalabalık olduğu için çok kargaşa oluyor.” şeklindeki sözleri ile Özge Hanım ise “Kütüphanemiz yok. Çocuklar okul içerisinde kütüphaneye gidip vatanseverlikle ilgili araştırma yapamıyor.” şeklindeki sözleri ile bu sorunları açıklamışlardır.

Aileler ile ilgili sorunlar

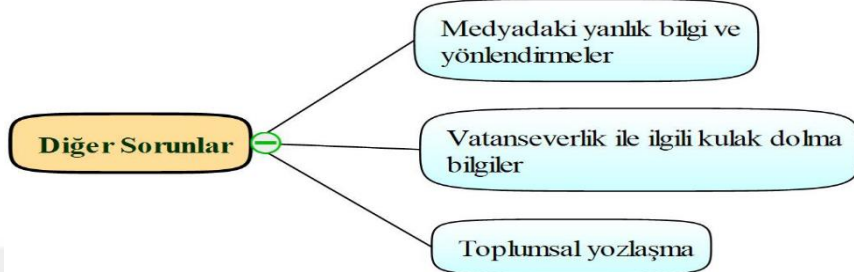
Bazı öğretmenler (Murat, Betül, Hakkı, Betül), vatanseverlik eğitimi verilmesinde aileden kaynaklı sorunların olduğunu belirtmiş ve bu sorunu genel olarak kimi **ailelerin kendilerinin yeterlik vatanseverlik bilincine sahip olmaması** olarak açıklamışlardır. Bu kapsamda bu öğretmenler öğrencilerin ailelerinden aldıkları eğitim açısından yetersiz olarak okula geldiklerini, okulda öğretilenlerin ailede öğrenilenlerle desteklenmediğini ve ailelerin ilgisiz olduğunu düşünmektedirler. Örneğin Betül Hanım bu durumu şu sözleri ile açıklamıştır:

Çocuk 5-6 yaşından bize gelene kadar belirli ölçüde yoğuruluyor. Kulağına çalınmıyor, onlar o zaman kayıt cihazı gibi. Ne yaparsanız alıyorlar. Ama biz de şu yok, uygulayarak öğretme yok velide. Babana söyleme diye başlıyor zaten. Yalan ile başlıyor, o zaman çocuk bazı şeylerin söylenmeyeceğini öğrenerek geliyor. Oysa uygulamalı gelse bizim de işimiz çok kolay olacak. Ama ailelere vatanseverlikle ilgili bilgilendirmeler yapılmadığı için bilmiyorlar. (...)

Hakkı Bey ise ailenin kendisi vatanseverlik bilinci açısından yeterli olmadığı için çocuğun ailede dejenere olduğunu ifade etmiştir. Hakkı Bey görüşünü “(...) Şu an itibariyle o kadar ayırmak zorlaştı ki vatanseverliği ayırmak o kadar zorlaştı. Öğrenci çok ciddi ailesinden dejenere oluyor. (...)” biçimindeki sözleri ile açıklamıştır.

Diğer sorunlar

Kimi sosyal bilgiler öğretmenleri şekil 20’de görüldüğü gibi sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminde yukarıda açıklanan sorunlara ek olarak “medyadaki yanlış bilgi ve yönlendirmeler” (Burak, Özge, Aytunç), “vatanseverlikle ilgili kulaktan dolma bilgiler” (Semih, Burak), “toplumsal yozlaşma” (Şerif) gibi sorunlardan söz etmişlerdir.

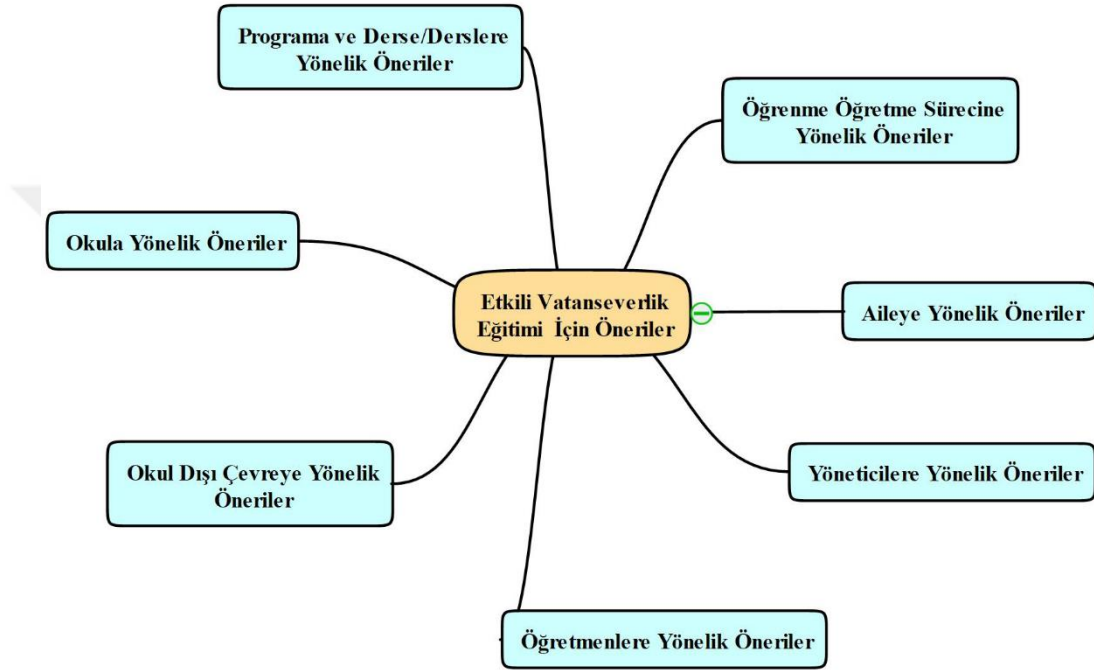

Şekil 20. Öğretmenlerin diğer sorunlara yönelik görüşleri.

Burak Bey “Ben Urfa’da çalışırken ... olmuştu. O konuyu irdelerken çocuklardan bir tanesi “Hocam şöyle şöyle olmuş” dedi. “Bu bilgiyi nereden aldın” diye sordum. “Televizyondan” dedi. “Nerede?” dedim. “... TV” dedi. Buyur buradan yak. O yüzden beslendikleri kaynak çok önemli.” şeklindeki sözleri ile **medyadaki yanlış bilgi ve yönlendirmeleri** dile getirmiştir. Yine Burak Bey, Mesela öğrenci geliyor bana “Ben dizi izledim tarihte böyle böyle olmuş” diyor. “Öyle değil çocuğum” diyorum. “Ben filmde böyle gördüm” diyor. Bir de yanlış bilgiyi düzeltmek daha zor. Mesela çocuk bana gelip “Hocam Ertuğrul’u yakaladılar” diyor. “Korkma bir şey olmayacak” diyorum. “Fragmanını gördünüz mü?” diyor.” şeklindeki sözleri ile medyanın yanlış yönlendirmesini örnekler ile açıklamıştır. Aytunç Bey ise sosyal medyada yer alan bilgilerin öğrencileri yanlış yönlendirmesine dikkat çekmiştir. Ayrıca Semih Bey ve Burak Bey öğrencilerin vatanseverlik ile ilgili kaynağı belli olmayan yerlerden öğrendikleri bilgiler ile çevresinden öğrendiği **kulaktan dolma bilgilerin** sorun oluşturduğunu belirtmişlerdir. Şerif Bey ise **toplumsal yozlaşmaya** dikkat çekmiştir. Farklı şeylerin empoze edilerek öğrencilerde ve toplumda değerlerin aşındığını belirtmiştir.

Etkili Vatandaşlık Eğitimi İçin Önerilere Yönelik Bulgular

Araştırma kapsamında öğretmenlere etkili bir vatandaşlık eğitimi için neler yapılması gerektiği sorulmuştur. Öğretmenlerin “programa ve derse yönelik öneriler”, “öğrenme-öğretme sürecine yönelik öneriler”, “okula yönelik öneriler”, “aileye yönelik öneriler”, “yöneticilere yönelik öneriler”, “öğretmene yönelik öneriler” ve “okul dışına yönelik öneriler” boyutları altında kimi öneriler geliştirdikleri belirlenmiştir (Şekil 21).

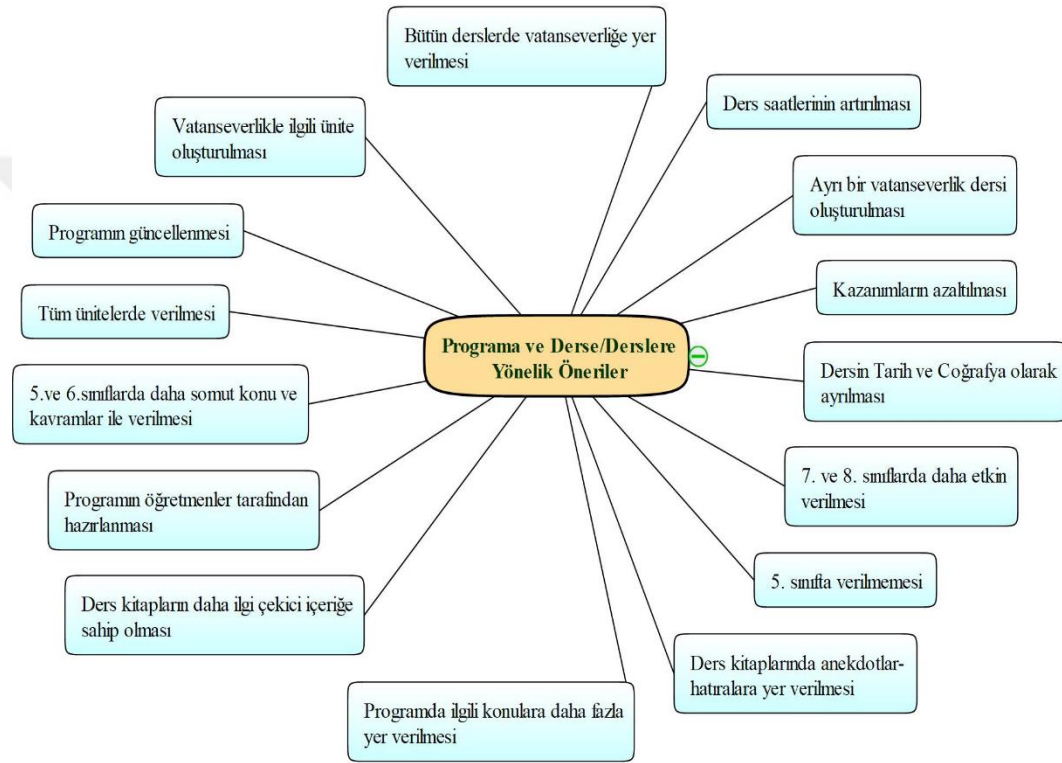

Şekil 21. Öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi için önerilerine yönelik boyutlar

Programa ve derse/derslere yönelik öneriler

Tüm öğretmenler etkili vatandaşlık eğitimi için programa ve derse/derslere yönelik kimi öneriler geliştirmiştir. Bu önerilerin başında “bütün derslerde vatandaşlığa yer verilmesi” (Mehmet, Cemal, Süha, Betül, Ali, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, Özge, Şener, Osman, Murat, Nazife, İlker) ve “ders saatlerinin artırılması” (Mehmet, Süha, Hakkı, Akif, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife) gelmektedir. Diğer öneriler ise “vatandaşlıkla ilgili ünite oluşturulması” (İsmail, Zeynep, Burak, Betül, Esra, Osman,), “vatandaşlıkla ilgili ayrı bir ders oluşturulması” (Zeynep, Mehmet, Hakkı, Nazife, İlker), “programın güncellenmesi” (Mehmet, Hakkı, Burak, Betül), “kazanımların azaltılması” (Cemal, Hakkı, Burak), “tüm ünitelerde verilmesi” (Zeynep, Hakkı, Şener), “dersin tarih ve

coğrafya olarak ayrılması” (Zeynep, Mehmet, Hakkı), “sözel derslerde daha çok verilmesi” (Ali, Akif), “5. ve 6. sınıflarda daha somut konu ve kavramlarla verilmesi” (İsmail, Esra), “7. ve 8. sınıflarda daha etkin verilmesi” (İsmail, Esra), “programda ilgili konulara daha fazla yer verilmesi” (Mehmet-Süha), “5. sınıfta yer verilmemesi” (Zeynep), “ders kitapların daha ilgi çekici içeriğe sahip olması” (Cemal), “Ders kitaplarında anekdotlar-hatıralara yer verilmesi” (Betül) ve “programın öğretmenler tarafından hazırlanması” (Hakkı) olarak sıralanmıştır (Şekil 22).

Şekil 22. Öğretmenlerin programa ve derse/derslere yönelik getirdiği öneriler.

Öğretmenlerin çoğunluğunun bu kapsamdaki ortak önerisi her derste aynı yoğunlukta olmasa bile **bütün derslerde vatanseverliğe yer verilmesidir**. Nazife Hanım bu konudaki görüşünü, “Diğer derslerde de kesinlikle verilebilir. Sadece sosyal bilgiler dersinin kazanımı olmamalı. Çünkü bu kavram bütün dersleri içeren bir kavram. Türkçe dersinde matematik dersinde fen dersinde verilebilir.” şeklinde açıklamıştır. Görüldüğü gibi Nazife Hanım vatanseverlik eğitiminin sadece sosyal bilgiler dersi içerisinde değil diğer tüm derslerin içerisinde verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nazife Hanım ile aynı görüşe sahip olan Mehmet Bey “Diğerler derslerin içinde verilebilir. Sadece inkılap konusu içerisinde olmamalı diye düşünüyorum.” şeklinde görüşünü açıklamıştır. Bütün derslerde vatanseverliği

verilebileceğini söyleyen Şener Bey'in görüşü ise "*Fen bilimlerinde ya da sayısal derslerde de verilebilir hatta Resim dersine kadar yayılabileceğini düşünüyorum. Yani müfredatta bu şekilde mesela Resim dersinde birtakım çalışmalar istenebilir öğrencilerden vatanseverlikle ilgili. Eee tüm dersleri kapsayabileceğini ve bunlara uygun olduğunu düşünüyorum.*" şeklindedir.

Bazı öğretmenler vatanseverlik eğitiminin özellikle **Türkçe dersinde** verilebileceğini belirtmişlerdir. Bu öğretmenlerden Esra Hanım, "*Türkçede çok rahat verilebilir. Şimdi ben diğer branşların konularını çok bilmiyorum. Türkçe için verilebilir diyorum çünkü atanmadan önce iki yıl Türkçe öğretmenliği yapmışım o yüzden bilgim var.*" biçimindeki sözleri ile vatanseverliğin Türkçe dersinde verilebileceğini vurgulamıştır. Aytunç Bey ise milli değerlerimiz içerisinde dilimizin önemine dikkat çekerek bundan dolayı Türkçe dersinde verilebileceğinin belirtmiştir. O'nun görüşleri, "*Milli değerlerimizin içinden en önemlisi, dilimiz, Türkçe dersinde işlenebilir.*" biçimindedir. Öte yandan Ali Bey **sözel derslerin** içerisinde vatanseverlik konularının daha çok yer alabileceğini, "*Valla vatanseverlik aslında her dersin içine giriyor da genelde sözel derslerde mesela bir Türkçedeki okuma parçalarında, Din Kültürü'ndeki hikâyelerle, Sosyal Bilgiler zaten belli başlı o yüzden sözel içerikli derslerde bunlar daha çok verilmeli.*" sözleri ile açıklamıştır. Yine Ali Bey Matematik ve Fen bilimlerinde de verilebileceğini fakat sözel dersler kadar olamayacağını belirtmiştir. Şerif Bey de Ali Bey gibi sözel derslerin içerisinde Türkçe dersinde verilebileceğini, "*Türkçe olabilir, sözel dersler olarak Türkçe olabilir.*" biçimindeki sözleri ile açıklamıştır. Akif Bey de vatanseverliğin Türkçe dersinde verilebileceğini, "*Sadece Sosyal Bilgiler değil mesela Türkçenin de içinde, Edebiyatın içinde yer alabilecek bir sürü şeyler var ifadeler var. Sosyal Bilgiler olması gerekir de. Türkçenin içinde de olabilir tabi ki.*" biçiminde ifade etmiştir.

Öğretmenlerin bir kısmı (Mehmet, Süha, Hakkı, Akif, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife) **ders saatlerinin artırılmasının** gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin Mehmet Bey, "*Ders saatlerinin artırılmasını istiyorum. Bu konu ile bağlantı kurum daha ayrıntılı bir şekilde çocuklara sunmak. Uygulamalarımız yapamıyoruz. (...) Milli duyguları zaman kısıtlı olduğu için aşılamada eksik kalıyoruz.*" şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Nazife Hanım da etkinliklerin yapılabilmesi için ders saatlerinin artırılması gerektiğini, "*Ders saatleri artırılmalı.*"

Çünkü bir etkinlik ya da bir film izlete bilmeliyiz çocuklara zaman sorunumuz olmamalı.” şeklinde ifade etmiştir. Hakkı Bey ise ders saatlerinin artırılmasını gerektiğini belirtmiş ve 3 saat teori, 3 saat uygulama olmak şartı ile toplamda 6 saat ders olmasını önermiştir. Hakkı Bey’in görüşü şöyledir:

Program yeterli değil üç saat dersimiz var. Ama çok ciddi ünitelerimiz var. Beşinci sınıflarda sekiz ünitemiz var, altı, yedinci sınıflarda yedi ünitemiz var, sekizinci sınıflarda İnkılap Tarihi var sadece. Bu yeterli değil, bunda olması gereken şey en az beş altı saat olmalı ve bu iki üç saati teorik olsa da diğer üç saati de gezmeyle, çevreyle diyalog çocuklar etkinlik yapacak şekilde faaliyetler içerisinde sunmalı ve bu faaliyetlerle de çocuğun bilinç kazanması sağlanmalı.

Sosyal bilgiler dersinin yoğunluğundan ötürü ilgili kavramın yüzeysel işlenebildiğini bu yüzden vatanseverlik eğitime yönelik **ayrı bir ders oluşturulmasını** öneren bazı öğretmenler de (Zeynep, Mehmet, Hakkı, Nazife, İlker, Esra) olmuştur. Örneğin Zeynep Hanım vatanseverlik adı altında ayrı bir ders oluşturulması gerektiğini ve bu dersin içerisinde milli değerlerin anlatılması gerektiğini vurgulamıştır. Zeynep Hanım’ın görüşü aşağıdaki gibidir:

Ya benim çok uzun bir Milli Eğitim sürecim olmadı. Daha önce özel kurumlarda çalıştım ben. Ama şu altı yıllık süreçte bile şunu kavrayabiliyorum önceki müfredatlar da daha yüzeysel işlenirken şu an anlayabiliyorum ki devlet Atatürk’ün dediği gibi milli tarih, milli coğrafya, milli dilini mutlaka öğrenmesi gerekiyor. İşte bu kazanımlar son birkaç yıldır gerçekten müfredatlara girmiş durumda. Biz de anlatırken ben kelimemiz ulusal bilinci uyandırmak, milli bilinci uyandırmak diye geçiyor. O yüzden böyle bir dersin olmasını kesinlikle isterim. Milli değerlerin benimsetilmesi yine bayrak sevgisi, dili, tarihi, örf adetlerinin benimsetilmesi için verilmeli.

Mehmet Bey de ayrı bir vatanseverlik ders konulması gerektiğini belirtmiştir. Mehmet Bey’in görüşü, *“Vatanseverlik eğitiminin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bunun için vatanseverlik adı altında ayrı bir ders konula bilir. (...).”* biçimindedir. Nazife Hanım’ın görüşü de *“Ayrı bir ders olarak konular bilir mesela. Bütün yıl vatanseverlik bilinci oluşturma üzere dersler işleyip filmlerle pekiştirebiliriz.”* biçimindedir.

Kimi öğretmenler (İsmail, Zeynep, Burak, Betül, Esra, Osman) sosyal bilgiler programı içerisinde **vatanseverlikle ilgili ünite oluşturulmasını** önermişlerdir. Bu öğretmenlerden İsmail Bey görüşünü, *“Vatanseverlik ilgili belli başına bir ünite de bile yer alabilir, benim tavsiyem. Çünkü biz ne kadar nesilleri vatansever yetiştirsek bu ülke daha uzun yaşar. Yoksa herkes kendini düşünen bireyler oluşturursak bu*

sefer ben merkezli insanlar yetiştirirsek ciddi sıkıntılar yaşarız ileride.” biçiminde belirtmiştir. Öte yandan **vatanseverlik değerinin tüm ünitelerde verilmesi** (Zeynep, Hakkı, Şener) önerisini getiren öğretmenler de mevcuttur.

Programın güncellenmesi gerektiğini öneren bazı öğretmenler (Mehmet, Hakkı, Burak, Betül), güncellenecek programda vatanseverlikle ilgili konuların çocuklara daha kapsamlı verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler programında yer alan genel kazanımların fazla olduğunu belirten öğretmenler (Cemal, Hakkı, Burak) ise bu **kazanımların azaltılarak ilgili konuların daha yoğun anlatılması** gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu kapsamdaki Cemal Bey’in görüşü aşağıdaki gibidir:

Şöyle söyleyeyim kazanımlar çok fazla. Biz de bundan biraz mustaribiz açıkçası. Dördüncü sınıftan itibaren çok ağır savaş tarihi anlatıyoruz. 6. Sınıfta, 7. Sınıfta “Türk Tarihine Yolculuk” üniteleri var, 5. Sınıfta yine var. Yine 5. Sınıfta demokratik devletle ilgili, 8. Sınıf zaten tamamıyla İnkılap Tarihi ile ilgili konuları anlatıyoruz. Kazanımlar yeterli olmanın dışında fazla olduğunu düşünüyoruz biz öğretmenler.

Zeynep Hanım, Hakkı ve Mehmet Bey, **Sosyal Bilgiler dersinin tarih ve coğrafya olarak ayrılması** gerektiğini belirtmişlerdir. Zeynep Hanım, “*Sosyal Bilgiler, tarihi ve coğrafyayı birlikte görmemeli. Tarih ayrı bir ders olarak anlatılırken coğrafya da ayrı bir ders olarak anlatılmalı. İkisi birlikte olmamalı bence.*” biçiminde görüşünü açıklamıştır. Mehmet Bey ise, “*Bu ülkenin yer altı ve yer üstü kaynaklarını ekonomiye etkisi milli değerlere etkisi olarak anlatılabilir coğrafya üzerinden vatanseverlik. Yer altı ve yer üstü kaynakları kesinlikle vatanseverlik bağlantılı olarak verilmelidir. Milli coğrafyaya dersi konula bilir bu bağlamda.*” biçimindeki sözleri ise milli coğrafya dersi içerisinde vatanseverlik eğitiminin verilmesine dikkat çekmiştir.

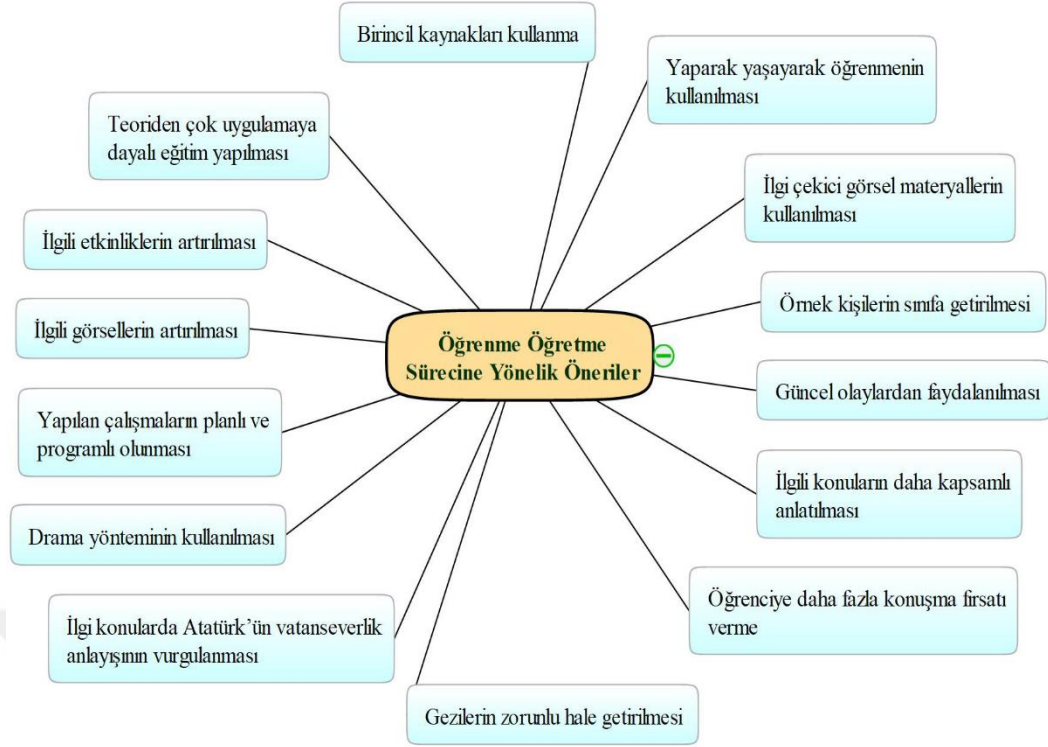
İsmail Bey ve Esra Hanım 5. ve 6. sınıftaki çocuklar somut dönemde oldukları için vatanseverlik eğitiminin **5. ve 6. sınıflarda daha somut konu ve kavramlar ile verilmesi** gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler 7. ve 8. sınıflardaki öğrenciler soyut öğrenme dönemine geçtikleri için **vatanseverlik konularının 7. ve 8. sınıflarda daha etkin bir biçimde anlatılması** gerektiğini de belirtmişlerdir. Zeynep Hanım ise sadece **5. sınıflarda vatanseverlik kavramının verilmemesi** gerektiğini belirtmiştir.

Mehmet Bey ve Süha Bey, **ders kitaplarında vatanseverlik konularına daha fazla yer verilmesi** gerektiğini söylemişlerdir. Cemal Bey ise ders kitaplarında vatanseverlik ile **ilgili konuların daha fazla ilgi çekici olması** gerektiğini belirtirken Betül Hanım da **ders kitapları içerisinde anekdotlar-hatıralara yer verilmesi** gerektiğini, “*Daha çok anekdotlar olabilir. Hatıralar olabilir*” biçimindeki sözleri ile belirtmiştir. **Programın öğretmenler tarafından hazırlanması** gerektiğini belirten Hakkı Bey’in görüşü ise, “*Öğretmenler, bunu iktisatçılar, işletmeciler, hukukçular, mühendisler değil de müfredatı öğretmenler alınıp oturmalı, o öğretmenlere program yaptırılmalı. Ders verecek öğretmenlere program yaptırılmalı.*” biçimindedir.

Öğrenme ve öğretme sürecine yönelik öneriler

Öğretmenlerin tümü öğrenme ve öğretme sürecine yönelik kimi öneriler geliştirmiştir. Bunlar önerilme yoğunluğuna göre, “birincil kaynakları kullanma” (Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Ahmet Osman, Burak, Şener, Osman, Nazife, Şerif, İlker, Semih), “yaparak yaşayarak öğrenmenin kullanılması” (Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Ahmet Osman, Burak, Şener, Osman, Nazife, Şerif, İlker, Semih), “ilgi çekici görsel materyallerin kullanılması” (Aytunç, Şerif, İlker, Zeynep, Süha, Burak), “ilgili etkinliklerin artırılması” (Hakkı, İlker, İsmail, Semih), “teoriden çok uygulamaya dayalı eğitim yapılması” (Şerif, Akif, Hakkı, Özge, Cemal), “örnek kişilerin sınıfa getirilmesi” (Semih, Murat, Şerif), “ilgili görsellerin artırılması” (Süha, Murat), “güncel olaylardan faydalanılması” (Süha, Osman), “yapılan çalışmaların planlı ve programlı olunması” (Semih), “ilgili konuların daha kapsamlı anlatılması (İlker), “drama yönteminin kullanılması” (Şerif), “ilgili konularda Atatürk’ün vatanseverlik anlayışının vurgulanması” (Hakkı), “ derslerde gezilerin zorunlu hale getirilmesi” (Zeynep) ve “diğer öğretmenlerle iş birliği (Semih) olarak sıralanmıştır. Öğretmenlerin tüm önerileri Şekil 23’de verilmiştir.

Öğretmenlerin çoğunluğu (Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Ahmet Osman, Burak, Şener, Osman, Nazife, Şerif, İlker, Semih) tarafından getirilen öncelikli öneri **birincil kaynakların ve yaparak-yaşayarak öğrenmenin kullanılması** yönündedir. Bu öğretmenler bu görüş çerçevesinde çoğunlukla gezi yönteminin kullanımından söz etmişlerdir. Örneğin Şerif Bey görüşünü, “*Yaparak yaşayarak birincil kaynaklarda öğretim olmalı. Yani bu çocuk mesela bir geziye*

Şekil 23. Öğretmenlerin öğrenme-öğretme sürecine yönelik getirdiği öneriler.

gitmeli. Ne bileyim ondan sonra bir proje geliştirmeli. Eee yapılırsa çok güzel olur” şeklinde açıklamıştır. Nazife Hanım da “(...) *Yerinde öğretim yapmak lazım. Soyut bir kavram olduğu için görsellere tarihi yerlere yapılan geziler ile daha etki öğretebileceği kanaatindeyim.*” şeklindeki sözleriyle tarihi geziler yaparak birincil kaynaktan öğretime dikkati çekmiştir. İsmail Bey de birincil kaynaktan öğretime vurgu yapmış bu bağlamda tarihi yerlere gezilerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda İsmail Bey’in görüşü şöyledir:

Bu bağlamda benim önerim mesela yakın çevreden başlarsam Dumlupınar Şehitliği’ne çocukların gitmesi. Ülkemizdeki Çanakkale Şehitliği’ne, Ceviz Dere Şehitliği’ne götürerek buralarda ne gibi mücadeleler yapıldığını, hangi şartlarda savaşıldığını çocuklara göstererek bire bir yaşatmak. Ben bu çocukta ciddi bir davranış değişikliği oluşturabilir. Söz bir yere kadar, bazı şeyleri yaşaması lazım.

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler (Şerif, Akif, Hakkı, Özge, Cemal, Semih, İlker) teoriden ziyade **uygulamaya dayalı eğitim verilmesi** gerektiğini vurgulamışlardır. Örneğin Hakkı Bey’in görüşleri aşağıdaki gibidir:

(...) Mesela küçük çocukları beşinci sınıf çocuklarını ışıkların altına dikmeli, hiçbir şey vermemeli sadece eline kalem kâğıt vermeli ışığın altında beklemeli çocuk. Kaç tane insan kırmızı ışıkta geçiyor, kaç tane arada kırmızı ışıkta geçiyor, kaç insan yeşil ışığa dikkat etmiş bunlara bakmalı, tespit etmeli ve bunların dökümünü istemeli. Ve bu çocuk

artık dikkat edecektir bir müddet sonra. Dikkat etmeye başlayacaktır. Ve artık ve bu ışığın altında kaç kişinin geçerken tehlikeye kapıldığını da görecek bu çocuk. Kendi canı daha tatlı olduğu için kurallara uymaya başlayacaktır. (...)

Kimi öğretmenler (Aytunç, Şerif, İlker, Zeynep, Süha, Burak) **vatanseverlik eğitiminde ilgi çekici görsel materyallerin kullanılmasını** önermişlerdir. Örneğin Süha Bey, “*Görsellik, kesinlikle görsellik. Artık oku anlat dönemi bitti çünkü çocuk ilgisini çekmiyor. Mutlaka görsellik olması lazım. Bir soruyu bile görsel çözmenin gerekiyor artık tahta üzerinden.*” sözleri ile ilgi çekici görsellerin kullanımının öneminden söz etmiştir.

Semih ve Murat ve Şerif Bey **örnek kişilerin sınıfa getirilmesine** vurgu yapmıştır. Öğretmenlere göre bu kişiler yaşadıklarını öğrencilere anlatarak örnek olabilirler. Semih Bey bu kapsamdaki görüşünü aşağıdaki gibi açıklamıştır:

(...) Olayları yaşamış insanlar. İki bir örnek verecek olursak işte Suriyeli mülteciler geliyor veya okulumuzda da farklı ülkelerden gelen insanlar var. Eee onların yaşadıklarını Türkçe konuşabildikleri kadar ben sınıfta öğrenciler soru sorsun onlar cevaplasın şeklinde yaptığımızda aslında eee şu anda yani Türkiye’ye daha ne kadar çok sahip çıkmaları gerektiğinden ya da ülke sevgisinin neden olması gerektiğinden eee eğer yeteri kadar sahip çıkamazsak neler olabileceğinden bunun farkına varmış oluyorlar. Bu yapılabilir kişilerden yararlanabiliriz. Tarihle ilgili işte birebir yaşamış insanlardan faydalanabiliriz.

Süha Bey ve Osman Bey vatanseverlik eğitimi için güncel olayların kullanılmasını önermişlerdir. Süha Bey bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

Valla geçmişe çok değiniyorum özellikle kullandığım konu, materyal olarak Kurtuluş Savaşı, Çanakkale bunlar çocukları da çok etkiliyor. Güncele bağlıyorum bunu hani yakın tarihle ilişkilendiriyorum. Günümüzdeki terör olaylarının tesadüf olmadığını, geçmişte nasıl arkamızdan planlar çevrildiyse onların hala güncel olduğunu ve onları anlatmaya çalışıyorum anlayanlar oluyor tabi. Özellikle büyük sınıflarda çok karşılık geliyor bu konuda. Hiçbir şey tesadüf değildir bu terör olayları, Çanakkale Savaşı, Kurtuluş Savaşı bütün bunlar bizim vatanımızın elimizden alınması için yapılan faaliyetlerdir ve altında da mutlaka dış güçler vardır. Bunları anlatmaya çalışıyorum. Tabi çok detayını anlamıyor çocuk. Ama yine de çok ilgisini çekiyor bunu rahatlıkla söyleyebilirim. Bu konulara girdiğimiz zaman hani bu başımızda dönen dolapların, özellikle şu kara bulutların hiçbir şey tesadüf olmadığını anlattığımız zaman, bunların çoğunun bir proje olduğunu anlattığımız zaman çok ilgilerini çekiyor ve sanki vatanseverlik de kazanmış oluyor.

Şerif Bey vatanseverlik eğitiminde **drama yöneltiminin kullanılması** gerektiğini belirtmiştir. İlker Bey, ilgili konuların daha kapsamlı anlatılması gerektiğini belirtmiş ve **ilgili etkinliklerin de arttırılması** gerektiğini ifade

etmiştir. Semih Bey ise, yapılan etkinliklerin **çalışmaların belli bir plan ve program dâhilinde yapılması** ve **diğer öğretmenlerle iş birliği yapılması** gerektiğini söylemiştir. Zeynep Hanım ise, **gezilerin programda zorunlu olarak yer alması** gerektiğini söylemiştir. Son olarak Hakkı Bey ise, “*Atatürk olmak üzere, onun vatan sevgisi üzerinde ciddi durulmalı, onun vatani nasıl kurtardığı, nasıl çalıştığı, nasıl geliştirdiği ve bitmek zorunda olan bir imparatorluktan yeni bir dünyayı nasıl meydana getirdiğiyle alakalı*” sözleri ile **Atatürk’ün vatanseverlik anlayışına vurgu yapılması** gerektiğini belirtmiştir.

Okula yönelik öneriler

Araştırma kapsamında görüşleri alınan katılımcıların çoğu okullara yönelik çeşitli öneriler geliştirmiştir. Bu önerilerin başında “ilgili gezilerin yapılması” (İsmail, Semih, Süha, Özge, Şener, Osman, Nazife) gelmektedir. Sonrasında “okul aile iş birliği” (Semih, Cemal, Osman, İlker, Burak, Aytunç), “okul yönetiminin ilgili etkinlikleri desteklemesi” (Semih, Özge, Nazife, Burak), “törenlerin daha etkin kutlanması” (Şener, Cemal, Betül), “okul öncesi dönemde başlaması” (Mehmet, İlker, Süha) gibi öneriler getirilmiştir. Bunlara ek olarak çok az sayıda öğretmen tarafından dile getirilen öneriler ise, “öğretmenlerin cesaretlendirilmesi” (Burak), “fiziki imkânların iyileştirilmesi (Burak), “okullarda vatanseverliğe yönelik görsellerin asılması” (Ali), “lisede daha fazla verilmesi” (Zeynep), “genel ders saatlerinin azaltılması (Hakkı) biçimindedir.

Şekil 24. Öğretmenlerin okula yönelik getirdiği öneriler.

Okulla ilgili öneriler geliştiren öğretmenlerin çoğu (İsmail, Semih, Süha, Özge, Şener, Osman, Nazife) tüm okulla birlikte **ilgili gezilerin yapılması** gerektiğine vurgu yapmışlardır. Örneğin Nazife Hanım, “*Çanakkale, Dumlupınar gibi vatanseverlik bilincini oluşturacak tarihi yerlere gezilerin yapılması güzel olur.*” şeklindeki sözleri ile gezilerin yapılması gerektiğini önermiştir. Osman Bey ise, vatansever nesiller yetiştirmek için tarihi gezilerin yapılmasının önemli olduğunu belirtmiştir. Osman Bey görüşünü, “*Mesela Anıtkabir’e gezi düzenleyebiliriz, Çanakkale’ye gezi düzenleyebiliriz yani ülkemizi öncelikle vatansever bir nesil yetiştirmek için bu şekilde çocuklara tanıtmamız gerektiğine inanıyorum.*” şeklindeki sözleri ile açıklamıştır. Semih Bey ise, sadece tarihi gezilerle değil kültürel güzelliklerle, doğal güzelliklerle vatan sevgisinin oluşturulabileceğini belirtmiştir. Semih Bey bu kapsamdaki görüşünü aşağıdaki gibi açıklamıştır:

Kültürel miras olabilir, doğal güzellik olabilir illa tarih olmasına gerek yok. Vatan sevgisi için giderseniz güzel bir şelaleyi gösterirsiniz, ülkemizde bunun var olduğunu söylersiniz işte ne bileyim bizim yakın çevremizde tarihi güzellikler var bunlardan bahsedersiniz. Dünyada bunun nerede örneklerinin olabildiğini söylersiniz. Sadece Türkiye’de olup başka yerde olmayanlar vardır bunları söyleyebilirsiniz. Bu noktada işte ülkemizin ne kadar güzel olduğunu, onu sevmemiz gerektiğini, vatan sevgisinin olması gerektiğini aktara biliriz

Bazı öğretmenler (Semih, Cemal, Osman, İlker, Burak, Aytunç) vatanseverlik eğitiminde, **okul ve aile iş birliğinin** sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre Semih Bey, “*(...) Okul ve aile aslında temelini oluşturuyor aile ve okul. Bu noktada bence ailelerle ilgili okulda öğretmenlerle bir iş birliği ortamı oluşturulmalı. (...)*” biçimindeki sözleri ile okul aile iş birliğinin önemini vurgulamıştır. Cemal Bey ise, “*(...) Aile ile irtibat bu konuda çok önemli. Ailenin de öğrenciye yaptığı bir vatanseverlik konusunda ailenin de mutlaka olaya dâhil edilip ödüllendirilmeli, aileyi de tebrik edilmeli. Bu gibi şeyler Sosyal Bilgiler derslerinde çok önemli. (...)*” biçimde görüşlerini açıklamıştır.

Bazı öğretmenler (Semih, Özge, Nazife, Burak) okullarda verilen vatanseverlik eğitimi açısından okul yönetiminin tutumunun önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu öğretmenlere göre, **okul yönetimin ilgili etkinlikleri desteklemesi** vatanseverlik eğitiminde önem arz etmektedir. Örneğin Burak Bey, “*okul yönetimi çok önemli. Bir etkinlik yapılacak oluyorsun yönetim izin vermeyince yapamıyorsun*

olmuyor. “Mesela 23 Nisan, 19 Mayıs, 18 Mart gibi önemli günlerdeki okul içi etkinliklerin idare tarafından desteklenmesi gerekiyor. Bazı okul idarecileri bunu çok iyi yapıyoruz görüyoruz.” biçimindeki sözleri ile okul yönetiminin etkinlikleri desteklemesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Benzer görüşlere sahip olan Semih Bey de görüşünü, “Okul yönetiminin vatanseverlik üzerine olan programları, etkinlikleri desteklemesi lazım. Çünkü biz öğretmenler emek veriyoruz programları hazırlarken. İdarecilerde bizi desteklerlerse daha güzel sonuçlar alacağımızı düşünüyorum” biçiminde açıklamıştır.

Şener ve Cemal Bey ile Betül Hanım, **törenlerin daha etkin kutlanması** gerektiğini ifade ederek törenlerin daha fazla önemsenmesi ve sadece yapmış olmak için yapılmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Betül Hanım törenlerde sadece sosyal bilgiler öğrenmelerinin değil diğer öğretmenlerinde görev alması gerektiğini ifade etmiştir. Cemal Bey’in görüşü, “Törenlerin daha etkin kutlanması lazım. Mesela bir 18 Mart Çanakkale haftası dolu dolu etkinliklerle geçmeli diye düşünüyorum. Kutlamak için 2 şiir okutup geçmemeli. O dönemi anlatan videolar belgeseller gösterilmeli bence.” biçimindedir. Betül Hanım ise görüşünü, “(...) Ben hep demişimdir ki, bu 23 Nisan’lar, 19 Mayıs’lar sadece sosyal bilgiler öğretmenlerinin midir? Hepimizin bayramıdır diye eleştirmişimdir. Program yapıyoruz, ya da törenler oluyor her zaman bana göre verilmemeli diğer öğretmenlerimizde programlarda görev almalı ki daha etkin bir şekilde kutlayabilelim.” biçiminde açıklamıştır.

Süha, Mehmet ve İlker Bey, okullardaki **vatanseverlik eğitiminin okul öncesi dönemde başlaması** gerektiğini vurgulamışlardır. Örneğin Mehmet Bey bu görüşü, “Eğitim küçük yaşta başlanabilir. Vatansever milli değerler mesela okul öncesinden başlanabilir ama öyle çok soyut olmadan biraz daha somut bir şekilde bayrak sevgisi gibi verilebilir.” biçiminde açıklamıştır. Süha Bey ise, kendi kızından yola çıkarak vatanseverlik eğitiminin daha erken yaşlarda verilmesi gerektiğinin üzerinde durmuştur. Süha Bey görüşünü şöyle açıklamıştır:

Yani küçük yaşta eğitim. Anasınıfında başlamalı. Şimdi şöyle benim kızım var küçük yaşta, oğlum var liseye gidiyor, ikisine verdiğim şey baktığım zaman küçük yaşta olduğu için kızda daha etkili oluyor bazı şeyler. Ama büyüdükçe bazı şeyleri vermek çok daha güç. Ağaç yaşken eğilir atasözünde olduğu gibi küçük yaşta başlamalı.

Ayrıca bunlara ek olarak Burak Bey **okulun fiziki imkânlarının iyileştirilmesi** gerektiğini ve **öğretmenlerin cesaretlendirilmesi** gerektiğini ifade etmiştir. Ali Bey ise, **okullarda vatanseverliğe yönelik görseller asılması** gerektiğini, Zeynep Hanım ise, vatanseverlik eğitiminin **lisede daha fazla verilmesi** gerektiğini, son olarak Hakkı Bey ise, **genel ders saatlerinin azaltılması** gerektiğini belirtmiştir.

Ailelere yönelik öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu (Murat, Osman, Esra, Şener, İlker, Burak, Şerif, Akif, Ali, Aytunç, Hakkı, Süha, Cemal, Mehmet, Özge) ve bu yönde öneri geliştiren öğretmenlerin tümü çocuklarda vatanseverlik bilincinin oluşturulmasının **ilk olarak ailede başlaması ve okuldaki çalışmalarla tutarlık gösterilmesi** gerektiğine vurgu yapmışlardır. Örneğin Zeynep Hanım görüşlerini, *“Tabii küçük yaşta verilmeli ama bu anne baba örneği ile verilmeli. İlk eğitim ailede başlar. (...) Milli duyguları ile bizim de derslerde yaptığımız gibi, yani kökten, aileden yana gelen eğitim sürecinde bireyin milli kimlik duyguları yetiştirilmesi gerektiğine inanıyorum ben. (...)* biçiminde açıklamıştır. İsmail Bey küçük yaştan itibaren ailelerin vatanseverlik duygusunu çocuklarına aşılması gerektiğini vurgulamıştır. İsmail Bey görüşü aşağıda verilmiştir:

Küçükten başlayayım. (...) Aile nasıl anne-baba evde vatanseverlik özellikleri çocuğa vermeli. Yani milli kavramları. Toplum tarafından kabul edilmiş işte bayrak, bayrağa karşı saygı, Atatürk’e karşı saygı işte bu ülkenin şehitlerine karşı en büyük saygı. Hani biz bunları görmüyoruz, ne yazık ki öğrencilerimizden de (...). Kesinlikle ailede başlıyor, okulda kesinlikle verilerek devam ediyor.

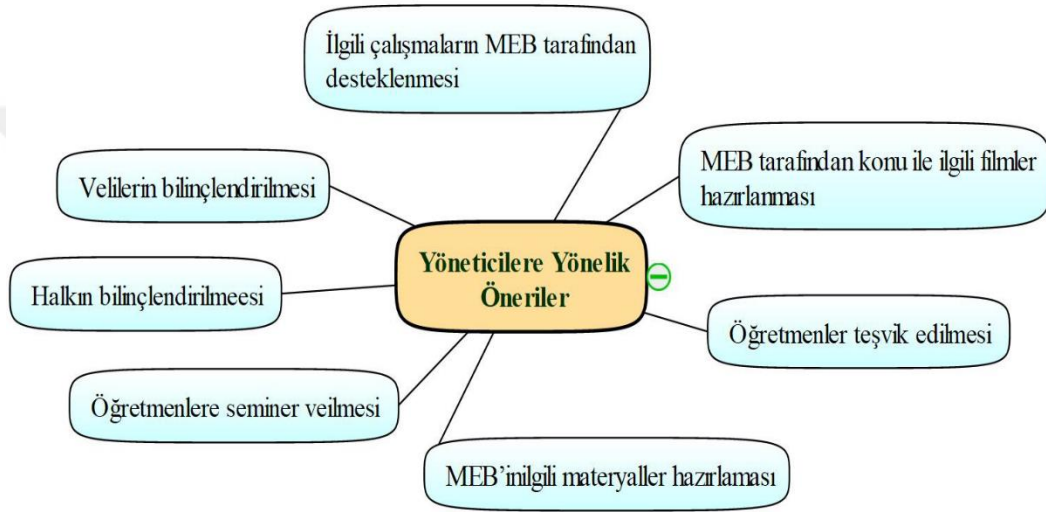
Murat Bey özellikle vatanseverlik eğitiminde ailelerin çocuklarına örnek olması gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Murat Bey, *“Aileler çocuklarına örnek davranışlar sergilemeli. Mesela yolda yürürken bir bayrak gördüğün de almalı anne-babalar. TV’de İstiklal marşı okunurken hemen ayağa kalkıp saygı duruşuna geçmeliler. Bunun gibi davranışlarla örnek olurlarsa bizimde bu değeri kavratmamız kolay olur.”* biçimindeki sözleriyle ailelerin kendi örnek davranışlarıyla çocukları olumlu davranışlara yönlendirebileceğini belirtmiştir.

Esra Hanım, okulda yapılan çalışmaların aileler tarafından desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Vatan, millet sevgisi gibi kavramların okulda anlatılması ile vatanseverlik bilincinin oluşturulamadığını, bunun içinde ailenin

yapılan etkinlikleri desteklemesi gerektiğini belirtmiştir. Esra Hanım, “*Aile okulda yapılan çalışmalarını destekleyecek tabii yani. Vatan sevgisi, millet sevgisi okulda anlatma ile olmuyor sadece, aleninde bunu desteklemesi lazım.*” şeklinde görüşünü açıklamıştır.

Yöneticilere yönelik öneriler

Araştırmaya katılan öğretmenler vatanseverlik eğitiminde karşılaşılan sorunların engellenmesi ve etkili bir vatanseverlik eğitimi için devletin ve okul idaresinin yapması gerekenlere yönelik bazı öneriler (Şekil 25) geliştirmiştir. Bu

Şekil 25. Öğretmenlerin yöneticilere yönelik getirdikleri öneriler.

öğretmenlerin bazıları (Zeynep, İsmail, Hakkı, Akif, Semih) **ilgili çalışmaların M.E.B. tarafından desteklenmesi** gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda görüş bildiren Semih Bey “*Yıllık yapılabilecek gezi faaliyetleri veya diğer noktalarda yardımcı olunmalı diye düşünüyorum ben. Yani MEB engeller çıkartmak yerine yardımcı olabilmeli. (...)*” sözleri ile yapılacak gezi etkinliklerinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zeynep Hanım, “*(...) Milli Eğitim bizi cesaretlendirmeli, yardımcı olmalı bu konuyu anlatmada, geziler düzenlemede. Önü açık olacak bu konuda öğretmenin, her şeyi yapabilecek. İzin verilecek.*” sözleri ile Milli Eğitim Bakanlığının vatanseverlik eğitimi için öğretmeni destekleyerek cesaretlendirmesi gerektiğini, gezi için izin alınmasında sorunlar olmaması gerektiğini belirtmiştir. İsmail Bey de gezi etkinliklerinin desteklenmesi gerektiğini devletin bu konuda öğretmenlerin ve okul idaresinin önünün acıkması gerektiğini belirtmiştir. İsmail Bey’in görüşü “*Devletin*

gezileri bu konuda teşvik edici olması lazım. (...) Böylece öğretmenlere ve idarecilere gerekli yolların açılması lazım.” biçimdedir.

Bazı öğretmenler (Mehmet, Semih, Betül, Özge) **velilerin bilinçlendirilmesi** yönünde çalışmaların gerekliliğini vurgulamıştır. Bu gerekliliği Mehmet Bey, “(...) ailelere seminerler verilmesi lazım ki kavramı öğrensin. (...) Aile eğitimi bu konuda daha önde gelmelidir.” biçimde vurgulamıştır. Semih Bey de “(...) Aile, ailenin eğitimi de çok önemli. (...)” biçimindeki sözleri ile ailenin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Burak Bey ise, çocuklardan önce ailelere vatanseverlik bilincinin aşılması gerektiğini belirtmiştir.

Süha Bey ve Şerif Bey, **Milli Eğitim Bakanlığı tarafından konu ile ilgili filmlerin hazırlanması** gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin Süha Bey, “Bu konuda daha fazla film olursa elimizde illa ki bir buçuk, iki saatlik film olmasına da gerek yok. Bakanlık Kırk dakikalık, otuz dakikalık, yirmi dakikalık hatta daha iyi bile olur değil mi?” biçimindeki sözleri ile bu vatanseverlik filmlerim uzun olması gerektiğini, kısa filmler olabileceğinin altını çizmişlerdir.

Yukarıdaki önerilere ek olarak Betül Hanım ve Ahmet Bey devletin vatanseverlik eğitimi için hazırlayacağı çeşitli programlarla **halkın bilinçlendirmesini**, Betül Hanım, **öğretmenlere seminer verilmesini**, Ahmet Bey **öğretmenlerin teşvik edilmesini**, Şener Bey ise **MEB’in ilgili materyaller hazırlamasını** önermişlerdir.

Okul dışı çevreye yönelik öneriler

Araştırma katılan öğretmenlerden bazıları okul dışı çevreye yönelik kimi önerilerde bulunmuşlardır (Şekil 26). Bu öğretmenlerin bir bölümü (İsmail, Ali, Şener) çocukların ve halkın vatanseverlik bilincinin geliştirilmesine yönelik olarak **medyada vatanseverliğe yönelik vurguların yapılması** gerektiğini ifade etmişlerdir. Örneğin İsmail Bey aşağıdaki sözleri ile medyanın toplumun eğitimindeki önemine vurgu yapmıştır:

(...) ülkedeki basın yayın organlarında da vatanseverlik için reklamlar yapılmalı, kısa kısa kamu spotları oluşturulmalı. Gerçi buna ne kadar karışılır bilmiyorum ama TV programları artık günümüzde her Türk ailesinin evinde bir televizyon vardır ve TV ciddi anlamda kişileri etkiliyor, sürüklüyor, kamuoyu oluşturuyor.

Şekil 26. Öğretmenlerin okul dışı çevreye yönelik getirdikleri öneriler.

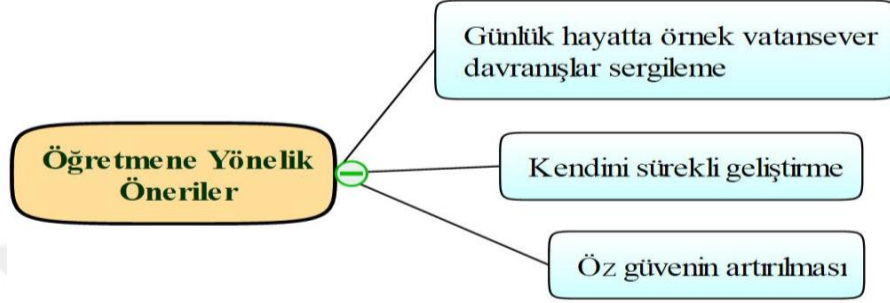
Ali Bey, medyanın vatanseverlik konularında hassas davranması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca devletin medyadaki vatanseverlik ile ilgili gerekli duyarlılığın oluşturulması yönünde çalışmalar yapması gerektiğini ifade etmiştir. Ali Bey, “medyanın bu konuda hassas davranması. (...). Medyadaki duyarlılığı devletin sağlaması lazım” biçimindeki sözleri ile açıklamıştır. Şener Bey ise medya yer alan vatanseverlik duygularının daha fazla gündeme getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda Şener Bey’in görüşü şöyledir:

Mesela bir örnek vereyim bu konuda birkaç yıl önce Mersin’de bir olay olmuştu ıı bazı ııı nasıl diyeyim bazı insanların mesela Türk bayrağını yere fırlattığını gören bir kamu görevlisi bunu görüyor yerden aldığı mesela bu tarz olumlu örnekleri medyanın daha fazla gündeme getirmesi gerektiğini düşünüyorum.

İsmail Bey **medyada vatanseverlikle ilgili filmlerin yayınlanması** gerektiğini belirtmiştir. Bu filmlerin çocuklara izlettirilerek eğitilebileceğini ifade etmiştir. İsmail Bey, “*Bunlarda da tabi ki vatanseverlikle ilgili gerekli belgeseller veya işte hani nasıl bu ülkenin kazanıldığı noktasında gerekli hani programlar yapıp çocuklara izlettirilmeli.(...)*” biçiminde görüşünü açıklamıştır. Ayrıca Burak Bey, çocukların günümüzde sosyal medyayı aktif kullandıkları için **sosyal medyada vatanseverliğin yer alması** gerektiğini belirtmiştir. Esra Hanım ise, **Sivil Toplum Kuruluşlarının sorumluluk alarak gerekli çalışmaları yapmaları** gerektiğini ifade etmiştir. Akif Bey ise, **ilgili afiş, broşür vb. hazırlanması** çevreye bunların asılarak gerekli bilgilendirmelerin yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Öğretmene yönelik öneriler

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler (Cemal, Özge, Şener, Aytunç, Murat, İlker) kendilerine yönelik öneriler getirmişlerdir. Bu öğretmenlerin çoğunluğu **öğretmenin kendini sürekli olarak yenilemesinin** (Cemal, Özge, Şener) ve **öğretmenlerin günlük hayatta örnek vatansever davranışlar sergilemesi** (Aytunç, Murat) vatanseverlik eğitimi açısından önemli olduğunu belirtmiştir.

Şekil 27. Öğretmenlerin etkili vatanseverlik eğitimi için öğretmenlere yönelik getirdikleri öneriler.

Cemal Bey öğretmenlerin derslerinde vatanseverliği daha iyi nasıl anlatırım diye sürekli kendini geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Cemal Bey'in bu yöndeki görüşü “*Öğretmenler olsun, Sosyal Bilgiler öğretmenleri olsun özellikle bunu hissetmeli. Öyle bir misyonu özellikle üstlenmeli. Derslerinde bunu milli bir görev olarak görüp daha iyi nasıl öğretebilirim diye her zaman yeni bir çaba içerisinde olmalı. Kendini geliştirmeli diye düşünüyorum*” biçimindedir. İlker Bey ise **öğretmende özgüvenin artırılması** gerektiğini belirtmiştir.

Dördüncü Bölüm

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde, araştırma verilerinin analizine dayalı olarak elde edilen bulgular çerçevesinde ulaşılan sonuçlara, bu sonuçların kendi içinde ve alan yazındaki diğer araştırma sonuçları doğrultusunda değerlendirildiği tartışmaya ve araştırma sonuçlarına dayalı olarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırmada, elde edilen bulgular çerçevesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Katılımcıların vatanseverlik hakkındaki zihinsel imajlarına yönelik sonuçlar

Öğretmenlerin vatanseverliği çoğunlukla ülkesini sevmeye, ülkesinin değerlerine saygı ve benimseme, ülkesine faydalı olma/hizmet etme, ülkesi uğruna her şeyi göze alma, ülkesinin bağımsızlık sembollerine (istiklal marşı ve bayrak gibi) saygı ve sevgi, vatandaşlık görev ve sorumluluklarını yerine getirme, devlete/ülkesine bağlılık/aidiyet hissi ile ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin vatanseverliğe, ülkesini sahiplenme/savunma, haklarını demokratik yollarla arama, ülkenin bölünmez bütünlüğünü savunma, farklılıklara (din, dil, ırk, görüş vb.) saygılı olma, işini/görevini iyi yapma, ülkesi için fedakârlık yapabilme, farklılıkların ötesinde bir üst kimliğe sahip olma, sözde değil özde vatansever olma, ülkesine zarar verecek davranışlardan kaçınma, ülkesindeki gelişmeleri takip etme, değerlere (dürüstlük, saygı, sevgi, hoşgörü, empati vb.) sahip olma, ülkesinde yaşanan sorunlarına duyarlılık, çalışkanlık, milli kimlik duygusuna sahip olma, ülkesini en iyi şekilde temsil etme, ülkesinin sosyal-kültürel özelliklerini tanıma, farklı görüşlerin ülke çıkarları için bir araya gelebilmesi, Atatürkçülük, ülkesi ile gurur duyma, ülke için faydalı olan politikaları destekleme, görüşleri ile ülkesinin temel politikalarından ayrılmama, hassas olaylarda duygulanma, hak ve özgürlüklere saygılı olma, anarşist görüş ve davranışlardan kaçınma, toplumsal bilince sahip olma, milli menfaatlere öncelik verme, milli bayramları önemseme,

sosyal sorumluluk projelerinde yer alma ve ülkesine faydalı bireyler yetiştirme gibi anlamlar yükledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin yeri ve önemine yönelik sonuçlar

Araştırmada tüm sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitiminin verilmesi gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin vatanseverlik eğitimi ve sosyal bilgiler arasındaki ilişkiyi sosyal bilgiler dersinin ulusal bilinci kazandırma, milli değerleri benimsetme rolüyle açıkladıkları tespit edilmiştir. Ek olarak öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin vatanseverlik eğitimi açısından çok uygun bir ders olduğunu, sosyal bilgiler dersinin temel amaçları arasında vatansever bireyler yetiştirmenin yer aldığını düşündükleri belirlenmiştir.

Etkili vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynaklara yönelik sonuçlar

Araştırmada öğretmenlerin görüşlerine göre vatanseverlik eğitimin ilk ailede başladığı, okulda devam ederek şekillendirdiği belirlenmiştir. Ayrıca vatanseverlik eğitiminin başta akranlar ile yöneticilerden oluşan yakın çevre ve kitle iletişim araçları ile desteklendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler derslerinde vatanseverlik eğitimi sürecine yönelik sonuçlar

Öğretmenler vatanseverlik kavramının en çok öncelikle “Kültür Miras” öğrenme alanı içerisinde yer alan 7. sınıf “Türk Tarihine Yolculuk”, 6. sınıf “İpek Yolunda Türkler”, 5. sınıf “Adım Adım Türkiye” ünitelerinde ardından “İnsanlar Yerler Çevreler” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf “Bölgemizi Tanıyalım”, 7. sınıf “Ülkemizde Nüfus” ve 6. sınıf “Yeryüzünde Yaşam” ünitelerinde verildiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler ayrıca “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde yer alan 6. sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf, “Hepimizin Dünyası”, 7. sınıf “Ülkeler Arası Köprüler” ve 6. sınıf “Ülkemiz ve Dünya” ünitelerinde, “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf; “Bir Ülke, Bir Bayrak”, 7. sınıf “Yaşayan Demokrasi” ünitelerinde ve son olarak “Birey ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf “Haklarımı Öğreniyorum” ünitelerinde vatanseverlik kavramını verdiklerini ifade etmişlerdir.

Ayrıca tüm öğretmenler 8. sınıf T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Tarihi dersi içerisinde yer alan tüm öğrenme alanı ve ünitelerde vatanseverlik eğitiminin verildiğini vurgulamışlardır.

Öğretmenler vatanseverlik eğitimine yönelik derslerinde en fazla düz anlatım ve soru-cevap yöntemi kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu yöntemlerin yetersiz olduğunu bilmelerine rağmen özellikle konuları yetiştirme kaygısıyla bu yöntemleri kullanmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bazı öğretmenlerin drama ve gezi yönteminin vatanseverlik bilincini oluşturma etkili olduğunu düşündükleri ve bu yüzden bu yöntemleri kullandıklarını belirlenmiştir. Öğretmenlerin daha az sıklıkla kullandığı diğer öğretim yöntem ve teknikleri gösteri, alternatif öğretim yöntemleri, sergi, araştırma/proje ödevleri, yaparak yaşayarak öğrenme, yarışmalar, örnek olay olarak, nadiren kullandıkları yöntemler ise okul meclisi seçimleri, münazara, altı şapkalı düşünme, hikayeyi tamamlama, görüşme, törenler olarak sıralanmıştır.

Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde en fazla film, video ve belgeseller, görseller, akıllı tahta, EBA, slayt gösterilerini birbiriyle iç içe kullandığı belirlenmiştir. Vatanseverlik eğitiminde kullanılan diğer araç gereçler ise, sınıf ve okul panoları, haritalar, yaşanmış tarihi olaylar, çalışma kağıtları, testler, projeksiyon, morpa kampüs, ders notları, kavram haritaları, anekdotlar, şiirler, cep kitapçıkları, gazete haberleri, tarihsel akış semaları ve törenler olarak saptanmıştır.

Öğretmenlerin çoğunun vatanseverlik değerini kazandırmada en çok kullanılan kavramların İstiklal Marşı ve bayrak olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin ayrıca ortak dil, millet, ülkenin bütünlüğü, vergi verme, oy kullanma, kurallara uyma, Nutuk, milli bayramlar, ortak kültür, ekonomi ve şehitlik gibi kavramlar üzerinden de vatanseverlik bilincini aktarmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenler vatanseverlik eğitimine dönük olarak en çok bağımsızlık sembollerine saygı ve sevgi, farklılıklara saygı, ülke sevgisi, milli değerler, hoşgörülü olma ve millet sevgisi değerlerini kullandıklarını belirtmiştir. Ayrıca fedakârlık, sevgi, empati, ülkesine bağlılık, işini iyi yapma, birlik-beraberlik gibi değerlerin de vatanseverlik eğitiminde kullanıldığı belirlenmiştir.

Vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolüne ilişkin sonuçlar

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolünü öğrenme öğretme süreci dışındaki unsurlarla açıkladıkları ve tamamına yakınının öğretmenin model olma rolünü vurguladıkları belirlenmiştir. Ayrıca bazı öğretmenler, vatanseverlik eğitiminde öğretmenin yönlendirme ve kendini geliştirme rollerinin de olduğunu ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin özellikle gereksiz yanan lambaları kapatma, kamu mallarını koruma, boşa akan musluğu kapatma, istiklal marşı okunduğunda saygı duruşuna geçme, yere düşen bir kâğıt parçası gördüğünde alıp çöpe atma gibi davranışları vatanseverlik için öğrencilere model olabilecek örnek davranışlar olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler ayrıca bağımsızlık sembollerine saygı gösterme, öğrencilere saygılı davranma, derse zamanında girme, törenlerde görev alma, öğrencilere değer verme, şehit haberi duyduğunda bayrak asma, öğrencilere eşit davranma ve parayı israf etmeme gibi örnek davranışları da vatanseverlikle ilişkilendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Bazı öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde öğrencileri vatanseverlik temalı kitapları okumaya ve vatanseverlik konusunun işlendiği filmleri izlemeye yönlendirmeyi vatanseverlik eğitiminde öğretmenin rolleri arasında değerlendirildiği belirlenmiştir. Yine bazı öğretmenlerin, öğrencilere vatanseverlik bilincini aktarmada öğretmenin konu ile ilgili araştırmalar yapma, ilgili konu ile yaşanan güncel olayları takip etme ve ilgili kitapları okuma yoluyla kendini yenileyip geliştirmesi rolüne sahip olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.

Etkili vatanseverlik eğitimi açısından karşılaşılan sorunlara yönelik sonuçlar

Öğretmen görüşlerine göre, vatanseverlik eğitiminde program ve ders kitaplarından, eğitim-öğretim sürecinden, yöneticilerden, öğrencilerden, araç gereç ve materyallerden, öğretmenden, fiziki koşullardan, ailelerden ve diğer nedenlerden kaynaklı sorunlar yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretmenlere göre vatanseverlik eğitiminde program ve ders kitaplarına yönelik sorunların başında programın yetersiz olması ve programın yoğun olması gelmektedir. Ayrıca öğretmenlerin konuları yetiştirme kaygısı, vatandaşlık dersinin kaldırılması, programda konu bütünlüğünün olmaması, ders kitaplarındaki ilgili

içeriğın/bilgilerin yetersiz olması, ders kitaplarında kronolojiye dikkat edilmemesi, milli değerlerin programda yeterince yer almaması, programın güncelliğini yitirmiş olması ve konuların ilgi çekici olmaması gibi sorunları yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin eğitim-öğretim süreci ile ilgili olarak, ders saatlerinin az olması ve sınav odaklı eğitim sürecini en büyük sorunlar olarak dile getirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca bu boyuta ilişkin konuları günlük yaşam ile ilişkilendirememesi, düz anlatım ile vatanseverlik bilincini oluşturmada yetersiz kalma ve maddi kaynak yetersizliğinden olayı gezilerin yapılamaması gibi sorunlar yaşadığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde yöneticilerin gezilere izin vermemesi, izin sürecindeki prosedürler ve ilgili kişilerin okul başarısına daha fazla odaklanması gibi yöneticilerle ilgili sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir.

Öğretmenlere göre öğrenciden kaynaklı sorunların başında, somut işlemler döneminde olan öğrencilerin soyut kavramları anlayamamaları gelmektedir. Öğretmenler ayrıca, ilgili konulara isteksizlik, dersin önemsiz görülmesi, derse karşı ilgisizlik, yeni neslin milli değerlere olan saygısının az olması, vatanseverliğe ilişkin gerekli alt yapıya sahip olmama, derse hazır gelmeme gibi sorunlar yaşandığını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların araç-gereç ve materyaller ile ilgili olarak başta görsel materyallerin eksikliği olmak üzere, ilgili materyallerin yeterince derslerde kullanılmaması ve var olan materyallerin basit kalması gibi sorunlar yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcılar, öğretmenlerin geziler için sorumluluk almaktan kaçınması, öğretmenin ilgili konuları yüzeysel anlatıp geçmesi, öğretmenler arası iş birliğinin olmaması ve öğretmeni teşvik edici unsurların az olması gibi öğretmenlerden kaynaklı sorunlar olduğunu belirtmişlerdir.

Öğrencinin ailesinin yeterli vatanseverlik bilincine sahip olmaması, bazı sınıflarda akıllı tahta ve internetin olmaması, sınıfların kalabalık olması, okullarda kütüphane olmamasın da öğretmenler tarafından aileden ve fiziki koşullardan kaynaklı sorunlar olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, medyadaki yanlış bilgi ve

yönlendirmeler ile toplumsal yozlaşma vatanseverlik eğitimini etkileyen diğer sorunlar olarak belirtilmiştir.

Vatanseverlik eğitimi açısından yaşanan sorunlar tüm boyutlar bir arada değerlendirildiğinde öğretmenlerin en fazla dile getirdiği sorunlar, programın yetersiz ve yoğun olması, sınav odaklı eğitim süreci, ders saatlerinin az olması, yöneticilerin gezilere izin vermemesi, izin sürecindeki prosedürler, görsel materyallerin eksikliği, öğretmenlerin gezi için sorumluluk almaktan kaçınması, somut işlemler döneminde olan öğrencilerin soyut kavramları anlayamamaları, öğrencinin kendi ailesinin yeterli vatanseverlik bilincine sahip olmaması ve bazı sınıflarda akıllı tahta ve internetin olmaması olarak sıralanmıştır.

Etkili vatanseverlik eğitimi için önerilere yönelik sonuçlar

Öğretmenler etkili vatanseverlik eğitime yönelik olarak, programa ve derse/derslere, öğrenme-öğretme sürecine, okula, ailelere, yöneticilere, okul dışı çevreye ve öğretmenlere yönelik öneriler geliştirmişlerdir.

Öğretmenler etkili vatanseverlik eğitimi için derslere ve programa yönelik olarak öncelikle bütün derslerde vatanseverlik eğitimi verilmesi, ders saatlerinin artırılması, vatanseverlikle ilgili ünite oluşturulması, programın güncellenmesi, kazanımların azaltılması, ilgili değerlerin tüm ünitelerde verilmesi, dersin tarih ve coğrafya olarak ayrı ayrı verilmesi gibi öneriler getirmişlerdir. Öğretmenler ayrıca vatanseverliğin 5. ve 6. sınıflarda daha somut konu ve kavramlar ile verilmesi, 7. ve 8. sınıflarda daha etkin verilmesi, programda ilgili konulara daha fazla yer verilmesi, 5. sınıfta verilmemesi, ders kitaplarının daha ilgi çekici içeriğe sahip olması, ders kitaplarında anekdotlar-hatıralara yer verilmesi ve programın öğretmenler tarafından hazırlanması gibi kimi önerilerde ifade etmiştir.

Öğretmen görüşlerine göre öğrenme-öğretme sürecine yönelik yapılması gerekenlerin başında birincil kaynakların ve yaparak yaşayarak öğrenmenin kullanılması gelmektedir. Ayrıca teoriden çok uygulamaya dayalı eğitim yapılması, ilgili etkinliklerin artırılması ve ilgi çekici görsel materyal kullanılması da dile getirilen önemli önerilerdir. Diğer öneriler ise örnek kişilerin sınıfa getirilmesi, ilgili görsellerin artırılması, güncel olaylardan faydalanılması, yapılan çalışmaların planlı ve programlı olunması, ilgili konuların daha kapsamlı anlatılması, drama yönteminin kullanılması, ilgili konularda Atatürk'ün vatanseverlik anlayışının

vurgulanması, öğrenciye daha fazla konuşma fırsatı verme ve gezilerin zorunlu hale getirilmesi olarak sıralanmıştır.

Öğretmenler etkili vatanseverlik eğitimi için okula yönelik olarak öncelikle ilgili gezilerin yapılması ve okul yönetiminin ilgili etkinlikleri desteklemesini önermişlerdir. Bunların yanında törenlerin daha etkin kutlanması, okul-aile iş birliğinin sağlanması, vatanseverlik eğitimine okul öncesi dönemde başlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin cesaretlendirilmesi, fiziki imkânların iyileştirilmesi, okullarda vatanseverliğe yönelik görsellerin yer alması, lisede vatanseverlik eğitimine daha fazla verilmesi, genel ders saatlerinin azaltılması gibi önerilerde de bulunduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin aileye yönelik ortak önerisinin vatanseverlik bilincinin önce ailede oluşturulması ve aileler tarafından okuldaki çalışmaların desteklenmesi olduğu belirlenmiştir.

Öğretmenlerin vatanseverlik eğitiminde yöneticilere yönelik önerilerinin; ilgili çalışmaların MEB tarafından desteklenmesi, velilerin bilinçlendirilmesi, MEB tarafından konu ile ilgili filmlerin hazırlanması, halkın bilinçlendirilmesi, öğretmenlere seminer verilmesi, öğretmenler teşvik edilmesi ve MEB'in ilgili materyaller hazırlaması olarak sıralandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların vatanseverlik eğitimi için öğretmenlerin kendilerini sürekli olarak yenilemesi, öğrenciye konuşma fırsatı vermesi gerektiğini düşündükleri ve öğretmende öz güven artırılması gerektiğine inandıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler okul dışı çevreye yönelik medyada vatanseverliğe ilişkin sosyal mesajların yayınlanması, medyada vatanseverlikle ilgili filmlerin yayınlanması, sosyal medyada vatanseverliğin yer alması, sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk alması ve ilgili broşürler hazırlanması biçiminde öneriler geliştirmişlerdir.

Etkili vatanseverlik eğitime yönelik önerilerle ilgili tüm boyutlar bir arada değerlendirildiğinde öğretmenlerin en fazla dile getirdiği öneriler, birincil kaynakların ve yaparak yaşayarak öğrenmenin kullanılması, teoriden çok uygulamaya dayalı eğitim verilmesi, vatanseverlik bilincinin önce ailede oluşturulması ve okuldaki çalışmalarını desteklenmesi, bütün derslerde vatanseverlik eğitiminin verilmesi, ders saatlerinin artırılması, ilgili gezilerin yapılması, okul-aile işbirliğinin sağlanması, ilgi çekici görsel materyallerin kullanılması,

vatanseverlikle ilgili ayrı bir ders ve ünite oluşturulması, ilgili çalışmaların MEB tarafından desteklenmesi olarak sıralanmıştır.

Tartışma

Araştırmada öğretmenlerin vatanseverlik kavramını alan yazındaki vatanseverlik anlayışına paralel olarak çoğunlukla, ülke sevgisi, ülkesi için her şeyi göze alma, ülkesine sahip çıkma, ülkesine bağlılık ve millet sevgisi olarak ifade ettikleri belirlenmiştir. Elban (2015) da vatanseverliği, kişinin ülkesine olan sevgi olarak tanımlamıştır. Ertürk'ün (2006) ise bireyin kendini vatanına ve milletine adanması şeklinde tanımladığı görülmektedir. Avcı (2015) tarafından yapılan araştırmada elde edilen sonuçlarda bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. İlgili araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverliği “vatanını ve milletini sevmek” olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Ersoy ve Öztürk (2015)'ün araştırmasında ise öğretmen adayları vatanseverliği çoğunlukla ülkesini sevmek ile ilişkilendirmiştir. Görüldüğü gibi alan yazındaki tanımlamalar bu araştırma ile paralellik göstermektedir. Araştırmada öğretmenler tarafından vatanseverliğe yönelik bir diğer önemli zihinsel imaj vatansever insanın ülkesine bağlılık gösteren, görev ve sorumluluklarını yerine getiren vatandaş olduğudur. Bu araştırma sonucu Ersoy ve Öztürk (2015)'ün araştırmasındaki sonuçlar ile örtüşmektedir. Söz konusu araştırmada öğretmen adaylarının vatanseverliği ülkesine bağlı olmak, görevleri ve sorumluluklarını yerine getirmek şeklinde algılandıklarını belirlenmiştir.

Öğretmenlerin vatanseverlik algıları vatanseverlik biçimlerine göre değerlendirildiğinde öğretmenlerin çoğunlukla kör ve sembolik vatanseverlik biçimlerinden söz ettiği görülmektedir. Öte yandan pek çok öğretmen vatansever insanın özelliklerini yapıcı vatanseverlik davranışlarıyla açıklamışlardır. Örneğin pek çok öğretmen tarafından dile getirilen vatanı uğruna her şeyi göze alma tanımı kör vatanseverliği ifade etmektedir. Benzer şekilde pek çok öğretmen vatanseverlik kavramını ulusal sembol ve değerleri benimseme ile ilişkilendirmiştir. Görüldüğü üzere bu görüş sembolik vatanseverlik biçimini yansıtmaktadır. Bazı öğretmenler tarafından dile getirilen ülkesi için faydalı olan politikaları destekleme, farklılıklara saygı gösterme gibi vatanseverlik tanımları yapıcı vatanseverlik kapsamındadır.

Öğretmen görüşleri doğrultusunda vatanseverlik eğitiminde öncelikle aile ve okulun, ardından kitle iletişim araçları ile çevrenin rol oynadığı belirlenmiştir.

Karasu Avcı (2016) da yapmış olduğu araştırmada vatanseverlik değerini kazandırmada aile, okul ve çevre kurumlarının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ersoy ve Öztürk (2015) ise araştırmasında ailenin ve sosyal çevrenin yurtseverlik algısının, eğitim sürecinde yazılı ve görsel basında verilen yurtseverlik mesajlarının sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yurtseverlik algısına yansıyan öğeler olarak belirtmiştir. Kurt (2007) gerçekleştirdiği araştırmada vatanseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmelerinin gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte öğretmenin tutumu, kullanılan öğretim yöntemleri, sivil toplum kuruluşları ile sosyal medya vatanseverlik eğitiminde rol oynayan kaynaklar olarak belirlenmiştir. Vatanseverlik eğitiminde en etkili olan veya olabilecek kaynaklar konusunda ise öğretmenlerin büyük çoğunluğu okulu bir kısmı kitle-iletişim araçlarını vurgulamıştır. Vatanseverlik eğitiminde en etkili olan veya olabilecek kanallar konusunda ise öğretmen ve öğrencilerin büyük çoğunluğu aileyi, bir kısmı okulu vurgulamıştır. Ayrıca vatanseverlik eğitiminde çevre ve ailenin en etkili rolü oynadığını düşündükleri de belirlenmiştir. Çalışkan Ülkü ve Demir (2013) yapmış oldukları araştırmada ilköğretim sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre kitle-iletişim araçlarının öğrenci davranışlarına etkisi orta düzeyde olduğunu saptamıştır. Avcı (2015)'nin yapmış olduğu çalışmada ise öğretmenler televizyon, internet ve basılı yayınların öğrencilerin vatanseverlik kavramı üzerinde rol oynadığını belirtmiştir. Elde edilen sonuçlar söz konusu araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir ancak bu araştırmada, söz konusu dört araştırmadan farklı olarak okulda kullanılan öğretim yöntemlerinin bireye vatanseverlik kavramı öğretmede önemli rol oynadığına da vurgu yapılmıştır. Birbiriyle örtüşen tüm bu sonuçlar günümüzde vatanseverlik eğitiminde aile, okul, çevre ve kitle iletişim araçlarına düşen sorumluluğa işaret etmektedir. Pek çok değer öğrencide yerleştirilmesinde aynı kaynakların etkili olduğu söylenebilir. Örneğin Özdemir Özden (2011) tarafından yapılan araştırmada da çevresel tutum ve davranışların kazandırılmasında söz konusu kaynakların etkisine vurgu yapılmıştır. Bu nedenle söz konusu kanalların eşgüdümlü olarak çalışmasına zemin oluşturulması önem taşımaktadır.

Araştırma da öğretmenlerin vatanseverlik değerine en çok “Kültür Miras” öğrenme alanı içerisinde yer alan 7.sınıf “Türk Tarihine Yolculuk”, 6. sınıf “İpek Yolunda Türkler”, 5.sınıf “Adım Adım Türkiye” ünitelerinde ve ardından “İnsanlar

Yerler Çevreler” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5.sınıf “Bölgemizi Tanıyalım”, 7.sınıf “Ülkemizde Nüfus” ve 6.sınıf “Yeryüzünde Yaşam” ünitelerinde yer verdikleri belirlenmiştir. Görüldüğü gibi öncelikle tarih ve ardından coğrafya disiplini ağırlıklı üniteler vatanseverlikle ilişkilendirilmiştir. Öğretmenler ayrıca “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı içerisinde yer alan 6. sınıf “Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde, Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf; “Hepimizin Dünyası”, 7. sınıf “Ülkeler Arası Köprüler” ve 6. sınıf “Ülkemiz ve Dünya” ünitelerinde, Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5.sınıf; “Bir Ülke, Bir Bayrak”, 7.sınıf “Yaşayan Demokrasi” ünitelerinde ve son olarak “Birey ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde yer alan 5. sınıf “Haklarımı Öğreniyorum” ünitelerinde vatanseverlik kavramını verdiklerini ifade etmişlerdir. Bu araştırma sonuçları Avcı (2015) ve Avcı ve diğerleri (2017)’nin araştırmalarındaki sonuçlar ile örtüşmektedir. Fakat Avcı (2015)’nin araştırmasında vatanseverlik değerinin en çok “İnsanlar, Yerler, Çevreler” öğrenme alanı içerisindeki “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde verildiği ifade edilirken bu araştırmada ise en çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde yer alan 7.sınıf “Türk Tarihine Yolculuk”, 6. sınıf “İpek Yolunda Türkler”, 5.sınıf “Adım Adım Türkiye” ünitelerinde verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı şekilde Avcı ve diğeri (2017) araştırmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverliği en çok İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanı içerisinde yer alan 7. sınıf “Ülkemizde Nüfus” ünitesi ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanında verildiğini sonucuna ulaşmış ve ayrıca “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Birey ve Toplum” öğrenme alanlarını ve ünitelerinde de verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bunun nedenini öğretmenler tarih konularında vatanseverliğin daha etkin anlatılabilmesi ve ayrıca tarih konularının vatanseverlik kavramını anlatmaya daha uygun olması ile açıklamışlardır. Bu araştırmada öğretmenlerin vatanseverlik ve tarih konuları arasında kurduğu ilişkiyi destekleyen bir diğer bulgu da öğretmenlerin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi hakkındaki görüşleridir. Araştırma da öğretmenlerin yarısından fazlası T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin tüm öğrenme alanı ve üniteler bakımından doğrudan vatanseverlik ile ilişkili olduğuna vurgu yapmıştır. Bu araştırmada öğretmenlerin yoğunlukla vatanseverlik eğitimini coğrafya disiplini ile de ilişkilendirdiği saptanmıştır. Bunun nedeni ise ülkesinin doğal güzelliklerini tanıyıp sevmesi, ülkesini kaynaklarını bilmesi ve ülkesinin jeopolitik önemi fark etmesi olarak sıralamışlardır. İbret, Karatekin ve Avcı (2015) da yapmış oldukları

araştırmada öğretmen adaylarının vatanseverlik değerini en fazla coğrafya disiplini ile kazandırılabilceğini düşündüklerini belirlemişlerdir.

Araştırmanın vatanseverlik eğitiminin verildiği öğrenme alanı ve ünitelere ilişkin sonuçları 2005, 2017 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarındaki öğrenme alanı ve vatanseverlik değeri ilişkilendirmesiyle de örtüşmektedir. 2005 öğretim programında vatanseverlik değeri Kültür ve Miras ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanlarında doğrudan verilecek bir değer olarak belirlenmiştir (MEB, 2005). 2017 ve 2018 öğretim programlarında ise bunlara ek olarak Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanı ilişkilendirilmiştir. Öte yandan programda diğer öğrenme alanlarıyla ilişkilendirmeler de olabileceği ve bu tercihin öğretmene bırakıldığı ifade edilmiştir (MEB, 2018)

Araştırma sonuçları öğretmenlerin vatanseverlik eğitimine yönelik olarak derslerde en çok düz anlatım ve soru cevap yöntemini kullandığını göstermiştir. Ayrıca, drama, gösteri ve gezi yöntemlerini de bazı öğretmenler sıklıkla kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin kullandığı diğer yöntem ve teknikler ise; alternatif öğretim yöntemleri, yarışmalar, yaparak yaşayarak öğretim, yarışmalar, araştırma ödevleri, örnek olaylar, sergi, okulda seçimler yapmak, münazara, altı şapka, hikâye tamamlama, tartışma, öğrenci merkezli öğretim yöntemi, yerinde öğretim yöntemi ve görüşme yöntemi olarak belirtilmiştir. Avcı (2015) ise araştırmasında öğretim yöntem ve teknikleri arasında en fazla gösteri yöntemi ve örnek olay yönteminin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ilgili araştırmada ifade edilen diğer öğretim yöntem teknikleri bu araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir. Ayrıca araştırmada bazı öğretmenler drama yönteminin vatanseverlik eğitiminde çok etkili bir yöntem olduğunu özellikle vurgulamışlardır. Bu görüşe paralel olarak Akhan (2009), sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste drama yöntemini kullanarak dersi monotonluktan kurtarabileceklerini ve öğrencinin etkin bir şekilde derse katılımını sağlayabileceklerini vurgulamaktadır. Araştırmada öğretmenler tarafından dile getirilen diğer yöntem ve tekniklerle örtüşen benzer diğer araştırma bulguları da mevcuttur. Örneğin Bakioğlu ve Kurt (2009) çalışmasında öğretmenlerin vatanseverlik anlayışını kazandırırken genel olarak programı ve güncel olayları kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca drama, geziler, bayram ve özel günlerin etkin olarak kutlanması, görsellerden yararlanma gibi yöntemlerden söz etmektedirler. Çelikkaya ve Öztürk Demirbaş (2013) ise

çalışmasında öğretmen adayları vatanseverlik değerini aktarmada drama, hikâyeler, Çanakkale gezisi, video izletme, milli duyguların aşılması, şiir ve kompozisyon yarışmaları gibi çeşitli yöntem ve teknikler kullanılarak aktarılabileceğini belirtmişlerdir.

Araştırma da öğretmenler her ne kadar düz anlatım/sunuş yoluyla öğretim ve soru cevabı yoğun olarak kullandıklarını söyleseler de bunu daha çok programı yetiştirme kaygısı, ulusal sınavlardaki başarı kaygısı gibi sebeplerle açıklamışlardır. Bu öğretmenlerin büyük çoğunluğu etkili vatanseverlik eğitiminde dile getirilen önerilerde de görüldüğü gibi vatanseverlik eğitiminde yaparak yaşayarak öğrenmenin, birincil kaynak kullanımının, gezilerin, teoriden çok uygulamalı eğitimin önemine inanmaktadırlar. Bu bulguya göre öğretmenlerin etkili vatanseverlik eğitimine ilişkin kullanması gerekenleri bilmelerine rağmen kullanmadıklarını ve bu durumun ilgi çekici bir çelişki oluşturduğu söylenebilir. Yine bu bulguya dayanarak önemli eğitim yapılandırmalarına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Bu araştırmada öğretmenlerin derslerdeki vatanseverlik eğitiminde çoğunlukla video, film ve belgeseller, görseller, akıllı tahta, projeksiyon, slayt gösterisi, EBA, morpa kampüs, gazete haberlerini iç içe kullandığı belirlenmiştir. Kullanılan diğer araç gereçler ise sınıf ve okul panolarını süsleme, resim sergileri, haritalar, çalışma kâğıtları, yaşanmış tarihi olaylar, testler, ders notları, kavram haritaları, anekdotlar, şiirler, cep kitapları, tarihsel akış şemaları ve törenler olarak ifade edilmiştir. Selanik Ay (2014) tarafından yapılan araştırmada vatanseverlik değerini kazandırmada milli bayramların önemli olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bunun yanında slaytlar, tarihi film ve hikâyelerle vatanseverlik değerinin kazandırılabilceğini belirtmiştir.

Bu araştırmada öğretmenler vatanseverlik değerini kazandırırken bazı kavramların daha çok kullanıldığını belirtmişlerdir. Bu kavramlar başında istiklal marşı, ortak dil ve millet kavramı gelmektedir. Bunun yanında ırk, dil, köken farklılıklarının ülkenin bir parçası olması, ülkenin bir bütün olması, vergi verme, nutuk, milli bayramlar, ortak kültür, ekonomi ve şehitlik gibi kavramlar da kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin vatanseverlik kavramını en fazla bayrak sevgisi, farklılıklara saygı, ülke sevgisi ve milli değerlerle ilişkilendirdikleri görülmektedir. Hoşgörülü olma, millet sevgisi, kültürel

farklılıkların bir zenginlik olması, fedakârlık, empati, ülkesine bağlılık, işini iyi yapma ve birlik-beraberlik değerleri de diğer ilişkilendirilen değerlerdir. Öğretmenlerin ifade ettikleri değer ve kavramlar vatanseverliğe ilişkin zihinsel imajları ile de paralellik göstermektedir. Öğretmenler sahip oldukları imajlara uygun kavram ve değerleri vatanseverlik eğitimi ile ilişkilendirmektedirler.

Araştırmada vatanseverlik değerinin oluşturulmasında öğretmenler model olduklarını vurgulamışlardır. Alan yazında pek çok kaynak ve araştırmada da model olmanın eğitimdeki yeri vurgulanmıştır. Örneğin Berkant, Efendioğlu ve Sürmeli (2014) yapmış olduğu araştırmada, öğretmenlerin mesleki ve kişilik özellikleri açısından öğrenciye olumlu yönde model olmaları gerektiğinin yadsınamaz bir gerçek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Köse ve Demir (2014) tarafından yapılan araştırmaya göre ise öğrenciler için rol model olarak görülen öğretmenlerin tutum ve davranışları ile olumlu yönde dikkat çekenler, rol model olarak görülmeyen öğretmenlerin ise tutum ve davranışları ile olumsuz yönde dikkat çekenler oldukları belirlenmiştir. Bu araştırmada öğretmenler gereksiz yere yanan lambaları kapatma, kamu mallarını koruma, istiklal marşı okunduğunda saygı duruşuna geçme, yere düşen bir kâğıt parçasını alıp çöpe atma ve boşa akan musluğu kapatarak rol model olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin vatanseverlik değerini kazandırmaya dönük olarak yaygın olarak kullandıkları yöntem, teknik, araç ve gereçler ile vatanseverlik eğitiminde öğretmen rollerine ilişkin rolleri incelendiğinde doğrudan değer öğretiminin daha yoğun olarak benimsendiği söylenebilir.

Öğretmenler etkili vatanseverlik eğitiminde; program, eğitim-öğretim süreci, yöneticiler, öğrenciler, araç-gereç ve materyaller, fiziki koşullar, öğretmenler ve aileler ilgili sorunlardan söz etmişlerdir. Öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimine yönelik önerileri bu sorunlarla paralel olarak oluşturulmuş ve araştırmanın diğer araştırma bulgularıyla örtüşen bir özellik göstermektedir. Örneğin vatandaşlık eğitiminde kitle iletişim araçlarının ve çevrenin etkili bir kaynak olduğundan söz eden öğretmenler okul dışına yönelik olarak medya da vatanseverliğe yönelik sosyal mesajların yayınlanması, medyada vatanseverlikle ilgili filmlerin yayınlanması, sosyal medya da vatanseverliğin yer alması, sivil toplum kuruluşları sorumluluk alması ve ilgili broşür hazırlanması gibi önerilerde bulunmuşlardır.

Öneriler

Uygulamaya dönük öneriler

- Hem yetişkinlerin hem de çocukların vatansever olarak yetiştirilmesine yönelik olarak vatanseverlikle ilgili bilgi ve yayınlara medyada (yazılı ve görsel medya) daha çok yer verilmelidir.
- Vatanseverlik kavramına yönelik sivil toplum kuruluşları desteklenmeli, bu kuruluşların vatanseverlik eğitimine yönelik rolü ve katkısı artırılmalıdır.
- Ailelerin vatanseverlik düzeylerini arttırabilmek için vatanseverlik eğitimine yönelik planlanacak yetişkin eğitimi ve sürekli eğitim programlarına katılmaları teşvik edilmelidir.
- Vatanseverlik eğitimine yönelik uygulamalar okul öncesi eğitimde başlamalı ve ileri öğretim basamaklarında da devam ettirilmelidir.
- İlköğretim programları vatanseverlik eğitimi açısından ayrıntılı olarak incelenmeli ve öğrencilerin vatanseverlik düzeylerini olumlu yönde geliştirecek düzenlemeler yapılmalıdır. Ayrıca programlarda vatanseverlik eğitimine yönelik öğretmenlere yol gösterecek etkinlik ve materyal örnekleri de verilmelidir.
- Okulların fiziksel koşulları iyileştirilerek etkili vatanseverlik eğitimi yapılabilecek sınıflar oluşturulmalıdır.
- Vatanseverlik eğitimine yönelik okul içi ve dışı etkinliklerin sayısı arttırılmalıdır. Öğrencilerin derse ve vatanseverlik etkinliklerine yönelik ilgi ve merakının arttırılması için ilgi çekici etkinlikler planlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Okullarda vatanseverlik eğitimine yönelik çalışmalar planlı şekilde gerçekleştirilmeli, ilgili etkinliklerin daha sık yapılmasına ve bu etkinliklerde süreklilik sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Vatanseverlik eğitimi stratejilerine uygun öğretim programları hazırlayabilen ve bunları gerçekleştirme yeterliğine sahip öğretmen, uzman ve yöneticilerin yetiştirilmesine yönelik eğitime önem verilmelidir.

- Etkili vatanseverlik eğitimi konusunda öğretmen ve yöneticilere hizmeti içi eğitim olanakları sağlanmalıdır.

Araştırmalara dönük öneriler

- Öğretmen ve öğrencilerin vatanseverlik hakkında algı ve görüşlerini arasındaki farkı ortaya çıkarmaya yönelik çalışma yapılabilir.
- Vatanseverlik eğitiminin geliştirilmesine yönelik deneysel çalışmalar yapılabilir. Farklı yöntem ve tekniklerin uygulandığı öğrenme ortamları düzenlenerek, bunların öğrencilerin vatanseverlik düzeyleri üzerindeki etkileri araştırılabilir.
- Öğretmenlerin vatanseverlik eğitimi yeterliklerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılabilir.
 - Sadece Kütahya il sınırlarında yapılan bu araştırma genişletilerek ülke genelinde araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Ağaoğulları, M. A. (2010). *Ulus-devlet ya da halkın egemenliği*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akhan, N. E. (2009). Yaratıcı dramının sosyal bilgiler öğretiminde kullanılması. İçinde R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-I* (s. 360-384). Ankara: Pegem Akademi.
- Akhundova, J. (2013). Rusya'nın siyasi partileri ve milliyetçilik görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 54- 66.
- Avcı, A. A. (2015). *Sosyal Bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yüksek lisans tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Avcı, A. A., İbret, B. Ü. ve Karasu Avcı, E. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1558-1574.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2013). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aydın, A. (2009). *Türkiye'de bağımsızlık ve milliyetçilik anlayışı*. (Rapor No:8). BİLGESAM adresinden erişilen adres: <http://www.bilgesam.org/incele/1631/-turkiye'de-bagimsizlik-ve-milliyetcilik-anlayisi/#.Wwsr0EiWTIU>
- Bacanlı, H. (2006) *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bakioğlu, A., Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi vatandaşlık vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 19-39.
- Barnes, K. (2010). *Blind patriotism, stereotyping, and the mediating role of threat* (Master's theses). Ball State University, Muncie.

- Baron, M. (2002). Patriotism and “liberal” morality. In I. Primoratz (Ed.), *Patriotism* (pp. 59-86). Amherst: Prometheus Books.
- Beinart, P. (28.06.2008). The war over patriotism, *Time Magazine*, 6-7.
- Berkant, H. G., Efendioğlu, A. ve Sürmeli, Z. (2014). Değerler eğitimine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 427-440.
- Braun V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3(2), 77-101.
- Calhoun, C. (2007). *Milliyetçilik*. (Çev. B. Sütçüoğlu). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çalışkan Ülkü, E. ve Demir, M. K. (2013). Kitle iletişim araçlarının öğrencilerin sınıf için davranışlarına etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 587-608.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çelikkaya, T. ve Kuş, Z. (2009). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kullandıkları yöntem ve teknikler. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22(2), 741-758.
- Çelikkaya, T. ve Öztürk Demirbaş, Ç. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlere ilişkin görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 527-556.
- Çengelci, T. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin gerçekteştirilmesine yönelik bir durum çalışması*. (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Çetinalp Şahin, P. (2014). *Polis okulu öğrencilerinin adil dünya inancı, otoriterlik, sistemi meşrulaştırma, vatanseverlik ve insan hakları tutumlarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Dilmaç, B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınanması*. (Doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2016) *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğan, M. (2008). *Büyük türkçe sözlük*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ekmekçi, F. (2009, 23 Kasım). Milliyetçilik, vatanseverlik ve Tolstoy (Blog yazısı). Erişim adresi: <https://fekmekci.wordpress.com/2009/11/>
- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11.sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elban, M. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin vatanseverlik tutumları: Ankara ili kazan ilçesi örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies* 15, 451-462.
- Elkins, Z., & Figueiredo, R. P. J. (2003). Are patriots bigots? An inquiry into the vices of in-group pride. *American Journal of Political Science*, 47(1), 171–188.
- Ergen, G. (2006). Eleştirel-bilinçli sevgi eğitimi. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(12), 144-152.
- Ersoy, A., F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ersoy, A. F. ve Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *İlköğretim Online Dergisi*, 14(3), 974-992.
- Ertuğrul Y. (2012). *Değerler eğitimi, eğitimde yeni ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Ertürk, E. (2006). *Ders kitaplarında toplum, yurttaşlık, vatanseverlik ve ekonomi anlayışının dönüşümü: 1997 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir içerik analizi* (Yüksek lisans tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Feshbach S. (1994) Nationalism, patriotism, and aggression. In L. R. Huesmann (Eds.) *Aggressive behavior* (pp. 275-291). The Plenum Series in Social/Clinical Psychology. Boston, MA: Springer.
- Finn, C. E. (2006). Teaching patriotism - with conviction. *Phi Delta Kappan* 87(8), 580.
- Göl, E. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Hand, M., & Pearce, J. (2009). Patriotism in british schools: Principles, practices and press hysteria. *Educational Philosophy and Theory*, 41(4), 453-465.
- Haynes, B. (2009). History teaching for patriotic citizenship in australia. In Haynes, B. (Eds.) *Patriotism and citizenship education*. (pp. 44-59). Australia: Philosophy of Education Society of Australasia.
- Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi. İçinde C. Öztürk (Ed.) *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi* (s. 226-255). Ankara: Pegem Akademi.
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. İçinde C. Öztürk (Ed.) *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (s. 256-284). Ankara: Pegem Akademi.
- Hökelekli, H. (2006). İslam geleneğinde psikoloji kültürü. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 409-421.
- Huddy, L. & Khatib, N. (2007). American patriotism, national identity, and political involvement. *American Journal Of Political Science*, 51(1), 63-77.
- İbret, B. Ü., Karatekin, K. ve Avcı, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin değerler eğitimi açısından önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 207, 5-23.

- Kahne, J. & Middaugh, E. (2006). Is patriotism good for democracy? A study of high school seniors' patriotic commitments. *Phi Delta Kappan*, 87(8), 600-607.
- Karasu Avcı, E. (2016). Vatanseverlik değerine ilişkin okul öncesi öğretmen adaylarının görüşlerinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2501-2518.
- Kart, M. (2017). *Değerler eğitiminde bir model olarak ahilik*. (Yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Keleşoğlu, S. (2008) *Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7.-8. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6.-7. sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Keller, S. (2005). Patriotism as bad faith. *Ethics*, 115 (3), 563-592.
- Keskin, M. (1990). Ziya Gökalp'te vatan kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4, 443-452.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1988 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması* (Doktora tezi) Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2016). Değerlere genel bir bakış. İçinde M. Köylü (Ed.) *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. (s. 19-52). Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılavuz, N. A. ve Gürses, İ. (2009). Kuşakların ahlaki değerleri birlikte öğrenmesi: Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramı açısından bir değerlendirme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(1), 97-117.
- Kosterman, R. & Feshbach, S. (1989). Toward a measure of patriotic and nationalistic attitudes. *Political Psychology*, 10(2), 257-274.
- Köse, M. ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modeli hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(1), 08-18.

- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kurt, T. (2007). *Öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Livi, S., Leone, L., Falgares, G., & Lombardo, F. (2014). Values, ideological attitudes and patriotism. *Personality And Individual Differences*, 64, 141-146.
- Macintyre, A. (1984). *Is patriotism a virtue?* Lawrence: University Press of Kansas.
- Mardin, Ş. (2015). *Yeni osmanlı düşüncesinin doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015) *Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: Jossey-Bass
- Merry, M. S. (2009). Patriotism, history and the legitimate aims of american education. In Haynes, B. (Eds.) *Patriotism and citizenship education*. (pp. 1-21). Australia: Philosophy of Education Society of Australasia.
- Memişoğlu, H. ve Öner, G. (2013). Sosyal bilgiler derslerinde öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre coğrafya konularının öğretimi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 347- 366.
- Meydan, A. (2011). Sosyal bilgilerde coğrafyanın yeri ve önemi. İçinde R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri* (s. 63- 80). Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6. ve 7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi (4-5-6-7 ve 8.sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB yayıncılık.
- Modağiq, S. H. (2017). *Değerler eğitimi bağlamında islam'da adalet kavramı*. (Yüksek lisans tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

- Mumyalmaz, H. (2013). Vatanseverlik kavramı üzerine öğretmen görüşlerinin yaş gruplarına göre değerlendirilmesi. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 3, 40-52.
- Nalbant, F. (2014). Türkiye’de vatandaşlık anlayışının gelişimi. İçinde N Kayar ve Ü Güneş (Ed.) *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı - I* (s. 79-93). Sakarya Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü.
- Nathanson, S. (1989). In defense of “moderate patriotism”. *Ethics*, 99(3), 535-552.
- Nathanson, S. (1993). *Patriotism, morality and peace*. USA: Rowman ve Littlefield Publishers.
- Nathanson, S. (1997). Should patriotism have a future In D. Bar-Tal & E. Staub. (Eds.), *Patriotism in the lives of individuals and nations* (pp. 311- 326). Chicago: Nelson Hall Publishers.
- Nathanson, S. (2009). Patriotism, war, and the limits of permissible partiality. *The Journal of ethics*, 13(4), 401-422.
- NCSS (2005). *Curriculum standards for social studies: I. Introduction*. <http://socialstudies.org/standards/introduction>. (Erişim tarihi: 10 Şubat 2017)
- Oh, E. J., Williams, R. L., Bliss, S. L., & Krohn, K. R. (2009). Constructive and blind patriotism: Relationship to emphasis on civil liberties, national security, and militarism in a Korean and American University. *Korean Social Science Journal*, 36(1), 93-122.
- Oruç, Ş. (2006). Ders kitaplarındaki savaş olgusu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 9-29.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özdemir Özden, D. (2011). *İlköğretim okullarında çevresel vatandaşlık eğitimi*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (2005). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretim programları: Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Parker, C. S. (2009). Symbolic versus blind patriotism. *Political Research Quarterly*, 63(1), 97-114.
- Platt J. J., & Laszloffy, T. A. (2013). Critical patriotism: Incorporating nationality into mft education and training. *Journal of Marital and Family Therapy*, 39(4), 441-456.
- Polat, E. G. (2011). Osmanlıdan günümüze vatandaşlık anlayışı. *Ankara Barosu Dergisi*, 3, 128-157.
- Primoratz, I. (2009). Patriotism and the value of citizenship. *Acta Analytica tradition*, 24 (1), 63-67.
- Primoratz, I. (2013). Patriotism, In. E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (pp. 1-24). Stanford: SEP Publishing.
- Primoratz, I. (2002) Patriotism: a deflationary view. *The Philosophical Forum* 33(4), 443-458.
- Ramsey, N. (2011). *Keeping america exceptional: patriotism, the status quo, and the culture wars* (Master's thesis). B.S. Political Science, Oregon State University.
- Ravitch, D. (2006) Should we teach patriotism? *Phi Delta Kappan*, 87(8), 579-581.
- Santrock, J. W. (2017) *Ergenlik*. (Çev. D. M. Siyez). Ankara: Nobel Yayınları.
- Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek "okul yaşam kalitesi" ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. (Doktora tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schatz, R. T., & Staub, E. (1997) Manifestation of blind and constructive patriotism: personality correlates and individual-group relations. In D. Bar-Tal & E. Staub. (Eds.), *Patriotism in the lives of individuals* (pp. 229-245). Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Schatz, R. T., Staub, E., & Lavine, H. (1999). On the varieties of national attachment: Blind versus constructive patriotism. *Political Psychology*, 20(1), 151-174.

- Selanik Ay, T. (2014). Okullarda değerler eğitimi. İçinde R. Turan, K. Ulusoy (Ed.). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (s. 18-39). Ankara: Pegem Akademi.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Skitka, L. J. (2005). Patriotism or nationalism? *Journal of Applied Social Psychology*, 35(10), 1995-2011.
- Staub, E. (1997). Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism in the lives of individuals and nations* (pp. 213 - 228). Chicago: Nelson Hall Publishers.
- Sullivan, J. L., Fried, A. İ. & Deitz M. G. (1992). Patriotism, politics, and the presidential election of 1988. *American Journal of Political Science*, 36(1), 200-234.
- Şarşembiyeva, T. (2015). Kırgızistan’da “vatanseverlik” algısı üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2). 175-185.
- Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tolen, Z., Tulenova, S., Assyltaeva, E., & Aitymbetov, N. (2014). Formation of civil and patriotic education of youth in Kazakhstan. *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 116, 4859-4863.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilen nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(4), 543-559.
- Uçman, A. (2014). Tanzimat’tan sonra edebiyat ve siyaset: Namık Kemal ve Ziya Paşa örneği. *Türkiyat Mecmuası*, 24(1), 113-128.
- Uğurlu, C. T. (2011). Avrupa birliği ülkelerinde ve Türkiye’de vatandaşlık eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 153-169.
- Uygur, A. E. (2016). *Değerler sisteminin (Dini başa çıkma, affedicilik ve emmons şükür ölçekleri açısından) anksiyete duyarlılığı üzerindeki yordayıcı etkisi: metakognisyonların aracı rolü*. (Yüksek lisans tezi) Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Uzakbayeva, S., Zhalgasova, S. H., Beisembayeva, A., & Kosherbayeva, G. (2013). The patriotism education content at the present stage. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 141(2014), 675-679.
- Üstel, F. (2005). “Makbul vatandaş”ın peşinde: II. meşrutiyet’ten günümüze vatandaşlık eğitimi. İstanbul: İletişim Yayınları
- Wang, C. K. J., Khoo, A., Goh, C. B., Tan, S., & Gopinathan, S. (2006). Patriotism and national education: Perceptions of trainee teachers in Singapore. *Asia Pacific Journal of Education*, 26(1), 51–64.
- Westheimer, J. (2006a). Patriotism and education: An introduction. *Phi Delta Kappan*, 87 (8), 568-572.
- Westheimer, J. (2006b). Politics and patriotism in education. *Phi Delta Kappan*, 87(8), 608-620.
- Williams, R. L., Foster N. L., & Krohn, K. R. (2008). Relationship of patriotism measures to critical thinking and emphasis on civil liberties versus national security. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 8(1), 139-156.
- Willig, C. (2013). Interpretation and analysis. In. U. Flick. (Ed.) *The sage handbook of qualitative data analysis* (pp. 136-149). Los Angeles: Sage.
- Wolf, P. J. (2007). Civics exam: Schools of choice boost civic values. *Institute of Educations Sciences*, 7(3), 67-72.
- Viroli, M. (1997). *Vatan aşkı yurtseverlik ve milliyetçilik üzerine bir deneme*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Yazgan, Ç. Ü. (2007). Osmanlıdan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kadar Vatan Anlayışı. *Eğitim Dergisi*, 14, 45-54.
- Yazıcı, F. (2009). *Yurtseverlik eğitimi: sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma Tokat il örneği*. (Yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yazıcı, F. (2013). *Çok kültürlülük ve yurtseverlik açısından azınlık okullarında tarih dersleri* (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010a). Yurtseverlik tutum ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 901-918.

Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010b). Yurtseverlik eğitimi: tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 649-660.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, D. (2002). *Vatandaşlık bilgisi*. Çizgi Kitabevi: Konya.

URL 1: <https://megangeyer.wordpress.com/2012/07/09/what-is-patriotism/> html
(Erişim tarihi: 05 Ocak 2017).

Ekler

EK-1:Araştırma İzni

T.C.
KÜTAHYA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 53490996-44-E.3071313
Konu : Recep YILDIZ'ın
Anket Çalışması

16/03/2016

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) MEB. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğünün 29/02/2016 tarih ve 1954 sayılı yazısı.

Bakanlığımızın ilgi (a) Genelgesi doğrultusunda, Dumlupınar Üniversitesi Rektörlüğünün ilgi (b) yazısında; Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi Recep YILDIZ'ın " Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri" konulu çalışmasını İlimiz merkezinde bulunan ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine uygulamak istediği belirtilmektedir.

İl Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Hamdi SARIOZ'un başkanlığında toplanan değerlendirme komisyonu yapmış olduğu inceleme sonucunda söz konusu anket çalışmasının okullarda uygulanabilir olduğuna karar vermiş olup, eğitim- öğretime aksatmadan, konunun dışına çıkmamaları, bütün sorumluluğun ilgililere ve okul müdürlüğüne ait olmak üzere yukarıda belirtilen anket çalışmasının tamamlandıktan sonra bir örneğinin Müdürlüğümüze verilmek üzere yapılmasını;

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Coşkun ESEN
İl Milli Eğitim Müdürü

OLUR
16/03/2016

Yüksel KARA
Vali a.
Vali Yardımcısı

İl Milli Eğitim Müdürlüğü/KÜTAHYA
Elektronik Ağ:kutahya.meb.gov.tr
e-posta:stratejigelistirme43@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Filiz ÖRNEK- VHK1
Tel: (0 274) 2236241/159
Faks: (0 274) 2236254

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden a3f4-673e-3678-9ad8-5e2b kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
KÜTAHYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 53490996-44-E.3086941
Konu : Recep YILDIZ'ın
Anket Çalışması

17.03.2016

KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) 29/02/2016 tarihli ve 1954 sayılı yazınız.
b)16/03/2016 tarihli ve 3071313 sayılı onay.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi olan Recep YILDIZ'ın "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanserverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanserverlik Eğitimi Hakkında Görüşleri" konulu anket çalışması için Valilik Makamından alınan ilgi (b) onay ekte gönderilmiştir. Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Coşkun ESEN
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: İlgi (b) onay (1 sayfa)

M. Kemal EÇMİLİR
V.H.K.İ.

İl Millî Eğitim Müdürlüğü/KÜTAHYA
Elektronik Ağ:kutahya.meb.gov.tr
e-posta:stratejigelestirme43@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Filiz ÖRNEK- VHKİ
Tel: (0 274) 2236241/159
Faks: (0274) 2236254

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 6ea5-2345-3551-aa37-a731 kodu ile teyit edilebilir.

EK-2 Öğretmen Görüşme Formu

Değerli meslektaşım;

Öncelikle görüşme için zaman ayırdığınız için teşekkür ederim. Adım Recep YILDIZ. Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında Yrd. Doç. Dr. Döndü Özdemir Özden ile bir yüksek lisans yapmaktayım. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanserverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanserverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri” başlıklı araştırmam kapsamında vatanserverlik kavramına ve Sosyal Bilgiler derslerinde vatanserverlik eğitimine ilişkin algı, görüş ve önerilerinizi belirlemek için sizlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmayı planlıyorum. Bu görüşmelerden elde edilecek veriler yüksek lisans tezimde kullanılacaktır. Yüksek lisans tezi kapsamında elde edilecek verilerin öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersindeki vatanserverlik/yurtseverlik eğitimi konusundaki eğitim gereksinimlerini belirlenmesine de katkıda bulunacağını ümit ediyorum.

Görüşmemiz sırasında zamanı daha iyi kullanabilmek ve sorulara vereceğiniz yanıtların kaydını daha ayrıntılı tutabilmek için ses kayıt cihazı kullanmak istiyorum. Görüşmemizin kaydını benim ve danışmanım dışında kimse dinlemeyecek, görüşmemizde elde edilen veriler sadece bu araştırmada kullanılacak ve kişisel bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırma sürecinin herhangi aşamasında bu çalışmaya katılmaktan vazgeçebilirsiniz.

Görüşmeye başlamadan önce kişisel bilgi formunu doldurmanızı rica ederim. Görüşmemiz yaklaşık 30-40 dakika sürecektir.

Recep YILDIZ
Yüksek Lisans Öğrencisi

İzin Belgesi

“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatanseverlik ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Eğitimi Hakkındaki Görüşleri” adlı yüksek tezi kapsamında yapılacak olan görüşme sürecine, bana verilen bilgiler ışığında gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

İmza

Adı Soyadı

Görüşme numarası:	
Görüşme tarihi:	
Görüşme saati:	
Görüşme yeri:	
Çalıştığı okul:	

Kişisel Bilgi Formu

Bu formda kişisel durumunuzla ilgili sorular yer almaktadır. Size uygun olan seçenekleri () içine X işareti koyarak işaretleyiniz.

1. Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

2. Yaşınız:

() 20-25

() 26-30

() 31-35

() 36-40

() 40 ve üstü

3. Mezuniyet durumunuz

() Eğitim Fakültesi

() Açık Öğretim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı

() Fen-Edebiyat Fakültesi

() Diğer(Belirtiniz).....

4. Mesleki Deneyiminiz

() 1-5 yıl

() 6-10 yıl

() 11-15 yıl

() 16-20 yıl

() 21 yıl ve üzeri

5. Su anda okutmakta olduğunuz sınıflar

6. Sosyal Bilgiler öğretimi ile ilgili hizmet içi eğitim, seminer vb. etkinliklere katıldınız mı?

() Evet

() Hayır

Görüşme Soruları

1. Vatanseverlik kavramı size ne ifade ediyor?
2. Sizce vatansever bir insanın özellikleri nedir?
3. Kendinizi vatansever bir insan olarak değerlendirir misiniz? Niçin?
4. Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik eğitimi verilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. İyi bir vatanseverlik eğitimi için etkili olan faktörlerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
6. Sosyal bilgiler derslerinizde vatanseverlik eğitimi kapsamında neler yapıyorsunuz?
İrdeleme: Sosyal bilgiler programındaki hangi ünite ya da konularda vatanseverlik değerini kazandırmaya çalışıyorsunuz?
İrdeleme: Vatanseverliği hangi kavram ve değerler üzerinden öğretmeye çalışıyorsunuz?
İrdeleme: Hangi öğretim-yöntem teknikleri kullanıyorsunuz?
İrdeleme: Ne tür etkinlikler düzenliyorsunuz?
İrdeleme: Hangi araç-gereç ve materyalleri kullanıyorsunuz?
7. Sizce vatanseverlik eğitimine ilişkin bir öğretmen olarak nasıl bir rol üstlenmelisiniz/üstleniyorsunuz?
8. Sizce sosyal bilgiler derslerinde etkili vatanseverlik eğitimin açısından karşılaşılan hangi sorunlardan söz edilebilir?
9. Etkili vatanseverlik eğitimine ilişkin önerileriniz nelerdir?
10. Vatanseverlik ve sosyal bilgiler derslerinde öğretimi hakkında başka eklemek istediğiniz var mı?

Görüşmeye katıldığınız için teşekkür ederim.

EK-3 Öğretmen Görüşme Kodlama Anahtarı

1. Vatanseverliğe İlişkin Zihinsel İmajlar

A. Vatanseverliğin Tanımı

- Ülkesini sevme (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Hakkı, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, İlker, Esra, Şener, Murat, Nazife, Ali, Süha*)
- Ülkesinin değerlerine saygı ve benimseme (*İsmail, Mehmet, Cemal, Semih, Süha, Akif, Ali, Şerif, Özge, Şener, Esra, Osman, Hakkı, Aytunç, Nazife, Murat, Burak, Betül*)
- Ülkesine faydalı olma/hizmet etme (*Semih, Aytunç, Cemal, Betül, Osman, Şener, Özge, Burak, Ali, Hakkı, Murat, Nazife, İsmail, İlker, Zeynep*)
- Ülkesi uğruna her şeyi göze alma (*Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Hakkı, Akif, Şerif, Özge, İlker, Murat, Şener*)
- Ülkesinin bağımsızlık sembollerine (istiklal marşı ve bayrak gibi) saygı ve sevgi (*İsmail, Aytunç, Osman, Mehmet, Betül, Cemal, Süha, Hakkı, Ali, Nazife*)
- Vatandaşlık görev ve sorumluluklarını yerine getirme (*Cemal, Osman, Süha, Hakkı, Aytunç, Şener, Akif, Burak, Murat, Özge*)
- Devlete/ülkesine bağlılık/aidiyet hissi (*İsmail, Zeynep, Cemal, Burak, Özge, Murat, Hakkı, Ali, Aytunç*)
- Ülkesini sahiplenme/savunma (*İsmail, Hakkı, Ali, Aytunç, Osman, Nazife, Şerif*)
- Milli tarih bilincine sahip olma (*Zeynep, Özge, Şener, Esra, Burak, Ali, Mehmet, Süha*)
- Haklarını demokratik yollarla arama (*Akif, Burak, Osman, Aytunç, Semih, Esra*)
- Ülkenin bölünmez bütünlüğünü savunma (*Zeynep, Süha, Betül, Şerif, Esra, Ali*)
- Farklılıklara (din, dil, ırk, görüş vb.) saygılı olma (*Mehmet, Cemal, Hakkı, Semih, Nazife*)
- İşini/görevini iyi yapma (*Semih, Hakkı, Aytunç, Betül, Murat*)

- Ülkesi için fedakârlık yapabilme (*Burak, Cemal, Süha, Ali, Şerif*)
- Farklılıkların ötesinde bir üst kimliğe sahip olma (*Cemal, İsmail, Ali, Esra*)
- Sözde değil özde vatansever olma (*Aytunç, Burak, Betül, Şerif*)
- Ülkesine zarar verecek davranışlardan kaçınma (*Aytunç, Ali, Esra, Osman, Nazife*)
- Ülkesindeki gelişmeleri takip etme (*Cemal, Süha, Özge, Esra*)
- Değerlere (dürüstlük, saygı, sevgi, hoşgörü, empati vb.) sahip olma (*Hakkı, Akif, Şerif*)
- Ülkesinde yaşanan sorunlarına duyarlılık (*Cemal, Şener, Akif, Süha*)
- Çalışkanlık (*Betül, İlker, Şener, Esra*)
- Milli kimlik duygusuna sahip olma (*Zeynep, İsmail, Şener*)
- Ülkesini en iyi şekilde temsil etme (*Esra, Aytunç*)
- Ülkesinin sosyal-kültürel özelliklerini tanıma (*Zeynep, Burak*)
- Farklı görüşlerin ülke çıkarları için bir araya gelebilmesi (*Cemal, Burak*)
- Atatürkçülük (*Şener, Mehmet*)
- Ülkesi ile gurur duyma (*Akif, Osman*)
- Ülke için faydalı olan politikaları destekleme (*Aytunç*)
- Görüşleri ile ülkesinin temel politikalarından ayrılmama (*Cemal*)
- Hassas olaylarda duygulanma (*Süha*)
- Hak ve özgürlüklere saygılı olma (*Osman*)
- Anarşist görüş ve davranışlardan kaçınma (*Mehmet*)
- Toplumsal bilince sahip olma (*Şener*)
- Milli menfaatlere öncelik verme (*Betül*)
- Milli bayramları önemseme (*Betül*)
- Sosyal sorumluluk projelerinde yer alma (*Betül*)
- Ülkesine faydalı bireyler yetiştirme (*Burak*)

2. Sosyal Bilgiler Dersinde Vatanserverlik Eğitiminin Yeri ve Önemi

A. Yer Almalı ve Önemlidir

(Zeynep, İsmail, Mehmet, Cemal, Süha, Betül, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Osman, Semih, Hakkı, Özge, İlker, Şener, Esra)

- Ulusal bilincin kazandırılması (Zeynep, Aytunç, Şerif, Osman, Nazife, Akif, Hakkı)
- Milli değerleri benimsetme (Zeynep, Akif, Burak, Semih)
- Sosyal Bilgilerin daha uygun bir ders olması (Hakkı, Aytunç, Semih)
- Dersin temel amaçlarından biridir (Özge, İlker)
- Ülkedeki farklı ırklara ortak vatanserverlik bilinci kazandırma (İsmail, Mehmet)
- Bireye sorumluluk duygusu kazandırma (Semih)
- Yaşamın kendisini içeren bir ders olduğu için (Hakkı)
- Dersin ana içeriğini oluşturması (Hakkı)

3. Vatanserverlik Eğitiminde Rol Oynayan Kaynaklar

A. Aile

- Ailenin tutumu (Zeynep, Mehmet, Cemal, Betül, Hakkı, Ali, İlker, Şener, Murat, Nazife, İsmail, Semih)

B. Okul

- Kullanılan öğretim yöntemleri
 - Birincil kaynaklarda öğretim (Zeynep, Semih, İsmail, Cemal, Betül, Hakkı, Akif, Şerif, Burak, İlker)
 - Yaparak yaşayarak öğretme (Zeynep, Semih, Betül, Ali, Akif, Şerif, Burak, Esra, Nazife)
 - Film ve görsellerin kullanımını (Cemal, Süha, Ali, Özge, Murat)
 - Yaşanmış tarihi olaylar (Aytunç, Akif)
- Öğretmenin model olması (Semih, Hakkı, Ali, İlker, Nazife)
- Okulun ortamı (Ali)

C. Kitle-İletişim Araçları

(Zeynep, Semih, Aytunç, Ali, Şerif, Şener, Murat, Esra, Nazife, İsmail)

- Sosyal medya (Şerif, Aytunç, Ali, Murat, Esra)
- Tv (Şener, İsmail, Murat)
- Gazete (Şener)

D. Çevre

- Yöneticiler (Semih)
- Akranlar (Hakkı)
- S.T.K.(Esra)

4. Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatandaşlık Eğitimi

A. İlgili Öğrenme Alanı ve Üniteler

- Öğrenme Alanı: Kültür ve Miras
 - 7. Sınıf-Ünite: Türk Tarihine Yolculuk (Semih, Betül, Aytunç, Şerif, Murat, Ali, Osman, Cemal, Özge, Nazife, Şener)
 - 6. Sınıf-Ünite: İpek Yolunda Türkler (Betül, Aytunç, Şerif, Özge, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife, Cemal)
 - 5. Sınıf-Ünite: Adım Adım Türkiye (Semih, Özge, İlker, Bahadır, Esra, Murat, Nazife)
- Öğrenme Alanı: İnsanlar Yerler Çevreler
 - 5. Sınıf-Ünite: Bölgemizi Tanıyalım (Ali, Süha, Akif, Şener, İlker)
 - 7. Sınıf- Ünite: Ülkemizde Nüfus (Betül, Aytunç)
 - 6. Sınıf-Ünite: Yeryüzünde Yaşam (Betül)
- Öğrenme Alanı: Üretim, Tüketim, Dağıtım
 - 6. Sınıf- Ünite: Ülkemizin Kaynakları (Betül, Aytunç, Şerif, Özge, İlker, Şener, Nazife, Ali)
- Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar
 - 5. Sınıf-Ünite: Hepimizin Dünyası (Hakkı, İsmail)
 - 7. Sınıf- Ünite: Ülkeler Arası Köprüler (Esra, Şerif)
 - 6. Sınıf-Ünite: Ülkemiz Ve Dünya (Akif)

- Öğrenme Alanı: Güç Yönetim ve Toplum
 - 5. Sınıf- Ünite Bir Ülke Bir Bayrak (*İsmail, Semih, Aytunç, İlker*)
 - 7. Sınıf-Ünite: Yaşayan Demokrasi (*Aytunç*)
- Öğrenme Alanı: Birey ve Toplum
 - 5. Sınıf-Ünite: Haklarımı Öğreniyorum (*İlker, Aytunç*)
- 8. Sınıf- T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük
 - Tüm Ünitelerde (*Zeynep, İsmail, Semih, Süha, Betül, Aytunç, Ali, Şerif, Özge, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife*)

B. Kullanılan Öğretim Yöntem ve Teknikleri

- Düz anlatım / Sunuş yolu ile öğretim (*İsmail, Mehmet, Cemal, Süha, Hakkı, Aytunç, Ali, Şerif, Özge, İlker, Esra, Osman, Murat, Nazife*)
- Soru-cevap (*Zeynep, Semih, Betül, Aytunç, Şerif, Burak, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife*)
- Drama (*Cemal, Süha, Ali, Şerif, Şener, Esra, Murat, Nazife, Hakkı*)
- Gezi (*Cemal, Şener, Süha, Betül, Hakkı, Zeynep, Ali*)
- Gösteri (*Mehmet, Esra, Murat, Nazife, Süha*)
- Alternatif öğretim etkinlikleri (*Akif, Betül, Cemal, İsmail*)
- Sergi (*Hakkı, Zeynep, Akif, Ali*)
- Araştırma/proje ödevleri (*Semih, Cemal, Hakkı*)
- Yaparak yaşayarak öğrenme (*Zeynep, Semih, İsmail*)
- Yarışmalar (*Betül, Nazife*)
- Örnek olay (*Hakkı*)
- Okul meclisi seçimleri (*Semih*)
- Münazara (*Betül*)
- Altı şapkalı düşünme (*Betül*)
- Hikâyeyi tamamlama (*Betül*)
- Görüşme (*Hakkı*)
- Törenler (*Zeynep*)

C. Kullanılan Araç ve Gereçler

- Film, video ve belgeseller (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife*)

- Görseller (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Özge, Şener, Esra, Osman, Nazife*)
- Akıllı tahta (*İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Esra, Osman, Nazife*)
- Slayt Gösterisi/Sunular (*Mehmet, Süha, Betül, Hakkı, Şerif, Burak, Şener, Esra*)
- EBA (Eğitim Bilişim Ağı) (*Cemal, Betül, Hakkı, Ali, Akif, Nazife*)
- Sınıf ve okul panosu (*Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Burak*)
- Haritalar (*Ali, Şerif, Burak*)
- Yaşanmış tarihi olaylarla ilgili hikâyeler (*Özge, İlker, Murat*),
- Çalışma kâğıtları (*Nazife, İsmail*)
- Testler (*Hakkı, Osman*)
- Projeksiyon (*Esra*)
- Morpa Kampüs (*Esra*)
- Ders notları (*Esra*)
- Kavram haritaları (*Esra*)
- Anekdötler (*Özge*)
- Şiirler (*Murat*)
- Cep kitapçıkları (*Murat*)
- Gazete haberleri (*Cemal*)
- Tarihsel akış semaları (*Cemal*)
- Afişler (*Ali*)

D. İlgili Kavram Ve Değerler

- Kavram
 - İstiklal Marşı (*İsmail, Ali, Akif, Osman, İlker*)
 - Bayrak (*İlker, Akif*)
 - Ortak dil (*Aytunç, Burak*)
 - Millet (*Aytunç, Burak*)
 - Ülkenin bütünlüğü (*Süha*)
 - Vergi verme (*Betül*)
 - Oy kullanma (*Betül*)
 - Kurallara uyma (*Betül*)

- Nutuk (*Mehmet*)
- Milli bayramlar (*Esra*)
- Ortak kültür (*Aytunç*)
- Ekonomi (*Burak*)
- Şehitlik (*Osman*)
- Değerler
 - Bağımsızlık sembollerine saygı ve sevgi (*Akif, İlker, Şener, Osman*)
 - Farklılıklara saygı (*Süha, Semih, Betül, Hakkı*)
 - Ülke sevgisi (*Şerif, İlker, Şener,*)
 - Milli değerler (*Akif, Özge, İsmail*)
 - Hoşgörülü olma (*Betül, Semih*)
 - Millet sevgisi (*Şerif, İlker*)
 - Fedakârlık (*Betül*)
 - Sevgi (*Hakkı*)
 - Empati (*Hakkı*)
 - Ülkesine bağlılık (*Şener*)
 - İşini iyi yapma (*Şener*)
 - Birlik-beraberlik (*Akif*)

5. Vatanserverlik Eğitiminde Öğretmenin Rolü

A. Model Olma

(*Zeynep, İsmail, Mehmet, Semih, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Osman, Murat, Nazife*)

- Gereksiz yere yanan lambaları kapatma (*Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, İlker, Murat, Özge*)
- Kamu mallarını koruma (*Betül, Burak, Osman, Ali, Akif*)
- Boşa akan musluğu kapatma (*İsmail, Ali, Akif*)
- İstiklal marşı okunduğunda saygı duruşuna geçme (*İsmail, Cemal, Süha*)
- Yere düşüne bir kâğıt parçasını alıp çöpe atma (*Özge, Ali, Akif*)
- Öğrencilerine saygılı davranma (*Hakkı, Semih*)
- Yere düşen bir bayrak gördüğünde hemen alma (*Şener, İlker*)

- Derse zamanında girme (*İlker, Aytunç*)
- Törenlerde görev alma (*Cemal*)
- Öğrencilerine değer verme (*Şerif*)
- Öğrencilere eşit davranma (*Semih*)
- Şehit haberlerinin duyduğunda bayrak asma (*Şener*)
- Parayı israf etmeme (*Burak*)

B. Yönlendirme

(*Esra, Cemal, Akif, Ali, Burak*)

- Öğrencileri ilgili kitaplara yönlendirme (*Esra, Cemal, Akif, Ali, Burak*)
- Öğrencileri ilgili filmlere yönlendirme (*Ali, Akif, Esra*)

C. Kendini Geliştirme

(*Zeynep, Süha, Betül, Özge, İlker*)

6. Sosyal Bilgiler Dersinde Etkili Vatandaşlık Eğitimi Açısından Karşılaşılan Sorunlar

A. Program ve Ders Kitapları İle İlgili Sorunlar

- Programın yetersiz olması (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Hakkı, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Esra, Osman, Murat, Nazife, Süha*)
- Programın yoğun olması (*Zeynep, Mehmet, Betül, Hakkı, Akif, Burak, Özge, İlker, Osman, Nazife*)
- Konuları yetiştirme kaygısı (*Mehmet, Cemal, Hakkı*)
- Vatandaşlık dersinin kaldırılması (*Esra, İlker*)
- Programda konu bütünlüğünün olmaması (*Şerif, Hakkı*)
- Ders kitaplarındaki ilgili içeriğin/bilgilerin yetersiz olması (*Betül, Şerif, Burak*)
- Ders kitaplarında kronolojiye dikkat edilmemesi (*Ali*)
- Milli değerlerin programda yeterince yer almaması (*Aytunç*)
- Programın güncelliğini yitirmiş olması (*Hakkı*)
- Konuların ilgi çekici olmaması (*Akif*)

B. Eğitim-Öğretim Süreci İle İlgili Sorunlar

- Ders saatlerinin az olması (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Cemal, Süha, Betül, Hakkı, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Şener, Osman, Murat, Nazife*)
- Sınav odaklı eğitim süreci (*Akif, Burak, Özge, Esra, Osman, Nazife, Mehmet, İsmail, Cemal, Süha, Zeynep*)
- Günlük yaşam ile ilişkilendirememesi (*İlker*)
- Düz anlatım ile vatanseverlik bilincini oluşturmada yetersiz kalması (*Ali*)
- Maddi kaynak yetersizliğinden olayı gezilerin yapılamaması (*Cemal*)

C. Yöneticiler İle İlgili Sorunlar

- Yöneticilerin gezilere izin vermemesi (*Zeynep, Semih, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Osman, Murat, Nazife*)
- İzin sürecindeki prosedürler (*Zeynep, Semih, Betül, Hakkı, Aytunç, Ali, Akif, Şerif, Burak, Özge, İlker, Osman, Murat, Nazife*)
- İlgili kişilerin okul başarısına daha fazla odaklanması (*İsmail*)

D. Öğrenciler İle İlgili Sorunlar

- Somut işlemler döneminde olan öğrencilerin soyut kavramları anlayamamaları (*Zeynep, Cemal, Esra, Nazife*)
- İlgili konulara isteksizlik (*Betül, Nazife, Süha*)
- Öğrencinin derse karşı ilgisizliği (*İlker, Esra, Şerif*)
- Dersin önemsiz görülmesi (*Hakkı, Şerif*)
- Yeni neslin milli değerlere olan saygısının azalması (*Süha, Ali*)
- Öğrencilerde vatanseverliğe ilişkin alt yapının olmaması (*Süha*)
- Öğrencinin derse hazır gelmemesi (*Burak*)

E. Araç-Gereç ve Materyaller İle İlgili Sorunlar

- İlgili görsel materyallerin eksikliği (*Zeynep, İsmail, Mehmet, Ali, Akif, Şerif, Burak, İlker, Şerif*)
- İlgili materyallerin yeterince derslerde kullanılmaması (*Ali*)
- Var olan materyallerin basit kalması (*Betül*)

F. Öğretmenler İle İlgili Sorunlar

- Öğretmenlerin geziler için sorumluluk almaktan kaçması (*İlker, Esra, Osman, Burak*)
- Öğretmenin ilgili konuları yüzeysel anlatıp geçmesi (*Şerif*)
- Öğretmenler arası iş birliğinin olmaması (*Şerif*)
- Öğretmeni teşvik edici unsurların az olması (*Murat*)

G. Fiziki Koşullar İle İlgili Sorunlar

- Sınıflarda akıllı tahta ve İnternet olmaması (*İlker, Özge, Burak, Semih*)
- Sınıfların kalabalık olması (*Süha*)
- Okullarda kütüphane olmaması (*Özge*)

H. Aileler İle İlgili Sorunlar

- Ailenin yeterli vatanseverlik bilincine sahip olmaması (*Murat, Betül, Özge, Hakkı*)

İ. Diğer Sorunlar

- Medyadaki yanlış bilgi ve yönlendirmeler (*Burak, Özge, Aytunç*)
- Vatanseverlik ile ilgili kulak dolma bilgiler (*Semih, Burak*)
- Toplumsal yozlaşma (*Şerif*)

7. Etkili Vatanseverlik Eğitimi İçin Öneriler

A. Programa ve Derse/Derslere Yönelik Öneriler

- Bütün derslerde vatanseverliğe yer verilmesi (*Mehmet, Cemal, Süha, Betül, Ali, Aytunç, Akif, Şerif, Burak, Özge, Şener, Osman, Murat, Nazife*)
 - Türkçe dersinde daha yoğun verilmesi (*Aytunç, Ali, Akif, Şerif, İlker, Nazife*)
 - Sözel derslerde daha çok verilmesi (*Ali, Akif*)
- Ders saatlerinin artırılması (*Mehmet, Süha, Hakkı, Akif, İlker, Şener, Esra, Murat, Nazife*)
- Vatanseverlikle ilgili ünite oluşturulması (*İsmail, Zeynep, Burak, Betül, Esra, Osman*)

- Ayrı bir vatanseverlik dersi oluşturulması (*Zeynep, Mehmet, Hakkı, Nazife, İlker*)
- Programın güncellenmesi (*Mehmet, Hakkı, Burak Betül*)
- Kazanımların azaltılması (*Cemal, Hakkı, İsmail, Burak*)
- Tüm ünitelerde verilmesi (*Zeynep, Hakkı, Şener*)
- Dersin Tarih ve Coğrafya olarak ayrılması (*Zeynep, Mehmet, Hakkı*)
- 5.ve 6. sınıflarda daha somut konu ve kavramlar ile verilmesi (*İsmail, Esra*)
- 7. ve 8. sınıflarda daha etkin verilmesi (*İsmail, Esra*)
- Programda ilgili konulara daha fazla yer verilmesi (*Mehmet, Süha*)
- 5. sınıfta verilmemesi (*Zeynep*)
- Ders kitapların daha ilgi çekici içeriğe sahip olması (*Cemal*)
- Ders kitaplarında anekdotlar-hatıralara yer verilmesi (*Betül*)
- Programın öğretmenler tarafından hazırlanması (*Hakkı*)

B. Öğrenme Öğretme Sürecine Yönelik Öneriler

- Birincil kaynakları kullanma (*Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Ahmet Osman, Burak, Şener, Osman, Nazife, Şerif, İlker, Semih*)
- Yapararak yaşayarak öğrenmenin kullanılması (*Zeynep, İsmail, Semih, Cemal, Betül, Osman, Burak, Şener, Osman, Nazife, Şerif, İlker, Semih*)
- Teoriden çok uygulamaya dayalı eğitim yapılması (*Şerif, Akif, Hakkı, Özge, Cemal, Semih, İlker*)
- İlgi çekici görsel materyallerin kullanılması (*Aytunç, Şerif, İlker, Zeynep, Süha, Burak*)
- İlgili etkinliklerin artırılması (*Hakkı, İlker, İsmail, Semih*)
- Örnek kişilerin sınıfa getirilmesi (*Semih, Murat, Şerif*)
- İlgili görsellerin artırılması (*Süha, Murat*)
- Güncel olaylardan faydalanılması (*Süha, Osman*)
- Yapılan çalışmaların planlı ve programlı olunması (*Semih*)
- İlgili konuların daha kapsamlı anlatılması (*İlker*)
- Drama yönteminin kullanılması (*Şerif*)

- İlgi konularda Atatürk'ün vatanseverlik anlayışının vurgulanması (*Hakkı*)
- Öğrenciye daha fazla konuşma fırsatı verme (*Süha*)
- Gezilerin zorunlu hale getirilmesi (*Zeynep*)

C. Okula Yönelik Öneriler

- İlgili gezilerin yapılması (*İsmail, Semih, Süha, Özge, Şener, Osman, Nazife*)
- Okul-aile iş birliği (*Semih, Cemal, Osman, İlker, Burak, Aytunç*)
- Okul yönetiminin ilgili etkinlikleri desteklemesi (*Semih, Özge, Nazife, Burak*)
- Törenlerin daha etkin kutlanılması (*Şener, Cemal, Betül*)
- Okul öncesi dönemde başlaması (*Mehmet, İlker, Süha*)
- Öğretmenlerin cesaretlendirilmesi (*Burak*)
- Fiziki imkânların iyileştirilmesi (*Burak*)
- Okullarda vatanseverliğe yönelik görsellerin yer alması (*Ali*)
- Lisede daha fazla yer verilmesi (*Zeynep*)
- Genel ders saatlerinin azaltılması (*Hakkı*)

D. Aileye Yönelik Öneriler

- Vatanseverlik bilincinin önce ailede oluşturulması okuldaki çalışmaların desteklenmesi (*Murat, Osman, Esra, Şener, İlker, Burak, Şerif, Akif, Ali, Aytunç, Hakkı, Süha, Cemal, Mehmet, Özge*)

E. Yöneticilere Yönelik Öneriler

- İlgili çalışmaların MEB tarafından desteklenmesi (*Zeynep, İsmail, Hakkı, Akif, Semih*)
- MEB tarafından konu ile ilgili filmler hazırlanması (*Süha, Şerif*)
- Velilerin bilinçlendirilmesi (*Özge, Betül*)
- Halkın bilinçlendirilmesi (*Betül, Ali*)
- Öğretmenlere seminer verilmesi (*Betül*)
- Öğretmenler teşvik edilmesi (*Ali*)
- MEB'in ilgili materyaller hazırlaması (*Şener*)

F. Okul Dışı Çevreye Yönelik Öneriler

- Medyada vatanseverliğe yönelik vurguların yapılması (*Ali, Şener*)
- Medyada vatanseverlikle ilgili filmlerin yayınlanması (*İsmail*)
- Sosyal medyada vatanseverliğin yer alması (*Burak*)
- Sivil toplum kuruluşlarının sorumluluk alması (*Esra*)
- İlgili afiş, broşür vb hazırlanması (*Ali, Osman*)

G. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Günlük hayatta örnek vatansever davranışlar sergileme (*Aytunç, Murat*)
- Kendini sürekli olarak yenileme (*Cemal, Özge, Şener*)
- Öz güvenin artırılması (*İlker*)

Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler

Adı soyadı: Recep YILDIZ

Doğum tarihi: 18/03/1988

Doğum yeri: Kütahya/Merkez

Adres: Şair Şeyhi Dumlupınar Mahallesi Yusuf Sinan Caddesi No: 6
Kütahya/Merkez

E- posta: rcp.yildiz@hotmail.com

Öğrenim Durumu

2003-2006: Kütahya Merkez Kütahya Lisesi - (Lise)

2008-2010: Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Bölümü (Lisans)

2010-2012: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler
Öğretmenliği Bölümü (Lisans)

2014- 2018: Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal
Bilgiler Öğretmenliği (Yüksek Lisans)

İş Deneyimi

2012- 2013: Kütahya/Merkez Linyit Orta Okulu

2013-2014: Kütahya/Merkez Sınav Dershanesi Eğitim Kurumları

2014-Devam ediyor: Kütahya/Merkez Çinikent Özel Eğitim Orta Okulu